

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA BONONUN TALİLİ
KAVRAMI VE HUKUKİ SONUCU**

Müslüm KARABULUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Şafak NARBAY

ARALIK- 2025

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA BONONUN TALİLİ
KAVRAMI VE HUKUKİ SONUCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Müslüm KARABULUT

Enstitü Anabilim Dalı: Özel Hukuk

“Bu tez 01/12/2025 tarihinde yüzyüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Şafak NARBAY	Başarılı
Dr. Öğr Üyesi Ozan TOK	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Buğra KESİCİ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Müslüm KARABULUT

01/12/2025

ÖNSÖZ

Tez yazım sürecinin her aşamasında bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Şafak NARBAY'a, tez savunma jürisinde yer alarak katkıda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Ozan TOK ve Dr. Öğr. Üyesi Buğra Kesici'ye, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteklerini esirgemeyen kıymetli ailem, annem Emine KARABULUT'a ve babam Mahmut KARABULUT'a teşekkürlerimi sunarım.

Müslüm KARABULUT
01/12/2025

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii

GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: BONO İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	4
1.1. Genel Olarak	4
1.2. Bononun Hukuki Niteliği ve İktisadi Özelliği	4
1.3. Soyut Borç Tanıması ve Bono ile İlişkisi	5
1.3.1. Soyut Borç Tanıması	5
1.3.2. Bono ile İlişkisi	8
1.3.2.1. Genel Olarak	8
1.3.2.2. İspat Soyutluğu	9
1.3.2.3. Maddi Soyutluk	10
1.4. Temel İlişki ile Kambyo Taahhüdü İlişkisinin Karşılıklı Durumları	13
1.5. Bononun Unsurları	14
1.5.1. Zorunlu Unsurları	14
1.5.1.1. Genel Olarak	14
1.5.1.2. “Bono” veya “Emre Yazılı Senet” İfadesi	15
1.5.1.3. Kayıtsız Şartsız Belirli Bir Bedelin Ödenmesi Vaadi	16
1.5.1.4. Kime veya Kimin Emrine Ödenecekse Onun Adı: Lehtar	19
1.5.1.5. Düzenlenme Tarihi	20
1.5.1.6. Düzenleyenin İmzası	22
1.5.2. Alternatifli Zorunlu Unsurları	24
1.5.2.1. Genel Olarak	24
1.5.2.2. Düzenlenme Yeri	24
1.5.2.3. Ödeme Yeri	26
1.5.3. İhtiyari Unsur: Vade	27

1.6. Bonoya Konulabilecek İhtiyari Kayıtlar.....	28
1.6.1. Genel Olarak	28
1.6.2. Kanunda Öngörülen İhtiyari Kayıtlar	28
1.6.3. Kanunda ÖngörülmeYen İhtiyari Kayıtlar	29
1.7. Bonoda Öngörölmesi Yasak Olan Kayıtlar	30
2. BÖLÜM: BONONUN TALİLİ KAVRAMI VE İSPAT YÜKÜNE	
ETKİSİ	32
2.1. Bono Üzerinde Yer Alan Bazı Kayıtlar ve İspat Faaliyetine Etkisi	32
2.1.1. Genel Olarak	32
2.1.2. Bonoda Bedel Kaydı	32
2.1.2.1. Bonoda “Malen” Kaydı	35
2.1.2.2. Bonoda “Nakden” Kaydı	36
2.1.3. Bonoda Bedel Kaydının Yer Almaması.....	37
2.1.4. Bonoda Bedelsizlik Nedenleri	38
2.1.5. Teminat Senetlerine İlişkin Kayıtlar	40
2.1.6. Hatır Bonosu	44
2.1.7. TKHK m. 4/5 uyarınca Tüketici Senedi Kaydı ve Özel Durumu	46
2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet	50
2.2.1. Genel Olarak	50
2.2.2. Bir Senet Olarak Bono	52
2.3. Bononun Talili Kavramı	54
2.4. Talil Kavramının Defiler İçindeki Konumu ve Bazı Kavramlarla Karşılaştırılması	59
2.5. Yargıtay Uygulamalarına Göre Bononun Talilinin Sınıflandırılması ve İspat	
Yüküne Etkisi	61
2.5.1. Bonoyu Talil Edebilecek Kişiler.....	61
2.5.2. Bononun Tek Taraflı Talili ve Türleri	62
2.5.2.1. Bononun Sadece Alacaklı Tarafından Talil Edilmesi	62
2.5.2.2. Bononun Sadece Borçlu Tarafından Talil Edilmesi	64
2.5.3. Bononun Çift Taraflı Talili	65
i. Malen veya Nakden Kaydı Bulunan Bir Bononun Düzenleyen Tarafından	
Teminat İçin veya Hatır Karşılığında Düzenlendiğine Yönelik İddialara Karşılık,	

Lehtarın da Bedel Kaydının Aksini İleri Sürerek Malen veya Nakden Düzenlendiğini İddia Etmesi	68
ii. Bedel Kaydı Bulunan Bir Bonoda Tarafların Bedel Kaydının Aksi Yönünde İradelerinin Uyuşması.....	71
2.6. Bononun Talili Uygulamasına İlişkin İspat Yükünün Belirlenmesi Sorunu	73
2.6.1. Genel Olarak	73
2.6.2. Bir Usul Hukuku Kavramı Olarak İkrar	73
2.6.3. İspat yükü.....	76
2.6.3.1. Genel Olarak İspat Yükü Kavramı	76
2.6.3.2. Menfi Tespit Davalarında İspat Yükü	78
2.6.4. Bedel Kaydının Aksinin İddia Edilmesi Durumunda İspat Yükünün Dağılımı	81
2.6.4.1. Öğretideki Görüşler ve Kanaatimiz	81
2.6.4.2. Genel Değerlendirme.....	82
2.6.4.3. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun Benzer Nitelikteki Yaklaşımının Değerlendirilmesi	86
2.6.4.4. Talil Kavramı ve İspat Hukuku İlkelerine Göre Bir Yargıtay Daire Kararının Değerlendirilmesi	91

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BONONUN TALİLİ UYGULAMASININ HUKUKİ SONUCU BAĞLAMINDA TALİL İDDİASININ İSPATI. 94

3.1. Genel Olarak.....	94
3.2. Medeni Usul Hukukumuzdaki Delil Sistemine Genel Bir Bakış	96
3.3. Talil Kavramıyla Belirlenen İspat Yükümlüsünün İspat Faaliyeti: Kesin Delillerle İspat.....	98
3.3.1. Genel Olarak	98
3.3.2. Talil İddiasının Senetle İspatı	99
3.3.2.1. Bir Usul Hukuku Kurumu Olarak Senet Kavramı.....	99
3.3.2.2. Senetle İspat Zorunluluğu ve İstisnaları	103
3.3.2.3. Senede Karşı Tanıkla İspat Yasağı ve İstisnaları	107
3.3.2.4. Delil Başlangıcı	110
3.3.2.4.1. Bir Usul Hukuku Kavramı Olarak Delil Başlangıcı	110
3.3.2.4.2. Talil İddiasının İspatı Bakımından Delil Başlangıcı Sorunu	114

3.3.2.5. Delil Sözleşmesi	116
3.3.3. Talil İddiasının Ticari Defterler ile İspatı	119
3.3.3.1. Genel Olarak	119
3.3.3.2. Ticari Defterin Sahibi Aleyhine Delil Olabilmesi	121
3.3.3.3. Ticari Defterin Sahibi Lehine Delil Olabilmesi	124
3.3.3.4. Talil İddiasının İspatı Bağlamında Ticari Defterler	128
3.3.4. Talil İddiasının Fatura ile İspatı	133
3.3.5. Talil İddiasının Yemin Deliliyle İspatı	139
3.3.5.1. Genel Olarak Yemin Delili	139
3.3.5.2. Talil İddiasının İspatı Bağlamında Yemin Delili	142
3.3.6. Talil İddiasının Kesin Hüküm ile İspatı	146
SONUÇ	151
KAYNAKÇA.....	161
ÖZGEÇMİŞ	171

KISALTMALAR

BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
bs	: Baskı
E.T.	: Erişim Tarihi
E.	: Esas
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBGK	: İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İİK	: 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar
m.	: madde
NK	: 1512 sayılı Noterlik Kanunu
OR	: Obligationenrecht (İsviçre Borçlar Kanunu)
RG	: Resmî Gazete
sy.	: sayı
T.	: Tarih
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TKHK	: 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve diğerleri
vs.	: ve sair
VUK	: 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YİBBGK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu

ÖZET	
Başlık: Yargıtay Kararları Işığında Bononun Talili Kavramı ve Hukuki Sonucu	
Yazar: Müslüm KARABULUT	
Danışman: Prof. Dr. Şafak NARBAY	
Kabul Tarihi: 01/12/2025	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 170 (ana kısım)
Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen ve kayıtsız şartsız bir ödeme vaadi içeren bono, geçerliliğine ilişkin olarak bulunması gereken zorunlu kayıtların yanında, bazı isteğe bağlı kayıtlar da içerebilir. Nitekim bononun geçerliliğine bir etkisi olmasa da uygulamada, "malen", "nakden" gibi bedel kaydına veya "teminat içindir" gibi ihtiyari kayıtlara yer verildiği görülmektedir. Her ne kadar anılan kayıtların bononun geçerliliği üzerinde bir etkisi olmasa da bononun düzenlenme sebebine işaret eden bu kayıtlar, yargılamada aksinin iddia edilmesi durumunda ispat yükü açısından özellik arz etmektedir. Yargıtay uygulamasıyla gelişen ve ispat yükünün belirlenmesinde bir ölçüt olarak kullanılan "talil" kavramı, bonoda yer alan düzenlenme sebebinin aksinin iddia edilmesi anlamına gelmektedir. Bonoda yer alan bu kayıtlara aykırı beyanda bulunulması durumunda bono talil edilmiş olur ve bonoyu talil eden de ispat yükünü üzerine almış olur. Bono tek taraflı veya çift taraflı olarak talil edilebilmektedir. Bononun çift taraflı talil edilmesi durumunda ispat yükü, düzenleyen üzerinde kalmaktadır. Talil kavramına göre ispat yükü üzerine düşen taraf, iddiasını kural olarak kesin delillerle ispat edebilir. Kanundaki ilgili şartları sağladığı takdirde ticari defterlerin de kesin delil niteliği taşıdığı görüşü ortaya konulduğu gibi, kesin delil olarak nitelendirilemeyeceği de ifade edilmektedir. Yargıtay'ın talil kavramıyla belirlemiş olduğu ispat yükü, ispat hukukunun genel hükümleriyle çatışmaktadır. Bono üzerinde yer alan düzenlenme sebebi ispat hukuku bakımından önem arz ettiğinden, talil kavramına gerek olmadan ispat hukukunun genel hükümlerine göre ispat yükü belirlenebilmektedir. Çalışmada söz konusu talil kavramını Yargıtay uygulamaları ışığında açıklayıp, ispat yükünün belirlenmesindeki sorunlara işaret edilmiş, tespit edilen sorunlara çözüm önerilmeye çalışılmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Bono, Talil, Düzenlenme Sebebi, İspat Yükü, İkrar	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Concept of Changing the Reason for Issuance of the Promissory Bond in the Light of the Court of Cassation Decisions and Legal Consequence	
Author of Thesis: Müslüm KARABULUT	
Supervisor: Prof. Dr. Şafak NARBAY	
Accepted Date: 01/12/2025	Number of Pages: vii (pre text) +170 (main body)
A bond, which is regulated under the Turkish Commercial Code and contains an unconditional promise of payment, may contain some optional entries in addition to the mandatory entries regarding its validity. As a matter of fact, although they do not have any effect on the validity of the bond, in practice, it is observed that the bond may contain price entries such as ‘malen’, ‘nakden’ or optional entries such as ‘for collateral’. Although the aforementioned entries do not have any effect on the validity of the bond, these entries, which indicate the reason for the issuance of the bond, have a special feature in terms of the burden of proof in case the contrary is claimed in the proceedings. The concept of ‘changing the reason of issue’, which has developed with the practice of the Court of Cassation and is used as a criterion in determining the burden of proof, means claiming the contrary of the reason of issue in the bond. In the event that a declaration is made contrary to these records in the bond, the reason for the issuance of the bond is changed, and the one who changes the reason for the issuance of the bond shall bear the burden of proof. The reason for issuance of the bond can be changed unilaterally or bilaterally. In the event that the reason for the issuance of the bond is changed bilaterally, the burden of proof remains on the issuing debtor. According to the practice of changing the reason of issue, the party who has the burden of proof may prove his/her claim with conclusive evidence as a rule. Commercial books are also conclusive evidence, provided that they fulfil the relevant conditions in the law. The burden of proof determined by the Court of Cassation through the practice of changing the reason of issue conflicts with the general principles of the law of evidence. Since the reason of issue on the bond is important in terms of the law of proof, the burden of proof can be determined according to the general principles of the law of proof without the need to change the reason of issue. In this study, the concept of changing the reason of issue is explained in the light of the practices of the Court of Cassation, and the problems in determining the burden of proof are pointed out. An attempt has been made to find solutions to the problems identified.	
Keywords: Bond, Changing the Reason for Issue, Reason For Issue, Burden Of Proof, Confession	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Kambiyo senetlerinden biri olan bono, nitelikli bir soyut borç ikrarıdır. Bono üzerinde yer alan bedeli “malen” veya “nakden” alınmıştır şeklindeki bedel kaydı ise uygulamada en sık karşılaşılan ihtiyari kayıtlardandır. Keza bunun gibi teminat bonosu, hatır bonosu, tüketici senedi gibi kayıtlar, bononun düzenlenme sebebine işaret etmektedir. Anılan kayıtlar hem kıymetli evrak hukuku yönünden incelemeyi gerekli kılmak, hem de ispat hukukunu ilgilendirmektedir. Bono üzerinde yer alan düzenlenme sebebinin aksinin iddia edilmesi, Yargıtay uygulamasıyla şekillenen “*talil kavramı*”nı ortaya çıkarmaktadır. Özellikle tezimizin doğrudan konusunu oluşturması bakımından, talil kavramının etkisi, kapsamı ve sonucu olarak ispat yükünün kime ait olacağı ile yakından ilgili olmakla birlikte, ispat yükü altında olan tarafın ispat faaliyetini nasıl gerçekleştireceğinin de belirlenmesi gerekmektedir.

Araştırmanın Amacı

Talil, taraflar arasında düzenlenen bononun düzenlenme sebebine ilişkin olup, Yargıtay uygulamasıyla ortaya çıkan bir kavramdır. Doğrudan kanuni bir dayanağı olmadığından kapsamı, etkisi ve sonucunun detaylı bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Kavramın uygulanması ile ortaya çıkan belirsizlik ve tartışmalar, talilin izahını yapmayı ve ortaya çıkan söz konusu sorunlara çözüm getirmeye çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Söz konusu çalışmayla, kavramın kapsamı, etkisi ve sonucu üzerinde durularak; kavramın uygulanışından kaynaklanan sorunlar ortaya konulmak suretiyle, uygulamadaki karışıklığın/ aynı konuda farklı yönde kararlar verilmesinin giderilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Taraflar arasında düzenlenen bonolarda, düzenlenme sebebine ilişkin ihtiyari kayıtlara uygulamada sıkça yer verildiği görülmektedir. Bu durum bono üzerinde yer alan düzenlenme sebebine ilişkin kayıtların, işlevini ve önemini ortaya koymayı gerektirmektedir. Bir taraftan bononun üzerinde yer alması nedeniyle kıymetli evrak hukuku yönünden, diğer taraftan ise taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklardaki etkisi nedeniyle ispat hukuku yönünden incelemeyi zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle bononun düzenlenme sebebine ilişkin bir kavram olan ve Yargıtay uygulamasıyla ortaya

ıkan talilin, kapsamı, etkisi ve sonucu irdelenerek, kavrama ilişkin ortaya çıkan problemlere çözüm üretmeye çalışmak önem arz etmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma, konusu itibarıyla Yargıtay uygulamasıyla gelişen talil kavramı olduğundan çalışmada çok sayıda Hukuk Genel Kurulu ve Daire kararları incelenmiş; içerikleri analiz edilerek talil kavramına verilen anlam tüm unsurlarıyla ortaya konulmuş, literatür taraması yapılarak kavramın uygulama biçimi ve gerekliliği tartişılmıştır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, bono ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde, bir kambiyo senedi olarak bononun temel dayanağı olan soyut borç tanınması açıklanmış, ardından soyut borç tanınmasının soyutluk ilkesine ilişkin bonodaki tezahürü niteliğinde olan maddi soyutluk ile ispat soyutluğu kavramları incelenmiş ve bu kavramların bono ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Devamında temel ilişki ile kambiyo taahhüdü ilişkisinin karşılıklı durumları irdelenmiştir. Akabinde bononun şekli unsurları belirtilmek suretiyle, zorunlu unsurları, alternatifli zorunlu unsurları ve ihtiyari unsurları üzerinde durulmuştur. Ayrıca bonoya konulması yasak olan kayıtlara da değinilmiştir. Çalışma konusunu doğrudan ilgilendiren bedel kaydına ilişkin ihtiyari kayıtlardan söz edilmekle yetinilmiş, ayrıntılarına ikinci bölümde yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise talil kavramı ve ispat yüküne etkisi irdelenmiştir. İlk olarak talil kavramı bakımından önem arz eden ihtiyari kayıtlardan olan bedel kaydı ayrıntılı olarak incelenmiş, ardından teminat bonusu, hatır bonusu ve TKHK m. 4/5'e göre tüketicisi senedi değerlendirilmiş, bu kayıtların geçerliliği ve bonoya olan etkisi ortaya konulmuştur. Ayrıca bonoda bedelsizlik nedenleri hakkında bilgi verilerek, yer yer anılan kayıtlarla ilişkisi değerlendirilmiştir. Devamında bononun, aynı zamanda ispat hukuku anlamında bir senet oluşu üzerinde durulmuştur. Akabinde ortaya konulan tüm bu veriler işığında Yargıtay uygulamasıyla şekillenen talil kurumuna yer verilmiştir. Yargıtay uygulamasına göre talil kavramı sınıflandırılmıştır. Söz konusu sınıflandırma rnek Yargıtay kararları eşliğinde ayrıntılı olarak işlenmiştir. Özellikle bononun çift taraflı talilinde Yargıtay uygulamasının istikrarlı olmadığı örnek kararlara yer verilerek vurgulanmıştır. Talil kavramına yönelik uygulamanın istikrarlı olmama nedeni uygulanamamasının nedeni/nedenleri açıklanarak, söz konusu sorunun nasıl çözülebileceğine ilişkin kanaatimiz ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Bunu yaparken, bir

usul hukuku kavramı olan “ikrar” üzerinde detaylı olarak durulmuş, ispat yükü kavramı irdelenerek, bononun düzenlenme sebebinin aksi yönündeki iddia/larda bulunulması durumunda/durumlarında ispat yükünün nasıl belirlenmesi gerektiğine ilişkin görüşümüzün zemini hazırlanmıştır.

Nihayet çalışmamızın son bölümünde, talil kavramına göre belirlenen ispat yükü neticesinde, ispat yükü üzerine düşen tarafın ispat faaliyetini nasıl gerçekleştireceği irdelenmiştir. Bunun yanında Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)’nda kesin deliller içerisinde yer verilen “senet”, “yemin” ve “kesin hüküm” ile ispat hususu ayrıntılı olarak incelenmiştir. Aynı zamanda “delil başlangıcı” kurumu ortaya konularak, talil iddiasının ispatı bakımından delil başlangıcının etkisi üzerinde durulmuş, delil niteliği tartışılarak kanaatimize yer verilmiştir. Devamında “delil sözleşmesi” incelenmiştir. Ayrıca ticari defterlerle ispat hususu üzerinde açıklamalarda bulunulmuş, olarak ortaya konulmuş, ticari defterlerin sahibi lehine veya aleyhine delil olabilme niteliği irdelenmiş, talil nedeniyle ispat yükü üzerine düşen tarafın bu iddiasını kendi ticari defterlerine dayanarak ya da diğer tarafın ticari defterlerine dayanarak nasıl ispatlayabileceği hususu değerlendirilmiştir. Diğer taraftan çalışmamızda “faturanın delil niteliği” üzerinde de durulmuştur. Son olarak, kesin hüküm delili hakkında bilgi verilirken, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemeleri üzerindeki etkisi ortaya konularak, söz konusu kararların hukuk mahkemesi kararları üzerindeki bağlayıcılığı hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1. BÖLÜM: BONO İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Genel Olarak

Bono, TTK'nın¹ “Kıymetli Evrak” başlıklı üçüncü kitabının “Kambiyo Senetleri” başlıklı dördüncü kısmının ikinci bölümünde “Bono veya Emre Yazılı Senet” başlığıyla düzenlene altına alınmıştır. TTK'nın 776 ila 779'uncu maddeleri arasında düzenleme altına alınan bono, her ne kadar uygulamada poliçeye nazaran daha sık karşılaşılan ve daha geniş alanda kullanılan² bir kambiyo senedi olsa da, İsviçre Borçlar Kanunu³ esas alınarak düzenlenmesi ve anılan Ülkede kambiyo senetlerinin poliçe baz alınarak düzenlenmesi nedeniyle⁴, sadece dört maddeyle hüküm altına alınmış, niteliğine aykırı düşmediği ölçüde TTK m. 778'de sayılan hallerde ise poliçeye ilişkin hükümlerin uygulanacağı ifade edilmiştir⁵. Kanuni düzenlemede bonoyla birlikte “emre yazılı senet” kavramının kullanılması, emre yazılı senet kavramının ayrıca diğer kambiyo senetleri olan poliçe ve çeki de kapsadığı gerekçesiyle eleştirilmekte⁶, diğer taraftan sadece emre yazılı senet kavramının kullanıldığı durumlarda kambiyo senedi olan bononun mu kastedildiği yoksa genel olarak emre yazılı senetlerden mi bahsedildiğine ilişkin olarak ise somut duruma göre belirleme yapılacağı ifade edilmektedir⁷.

1.2. Bononun Hukuki Niteliği ve İktisadi Özelliği

Diğer kambiyo senetleri olan poliçe ve çekten farklı olarak bonoda düzenleyen ve lehtar olmak üzere ikili bir ilişki bulunmakta⁸, buna göre düzenleyen ödemeyi kendisinin bizzat yapacağını vaat ettiğinden, bonoda taraf olarak muhatap bulunmamaktadır. Bu bağlamda poliçede ödemesi için muhatap işaret edildiğinden hukuki niteliği itibarıyla bir nitelikli

¹ RG, 14.02.2011, 27846.

² Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27. bs (Yetkin Yayınları, 2024), 205; Şaban Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 9. bs (Seçkin, 2023), 152; Gönen Eriş, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak*, 2. bs (Seçkin Hukuk, 2016), 725.

³ Obligationenrecht, 30.03.1911, 01.01.1912, https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/de, (E.T. 15.03.2025).

⁴ Reha Poroy ve Ünal Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 22. bs (Vedat Kitapçılık, 2018), 300.

⁵ Hasan Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 10. bs (Adalet Yayınevi, 2023), 249; İsmail Kayar, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Hukuku*, 5. bs (Seçkin Yayınları, 2018), 663.

⁶ Ali Bozer ve Celal Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 11. bs (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2024), 189.

⁷ Hüseyin Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 12. bs (Vedat Kitapçılık, 2019), 139.

⁸ Fatih Bilgili, “Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun Bonoda ‘Ciro Edilemez’ Kaydına İlişkin 2007/202 No’lu Kararı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 78 (2008): 31; Mustafa İsmail Kaya ve Burçak Tatlı, *Ticaret Hukuku – II* (Seçkin Yayınları, 2023), 103.

havaleden bahsedilebilirken, bonoda ise düzenleyen bizzat kendisinin ödeyeceğini vaat ettiğinden, niteliği itibarıyla soyut bir borç ikrarıdır⁹. Bonoyu düzenleyerek tedavüle sokan düzenleyen, bonoda yer alan vade tarihine kadar ödeme vaadinde bulunmakta, böylelikle vade tarihine kadar borcu olan ödemeyi yapmamak için süre kazanmaktadır. Diğer bir anlatımla hemen ödemesi gereken borcu öteleyerek kendisine zaman tanıdığından, bononun iktisadi özelliği bakımından kredi mahiyeti taşıdığı ifade edilebilir¹⁰.

1.3. Soyut Borç Tanıması ve Bono ile İlişkisi

1.3.1. Soyut Borç Tanıması

Her borç ilişkisinde muhakkak bir sebep vardır. Sebebi olmayan bir borç ilişkisi düşünülemez¹¹. Söz gelimi borç ilişkisinin sebebi bir kefalet ilişkisi, alım satım ilişkisi, borcun ifası veya bağışlama ilişkisi olabilir¹². Hukuki işlem ile ulaşılmak istenen nihai amaca, diğer bir anlatımla hukuki işleme uygulanacak hukuk kurallarını belirleyen tipik amaca hukuki “sebeb” (causa) denir¹³. Hukuki işlemin geçerli olarak kurulabilmesi için, tarafların hukuki sebep üzerinden iradelerinin uyuşması gerekmektedir¹⁴. Taraf iradelerinin üzerinde uyduğu hukuki sebep, hukuki işlemin niteliğini ve dolayısıyla da hukuki işleme uygulanması gereken hukuk kurallarını belirleyecektir¹⁵. Roma hukukuna göre hukuki sebep ifa sebebi, alacak sebebi ve bağışlama sebebi olmak üzere üçe ayrılır¹⁶. Modern hukuk bu tasnifi yetersiz¹⁷ bulmakla birlikte, bu ayrım günümüzde sınırlayıcı değildir¹⁸. Örnek olarak “teminat sebebi”, “yenileme sebebi”, “tespit sebebi” veya birden fazla hukuki sebebin birleştiği “karma sebepler” gösterilebilir¹⁹.

⁹ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 249 vd. Bkz. Yargıtay 9. HD., 21.04.2022 T., E. 2022/3406, K. 2022/5115, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 19.11.2025).

¹⁰ Merve Sarıkaya, “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı” (Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 13; Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 153.

¹¹ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 29. bs (Yetkin Yayınları, 2024), 199.

¹² Özlem Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007), 34.

¹³ Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması”, 22; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 190.

¹⁴ İsmet Sungurbey, *BORÇ İKRARI ve BORÇ VAADİ* (İsmail Akgün Matbaası, 1957), 4; Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması”, 23; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 190.

¹⁵ Kenan Tunçomağ, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 6. bs (Sermet Yayınevi, 1976), 1: 162; Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması”, 24; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 190.

¹⁶ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 191.

¹⁷ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 191.

¹⁸ Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması”, 26.

¹⁹ Detaylı bilgi için bkz. Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması”, 25-26; Sungurbey, *BORÇ İKRARI ve BORÇ VAADİ*, 5-6; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 191 vd.

Her ne kadar bütün borç ilişkilerinin bir sebebi olması gerekse de her borç ilişkisinde bu sebebin gösterilmesi gerekmez. Diğer bir ifadeyle her borç ilişkisinde, borcun hukuki sonuç doğurması için sebep unsurunun gösterilmesi zorunluluğu yoktur. Bu bağlamda hukuki işlemler, sebebi olup olmamasına göre değil; hukuki işlemin sebep unsurunu içerip içermemesine göre sınıflandırılmaktadır.

TBK²⁰ m. 18, borcun sebebini içermemiş olsa bile borç tanınmasının geçerli olduğunu ifade ederek, bir hukuki işlemin sebep gösterilmediği halde kurulabileceği ve buna bağlı olarak hukuki sonuç doğurabileceği kabul edilmiştir²¹. Soyut borç tanınmasında sebep hukuki işlemin bir unsuru olmadığından, sebepteki sakatlık hukuki işlemi etkilemez²². Ancak sebep unsurunun sakat olması halinde soyut borç tanınması geçerli olsa bile, borç sebepsiz olduğundan veya sebep geçerli olmadığından, borçlu TBK 77 ve devamı maddelerine göre sebepsiz zenginleşmeyi iddia edebilir veya alacaklının talep etmesi durumunda, TBK m. 82/2 uyarınca her zaman sebepsiz zenginleşme def'ini ileri sürebilir²³. Buradaki borç tanınması tek taraflı bir hukuki işlem değil, niteliği itibarıyla bir sözleşmedir²⁴. Dolayısıyla karşı tarafın bu borç tanınmasını, ikrarı kabul etmediği takdirde, ortada TBK m. 18 anlamında bir borç tanınmasından söz edilemez. Soyut borç tanınmasının geçerliliğine ilişkin Kanun'da bir düzenleme öngörülmediğinden TBK m. 13 gereğince, geçerliliği herhangi bir şekil şartına tabi değildir²⁵. Ancak taraflar iradi olarak bir şekil şartı öngörebilirler (TBK m. 17). Bu durumda iradi şekil şartına tabi olmaksızın gerçekleştirilen soyut borç tanınması geçersiz sayılır²⁶. Ancak kural şekil serbestisi olmakla birlikte doktrinde, soyut borç tanınmasıyla taşınmaz mülkiyetinin devri veya sınırlı bir ayni hakkın öngörülmesi; taşınmazlar üzerindeki alım, geri alım, ön alım

²⁰ RG, 04.02.2011, 27836.

²¹ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 199; Sungurbey, *BORÇ İKRARI ve BORÇ VAADİ*, 169; Mustafa Ünütepe, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Seçkin Yayınları, 2021), 47.

²² Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 200.

²³ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 200. Detaylı bilgi için bkz. Karlı, "Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması", 118 vd.

²⁴ Mustafa Alper Gümüş, *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri* (Yetkin Yayınları, 2021), 115; Sungurbey, *BORÇ İKRARI ve BORÇ VAADİ*, 58; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 201; M. Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler.*, 14. bs (Vedat Kitapçılık, 2016), 1: 208; Tunçomağ, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1: 268; Karlı, "Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması", 38.

²⁵ Sungurbey, *BORÇ İKRARI ve BORÇ VAADİ*, 64-66; Erol Cansel ve Çağlar Özel, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2. bs (Seçkin Yayınları, 2017), 1: 127.

²⁶ Cansel ve Özel, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1: 127, 200-201.

haklarının tesis edilmesi ve bağışlama vaadinde bulunulması durumunda, soyut borç tanınmasının ilgili kanunlarda öngörülen şekil şartına tabi olduğu ifade edilmektedir²⁷.

Sebebe bağlı olmayan bir hukuki işlemi ifade eden TBK m. 18 hükmüne göre, bir kimsenin herhangi bir sebep göstermeden borçlu olduğunu ikrar etmesi halinde, söz konusu ikrar borç ilişkisinin kurulması için gerekli, yeterli ve geçerli kabul edilecektir. Buna bağlı olarak da alacaklı alacağını talep ettiği takdirde, söz konusu alacağının sebebini ve bu sebebin geçerliliğini ispatlamak zorunda olmayacaktır²⁸. Buradaki ispat yükü borçluya aittir²⁹. Borçlu öncelikle borcun sebebini ortaya koyacak, daha sonra ise bu sebebin gerçekleşmediğini ya da ortadan kalktığını kanıtlayarak borcu ifadan kurtulabilecektir³⁰. Diğer bir ifadeyle, borçlu borç tanınmasına yol açan ilişkiyi ortaya koyup, ardından bu ilişkiye yönelik itiraz ve defilerini ileri sürerek ifadan kaçınabilecektir.

Soyut borç tanınmasının ispat hukukuyla yakından ilintili olmasından dolayı, ilerleyen başlıklarda ayrıntılı olarak bahsedilecek olan, ispat hususuna kısaca değinmek gerekir. İspata ilişkin hususlar HMK³¹ m. 187 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. İspat, bir davada tarafların dayandıkları hukuk kuralının gereği olan koşul vakıaların kendilerinin iddia ettikleri şekilde gerçekleştiğini ilişkin hâkimde kanaat uyandırma çabalarını ifade eder³². Ortaya konan deliller aracılığıyla bilgi sahibi olan hâkim, edindiği kanaate göre koşul vakıaların gerçekleştiğine veya gerçekleşmediğine yönelik hüküm kuracaktır³³. HMK. m. 187’de, tarafların üzerinde anlaşılmadıkları ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olan çekişmeli vakıaların ispatın konusunu oluşturduğu; m. 190’da ise iddia edilen vakıaya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine sonuç çıkaran kişinin ispat yükü altında

²⁷ Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması”, 49-54. Aynı şekilde soyut borç ikrarına konu temel işlemin bir geçerlilik şekline tabi olması durumunda, soyut borç ikrarının da aynı şekilde yapılmasının geçerlilik şartı olduğu görüşü için bkz. Gümüş, *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri*, 115.

²⁸ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 203; Ünlütepe, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 48.

²⁹ Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması”, 87.

³⁰ YHGK., 17.04.2015 T., E. 2013/1622, K. 2015/1238, “Nitekim, mülga 818 sayılı Borçlar Kanunun 17.maddesini yorumlayan 12.04.1933 gün ve 30/6 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararına göre, borç ikrarını içeren beyyine aleyhine delil ileri sürülebilir, ancak ikrarda borcun sebebi açıklanmış ise, davalı önce ikrarın bu sebebin gerçekleşmediğini kanıtlayabilir. Eğer borcun sebebi belirlenmemiş ise, davalı önce ikrarın belli bir sebebi bulunduğunu, sonra bu sebebin gerçekleşmediğini kanıtlamak hakkına sahiptir. Görüldüğü üzere, 1086 sayılı HUMK’nun 290.maddesi ile 12.04.1933 gün ve 30/6 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı uyarınca bedelsizlik iddiası ispat edilebilecektir.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.10.2024).

³¹ RG, 4.02.2011, 27836.

³² Hakan Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 338; Abdurrahim Karlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 5. bs (Filiz Kitabevi, 2020), 503.

³³ Murat Atalı ve İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 5. bs (Seçkin Yayınları, 2023), 465.

bulunduğu; kanuni bir karineye dayanan tarafın sadece karineye temel teşkil eden vakıayı ispat etmesinin yeterli olduğu, istisnalar saklı kalmak kaydıyla diğer tarafın kanuni karinenin aksini ispat edebileceği ifade edilmiştir.

Tam bu noktada TBK m. 18 hükmünce kanuni bir karine ortaya konularak, borcun sebebinin gösterilmediği bir borç tanınmasında aksi borçlu tarafından ispatlanmadıkça, taraflar arasında haklı ve geçerli bir borç ilişkisinin bulunduğu kabul edilmiştir³⁴. Buna göre soyut borç tanınması, alacaklıyı, temel ilişkinin varlığını ve geçerliliğini ispat etme yükümünden kurtarmakta ve sadece soyut borç tanınmasına dayanarak alacağı ileri sürebilme kolaylığı sağlamaktadır³⁵. Burada soyut borç tanınmasındaki şekli soyutluk aynı zamanda ispat soyutluğuna da yol açmakta ve bu durumda ispat yükü alacaklı lehine olacak şekilde borçlu tarafa ait olmaktadır³⁶. Bu bağlamda soyut borç tanınması nedeniyle alacağın, her türlü delilden azade bir şekilde varlığı ve geçerliliği kabul edilir. Ancak bu durum kesin değildir, borçlu tarafından aksi ispat edilebilir.

Yukarıda ifade edilenler ışığında, TBK m. 18 hükmü yalnızca ispat yükünün belirlenmesine ilişkin bir düzenlemedir³⁷. Bu bağlamda borç ilişkisindeki ispat yükünü belirlerken, borcun varlığının ve geçerliliğinin ispatı alacaklıya değil, borcun sebebinin ne olduğuna ve bu sebebin gerçekleşmediğine veya ortadan kalktığına ilişkin ispatı borçluya yükletmektedir. Zira anılan hükümle borcun geçerli bir sebebe dayandığına ilişkin bir hukuki işlem ortaya konulmuştur. Soyut borç tanınması hukuki işleminin aksini iddia eden borçlu ispat yükü altındadır.

1.3.2. Bono ile İlişkisi

1.3.2.1. Genel Olarak

Aşağıda ayrıntılı olarak değinileceği üzere, TTK m. 776/1-b hükmüne göre bono, kayıtsız ve şartsız olarak belirli bir bedeli ödeme vaadini içeren kambiyo senedir. Bu hüküm bonoyu temel ilişkiden soyutlamıştır. Buna göre bonoyu düzenleyen, bir kambiyo taahhüdü altına girmektedir ve buna ilişkin bir sebep ortaya koymamaktadır. Yukarıda ifade edildiği üzere, her borç ilişkisinin bir sebebi vardır, farklı olan ise sebebin gösterilip

³⁴ Safa Reisoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Beta Yayınları, 2011), 99.

³⁵ Cansel ve Özel, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1: 128.

³⁶ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 203.

³⁷ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 203.

gösterilmemesidir. Kambiyo senetlerinde soyutluk ilkesi geçerli olduğundan³⁸, kambiyo taahhüdünde bulunulurken temel ilişkiyle ilinti kurulamayacak, aksi takdirde kambiyo senedi vasfını yitirecektir.

Kambiyo senedi düzenlenmesinin mutlaka bir sebebi vardır³⁹ ancak bu sebep senedin kayıtsız şartsız olma özelliğini etkileyecek şekilde senette gösterilemez. Bu kapsamda kambiyo taahhüdünün varlığı ve kapsamı, senet dışı ilişkiden bağımsız olduğu için, senede göre belirlenecektir. Buradaki senet dışı ilişkiden bağımsızlığın, diğer bir ifadeyle kambiyo taahhüdünün verilmesine sebep olan temel ilişkiden soyutluğun hukuki dayanağı TBK m. 18'deki soyut borç tanımıdır. Kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi vaadini içeren bono, TBK m. 18 bağlamında borç tanımı içeren bir kambiyo senedir⁴⁰. Temelini soyut borç tanımının oluşturduğu kambiyo senetleri hukukunda⁴¹, hak ile senedin kaderi birbirine bağlanmış, dolayısıyla kambiyo senedine bağlanan alacak hakkı temel ilişkiden soyutlanmıştır. Bu anlamda borçlanılan edim ile ilgili olarak sadece senet belirleyicidir ve borçlunun sorumluluğu senede göre belirlenecektir. Buna göre soyut borç tanımının tezahürü olan soyutluk ilkesinin kambiyo senetlerindeki görünümü ispat soyutluğu ve maddi soyutluk olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır⁴².

1.3.2.2. İspat Soyutluğu

Biçimsel soyutluk olarak da ifade edilen ispat soyutluğuna ilişkin olarak, bu tür soyutlukta kambiyo alacaklısı hamil, alacağını sadece senede dayandırarak talep edebilecek, kambiyo taahhüdünün sebebini ortaya koymak ve dolayısıyla bu sebebini varlığı ile geçerliliğini ispatlamak zorunda kalmayacaktır⁴³. Zira kambiyo senetlerindeki taahhüt, temel ilişkiyle bağlı hale getirilemez. Aksi takdirde, bir kambiyo senedi olarak bono, kayıtsız şartsız bir ödeme vaadini içermesi gerektiğine ilişkin emredici düzenleme karşısında, bu vasfını kaybedecektir (TTK m. 776/1-b). Kambiyo senetlerindeki ispat soyutluğu⁴⁴ kavramı, soyut borç tanımıdaki ispat soyutluğunun tezahürü olması

³⁸ Abuzer Kendigelen ve İsmail Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 8. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 130.

³⁹ Halil Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, *Terazi Hukuk Dergisi* 9, sy 100 (2014): 337.

⁴⁰ Gülşah Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, *Ankara Barosu Dergisi* 78, sy 4 (2021): 7.

⁴¹ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 95.

⁴² Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 99.

⁴³ Nurettin Ceylan, *Kambiyo Senetlerine Dayalı Olarak Açılan Menfi Tespit Davaları*, 2. bs (Seçkin Yayınları, 2023), 43-44.

⁴⁴ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 11.

sebebiyle aynı zamanda kambiyo senedindeki ispat yükünün yer değiştirmesi sonucunu doğurur⁴⁵. Buna göre, alacağını kambiyo senedine dayandıran hamile karşı borçlu, soyut borç tanınmasındaki gibi, kambiyo senedinin düzenlenmesine sebep hukuki ilişkiyi ve bu ilişkiye karşı itiraz ve defilerini ortaya koymak ve ispatlamak zorundadır. Zira ispat soyutluğundan faydalanan alacaklı sadece kambiyo senedine dayanmakla yetinecek, bunun aksinin ispat yükü ise borçluya ait olacaktır⁴⁶.

1.3.2.3. Maddi Soyutluk

Kambiyo senetlerinin kendine özgü yapısından dolayı, soyut borç tanınmasından farklı olarak soyutluk ilkesinin diğer bir görünüm şekli ise maddi soyutluktur. Buna göre emre yazılı kambiyo senedini ciro ve zilyetliğin devri ile devralan iyiniyetli üçüncü kişilerin talep hakkı soyuttur⁴⁷. Dolayısıyla temel ilişkiden kaynaklanan kişisel defiler bu kişilere karşı ileri sürülemez⁴⁸. Bu anlamda ispat soyutluğundan farklı olarak, maddi soyutluk, işlevini senedi iyiniyetli üçüncü kişinin devralmasıyla yerine getirmektedir. Buna göre, senedi devralarak soyut bir hak iktisap eden iyiniyetli üçüncü kişilere karşı, borçlu ile senedi devreden arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan kişisel defiler, özel bir anlaşmadan (örneğin hatır senetlerinden) kaynaklanan defiler ile temel ilişki dışındaki başka bir ilişkiden (örneğin alacaklılık dolayısıyla takas durumundan) kaynaklanan defilerin borçlu tarafından ileri sürülmesi engellenmiş olur. Ancak senedi devralan hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmesi durumunda, üçüncü kişi iyiniyetli olmadığından, kişisel defiler kendisine karşı ileri sürülebilecek ve bu noktada maddi soyutluktan bahsedilemeyecektir (TTK m. 825/2, TTK m. 687/2, TTK m. 659/2).

TTK m. 825/2, TTK m. 687/2 ve TTK m. 659/2 uyarınca, emre ve hamile yazılı kambiyo senetlerinin devredilmesi halinde, taraflar arasındaki kişisel defilerin kambiyo senedini devralan üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi için, üçüncü kişinin, “senedi iktisap ederken bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması”, durumunu aramaktadır. Anılan kavram tartışmalı⁴⁹ olmakla birlikte, haklı olarak belirtildiği üzere, bilerek borçlunun

⁴⁵ Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması”, 88.

⁴⁶ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 336.

⁴⁷ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 100.

⁴⁸ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 100; Naci Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Nobel Yayın Dağıtım, 1999), 87; Erol Ertekin ve İzzet Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler* (Yetkin Yayınları, 1996), 37.

⁴⁹ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 119; Burak Adıgüzel, “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* 4, sy

zararına hareket edilmiş olması için, hem senedi devralırken borçluya ilişkin defiyi bilmesi, hem de senedi devralması nedeniyle defiyi ileri sürememesinin borçluyu zarara uğratacağının bilincinde olması gerekir⁵⁰. Ancak borçlunun, kişisel definin varlığını ve üçüncü kişi hamil tarafından bunun bilindiğini ispat etmesi yeterli olup⁵¹, hayatın olağan akışı gereği, üçüncü kişi hamilin, definin ileri sürülememesinin borçluyu zarara uğratacağı bilincine zaten sahip olduğu kabul edildiğinden, ayrıca ispatı gerekmez⁵². Bilerek borçlunun zararına hareket edilmiş olması için sırf borçlunun zararına hareket etmek amacıyla gizli bir anlaşmanın varlığı aranmamakla⁵³ birlikte, anılan durumun hükmün kapsamına girdiği tartışmasızdır⁵⁴. Zira bilerek borçlunun zararına hareket

2 (2018): 130. Kavram ile ilgili tartışmalar ve görüşler için bkz. Adıgüzel, “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”, 132 vd.

⁵⁰ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 121. Nitekim bkz. YHGK., 25.12.1963 T., E. 1963/78, K. 1963/41, “*Poliçeyi edinen hem borçlunun, poliçeyi devredene karşı ileri sürebileceği itirazın varlığını hem de devredenin poliçe üzerinde bir itirazı önleyecek bir tasarruf yapmağa yetkili olmadığını biliyor idiyse, o zaman, borçlunun zararına hareket etmiş olur.*”, “Kararlar”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 3, sy 1 (1965): 178. Yakın tarihli Yargıtay kararlarında da bile bile borçlu zararına hareket etme, üçüncü kişi hamilin iyiniyetli olup olmaması üzerinden okunmaktadır. Bkz. Adıgüzel, “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”, 133. Nitekim Yargıtay 19. HD., 15.11.2016 T., E. 2016/3766, K. 2016/14797, “...davacı keşidecinin, lehtar ile arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan şahsi defileri davalı hamil ...'a karşı ileri sürebilmesi için, bu davalının bonoları iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket ettiğini, yani kötüniyetli olduğunu kanıtlaması gerekir.”, aynı yönde bkz. Yargıtay 19. HD., 17.04.2019 T., E. 2017/5429, K. 2019/2626, (legalbank.net), (E.T. 06.11.2025). Bunun gibi Yargıtay’ın yakın tarihli kararlarında, hamilin senedi devralırken kötüniyetli olmasının, bilerek borçlu zararına hareket etme kavramıyla uyumlu kullanılmaktadır. Ayrıca bkz. Adıgüzel, “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”, 133. Bu nedelen çalışmamızda da bu şekilde ifade edilmesi tercih edilmiştir.

⁵¹ Yargıtay, senedi devralan üçüncü kişi hamil ile devreden arasında organik bağın bulunması veya belirli yakınlıkların olması durumunun, bilerek borçlunun zararına hareket edildiğinin ispatı için yeterli olduğuna ilişkin kararlar vermektedir. Nitekim bkz. Yargıtay 11. HD., 07.06.2021 T., E. 2020/6253, K. 2021/4783, “...lehtarı bedelsiz bir senedin tahsilini kolaylaştırmak ve şahsi defilerin ileri sürülmesini engellemek amacıyla bir senedi yakınlarına veya organik bağı olan şirkete devretmiş ise bu durumda devir alanın (hamilin) bunu bildiği ve buna rağmen senedi kötüniyetle iktisap ettiğine karine sayılır. Dolayısıyla bu durumun kanıtlanması kendiliğinden ortaya çıkmakta, ayrıca TTK’nın 687 (eTK 599) maddesi dahilinde bir kanıtlamaya gerek görülmemektedir. Yargıtay iki şirket arasında organik bir bağ olmasını da bedelsizliği bile borçlunun zararına hareket için yeterli karine saymaktadır...” , aynı yönde Yargıtay 11. HD., 01.04.2021 T., E. 2020/5001, K. 2021/3188, “...somut olayda ..., ... ve ...’ün kardeş olduğu, ... ile ... arasında bir boşanma davası olduğu ve dava bitmeden ...’ün vefat ettiği, bonoyu düzenleyen ile lehtar ve son hamil ...’ün kardeş olması dikkate alındığında davalı ...’ün, gerçekleşen bu vakaları bilmemesinin mümkün görülmediği, bu nedenlerle davalı ...’ün bonoyu iktisap ederken iyiniyetli olmadığı, bu savunmanın ona da yöneltilebileceği gerekçesiyle davanın kabulüne...” , (legalbank.net), (E.T. 06.11.2025).

⁵² Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. bs (Turhan Kitapevi, 1997), 242-43; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 107; Tamer Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 3. bs (Yetkin Yayınları, 2022), 107; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 169.

⁵³ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. bs, 243.

⁵⁴ Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 106; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 122. Hamilin, bile bile borçlu zararına hareket etmesi için kusur derecesi olarak kastın arandığına ilişkin görüş için bkz. Vural Seven, “Kambiyo Senetlerinde Şahsî Defilerin İleri Sürülmesi Bakımından ‘Bilerek’ ve ‘Bile Bile’ Borçlunun Zararına Hareket Etme Kavramları ile Hamilin Bile Bile Borçlu Zararına Hareket Ettiğinin İspatına İlişkin Düşünceler”, *İstanbul Hukuk Mecmuası* 83, sy 1 (2025): 223.

edilmesi için, üçüncü kişi hamilin kambiyo senedini devralırken, borçlunun zarara uğrayabileceğini muhtemel görmesine rağmen devralması yeterli kabul edilmektedir⁵⁵. Ancak bir kez olsun, bilerek borçlu zararına hareket edilmeksizin kambiyo senedi devralınmışsa, artık devam eden devralmalarda kişisel def'i ileri sürülemez⁵⁶. Üçüncü kişi hamilin bilerek borçlu zararına hareket etme anı ise kambiyo senedini devraldığı andır⁵⁷. İspat yükü ise HMK m. 190 uyarınca borçluya aittir⁵⁸. Bilerek borçlunun zararına hareket edilmesi, hukuki işlem olmayıp maddi bir fiil olduğundan, her türlü delille ispat edilebilir⁵⁹.

Tam bu noktada nama yazılı kambiyo senetlerine ilişkin duruma değ'inmek gerekir. Kambiyo senetlerinden olan bono, poliçede olduğu gibi hamiline yazılı olarak düzenlenemez⁶⁰. Nama yazılı olarak düzenlenen kambiyo senetlerinde senedin devri, yazılı bir devir beyanı (TTK m.647/2) ve senet zilyetliğinin devri (TTK m. 647/1) ile (alacağın temliki ve zilyetliğin geçirilmesi) sağlandığından, borçlu ile senedi devreden arasındaki kişisel def'iler, iyiniyetli olsalar dahi, üçüncü kişilere karşı ileri sürülebileceğinden, bu anlamda nama yazılı kambiyo senetlerinde maddi soyutluktan söz edilemez⁶¹. Ancak hangi türde olduğu önemli olmaksızın, bütün kambiyo senetlerinde

⁵⁵ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 169; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 122.

⁵⁶ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 123. Aksi görüş ve açıklamalar için bkz. Ebru Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 3. bs (Seçkin Yayınları, 2021), 292-93.

⁵⁷ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. bs, 243; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 123.

⁵⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. bs, 242; Adıgüzel, "Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket", 143.

⁵⁹ Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 105; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 125; Adıgüzel, "Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket", 58. Nitekim bkz. Yargıtay 11. HD., 31.03.2022 T., E. 2020/5479, K. 2022/2625, "...davacılar, hamil davalı ...'ün dava konusu bonoyu iktisap ederken bile bile borçluların zararına hareket ettiğini ispat etmelidir. Bu husus tanık dahil her türlü delille ispat edilebilecektir.", (legalbank.net), (E.T. 06.11.2025). Aynı yönde YHGK., 05.03.2020 T., E. 2017/612, K. 2020/258, "...niteliği gereği bile bile borçlu zararına hareketin varlığının senetle ispatı aranmaz. Yani, borçlu, hamil olan davalılara karşı kambiyo senedini iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket ettiğini, kambiyo senedinin bedelsiz olduğunu bilebilecek durumda olduğunu tanık dâhil her türlü delille ispat edebilir. Bununla birlikte, ispat yükü senet borçlusunun üzerinde olup, borçlu tarafından hem def'ilerin varlığı (ki bu def'i bedelsizlik ise senede karşı senetle ispat kuralları gereği kesin delillerle ispatı gerekecektir) hem de bunların senedi iktisap ederken hamil tarafından bilindiğinin ispatlanması gerekmektedir.", (legalbank.net), (E.T. 06.11.2025). Aynı yönde Yargıtay 19. HD., 26.10.2017 T., E. 2016/12679, K. 2017/7343, "...T.T.K. 687. m. hükmü uyarınca; davacı borçlu, hamil olan davalılara karşı kambiyo senedini iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket ettiğini, kambiyo senedinin bedelsiz olduğunu bilebilecek durumda olduğunu tanık dahil her türlü delille ispat edebilir. Davacı tanık listesi vermiş olmasına rağmen mahkemece davacının tanık dinletme talebinin reddine karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup, bu nedenle hükmün bozulması gerekmektedir.", (legalbank.net), (E.T. 06.11.2025).

⁶⁰ Kayar, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Hukuku*, 667.

⁶¹ Aytekin Çelik, *Ticaret Hukuku* (Seçkin Yayınları, 2023), 386; Ceylan, *Kambiyo Senetlerine Dayalı Olarak Açılan Menfi Tespit Davaları*, 45.

ortak olan ispat soyutluğu, nama yazılı kambiyo senetleri açısından da geçerlidir⁶². Zira nama yazılı kambiyo senedinin hamili de senede sebep olan ilişkinin varlığını ve geçerliliğini ispatlamaksızın senede dayanmakla yetinecek, bunlara ilişkin iddiaların ispat yükü borçluya ait olacaktır⁶³.

1.4. Temel İlişki ile Kambiyo Taahhüdü İlişkinin Karşılıklı Durumları

TBK m. 133 uyarınca, tarafların açıkça yenileme iradeleri olmadıkça, özellikle kambiyo taahhüdünde bulunulması mevcut borcu sona erdirmez. Buna göre aksi kararlaştırılmadıkça, kambiyo taahhüdünde bulunulması ile temel ilişkiden bağımsız ve fakat onunla yarışan⁶⁴ yeni bir alacak hakkı meydana gelmektedir⁶⁵. Bunun tabii sonucu olarak da temel borç ilişkisi geçersiz veya sona ermiş olsa dahi, kambiyo taahhüdü varlığını sürdürmeye devam eder⁶⁶. Ancak temel borç ilişkisinin sona erdiği veya geçerli olmadığı halde, borçlu tarafından kambiyo taahhüdüne ilişkin bedelin ödenmesi durumunda, alacaklı sebepsiz zenginleşmiş olur⁶⁷. Bu durumda borçlu, TBK 77 ve devamı maddelerine göre sebepsiz zenginleşmeyi iddia edebilir veya alacaklının talep etmesi durumunda, TBK m. 82/2 uyarınca her zaman sebepsiz zenginleşme def'ini ileri sürebilir⁶⁸.

TBK m. 133'den hareketle, yenileme iradesi olmadıkça, mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması, ifa uğruna olduğu kabul edilir⁶⁹. Dolayısıyla da kambiyo taahhüdünde bulunulması ifa yerine edim⁷⁰ yoluyla borcun ifa edildiğini göstermediğinden, mevcut borç, kambiyo taahhüdünün ödenmesiyle ifa edilmiş olur⁷¹. Bu durumda alacaklı alacağını kambiyo taahhüdüne değil de temel borç ilişkisine

⁶² Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 102.

⁶³ Nama yazılı senetlere ilişkin TKHK m. 4/5'teki özel duruma dair açıklamalar için bkz. "2.1.7. TKHK m. 4/5'e İlişkin Özel Durum".

⁶⁴ Hakların yarışmasına ilişkin ayrıca bkz. Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 70-71.

⁶⁵ Karlı, "Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması", 117; Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 98; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 25.

⁶⁶ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 25.

⁶⁷ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 26.

⁶⁸ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 200. Detaylı bilgi için bkz. Karlı, "Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması", 118 vd.

⁶⁹ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 69; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 25; Karlı, "Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması", 117.

⁷⁰ İfa yerine yapılan edim temel ilişkiyi sona erdirirken, ifa amacıyla (uğruna) yapılan edim borcu derhal sona erdirmemekte, anılan edimin paraya çevrilmek suretiyle alacaklıyı tatmin ettiği ölçüde borcu sona erdirmektedir. Bkz. Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1030-32.

⁷¹ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 131.

dayandırdığı takdirde, borçlunun geciktirici defî savunmasında bulunması mümkündür⁷². Zira temel alacağın vadesi, kambiyo taahhüdünün vadesi kadar uzatılmış sayılacağından, temel borç ilişkisine dair alacak donmuş olur⁷³. Kambiyo taahhüdünden doğan alacağı talep imkânı doğunca, buna dayanabileceği gibi temel alacağa da dayanabilir⁷⁴. Temel alacağa dayanması durumunda, kambiyo taahhüdüne ilişkin senedin de borçluya geri verilmesi gerekmektedir⁷⁵. Kambiyo taahhüdüne ilişkin vade, temel borç ilişkisinin vadesinden daha önce ise, borçlu borcunu kambiyo taahhüdündeki vade tarihine göre ödemesi gerekmektedir⁷⁶. Ancak taraflar, TBK m. 133 uyarınca, açıkça mevcut borcu sona erdirmek iradesiyle ifa yerine edim olarak kambiyo taahhüdünde bulunmuş ise, artık temel borç ilişkisi sona ereceğinden⁷⁷, alacaklı sadece kambiyo taahhüdüne dayanabilecektir⁷⁸.

1.5. Bononun Unsurları

Bononun unsurları TTK m. 776'da yedi bent halinde düzenlenmiş, m. 777'de ise anılan unsurların eksikliği durumunda bononun akıbeti ortaya konulmuştur. Buna göre bonodaki eksikliği durumunda yarattığı etkiye göre unsurlar; zorunlu unsurlar, alternatif zorunlu unsurlar ve ihtiyari unsurlar olmak üzere üç başlıkta incelenebilir.

1.5.1. Zorunlu Unsurları

1.5.1.1. Genel Olarak

TTK m. 776'da belirtilen unsurlardan bazıları, bir senedin bono vasfını taşıyabilmesi için mutlaka bulunması gereken unsurlardandır. Aksi takdirde TTK anlamında bir bonodan bahsedilemeyecek⁷⁹ ve söz konusu senet adi senet niteliğinde bir belge vasfını taşıyacaktı⁸⁰. Buna göre bononun, “bono” veya “emre yazılı senet” ifadesini, “kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi vaadini”, “lehtarı”, “düzenleme tarihini” ve

⁷² Detaylı açıklamalar için ayrıca bkz. Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması”, 115; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 26.

⁷³ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 98; Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması”, 117.

⁷⁴ Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması”, 117.

⁷⁵ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 98; Karlı, “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması”, 117.

⁷⁶ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 71.

⁷⁷ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 98.

⁷⁸ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 131; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 69.

⁷⁹ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 186.

⁸⁰ Ayrık durum içeren ve bazı şartların varlığı halinde senedin emre yazılı ödeme vaadi niteliğinde olduğuna ilişkin açıklamalar için bkz. “1.5.1.2. “Bono” veya “Emre Yazılı Senet” İfadesi”

“düzenleyenin imzasını” olmak üzere beş tane zorunlu unsur içermesi gerekmektedir.

1.5.1.2. “Bono” veya “Emre Yazılı Senet” İfadesi

Bir senedin bono niteliğini haiz bir kambiyo senedi vasfını taşıyabilmesi için, metninde “bono” veya “emre yazılı senet” ifadesinin yer alması, eğer senet başka bir dilde düzenleniyorsa, ilgili dildeki “bono” veya “emre yazılı senet” ifadesinin karşılığına yer verilmesi gerekmektedir⁸¹ (TTK m. 776/1-a). Burada ilgili dildeki karşılıktan anlaşılması gereken, ilgili ülkedeki kanuni düzenlemelerde söz konusu ifadeler için kullanılan kanuni karşılıklardır⁸². Eğer senet düzenlenirken birden fazla dil kullanılmışsa, “ödeyeceğim” ibaresinin yazıldığı dildeki karşılığına senet metninde yer verilmesi gerekmektedir⁸³. Ayrıca anılan kavramlara senedin metin kısmında yer verilmesi gerekmekte olup, söz gelimi başlık veya kenar başlığı kısımlarında yer alması ilgili unsurun sağlandığı manasına gelmeyecektir⁸⁴. Bu şekilde bono olarak düzenlenmeyen bir senedin kolayca bonoya çevrilmesinin de önüne geçilecektir⁸⁵.

Bononun Türkçe dışında bir dilde düzenlenmesi durumunda, bonoya hangi ülkenin hukukunun uygulanacağı sorusu akla gelebilir. TTK m. 778 yollamasıyla bonoya da uygulanabilecek olan TTK m. 767 uyarınca, poliçeye yönelik borçlanmalardaki şekil kuralları hakkında, söz konusu borçlanmanın imzalandığı ülke hukukunun kurallarının uygulanacağı ifade edilmiştir⁸⁶. Buna göre bono başka bir dilde düzenlenmiş olsa dahi Türkiye’de imzalanmışsa, Türk hukuku uygulanacaktır⁸⁷.

Bononun diğer tüm zorunlu unsurlarını taşımakla birlikte senet metninde “bono” veya

⁸¹ Bkz. Yargıtay 12. HD., 31.03.2022 T., E. 2021/10487, K. 2022/2625, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 19.11.2025).

⁸² Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 301.

⁸³ Bono birden fazla dil kullanılarak düzenlenmişse, “bono” veya “emre yazılı senet” ifadesinin aynı dilde yazılması gerektiği görüşü için bkz. Küçükaydın Halil Doğan, “Tahsil Ciro ve Tabi Olduğu Hukuki Rejim” (Yüksek Lisans, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2019), 39.

⁸⁴ Tahir Uyar, “İcra Hukukunda Bono’nun (Emre Muharrer Senet’in) Geçerlilik Koşulları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 78 (2008): 292.

⁸⁵ Uyar, “İcra Hukukunda Bono’nun (Emre Muharrer Senet’in) Geçerlilik Koşulları”, 292.

⁸⁶ Yargıtay 12. HD., 13.06.2019 T., E. 2018/10487, K. 2019/10137, “...*takip dayanağı bononun yabancı dilde düzenlendiği dikkate alınarak, sözkonusu belgenin düzenlendiği dili ve ülke hukukunu inceleyebilecek yeterlilikte, özellikle üniversitelerin ticaret ve kambiyo hukuk dalından seçilecek bilirkişiye inceleme yaptırılmak suretiyle, öncelikle uyumazlığa hangi ülke hukuk kurallarının uygulanacağı belirlenip, anılan hukuk kurallarına göre takip dayanağı belgenin kambiyo senedi vasfında olup olmadığının, takip alacaklısının takip hakkının bulunup bulunmadığının, söz konusu belge bono niteliğinde ise borçlunun sorumluluğunun bulunup bulunmadığının tespiti yönünde rapor aldırılarak, oluşacak sonuca göre itirazın karara bağlanması gerekirken...*”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 19.11.2025).

⁸⁷ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 76.

“emre yazılı senet” ifadesinin yer almaması durumunda, artık ortada kambiyo senedi olarak bir bononun varlığından bahsedilemeyecek⁸⁸, buna karşın açıkça emre yazılı senet olduğu belirtilmişse TTK m. 830/1 uyarınca söz konusu senet emre yazılı ödeme vaadi niteliğini taşıyacaktır. Anılan hükme göre emre yazılı ödeme vaadi bono hükmündedir⁸⁹. Ancak TTK m. 830/1 ve 2’de, araya girerek ödemeye ilişkin hükümler ile kambiyo senetlerine özgü takibe ilişkin hükümlerin, emre yazılı ödeme vaadi hakkında uygulanmayacağı ifade edilmiştir.

1.5.1.3. Kayıtsız Şartsız Belirli Bir Bedelin Ödenmesi Vaadi

TTK m. 776/1-b’de ifade edildiği üzere bono, kayıtsız ve şartsız olarak bir bedelin ödenmesi vaadiyle düzenlenmelidir. Fıkra metninden iki sonuç çıkmaktadır: İlki düzenleyen tarafından taahhüt edilen ödeme herhangi bir kayda veya şarta bağlanmamalı, ikincisi ise vaat edilen bedelin belirli bir bedel olması gerekliliğidir.

Düzenleyen tarafından taahhüt edilen ödeme, eğer herhangi bir kayda veya şarta bağlanırsa, söz konusu senedin bono vasfı ortadan kalkacaktır (TTK m. 777/1). Söz gelimi, bir ton fıstığın teslim edilmesi durumunda 250.000-TL’nin ödeneceği vaadinde bulunulması durumunda şarta bağlı bir ödemeden bahsedildiğinden, 19 Temmuz 2024’te teslim edilecek olan malların karşılığı olarak 100.000-TL ödeneceğine ilişkin vaatte bulunulması durumunda ise temel ilişkiyle bir bağlantı kurulduğundan, söz konusu senedin bono vasfından söz edilemez⁹⁰. Keza taraflar arasında akdedilen bir sözleşmeye istinaden düzenlenen sözleşmedeki edimlerin yerine getirilmemesi halinde borca teminat amacıyla oluşturulan teminat bonosunun, senet içeriğinden sözleşmeye teminat olarak düzenlendiği anlaşılırsa, kayıtsız ve şartsız olmasından bahsedilemediğinden, senet bono niteliğini taşımaz⁹¹.

Diğer taraftan uygulamada aynı borç sebebiyle birden fazla bono düzenlenmesi durumunda, vadesi ilk gelen bonoda, bedelin ödenmemesi halinde diğer bonoların da muaccel hâle geleceğine ilişkin muacceliyet kaydının konulduğu görülmektedir. Buradaki muacceliyet kaydı, bonoyla ilgili olmayıp takip eden diğer bonolarla alaka

⁸⁸ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 251.

⁸⁹ Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 155.

⁹⁰ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 252.

⁹¹ Uyar, “İcra Hukukunda Bono’nun (Emre Muharrer Senet’in) Geçerlilik Koşulları”, 294.

içerdiğinden, senedin bono vasfını etkilemez⁹² ve fakat kayıt yazılmamış sayılır⁹³. Ancak Yargıtay vermiş olduğu bir kararında⁹⁴, muacceliyet kaydının bono üzerinde değil de ayrı bir sözleşmeyle belirlenmesi durumunda bono vasfını etkilemediği gibi aynı zamanda söz konusu kaydın geçerli sayıldığı ifade edilmiştir.

TTK m. 776/1-b uyarınca, düzenleyen tarafından lehtara, kayıtsız ve şartsız olarak taahhüt edilen bedel, parayı ifade etmektedir⁹⁵. Söz konusu bedelin belirli olması gerektiğinden; açık, net ve tereddüde yer bırakmayacak şekilde gösterilmesi gerekir⁹⁶. Kararlaştırılan bedelin Türk lirasıyla kararlaştırılması zorunluluğu yoktur, düzenleyen yabancı para birimi olarak da taahhüt altına girebilir. Yabancı para birimiyle düzenlenen bonolarda aynen ödeme veya bu anlama gelebilecek bir kayıt yoksa, borçlu parayı kararlaştırılan para birimiyle ödeyebileceği gibi Türk lirasına karşılık gelen bedeli ödeyerek de borçtan kurtulabilir (TTK m. 711/1; m. 778/1-c). Aksi takdirde kararlaştırılan para birimiyle ödemek zorundadır (TTK m. 711/3; m. 778/1-c). Yabancılık unsuru taşımayan bir bonoda taahhüt edilen para borcunun cinsi belirtilmemişse, Türk lirası olarak düzenlendiğinin kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁹⁷. Altın, hukuken para değil mal niteliğini taşıdığından bonoda doğrudan bedel olarak kararlaştırılmasına⁹⁸ da bono bedelinin altın fiyatına endekslenerek, belirli bir altına karşılık gelecek şekilde belirlenmesinin mümkün olduğu ifade edilmektedir⁹⁹. Bedel senet metninde gösterilebileceği gibi, senet üzerinde ve fakat senet metni dışındaki (imzanın kapsam alanında olan) yerlerde de gösterilebilir¹⁰⁰. Uygulamada bono bedeline hem senet metninde hem de metin dışında yer verildiği görülmektedir¹⁰¹. Bunun yanında senedin bir yerinde yazıyla diğer yerinde sayıyla bedelin belirlenmiş olması durumunda yazıyla

⁹² Eriş, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak*, 729.

⁹³ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 201.

⁹⁴ Bkz. Yargıtay 12. HD., 02.11.2017 T., E. 2016/21587, K. 2017/13587, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.10.2024).

⁹⁵ Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 156.

⁹⁶ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 141.

⁹⁷ Burak Kavak, *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüküne Etkisi*, 1. bs (Seçkin Yayınları, 2024), 24-25.

⁹⁸ Yargıtay 12. HD., 20.06.2013 T., E. 2013/15577, K. 2013/23272 “...altın paranın herhangi bir mal hükmünde olup, muayyen bir bedel olarak kabulü mümkün değildir. Takip konusu senet bedeli, “150 gr. Altın” olarak belirtilmekle açıklanan kuralın dışında tutulamaz. Altının 22,18,14 gibi ayarlar taşıması ve yazılı bedelin hangi ayarda tahsili gerektiği dahi yargılamayı gerektirir. Senette bedelin altın para veya belli gramda altın olarak düzenlenmesi halinde dahi, senet TTK’nun 688/2. maddesi koşullarını taşımayacağı cihetle bono vasfında olmadığı gibi...”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 19.11.2025).

⁹⁹ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 135.

¹⁰⁰ Kavak, *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüküne Etkisi*, 26.

¹⁰¹ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27. bs, 209.

kararlaştırılan bedele itibar edilecek¹⁰² (TTK m. 676/1; TTK m. 778/2-c), iki farklı sayı veya iki farklı yazı bulunması durumunda ise küçük olan sayının veya yazının bedeli ifade ettiği kabul edilecek (TTK m. 676/2; TTK m. 778/2-c), bu farklılıklardan dolayı senet bono niteliğini kaybetmeyecektir.

Her ne kadar bedelin belirli olması gerekse de bu durum, bazı şartlar altında bonoya kapital (anapara) faiz şartı koymaya engel teşkil etmemektedir¹⁰³. Zira TTK m.778/2-b yollamasıyla TTK m. 675/1 uyarınca, oranının belirli olması koşuluyla, görüldüğünde veya görüldüğünden belirli bir süre sonra vadesi gelen bonolara kapital faiz¹⁰⁴ şartı konulabilir. Faiz oranının bonoda gösterilmemesi durumunda ise, söz konusu şart yazılmamış sayılır (TTK m. 675/2; TTK 778/2-b). Buna göre faiz oranının belirtilmemesi, faiz şartının yazılmamış sayılması yaptırımına tabidir¹⁰⁵. Ayrıca faizin başlangıç tarihi belirtilmemişse, bononun düzenlenme tarihinden itibaren faizin işlemeye başlayacağı ifade edilmiştir (TTK m. 675/3; TTK m. 778/2-b).

Diğer taraftan madde metninin mefhumu muhalifinden anlaşılacağı üzere, belirli bir günde ödenecek bonolar ile düzenlenmesinden belirli bir süre sonra ödenecek bonolarda faiz şartının konulamayacağı sonucu çıkmaktadır. Zira görüldüğünde ödenecek bonolar ile görüldüğünden belirli süre sonra ödenecek bonolarda, hangi gün ödenecekleri belirli olmadığından, düzenlenme tarihi itibarıyla faizin hesaplanarak bedele eklenmesi mümkün değildir¹⁰⁶. Ancak belirli bir günde ödenecek bonolar ile düzenlenmesinden belirli bir süre sonra ödenecek bonolarda, ödeme günü belli ve net olduğundan düzenleme tarihinde faizin hesaplanarak ana paraya eklenmesi mümkündür. Bu sebeple belirli bir günde ödenecek bonolar ile düzenlenmesinden belirli bir süre sonra ödenecek bonolarda, faiz şartının konulması kanun koyucu tarafından kabul edilmemiştir¹⁰⁷. Aksi takdirde faiz şartı yazılmamış kabul edilecektir (TTK m. 675/1; TTK m. 778/2-b).

¹⁰² Ancak Yargıtay bazı kararlarında Kanuni düzenlemenin bu açık ifadesine rağmen senet metninde yazı ile yazılan bedelin, “bononun düzenlenme tarihindeki Türk lirasının değeri”, “hayatın olağan koşulları”, “ticari hayatın gerekleri” gerekçeleri ile dikkate alınmaması yönünde de kararlar vermektedir. Bkz. YHGK., 26.04.2023 T., E. 2022/622, K. 2023/354, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 27.08.2025).

¹⁰³ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 199.

¹⁰⁴ Söz konusu düzenleme kapital faizine ilişkin olduğundan, vade ayrımı gözetmeksizin temerrüt faizine ilişkin kayıt konulması mümkündür. Bkz. “1.6.3 Kanunda Öngörülme İhtiyari Kayıtlar”.

¹⁰⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 197.

¹⁰⁶ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 193.

¹⁰⁷ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 198.

1.5.1.4. Kime veya Kimin Emrine Ödenecekse Onun Adı: Lehtar

TTK m. 776/1-e uyarınca bono, kime veya kimin emrine ödenecekse onun, başka bir deyişle lehtarın adını içermelidir. Lehtar gerçek kişi ise ad ve soyadı ile birlikte gösterilmesi gerekirken; tüzel kişi ise, ticaret şirketlerinde ticaret unvanı, diğer tüzel kişilerde ise kuruluş senedindeki adı gösterilmelidir¹⁰⁸. Her ne kadar emre yazılı bono ciro edilerek devredilirken, ciro edilen kişi gösterilmeden “ödeyiniz” ibaresiyle veya sadece imza atılarak beyaz ciro yoluyla devredilmesi halinde, hamile yazılı senet gibi tedavülüne imkân sağlanmış¹⁰⁹ ise de TTK m. 777/1 gereğince lehtar adının belirli olarak bulunması zorunluluğu bulunduğundan bono hamiline yazılı olarak düzenlenemeyecek, aksi takdirde lehtarın belirsizliğinden söz konusu senet bono vasfını kaybedecektir¹¹⁰.

Lehtarın adının bono üzerinde nerede yazılması gerektiğine ilişkin bir düzenleme yoktur, ancak uygulamada lehtar adına senet metninde yer verildiği görülmektedir¹¹¹. Ayrıca Yargıtay kararlarında istikrarlı bir şekilde ifade edildiği üzere¹¹², bir bonoda lehtar adı olarak gerçek veya tüzel kişinin adı yerine bir işletme adının yazılması durumunda, söz konusu senet, lehtar adı bulunmadığından bono niteliğinde kabul edilmemektedir.

Lehtar adının belirli, net ve tereddüde yer bırakmayacak şekilde gösterilmesi gerektiğinden, kısaltılarak yazılması bono lehtarını belirsiz hale getireceğinden, senedin bono vasfını taşımayacağı ifade edilmektedir¹¹³. Ancak senedin herhangi bir yerinde, kısaltmayla gösterilen lehtarın kim olduğuna yönelik bir belirleme yapılabiliyorsa, lehtarın belirsizliğinden söz edilemeyeceğinden senet bono vasfını koruyacaktır¹¹⁴. Keza alternatifli olacak şekilde birden fazla lehtar gösterilmesi durumunda da lehtarın belirli olduğundan bahsedilemeyeceğinden, senet bono niteliği taşımayacaktır¹¹⁵. Ancak alternatifli olmaksızın aynı anda birden fazla kişinin lehtar olarak gösterilmesi

¹⁰⁸ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 176.

¹⁰⁹ Anılan halde dahi, bononun hamiline yazılı senet gibi tedavülüne imkân sağlanmış olsa da bu durum, bononun niteliğini etkilemek suretiyle onu hamiline yazılı senet haline getirmeez. Bkz. Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 218. Bononun beyaz ciro ile devredilmesi halinde, devredilen bono hakkında hamiline yazılı senet hükümlerinin uygulanabileceğine ilişkin görüş için bkz. Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 209.

¹¹⁰ Uyar, “İcra Hukukunda Bono’nun (Emre Muharrer Senet’in) Geçerlilik Koşulları”, 299.

¹¹¹ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 210.

¹¹² Bkz. Yargıtay 12. HD., 15.09.2022 T., E. 2022/1521, K. 2022/8307, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 27.08.2025).

¹¹³ Uyar, “İcra Hukukunda Bono’nun (Emre Muharrer Senet’in) Geçerlilik Koşulları”, 298.

¹¹⁴ Uyar, “İcra Hukukunda Bono’nun (Emre Muharrer Senet’in) Geçerlilik Koşulları”, 298-99.

¹¹⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 209-10.

mümkündür, bu durumda senet bono vasfını koruyacaktır¹¹⁶.

Lehtarın kim olduğuna yönelik kuşkuyla yer vermeyecek şekilde gösterilen birden çok lehtar, müşterek ve müteselsil olarak alacaklı oldukları gibi, bonoyu ciro etmeleri halinde ise kendisinden sonra gelen cirantalara karşı müşterek ve müteselsil olarak borçlu olacaklardır¹¹⁷. Yargıtay kararında da ifade edildiği üzere, bir tüzel kişiliği bulunmayan adi ortaklığın lehtar gösterilerek bono düzenlenmesi doğal olarak mümkün değildir¹¹⁸.

TTK m. 673 uyarınca, düzenleyen, poliçede bizzat kendisini lehtar olarak gösterebileceği gibi, aynı zamanda muhatap olarak kendi hesabına da poliçeyi öngörebileceği düzenleme altına alınmıştır. Söz konusu düzenleme TTK m 778’de bonoya uygulanacak hükümler arasında sayılmadığından, düzenleyen kendisini lehtar olarak göstererek bono düzenleyemeyecektir¹¹⁹.

Bonoda gösterilen lehtarın üzerinin çizilerek yeni bir lehtar adının yazılması durumunda, düzenleyen tarafından bu değişikliği imza veya paraf atılarak onaylanması gerekmektedir, aksi takdirde senet bono niteliğini taşımayacaktır¹²⁰. Zira Yargıtay kararında¹²¹ da ifade edildiği üzere, lehtar adının üstü çizilerek yeni bir lehtar adının yazılması ve bunun düzenleyen tarafından onaylandığını gösteren imza veya paraf konulmaması durumunda, yeni yazılan lehtar adı yazılmamış sayılacak, üstü çizilen lehtar adının da üzeri çizildiğinden söz konusu senedin lehtarı olmayacaktır ve bu nedenle bono niteliğini kaybetmiş olacaktır¹²².

1.5.1.5. Düzenlenme Tarihi

Bononun diğer bir zorunlu unsuru ise senedin üzerinde düzenlenme tarihinin gösterilmiş olmasıdır. Buna göre, düzenlenme tarihi açık, net, belirli ve tereddüde yer vermeyecek şekilde olmak koşuluyla gün, ay ve yıl şeklinde sayılarla belirtilebileceği gibi herkesçe bilinebilir bir tarih olarak yazıyla da belirtilebilir¹²³. Söz gelimi, 2024 yılının Zafer Bayramı olarak belirlenebileceği gibi, 2024 yılının Kurban Bayramı’nın ikinci günü

¹¹⁶ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 176.

¹¹⁷ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 209.

¹¹⁸ Yargıtay 12. HD., 18.03.2013 T., E. 2013/908, K. 2013/9988, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.10.2024).

¹¹⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27. bs, 209.

¹²⁰ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 209.

¹²¹ Yargıtay 12. HD., 09.03.2017 T., E. 2016/12638, K. 2017/3615, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 05.10.2024).

¹²² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 209.

¹²³ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27. bs, 83.

olarak da belirlenebilir. Buna karşın herkesçe bilinebilir olmayan tarihler, tereddüde yer bırakmayacak şekilde açık ve net olmadıklarından, düzenlenme tarihi olarak belirlenemezler¹²⁴. Örneğin “en büyük çocuğumun doğum günü”, düzenleme tarihi olarak belirlenemez. Keza birden fazla farklı düzenlenme tarihi olması durumunda, açık ve net bir düzenlenme tarihinden bahsedilemeyeceğinden, bono vasfının kaybedileceğinden bahsedilebilir¹²⁵ ise de birden fazla tarihin aynı olması durumunda, düzenlenme tarihine ilişkin bir tereddüt uyandırmayacağından, söz konusu ihtimal bono niteliğine olumsuz etki etmeyecektir¹²⁶.

Düzenlenme tarihinin belirlenebilir olması gerekli¹²⁷ ise de ayrıca gerçekten belirtilen tarihte düzenlenmiş olması aranmamaktadır¹²⁸. Buna göre önemli olan bono üzerinde düzenlenme tarihi olarak yazılan tarihtir, gerçek tarihin başka bir tarih olduğu ortaya konulsa dahi bonoda yazılan tarih düzenlenme tarihi olarak kabul edilecektir¹²⁹. Ancak düzenleyen, düzenlenme tarihinin lehtarla aralarındaki anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğuna yönelik bir iddiada bulunursa, bu iddiasını senet (kesin delil) ile ispatlaması gerekecektir¹³⁰. Keza bu iddiasını, senedi lehtardan devralan cirantalara karşı ileri sürebilmesi için de kötü niyetli bir şekilde bilerek kendisinin zararına hareket edilerek devralındığını ortaya koyması gerekecektir¹³¹.

Düzenlenme tarihi ile vadenin aynı öngörülmesini engelleyen bir düzenleme bulunmamakla¹³² birlikte¹³³, düzenlenme tarihinin vadeden sonra gelmesinin mümkün olamayacağı ifade edilmektedir¹³⁴. Bu nedenle düzenlenme tarihinin vade tarihinden sonra gelmesi halinde, bono bütünlüğünde bir çelişki yarattığından, ilgili senedin bono niteliğinden söz edilemez¹³⁵.

¹²⁴ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 213.

¹²⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27. bs, 83.

¹²⁶ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 212.

¹²⁷ Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 157.

¹²⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27. bs, 83.

¹²⁹ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 213.

¹³⁰ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 140.

¹³¹ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 140.

¹³² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 213.

¹³³ YHGK., 29.09.2020 T., E. 2017/276, K. 2020/695 “Bonoda vade tarihi ve düzenleme tarihinin aynı tarih olmasına engel bir düzenleme bulunmamaktadır.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 19.11.2025).

¹³⁴ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 141.

¹³⁵ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 180. Bkz. Yargıtay 11. HD., 09.11.2022 T., E. 2021/2625, K. 2022/7985, “...dava konusu 17/10/2017 vade tarihli, 35.317-USD bedelli ve 25/11/2017 tanzim tarihli, lehtarı ... olan senette vade tarihi tanzim tarihinden önce olduğundan ve kambiyo evrakı vasfı bulunmadığından...”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 16.11.2025).

Düzenlenme tarihinin 32 Eylül 2024 gibi bir tarih olması durumunda, takvimde böyle bir gün yer almadığından düzenlenme tarihi geçerli olmayacaktır¹³⁶. Ancak düzenleyenin iradesinin ayın son günü olduğuna ilişkin açık bir şekilde yorum yapılabilecek olan 31 Eylül 2024 ve 30 Şubat 2025 gibi tarihlerin düzenlenme tarihi olarak kabul edilebileceği ifade edilmektedir¹³⁷.

1.5.1.6. Düzenleyenin İmzası

Nihayet bonoda bulunması gereken diğer bir zorunlu unsur ise TTK m.778/1-g’de belirtilen düzenleyenin imzasıdır. Buna göre bir senedin bono niteliğinden söz edebilmek için, senedin düzenleyenin elinden sadır olan ıslak imzasını ihtiva etmesi gerekmektedir¹³⁸. Bu bağlamda el mahsulü olmayan elektronik veya mekanik bir aletle atılmış imzalar geçerli olmayacağı gibi, noter tarafından onaylanmış olsa dahi parmak izi¹³⁹ de imza yerine geçmeyecektir (TTK m. 1526/1). Bu şekilde kaşe vs. herhangi bir alet kullanmaksızın, el ürünü imza atılması durumunda geçerli bir imzanın varlığından söz edilebilecektir¹⁴⁰. Önemli olan düzenleyenin el yazısıyla ve ıslak olarak atılmış imzası olduğundan, okuma yazma bilmeyen ancak imza atabilen düzenleyen ile TBK m. 15/3 gereğince imza atabilen görme engelli düzenleyenin imzaları geçerli olarak kabul edileceğinden, senet bono niteliğini koruyacaktır¹⁴¹. Ancak el yazılı olarak imza atamayan görme engelli kişinin bonoyu düzenleyemeyeceği ifade edilmektedir¹⁴².

TTK m. 778 yollamasıyla bonoya da uygulanabilecek olan TTK m. 677’de düzenlenen “imzaların istiklali ilkesi”¹⁴³ uyarınca, bonoya atılan imzalardan birinin veya birkaçının geçersiz olması diğer imzaların geçerliliğini etkilemeyecektir. Buna göre, bononun tek bir düzenleyen tarafından geçerli olmayan bir imza ile düzenlenmesi halinde, diğer imzaların sıhhatine halel gelmeyeceği gibi, birden fazla düzenleyen tarafından bononun

¹³⁶ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 141-42.

¹³⁷ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 141-42. Aynı yönde bkz. Yargıtay 19. HD., 12.12.2000 T., E. 2000/5759, K. 2000/8600, (lexpera.com.tr), (E.T. 29.08.2025); Yargıtay 12. HD., 26.09.2013 T., E. 2013/20439, K. 2013/30029, (legalbank.net), (E.T. 29.08.2025).

¹³⁸ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 62.

¹³⁹ Yargıtay 11. HD., 03.12.2020 T., E. 2020/2901, K. 2020/5665, “*Davaya konu bononun davacıların murisi keşideci ... tarafından parmak izi basılarak davalıya verildiği anlaşılmaktadır. TTK’nın 776. maddesi g bendine göre bono üzerinde düzenleyenin imzasının bulunması gerektiği belirtilmiş olması dikkate alındığında dava konusu bononun kambiyo vasfında olmadığı, geçersiz olduğu görülmektedir.*”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 19.11.2025).

¹⁴⁰ Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 158.

¹⁴¹ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 215.

¹⁴² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 215.

¹⁴³ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 133-34.

ihdas edilmesi ve bunlardan birinin imzasının geçersiz olması durumunda da diğer imzaların geçerliliği bundan etkilenmeyecek, senet bono vasfını koruyacaktır¹⁴⁴.

Bir tüzel kişi adına bono düzenlenmek istenmesi durumunda, tüzel kişinin adı veya ticaret unvanı ya da bunu ihtiva eden kaşesiyle birlikte, tüzel kişiyi temsile yetkili kişinin imzasının bulunması gerekmektedir¹⁴⁵. Ancak tüzel kişiyi temsilen imza attığını iddia eden kişinin temsil yetkisinin bulunmaması durumunda, söz konusu bonodan dolayı şahsen sorumluluğu gündeme gelecektir¹⁴⁶ (TTK m. 678; TTK m. 778/2-e).

Diğer taraftan bir Yargıtay kararında ifade edildiği üzere, tüzel kişiyi temsilen çifte imza yetkisinin belirlendiği durumlarda, sadece bir tüzel kişi yetkilisinin imzasının bulunması yeterli kabul edilmeyecek, söz konusu senedin tüzel kişi yönünden herhangi bir bağlayıcılığı söz konusu olmayacaktır¹⁴⁷.

Diğer taraftan tüzel kişiliği temsile yetkili kişinin, şirketi temsilen bonoyu imzalarken iki defa imza atması ve fakat bunlardan birinin tüzel kişi kaşesinin dışına gelmesi durumunda, temsilcinin kaşe dışına atmış olduğu imza aval hükmünde kabul edilecek ve tüzel kişiyle birlikte şahsen sorumluluk altına girmiş kabul edilecektir¹⁴⁸. Ancak bir Yargıtay kararında da isabetli bir şekilde ifade edildiği üzere, tüzel kişiliği temsilen atılan imzalardan her ikisi de kaşe üzerine atılmışsa, bu durumda temsilcinin şahsi sorumluluğundan bahsedilemeyecek, atılan her iki imza da tüzel kişiliği temsilen atılmış kabul edilecektir¹⁴⁹. Adi ortaklığın ise tüzel kişiliği olmadığından, her ne kadar adi ortaklık adına bono düzenlenemese de adi ortaklığı temsil eden kişi tarafından bononun düzenlenmesi durumunda, diğer ortaklar da söz konusu bonodan dolayı sorumlu olacaktır¹⁵⁰.

Son olarak, TTK m. 776'da bononun unsurları sayılırken düzenleyenin imzasına yer verilmişken, düzenleyenin adının bonoda yer alması gereken unsur olarak nitelendirilmemiştir. Buna göre düzenleyenin imzası bir zorunlu unsur olarak senette bulunmaması durumunda senet bono niteliğini taşımazken, düzenleyenin adının bonoda

¹⁴⁴ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 64-65.

¹⁴⁵ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 165.

¹⁴⁶ TBK m. 47'de ise TTK hükmünden farklı olarak, yetkisiz temsille gerçekleşen hukuki işlemin geçersiz olacağı ve fakat bu geçersizlikten doğan zararın yetkisiz temsilciden istenebileceği ifade edilmiştir.

¹⁴⁷ Yargıtay 19. HD., 05.11.2007 T., E. 2007/3201, K. 2007/9529, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 08.10.2024).

¹⁴⁸ Yargıtay 12. HD., 08.03.2016 T., E. 2015/29877, K. 2016/6683, (kazanci.com.tr), (E.T. 29.09.2025).

¹⁴⁹ Yargıtay 19. HD., 28.02.2018 E. T., 2016/14686, K. 2018/1045, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 08.10.2024).

¹⁵⁰ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 86.

yer almaması halinde senet, bono vasfını korur¹⁵¹.

1.5.2. Alternatifli Zorunlu Unsurları

1.5.2.1. Genel Olarak

Yukarıda detaylı olarak ifade edilen, bononun zorunlu unsurlarından birinin dahi bonoda yer almaması durumunda, doğrudan senet bono vasfını yitirecektir. Zira eksik olan bu zorunlu unsurların kaderi bir başka alternatif unsurun varlığına bağlanarak eksikliğin giderilebilmesi mümkün değildir. Ancak bonoda yer alması gereken öyle unsurlar vardır ki, bu unsurlar bonoda zorunlu olarak bulunmaları gerekmekte ise de eksiklikleri durumunda kanun koyucunun öngördüğü başka unsurların varlığı durumunda bono geçersiz sayılmayacak, senet bono niteliğini korumaya devam edecektir. Ancak alternatif öngörülen zorunlu unsurların bulunmaması ve alternatif unsurun da bonoda yer almaması durumunda artık geçerli bir bononun varlığından söz edilemeyecek, senet adi senet niteliğinde sayılacaktır¹⁵². Bu unsurlar: Düzenlenme yeri ve ödeme yeri.

1.5.2.2. Düzenlenme Yeri

Yukarıda ifade edildiği üzere, TTK m. 778'in yollamasıyla bonoya da uygulanabilecek olan TTK m. 767 uyarınca bonoya uygulanacak olan şekil kuralları, bononun imzalandığı ülkenin hukukuna tabidir. Buna göre bono nerede düzenlenmişse, ilgili ülkenin hukukuna göre geçerliliği belirlenecektir¹⁵³. Buna göre bononun geçerliliği için alternatifli zorunlu unsur olmasının yanı sıra, ayrıca şekil şartları bakımından uygulanacak hukukun belirlenmesi açısından da önem arz etmektedir.

Bonoda düzenlenme yeri olarak belirlenecek olan yerin, gerçekten bononun düzenlendiği yer olarak belirlenmesinin zorunluluğu olmasa da söz konusu yerin hayali bir yer olmaksızın gerçekte var olan bir yer olması gerekmektedir¹⁵⁴. Doktrindeki hâkim görüşe göre, bononun düzenlenme yeri belirtilirken “idari birim” olarak belirlenmesinin yeterli olduğu kabul edilmektedir¹⁵⁵. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, düzenlenme

¹⁵¹ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 255.

¹⁵² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 220.

¹⁵³ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 144.

¹⁵⁴ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 221.

¹⁵⁵ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 181; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27. bs, 83; Çelik, *Ticaret Hukuku*, 454. İdari birim niteliği taşımasa da coğrafi yerlerin de düzenleme yeri olarak belirlenebilmesi gerektiğine ilişkin aksi görüş için bkz. Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*,

yeri olarak; il, ilçe, köy, bucak gibi bir idari birimin yazılmasının gerekli ve yeterli olduğu ifade edilmiştir¹⁵⁶. Yargıtay'ın başka bir kararında ise düzenlenme yeri olarak; mahalle, cadde, apartman ve blok numarasının yer aldığı bir bonoya dair; il, ilçe, köy ve bucak gibi bir idari birimin bulunmadığı gerekçesiyle geçerli bir düzenleme yeri olarak kabul edilemediğinden bahisle, senedin unsur eksikliğinden dolayı bono vasfını taşımadığına karar verilmiştir¹⁵⁷.

Düzenlenme yeri bononun ön yüzünde yer alması gerekmektedir¹⁵⁸. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, bononun arka yüzüne yazılan yerin düzenlenme yeri niteliğinde olamayacağı, bu nedenle senedin düzenlenme yerinin gösterilmediğinden bahisle bono niteliğinde olmadığı ifade edilmiştir¹⁵⁹.

Düzenlenme yerini alternatifli zorunlu unsur haline getiren TTK m. 777/4 hükmüne göre, eğer bonoda düzenlenme yeri gösterilmemişse, düzenleyenin adının yanında yazılı olan yerin düzenlenme yeri olduğu düzenleme altına alınmıştır. Buna göre düzenleme yerinin alternatifi olan unsur, düzenleyenin adının yanında yazılı olan yerdir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, bonoda düzenleyenin adının bulunması zorunlu bir unsur olarak öngörülmediğinden, TTK m. 777/4 hükmünde ifade edilen düzenleyenin adı ibaresini, düzenleyenin imzasını kapsayacak şekilde değerlendirmek gerektiği öğretide son derece yerinde olarak belirtilmektedir¹⁶⁰. Ancak alternatif olarak öngörülen bu unsurun da bonoda yer almaması durumunda, senet bono niteliğini taşımayacaktır¹⁶¹. Yargıtay kararına konu bir olayda, düzenlenme yerinin belirtilmediği bir senedin ön yüzünde, aval verenin adresinin yer alması söz konusu eksikliği gideremeyeceğinden bahisle, senedin bono vasfından bahsedilemeyeceği ifade edilmiştir¹⁶². Keza Yargıtay kararına konu başka

222.Taksim, ulus gibi herkesçe bilinebilecek yerlerin de içerisinde bulundukları mülki sınırların esas alınarak düzenlenme yeri olarak kabul edilmesi gerektiği görüşü için bkz. Kayar, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Hukuku*, 669.

¹⁵⁶ Yargıtay 12. HD., 20.04.2022 T., E. 2022/3343, K. 2022/4903, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 16.10.2024).

¹⁵⁷ Yargıtay 12. HD., 19.11.2020 T., E. 2020/2287, K. 2020/10042, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 16.10.2024).

¹⁵⁸ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 220.

¹⁵⁹ Yargıtay 12. HD., 15.11.2012 T., E. 2012/22140, K. 2012/33262, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 16.10.2024).

¹⁶⁰ Şafak Narbay, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler Ve Değişiklik Önerilerimiz", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy Özel Sayı (2005): 200; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 181.

¹⁶¹ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27. bs, 210.

¹⁶² Yargıtay 12. HD., 13.06.2022 T., E. 2022/724, K. 2022/7066, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 16.10.2024).

bir olayda, senet üzerinde düzenlenme yerinin bulunmamasına rağmen, uyuşmazlık çıkması durumunda hangi yerdeki mahkemelerin yetkili olacağına ilişkin yetki şartı öngörülmüş, ancak Yargıtay, yetki şartı olarak öngörülen yerin düzenlenme yeri olarak kabul edilemeyeceğine karar vermiştir¹⁶³.

Bonoda düzenlenme yeri belirtilirken, hiçbir tereddüde ve karışıklığa yer vermeksizin açık bir şekilde ortaya konulmalıdır¹⁶⁴. Buna göre, senet üzerinde birden fazla düzenlenme yeri varsa, düzenlenme yerine ilişkin tereddütler oluşacağından, senet bono vasfını taşımaz¹⁶⁵. Senet üzerinde açıkça bir düzenlenme yerinin bulunması durumunda, düzenleyenin adının yanında yazılı olan yerin düzenlenme yeri niteliği olmadığından, buradaki yerlerin birbiriyle aynı veya farklı olmasının, senedin bono niteliğini etkilemeyeceği açıktır. Ayrıca Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu kararında¹⁶⁶ ve öğretide düzenlenme yerinin kısaltılarak yazılması, herhangi bir duraksamaya veya tereddüde yer vermiyorsa, düzenlenme yeri olarak belirlenebileceği ifade edilmektedir¹⁶⁷. Nitekim Yargıtay kararına konu bir olayda, senet üzerinde düzenlenme yeri olarak “İST” ibaresinin bulunması karşısında, Yargıtay’ca söz konusu yerin İstanbul ilini ifade ettiği kabul edilerek, düzenlenme yerinin varlığına karar verilmiştir¹⁶⁸.

1.5.2.3. Ödeme Yeri

Alternatifi öngörülen bir diğer ve son unsur ise ödeme yeridir. TTK m. 777/3 uyarınca, eğer senet üzerinde herhangi bir şekilde ödeme yeri gösterilmemişse, düzenlenme yeri ödeme yeri ve aynı zamanda düzenleyenin yerleşim yeri olarak kabul edilir. Buna göre ödeme yerinin alternatif unsuru, kanunda alternatifi öngörülen bir başka zorunlu unsurudur. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, düzenlenme yerinin alternatifi düzenleyenin adının (ve/veya imzasının) yanında yazılı olan yerdir. Bu şekilde de düzenlenme yeri belirlenmesi yapılamadığında, senedin bono vasfından söz edilemez. Bu bağlamda ödeme yeri gösterilmeyen bir senette düzenleme yeri ile birlikte düzenleyenin adının (ve/veya

¹⁶³ Yargıtay 12. HD., 16.01.2006 T., E. 2005/14217, K. 2006/105, (lexpera.com.tr), (E.T. 16.10.2024).

¹⁶⁴ Mehmet Özdamar vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*. (Adalet Yayınevi, 2023), 112.

¹⁶⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 220.

¹⁶⁶ YİBBGK., 14.12.1992 T., E. 1992/1, K. 1992/5, (lexpera.com.tr), (E.T. 29.08.2025).

¹⁶⁷ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 256.

¹⁶⁸ Yargıtay 12. HD., 01.11.2013 T., E. 2013/29979, K. 2013/34254, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 16.10.2024); ayrıca aynı yönde bkz. YİBBGK., 14.12.1992 T., E. 1992/1, K. 1992/5, (lexpera.com.tr), (E.T. 29.08.2025).

imzasının) yanında da yazılı bir yer belirtilmemişse, senet bono vasfını taşımaz¹⁶⁹.

1.5.3. İhtiyari Unsur: Vade¹⁷⁰

TTK m. 777/1'in açık hükmü karşısında, bonoda yer almasının veya almamasının bononun geçerliliği üzerinde bir etkisi olmadığından vade, ihtiyari nitelikte bir unsurdur. TTK m. 778/1-b'nin yollamasıyla poliçede vadeye ilişkin TTK'nın 703 ila 707'nci maddeleri bonoya da uygulanabilecek, buna göre bonoda da dört tip vadeden bahsedilebilecektir (TTK m. 703/1): Görüldüğünde, görüldüğünden belli bir süre sonra, düzenlendiğinden belli bir süre sonra ve belli bir günde. Her ne kadar bonoda vade ihtiyari unsur olsa da senet üzerinde birden fazla farklı vadeye yer verilmesi, senedin bono vasfını kaybetmesine sebep olacaktır¹⁷¹. Nitekim Yargıtay kararına konu bir olayda, sayıyla ve yazıyla olmak üzere birbirinden farklı iki vade öngörülen senede ilişkin, senette iki tür vade öngörülmesinin senedin bono niteliğinin kaybına neden olacağı ifade edilmiştir¹⁷². TTK m. 777/2 uyarınca, bonoda vade unsuruna yer verilmemişse, bono görüldüğünde ödenecek vadeli bono sayılır. Buna göre, bono görüldüğünde ödenecek vadeli olduğundan, vadenin gelebilmesi için ibraz edilmesi gerekecek, akabinde ödemenin koşulları sağlanmış olacaktır. Ancak TTK m. 704/1 uyarınca, böyle bir bononun düzenlenmesinden itibaren bir yıl içinde ödenmesi için ibraz edilmesi gerekmektedir. Hamil, belirtilen süre içerisinde ödeme için ibrazda bulunmadığı veya bulunmakla birlikte ödenmemesine rağmen protesto çekmediği takdirde, müracaat borçlularına karşı başvuru hakkını kaybedecektir (TTK m. 730/1; TTK m. 778/1-d). Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, ibraz için öngörülen sürenin geçmesinin vadenin geçirilmesi hükmünde olacağı belirtilerek, hamilin cirantalara karşı rücu hakkını kaybedeceği ifade edilmiştir¹⁷³.

Keza görüldükten belli bir süre sonra ödenecek bonolarda, vadenin belirlenebilmesi ve dolayısıyla ödenebilmesi için ibraz edilmesi gerekmektedir (TTK m. 704/1; TTK m. 778/1-b). Kendisine ibraz edilen bonoya düzenleyen, tarihini de yazmak suretiyle görüldü

¹⁶⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27. bs, 210.

¹⁷⁰ Kanun'da öngörülen bir ihtiyari unsur olmasına rağmen, uygulamada diğer ihtiyari kayıtlardan daha sık karşılaşılmaması nedeniyle, önemine binaen ayrı başlık altında, burada değerlendirilecektir.

¹⁷¹ Kavak, *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüküne Etkisi*, 45.

¹⁷² Yargıtay 12. HD., 22.02.2011 T., E. 2010/20948, K. 2011/1475, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 17.10.2024).

¹⁷³ Yargıtay 12. HD., 03.04.2017 T., E. 2016/15210, K. 2017/5294, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 17.10.2024).

şerhini koyarak imzalayacak¹⁷⁴, bu durumda vade için belirtilen süre bu tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır (TTK m. 779/3). Düzenleyen görüldü şerhini koymaktan kaçınırsa hamil, protesto çekmek suretiyle ibraz gününü ispatlayabilir (TTK m. 779/1; TTK m. 705/1). Tespitin yapılması için protesto da çekilmemişse bu durumda, hamilin düzenleyene ibraz için zorunlu olarak öngörülen bir yıllık sürenin son günü ibrazın gerçekleştiği kabul edilir ve vadenin belirlenebilmesi için süre bu tarihten itibaren başlar (TTK m. 705/2).

Diğer taraftan düzenlenme gününden belirli bir süre sonra ödenecek bonolarda, adından da anlaşılacağı üzere, düzenlenme tarihinden itibaren işleyecek olan belirli bir süre sonra vadesi gelecektir¹⁷⁵. Uygulamada en yaygın şekilde kullanılan belli bir günde ödenecek vadeli bonolarda ise ödeme tarihi açık ve net şekilde belirtilmesi durumunda söz konusu olmaktadır¹⁷⁶.

1.6. Bonoya Konulabilecek İhtiyari Kayıtlar

1.6.1. Genel Olarak

Yukarıda ayrıntılı olarak üzerinde durulduğu üzere, bononun zorunlu ve alternatifli zorunlu unsurları dışında kalan hususlar, bononun geçerliliğini etkilemeyen ve bonoda yer alması tarafların iradesine bırakılmış olan kayıtlardır¹⁷⁷. Söz konusu kayıtlardan bazıları bizzat kanun koyucu tarafından öngörülmüşken, diğer bazı kayıtlar ise kanun koyucu tarafından açıkça bir engel getirmemesi nedeniyle, zamanla uygulamada ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak için taraflarca öngörülen kayıtlardır¹⁷⁸.

1.6.2. Kanunda Öngörülen İhtiyari Kayıtlar

Bonoya uygulanacak hükümlere yönelik TTK m. 778 düzenlemesinin yollamasıyla, poliçeye ilişkin aşağıdaki kayıtlar niteliğine uygun düştüğü ölçüde bonoya uygulanacaktır: TTK m. 703 uyarınca “Vade kaydı”¹⁷⁹, TTK m. 674 ve m. 697 uyarınca “Ödeyecek üçüncü kişinin adres kaydı”, TTK m. 675 uyarınca, görüldüğünde ve

¹⁷⁴ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 258.

¹⁷⁵ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 144.

¹⁷⁶ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 258.

¹⁷⁷ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27. bs, 210.

¹⁷⁸ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 190.

¹⁷⁹ Yukarıda vadeye ilişkin detaylı açıklamalar için bkz. “İhtiyari Unsur: Vade”.

görüldükten belli bir süre sonra ödenecek vadeli bonolarda “Faiz kaydı”^{180, 181}, TTK m. 679 ve m. 685/1 uyarınca “Sorumsuzluk kaydı”, TTK m. 681/2 uyarınca “Menfi emre kaydı”, TTK m. 685/2 uyarınca “Ciro yasağı kaydı”, TTK m. 700-702 uyarınca “Aval kaydı”, TTK m. 704/1 uyarınca görüldüğünde ödenecek vadeli bonolarda “İbraz süresi kaydı”, TTK m. 711/3 uyarınca yabancı para borçlarına ilişkin olarak “Aynen ödeme kaydı”, TTK m. 722/1 uyarınca “Protestodan muafiyet kaydı”, TTK m. 729 uyarınca “Retret kaydı”, TTK m. 734 uyarınca “Araya girme kaydı”.

1.6.3. Kanunda ÖngörülmeYen İhtiyari Kayıtlar

Uygulamada en sık karşılaşılan ihtiyari kayıtlardan ilki yetki kayıdır. Bu kayıt, bonoya ilişkin ortaya çıkan uyuşmazlığın çözümü için taraflarca yetkili kılınan mahkemeleri veya icra dairelerini gösteren kayıtlardır¹⁸². HMK m. 17 uyarınca yetki sözleşmesinin geçerli olarak kurulabilmesi için tarafların tacir veya kamu tüzel kişisi olması gerekir. Buna göre düzenleyen ile lehtarın, kamu tüzel kişisi veya tacir olmamaları durumunda, yetki kaydının geçersiz olduğunun kabulü gerekir¹⁸³. Ancak anılan hükmün, yetki kaydından sonra bonoyu imzalayan ciranta ve avalistler hakkında uygulanıp uygulanamayacağı tartışmalıdır¹⁸⁴. Sonradan imzalayan ciranta ve avalistlerin, kamu tüzel kişisi veya tacir olmaları durumunda yetki kaydının söz konusu kişilere yönelik geçerliliği noktasında bir kuşku bulunmamaktadır¹⁸⁵. Sonradan imza atan ilgililerin, kamu tüzel kişisi veya tacir olmamaları durumunda ağırlıklı görüş, bu kimselere yönelik yetki kaydının geçerli olmayacağına ilişkindir¹⁸⁶. Ancak Yargıtay’ın son dönemdeki kararlarında, kambiyo

¹⁸⁰ Diğer vade türlü bonolar olan; düzenleme tarihinden belli bir süre sonra ödenecek bonolar ile belli bir günde ödenecek vadeli bonolarda faiz şartının konulması durumunda faiz şartının yazılmamış sayılacağına ilişkin açıklamalar için bkz. “1.5.3 İhtiyari Unsur: Vade”.

¹⁸¹ Söz konusu faiz kapital faizdir. Temerrüt faize ilişkin kayıt, “1.6.3 Kanunda ÖngörülmeYen İhtiyari Kayıtlar” başlığı altında değinilecektir.

¹⁸² Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 194-95.

¹⁸³ Yargıtay 11. HD., 17.02.2016 T., E. 2016/1290, K. 2016/1659, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.10.2024).

¹⁸⁴ Mehmet Bahtiyar vd., *Kıymetli Evrak Hukuku* (Beta Yayınları, 2022), 88.

¹⁸⁵ Ebru Tüzemen Atik, “Kambiyo Senetlerinde Yetki Kaydı ve Bu Kaydın Tacir Veya Kamu Tüzel Kişisi Olmayan Avalist ve Cirantalara Etkisi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 25, sy 2 (2021): 29.

¹⁸⁶ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 195; Tüzemen Atik, “Kambiyo Senetlerinde Yetki Kaydı ve Bu Kaydın Tacir Veya Kamu Tüzel Kişisi Olmayan Avalist ve Cirantalara Etkisi”, 37; Derya Belgin Güneş, “Yetki Sözleşmeleri”, *İstanbul Barosu Dergisi* 86, sy 5 (2012): 218; Ali Cem Budak, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Yetki Sözleşmesi”, *Medenî Usûl ve İcra - İflâs Hukuku Dergisi* 8, sy 21 (2012): 4; Celal Göle, “Kambiyo Senetlerinde Yetki Kaydı”, *Prof. Dr. Ramazan Arslan Armağani*, Ankara 2015, 879; Levent Börü, “Bonoya Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yolu İle Takipte Yetki”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 65, sy 1 (2016): 164. Aksi yöndeki görüş için bkz. Oruç Hami

senetlerinin özellikleri dikkate alındığında sonradan imza atan ilgililerin tacir veya kamu tüzel kişisi olması önemli olmaksızın yetki kaydının ilgili kişiler bakımından geçerli olduğu yönündedir¹⁸⁷. Kanaatimizce, HMK m. 17'nin açık ve emredici hükmü karşısında, sonradan bonoya imza atan ciranta ve avalistlerden, kamu tüzel kişiliği veya tacir sıfatı bulunmayan kişilere karşı yetki kaydı ileri sürülemez. Ayrıca bono üzerine, ortaya çıkacak uyuşmazlıkların çözümüne yönelik tahkim kaydı, yabancı hukukun uygulanacağına ilişkin kayıt veya provizyon kaydı konulması da mümkündür.

Yukarıda belirtildiği üzere, TTK m. 675 uyarınca görüldüğünde ve görüldükten belli bir süre sonra ödenecek vadeli bonolarda izin verilen ancak düzenlendikten belli bir süre sonra ödenecek vadeli ve belirli bir süreli vadeli bonolarda yazılmamış sayılma yaptırımıyla karşılaşılan faiz kaydı, kapital faize ilişkin kayıttır¹⁸⁸. Buna göre vade türü önemli olmaksızın, bononun vadesinde ödenmemesi durumunda temerrüt faizini öngören kayıt koymak her zaman mümkündür.

Bononun üzerine konulabilecek ihtiyari kayıtlardan bedel kaydı ve teminat kaydı asıl konumuzla yakın ilişkisi nedeniyle bir sonraki bölümde detaylı olarak üzerinde durulacaktır.

1.7. Bonoda Öngörülmesi Yasak Olan Kayıtlar

Bonoya yazılmasına izin verilmeyen kayıtlardan bazıları bononun geçerliliğini etkilememekte ve fakat yazılmamış sayılma yaptırımına tabi tutulmaktadır. Bunlar: Düzenlendikten belli bir süre sonra ödenecek vadeli bonolar ile belli bir günde ödenecek vadeli bonolarda kapital faiz kaydı (TTK m. 675/1), bono bedelinin ödenmemesi halinde düzenleyenin sorumlu olmayacağına ilişkin sorumsuzluk kaydı (TTK m. 679), aynı borç sebebiyle düzenlenen birden fazla bonolardan birinin ödenmemesi durumunda diğer bonolarındaki alacakların da muaccel hale geleceğine ilişkin muacceliyet kaydı¹⁸⁹, bono bedelinin süresinde ödenmemesine yönelik öngörülen cezai şart ve manevi tazminata

Şener, *Ticari Uyuşmazlıklarda Ticaret Mahkemelerinin Görev Alanı ve Yetki Sözleşmesi*, 1. bs (Seçkin Yayınları, 2021), 296.

¹⁸⁷ Yargıtay 12. HD., 02.06.2020 T., E. 2019/6148, K. 2020/3489; Yargıtay 12. HD., 12.03.2018 T., E. 2017/3519, K. 2018/2327, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.10.2024).

¹⁸⁸ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 198; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 197-98.

¹⁸⁹ Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 161. Konuya ilişkin yukarıdaki başlık altında yaptığımız açıklamalara bkz. "1.5.1.3 Kayıtsız Şartsız Belirli Bir Bedelin Ödenmesi Vaadi"; ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Bahtiyar, "Muacceliyet Şartının Bonoya Etkisi ve Geçerliliği Sorunu", *Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı* 1 (İstanbul 2002): 99 vd.

ilişkin kayıtlardır¹⁹⁰.

Diğer bazı kayıtlar ise izin verilmemenin ötesinde, bonoyu geçersiz kılmaktadır. Zira TTK m. 776/1- b uyarınca bonoda vaat edilen ödeme kayıtsız ve şartsız belirli bir bedele ilişkin olmalıdır. Buna göre bonoda vaat edilen bedelin ödenmesini herhangi bir şarta veya asıl borç ilişkisine bağlayan kayıtlar yasak olduğu gibi, bonoyu geçersiz kılan kayıtlardır¹⁹¹. Diğer taraftan bonodaki ödeme vaadini herhangi bir şarta veya asıl borç ilişkisine bağlamaksızın, yalnızca borcun sebebine veya bononun düzenlenme gerekçesine yer verilmesi bononun geçersizliğine¹⁹² neden olmaz¹⁹³. Zira kanaatimizce, asıl konumuz olması nedeniyle üzerinde ayrıntılı olarak durulacağı üzere, borcun sebebine veya düzenlenme gerekçesine ilişkin kayıtlar, ödeme vaadini asıl borç ilişkisine veya şarta bağlamadıklarından etkilerini ispat hukuku alanında göstermektedir. Buna göre bonodaki ödeme vaadini herhangi bir şarta veya asıl borç ilişkisine bağlayan kayıtlar senedin bono vasfını ortadan kaldırırken¹⁹⁴, bu nitelikte olmayan ancak sadece borcun sebebine ve gerekçesine değinilen kayıtlar senedin bono niteliğine etki etmemektedir¹⁹⁵.

¹⁹⁰ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 200; Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 152.

¹⁹¹ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 201.

¹⁹² Yukarıda yapılan soyutluk ilkesine ilişkin açıklamalar için bkz. “1.3.2.2 İspat Soyutluğu, 1.3.2.3 Maddi Soyutluk”.

¹⁹³ Halil Arslanlı, *Ticari Senetler Dersleri*, 3. bs (Üniversite Kitabevi, 1954), 44; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 201; Zehra İlgün Mağden Çamlı, *Türk Hukukunda Teminat Senetleri* (Adalet Yayınevi, 2020), 65. Aksi yöndeki görüşler için bkz. Hayri Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması - Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, IV (Temel Yayınları, 1990), 466; İsmet Sayhan, *Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi* (Yetkin, 2007), 72; Ergun Tuna ve Diğdem Göç Gürbüz, *Ticaret Hukuku Prensipleri Kıymetli Evrak Hukuku* (Beta Yayınları, 2018), 92; Mertol Can, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 4. bs (İmaj Yayıncılık, 2019), 76.

¹⁹⁴ YHGK., 07.06.2017 T., E. 2017/330, K. 2017/1088, “Somut olayda takip konusu edilen bononun arkasına “İnşaat sözleşmesine aittir. İnşaatın bitimine kadar ödenecektir” şeklinde konulan ibare ödemeyi başka bir olayın vukuuna bağlamış ve bu haliyle bononun muayyenlik unsurunu ve dolayısıyla kambiyo senedi vasfını ortadan kaldırmıştır. Nitekim keşideci borçlu da (ancak yargılama ile belirlenebilecek biçimde) inşaatın tamamlanmadığını ve henüz ödeme zamanının gelmediğini ileri sürmüştür.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 19.10.2024).

¹⁹⁵ Yargıtay 12. HD., 04.06.2015 T., E. 2015/4780, K. 2015/15436, “Somut olayda, icra takibine dayanak yapılan bononun arka yüzünde; “03.06.2013 Tarihinde ...'nin ... hesabına gelen sipariş avansının iadesi için düzenlenmiştir” sözcüklerine yer verilmiş ve bu hali ile takip alacaklısı elinde bulunmaktadır. Sözü edilen bu açıklama senedin tahsilini şarta bağlamadığı gibi, bu belgenin teminat için verildiğine dair bir irade beyanını da yansıtmamaktadır. Dolayısıyla somut olayda, senedin tahsil edilip edilmeyeceğinin yargılamayı gerektirmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Borcun sebebini ve senedin düzenlenme amacını gösteren ve temel borç ilişkilerinin açıklanmasından ibaret olan bu sözcükler, senedin bono niteliğini etkilemez. Bu durumda, senette asıl borç ilişkisine ait açıklamalara yer verilmiş olması, TTK'nun 776. maddesi uyarınca, bono niteliğini etkilemeyeceğinden takip dayanağı bono yasal unsurları içeren kambiyo senedi vasfındadır.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 19.10.2024).

2. BÖLÜM: BONONUN TALİLİ KAVRAMI VE İSPAT YÜKÜNE ETKİSİ

2.1. Bono Üzerinde Yer Alan Bazı Kayıtlar ve İspat Faaliyetine Etkisi

2.1.1. Genel Olarak

Bir önceki bölümde detaylı şekilde ifade edildiği üzere, kanunen emre yazılı senetlerden olan bononun yasal şekil şartları ve muhtevası TTK m. 776'da düzenlenmiştir. TTK. m. 777'de ise m. 776'da bahsedilen kayıtlardan hangilerinin bulunmamasının senedin bono niteliğini olumsuz etkileyeceği, hangi unsurun bonoya yazılmamasının sonucunun ne olacağı ve hangilerinin alternatifli unsur olduğu belirtilmiştir.

İfade edilen unsurların yanı sıra isteğe bağlı nitelikte ve bononun geçerliliğine ilişkin olarak varlığı aranmayan, fakat kanunda öngörülmüş olabileceği gibi öngörülmemiş de olabilen bazı başka kayıtlara da bono üzerinde yer verilebilir. İsteğe bağlı olarak bono üzerinde yer verilebilen bu kayıtlar, bononun niteliğine uygun düştüğü oranda geçerli kabul edilmektedir¹⁹⁶. Bir önceki bölümde belirtildiği üzere, uygulamada sıklıkla karşılaşılan bu kayıtlara örnek olarak; yetki kaydı, bedel kaydı, teminat kaydı, temerrüt faizi kaydı vb. verilebilir. Konumuzla yakından ilgili olması sebebiyle ihtiyari olan bu kayıtlardan bedel kaydı ve teminat senedine ilişkin kayıtlar üzerinde durmak gerekir.

2.1.2. Bonoda Bedel Kaydı

Kanunda öngörülmeyen, isteğe bağlı¹⁹⁷ ve geçerli kayıtlardan biri olan bedel kaydı¹⁹⁸, kambiyo ilişkisinde bulunan taraflar arasındaki temel ilişkiyle ilgili bir kavram olup¹⁹⁹ bonoyu düzenleyen lehtardan, kayıta geçen edimi aldığını, diğer bir anlatımla lehtarın kayıta geçen edimi düzenleyene ifa ettiğini gösterir²⁰⁰. Bu bağlamda bedel kaydı,

¹⁹⁶ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 190.

¹⁹⁷ Mahmut Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 8. bs (Seçkin Yayınları, 2023), 560; Mehmet Akif Tutumlu, “Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı”, *Terazi Hukuk Dergisi* 13, sy 143 (2018): 170.

¹⁹⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. bs, 1003; M. Zerrin Akgün, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Güven Matbaası, 1965), 59.

¹⁹⁹ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 336; Yaşar Karayalçın, *Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler* (Ankara Üniversitesi Yayınları, 1970), 114; Çelik, *Ticaret Hukuku*, 456.

²⁰⁰ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*; Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*; Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 162; Mehmet Akif Tutumlu, “Bononun Düzenlenme Nedeninin Değiştirilmesinde (Tek ve Çift Taraflı Ta’lilinde) İspat Yüğü”, *Terazi Hukuk Dergisi* 4, sy 37 (2009): 149. Aynı yönde Yargıtay 13. HD., E. 2010/8723, K. 2010/9787, T. 01.07.2010, “Anlaşmazlık, davaya konu 18.07.2006 tanzim tarihli “malen”

düzenleyen ile lehtar arasındaki temel borç ilişkisine işaret ederek, taraflar arasındaki borç ilişkisinin niteliğini ve kambiyo taahhüdünün karşılığını oluşturan karşı edimin ifa edilip edilmediğini ortaya koyar²⁰¹. Esas itibarıyla senedin maddi içeriği bakımından bir önemi olmayan bu kayıtlar, kambiyo hukuku bağlamında bir anlam ifade etmez²⁰² ve dolayısıyla kambiyo taahhüdünün geçerliliğini de etkilemez²⁰³. Zira kambiyo taahhüdünde bulunulmasıyla temel ilişkiden bağımsız ve soyut bir borç ilişkisi kurulmuş olur²⁰⁴. Anılan ilişki temel ilişkiden bağımsız bir borç ilişkisi olduğundan, kambiyo taahhüdünde bulunan tarafın, karşı ediminin, ifa edilip edilmediğinin bir önemi bulunmamaktadır²⁰⁵. Öyle ki aynı sebepten, bedel kaydının doğruyu yansıtmamasının da kambiyo taahhüdünün geçerliliği üzerinde bir etkisi yoktur²⁰⁶.

Diğer taraftan her ne kadar söz konusu kayıtların kambiyo hukuku açısından bir önemi

kaydını içeren, 4.400 TL bedelli bononun karşılıksız olup olmadığı ve ispat yükünün hangi tarafa düştüğü noktasında toplanmaktadır. Temel borç ilişkisinden kaynaklanan borcun dayandığı nedenin gösterilmesine yönelik "bedel" kaydı, bonolara özgü seçimlik unsurlardandır. Bedel kayıtları daha çok bonoyu düzenleyenle lehtar arasındaki iş ilişkisi yönünden ve ispat konusunda (HUMK. md. 290) önem kazanır ve kişisel def'i nedenlerinin varlığının kanıtlanmasını kolaylaştırır. Senet metninde borç nedenini gösteren (malen) kaydının aksini ileri süren tarafın bunu kanıtlama yükümlülüğü ortaya çıkar. Borcun nedeni yazılı bir belgeye aktarılacak suretiyle, bu belgeyi elinde bulunduran kişi yararına senet karinesi oluşmaktadır. Böyle olunca, "bedel malen alındı" kaydını taşıyan bir bonoda, borçlu bunun aksini, yani malın teslim edilmediği ancak HUMK. 290.maddesi uyarınca aynı kuvvetteki yazılı delille ispat edebilir.", (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 28.08.2024).

²⁰¹ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 120; Ahmet Türk, "Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy Özel Sayı Prof. Dr. İrfan Baştuğ'a Armağan (2005): 366.

²⁰² Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 170; Kayar, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Hukuku*, 671.

²⁰³ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 356.

²⁰⁴ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 561. Yargıtay 19. HD., 23.03.2017 T., E. 2016/11124, K. 2017/2363, "Bedel kaydı, bonoyu düzenleyen ile bono lehdarı arasındaki hukuki ilişkiyi gösteren bir işaret olup, bononun zorunlu unsurlarından biri değildir. Zira bononun düzenlenmesi ile soyut bir borç ilişkisi doğmakta, bedel kaydının bir önemi bulunmamaktadır.", (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.09.2024).

²⁰⁵ Yargıtay HGK., 17.04.2015 T., E. 2013/1622, K. 2015/1238, "Yerleşik Yargıtay kararlarında ve öğretide de kabul edildiği gibi, bonolara özgü seçimlik unsurlardan biri de, temel borç ilişkisinden kaynaklanan borcun dayandığı nedenin gösterilmesine yönelik "bedel kaydı"dır. Yinelemek gerekirse "bedel kaydı" kambiyo senedinin ihtiyari kayıtlarındandır. Bu kayıt keşidecinin (borçlunun), senedin lehdarından (alacaklıdan) karşı edayı aldığı ispatı yarar. Aslında kambiyo senetleri hukuku yönünden bu kayıtların bir anlamı ve önemi yoktur. Çünkü, kambiyo senedinin düzenlenmesiyle, soyut bir borç ilişkisi yaratılmaktadır. Bu nedenle de karşı edimin elde edilip, edilmediğinin önemi de bulunmamaktadır. Temel borç ilişkisinin bir sözcükle senede yansıtılması şeklinde ortaya çıkan bedel kaydının varlığı ya da yokluğu senedin bono niteliğini etkilemez. Bedel kayıtları daha çok keşideci ile lehtar arasındaki iç ilişki yönünden ve ispat konusunda önem taşır. Kişisel def'i nedenlerinin varlığının kanıtlanmasını kolaylaştırır. Sözü edilen kayıtlar özellikle ispat hukuku açısından ilgilileri bağlayıcı niteliktedir. Bedel kaydı içeren bononun lehdarı, artık senedin "kayıtsız ve koşulsuz bir borç ikrarı olduğu" yolundaki soyutluk kuralına dayanamayacaktır.", (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024).

²⁰⁶ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 357.

olmasa da ispat hukuku yönünden özellik arz ettiği durumlar vardır²⁰⁷. En genel ifadesiyle bedel kaydı bononun bir hatır ilişkisine²⁰⁸ dayalı olarak verilmediğinin²⁰⁹ ve lehtar ile düzenleyen arasındaki temel borç ilişkisine dayanan iddiaların ispatında gündeme gelmektedir²¹⁰. Bu bağlamda kambiyo taahhüdünde bulunan düzenleyenin, temel ilişkiden kaynaklanan defileri ileri sürebilmesinin olanaklı olduğu durumlarda, anılan kayıtlar anlamlı hale gelmektedir²¹¹. Buna göre bedel kaydı içermeyen bir bono maddi soyutluktan yararlanırken, bono üzerinde bir bedel kaydının öngörülmesi durumunda, lehtar lehine olan bu soyutluk, düzenleyen ile ilişkisi bakımından ortadan kalkar ve lehtar bononun kayıtsız şartsız bir borç ikrarı olduğuna ilişkin karineye dayanamaz²¹². Bunun pratik sonucu ise borçlu ayrıca borcun sebebini ispatlamak zorunda kalmaksızın, belirtilen sebebin gerçekleşmediğini ispatlamakla borcundan kurtulabilir²¹³. Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere, düzenleyenin sadece temel ilişkiden kaynaklı defileri ileri sürebilmesinin mümkün olduğu hallerde kullanılabilen bedel kaydı defi, iyiniyetli üçüncü kişiler için bir değer taşımayacaktır²¹⁴. Uygulamada bonoda bedel kaydı olarak “malen” alınmıştır ve “nakden” alınmıştır şeklinde görülmektedir²¹⁵.

²⁰⁷ Karayalçın, *Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler*, 316; Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 336; Sayhan, *Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi*, 73.

²⁰⁸ Bkz. “2.1.6 Hatır Bonosu”.

²⁰⁹ Hayri Bozgeyik ve Süleyman Burak Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* 7, sy 2 (2021): 260-61, 2, <https://doi.org/10.55027/tfm.1035013>.

²¹⁰ Mehmet Bahtiyar vd., *Kıymetli Evrak Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınları, 2022), 87.

²¹¹ Eriş, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak*, 729.

²¹² Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 357; Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 261; Adnan Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, *GÜHFD IX*, sy 1-2 (2005): 154. Bkz. YHGK., 17.04.2015 T., E. 2015/1238, K. 2022/82, “Sözli edilen kayıtlar özellikle ispat hukuku açısından ilgilileri bağlayıcı niteliktedir. Bedel kaydı içeren bononun lehdarı, artık senedin “kayıtsız ve koşulsuz bir borç ikrarı olduğu” yolundaki soyutluk kuralına dayanamayacaktır.”, aynı yönde bkz. Yargıtay 19. HD., 29.04.2013 T., E. 2013/5039, K. 2013/6946, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.09.2024). Söz konusu kayıtların, düzenleyen ile ilişkisi bakımından lehtar açısından da bağayıcı olduğuna ilişkin açıklamalar için bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

²¹³ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 336. Bkz. YİBBGK., 12.04.1933 T., E. 1933/31, K. 1933/7, karar için bkz. Esat Şener, *Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları: Hukuk - Ceza* (Seçkin, 2000), 36; Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 261.

²¹⁴ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 337-38; Kayar, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Hukuku*, 671-72. Bile bile borçlunun zararına hareket etme kavramına ve kişisel defilerin üçüncü kişi hamile karşı ileri sürülebilmesine ilişkin detaylı açıklamalar için bkz. “1.3.2.3. Maddi Soyutluk”.

²¹⁵ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 195.

2.1.2.1. Bonoda “Malen” Kaydı

Bonoda “malen” bedel kaydının bulunması, bonoda belirtilen kambiyo taahhüdü karşılığında bir malın temin edildiğini gösterir²¹⁶. Buna göre “malen” kaydı, daha genel bir ifadeyle bedel kaydı, senedin düzenleniş sebebinin ikrarıdır²¹⁷. Kanunen tanımı yapılmamış olan mal kavramı hukuken; mülkiyete konu olabilen, değeri para ile ölçülebilen taşınır veya taşınmaz eşyadır²¹⁸. Ayrıca malvarlığına konu olan haklar da mal olarak kabul edilir²¹⁹. Burada söz konusu “malen” kaydı bir borcu simgelediği için, mala bağlı asıl borç ile birlikte yan edimlerin de lehtar tarafından yerine getirildiği hususunu ortaya koyar²²⁰.

Genel itibarıyla bedel kaydında düzenleyenin bir ikrarı söz konusudur. Bu bağlamda “malen” kaydını içeren bir bonoda düzenleyen, taahhüt etmiş olduğu borç karşılığında mal edindiğini ikrar etmiş sayılır²²¹. Bu nedenle burada bir karine söz konusudur ve karineye göre de bono, lehtar tarafından ifa edilen mal karşılığında düzenlenmiştir²²². Buna göre lehine karine olan lehtarın, malı teslim ettiği hususunu kanıtlaması gerekmez²²³. Bilakis karinenin aksini iddia eden borçlunun, kambiyo taahhüdü karşılığında mal edinmediğini ispat hukukunun genel hükümlerine göre, senede karşı tanıkla ispat yasağı (HMK m. 201) uyarınca, senet²²⁴ (kesin delil)²²⁵ ile ispatlaması

²¹⁶ Yargıtay 19. HD., 24.03.2011 T., E. 2010/8521, K. 2011/3832, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 21.10.2024).

²¹⁷ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 356.

²¹⁸ <https://sozluk.adalet.gov.tr/mal>, T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü, (E.T. 05.08.2024); Turhan Esener ve Kudret Güven, *Eşya Hukuku*, 9. bs (Yetkin Yayınları, 2024), 3; Mehmet Ayan, *Eşya Hukuku-II*, 9. bs (Seçkin Yayınları, 2016), 33-34.

²¹⁹ Esat Şener, *Hukuk Sözlüğü* (Seçkin Yayınları, 2001), 493.

²²⁰ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 338.

²²¹ Yargıtay HGK., 29.03.2022 T., E. 2019/122, K. 2022/400, “Nihayet, “malen” ibaresi bulunan bir bonoda malın teslim alındığı, borçlu tarafından ikrar edilmiştir. Alacaklının teslim ettiğini kanıtlamak yükümlülüğü yoktur. Yazılı ikrarın aksini diğer bir deyişle, malın teslim edilmediğini borçlu kanıtlamak yükümlülüğündedir”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 28.08.2024).

²²² Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 336.

²²³ Tutumlu, “Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı”, 172.

²²⁴ Detaylı açıklamalar için bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

²²⁵ Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 4. bs (Yetkin Yayınları, 2021), 3: 3705.

gerekmektedir²²⁶. Yargıtay'ın bir kararında²²⁷ ifade edildiği üzere, bono lehtarına ait ticari defterlerde, kambiyo taahhüdü karşılığında düzenleyene mal verildiğine ilişkin bir kaydın bulunmaması, düzenleyenin lehtardan mal edinmediğini ispata yeterli kabul edilmeyecektir.

2.1.2.2. Bonoda “Nakden” Kaydı

Bonoda bedel kaydı olarak “nakden” kaydının bulunması, bonoyu düzenleyenin, kambiyo taahhüdü karşılığında lehtardan para temin ettiği anlamına gelmektedir²²⁸. Dolayısıyla düzenleyenin bonoya konu borcunun kaynağı aradaki para borcu ilişkisidir. Anılan paranın, tedavülde olan bir para olması gerekli ve yeterlidir²²⁹; ayrıca ulusal para niteliği taşıması gerekmez, yabancı ülke parası olması da mümkündür²³⁰. Altının durumu ise farklıdır. Zira Yargıtay altını “nakden” kaydı kapsamında değil, “malen” kaydı kapsamında değerlendirmektedir²³¹. Diğer bir anlatımla, Yargıtay'a göre altın hukuken para değil, maldır²³². Yine “malen” kaydında olduğu gibi, “nakden” kaydını içeren bir bonoda da lehtar lehine bir karine söz konusudur. Buna göre bir para alacağı karşılığında

²²⁶ Yargıtay 13. HD., E. 2010/8723, K. 2010/9787, T. 01.07.2010, “Somut olayda, davacı, bonoda yazılı malın (mobilyaların) teslim edilmediğini ve bu nedenle senedin karşılıksız kaldığını ileri sürerek, dava konusu bonodan dolayı borçlu olmadığını tespitini istediğinden genel ispat kuralları gereğince de (M.K. Md. 6) bu iddianın ispat yükü davacıya düşer. Bu itibarla mahkemece, davacının iddiasını H.U.M.K'nun 290. maddesi uyarınca aynı kuvvetteki yazılı bir delille kanıtlamasına olanak tanınması ve gerektiğinde yemin hakkı da hatırlatılarak sonucuna göre hüküm kurulması gerekirken, davalı alacaklının malın teslim edildiğini ispatlayamadığı gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmesi, usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir.” (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 28.08.2024).

²²⁷ Yargıtay 19. HD., 21.02.2013 T., E. 2012/17996, K. 2013/3327, “davaya ve takibe konu bononun malen düzenlendiği, bu durumda bonoya karşılık mal alınmadığının ispat yükünün davacı tarafta olduğu, fakat davacının bunu kanıtlayamadığı davalı defterlerinde buna dair kayıt olmasa da bononun geçersiz olmayacağı gerekçesiyle davanın reddine...”, (www.dejure.ai/search), (E.T. 05.08.2024).

²²⁸ Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 260. Bkz. Yargıtay 19. HD., E. 2015/13384, K. 2016/2696, T. 22.02.2016, “Takip ve dava konusu bononun kambiyo senedi niteliğine haiz olduğu çekişmesizdir. Ayrıca bono metninde ihdas nedeni “nakden” olarak gösterilmiş olup, bu durum davalı alacaklı tarafından bono borçlusuna nakit verildiğine karine teşkil eder.” (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024).

²²⁹ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 339.

²³⁰ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 339.

²³¹ Yargıtay 11. HD., 08.11.1983 T., E. 4713, K. 1983/4889, karar için bkz. Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 338. Aynı yönde bkz. Yargıtay 11. HD., 05.05.2011 T., E. 2009/16163, K. 2011/5459, “...dava konusu bonolarda malen kaydı mevcuttur...Mahkemenin 05.06.2008 tarihli ara kararı sonrasında davalı vekili tarafından verilen 22.07.2008 tarihli dilekçe ile bonoların, müvekkili tarafından davacıya satılan ve teslim edilen mücevherat karşılığı olarak verildiğini beyan etmiştir. Bu durumda davalının senetlerin nakit karşılığı verildiği konusunda savunması olmadığından bonoların ihdas nedeni talil edilmemiş olup, MK'nun 6. maddesi uyarınca ispat külfeti davacıda olup, yer değiştirmemiştir.” (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024).

²³² Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta'lili”, 14-15.

bononun düzenlendiği karinesine dayanan lehtara karşı düzenleyen, lehtardan para almadığına ilişkin karinenin aksi yönündeki iddiasını ispat yükü altındadır²³³.

Diğer taraftan ispat yüküyle ilgili olarak, “nakden” kaydı içeren bir bonoda borçlu, bono bedelini ifa ettiğini kesin delille ispat ederse, lehtar tarafından yapılan ödemenin başka borca ait olduğuna ilişkin iddianın kimin tarafından ispatlanacağı hususu önem arz etmektedir. Buna ilişkin Yargıtay vermiş olduğu bir kararında²³⁴, düzenleyen tarafından yapılan ödemenin, başka bir borca ilişkin olduğuna dair lehtar iddiasının lehtar tarafından ispatlanması gerektiği ifade edilmiştir. Esas itibarıyla burada lehtar tarafından ortaya konan iddia bağlantısız bileşik ikrar olduğundan²³⁵, buna göre ödemenin başka bir borca ilişkin olduğuna yönelik iddianın ispat yükünün lehtar da olduğuna²³⁶ yönelik karar isabetlidir.

2.1.3. Bonoda Bedel Kaydının Yer Almaması

Yukarıda ifade edildiği üzere²³⁷, bono, kayıtsız şartsız bir borç ikrarı niteliği taşıdığı, daha temel bir ifadeyle, soyut bir borç tanınması olduğu için temel ilişkiden bağımsız bir borç meydana getiren bu özelliği itibarıyla, bedel kaydını²³⁸ içermemesi olağan ve bononun yapısına uygun bir sonuçtur.

Bononun herhangi bir bedel kaydını içermesi durumunda lehtar, düzenleyen ile ilişkisi bakımından bononun kayıtsız şartsız bir borç ikrarı içerdiği karinesinden faydalanamaz, bonoda yer alan bedel kaydı bononun düzenlenme sebebine ilişkin olarak tarafları bağlayıcı nitelik taşır²³⁹. Bedel kaydının yer almaması durumunun aksine borçlu, bonoda yer alan kaydın gerçekleşmediğini ispatla yetinebilir, ayrıca borcun hangi sebebe

²³³ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 339. Detaylı açıklamalar için bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

²³⁴ Yargıtay 19. HD., 10.06.2015 T., E. 2014/19014, K. 2015/8550, “Davacı tarafından davalıya yapılan ödemelerden 10.08.2012 tarihli 5.999,00 TL miktarlı ödemenin dava konusu bononun vadesinden sonra olduğu görülmüştür. Bu durumda bu ödemenin bonoya yönelik olmayıp başka bir borca ilişkin olduğunu iddia eden davalı bu iddiasını ispatla yükümlüdür. Mahkemece bu ödeme yönünden ispat yükünün tayininde yanılıya düşerek karar verilmesi doğru değildir.”, (www.dejure.ai/search), (E.T. 05.08.2024).

²³⁵ Bkz. “2.6.2 Bir Usul Hukuku Kavramı Olarak İkrar”.

²³⁶ Aynı yönde bir değerlendirme için bkz. Salih Keser, *Medeni Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı* (Onikilevha Yayınları, 2016), 102.

²³⁷ “2.1.2. “Bonoda Bedel Kaydı”.

²³⁸ Tüzemen Atik, *Açık Kambyo Senetleri*, 356; Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 339.

²³⁹ Tüzemen Atik, *Açık Kambyo Senetleri*, 357. Söz konusu kayıtların, düzenleyen ile ilişkisi bakımından lehtar açısından da bağlayıcı olduğuna ilişkin açıklamalar için bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

dayandığını ispatlamak zorunda kalmaz²⁴⁰. Ancak bonoda bir bedel kaydı söz konusu değilse düzenleyen, öncelikle kambiyo taahhüdünün hangi borç sebebine dayalı olarak verildiğini, akabinde de anılan borç sebebinin gerçekleşmediğini ispatlaması gerekmektedir²⁴¹. Başka bir deyişle, bononun bedelsiz kaldığını, bedelsizliğini, ispatlamalıdır²⁴².

2.1.4. Bonoda Bedelsizlik Nedenleri²⁴³

Bono her ne kadar kayıtsız şartsız bir borç ikrarını ihtiva etse de her borç ilişkisinde olduğu gibi, mutlaka bir sebebe dayanır²⁴⁴. Diğer bir anlatımla, sebepsiz borç yoktur, sebebi gösterilmeyen borç vardır²⁴⁵. Bu bağlamda bonoyu düzenleyen, herhangi bir düzenleme sebebi içermese dahi lehtara karşı, borç doğuran sebebin ne olduğunu ve bu

²⁴⁰ Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 261.

²⁴¹ Sebebi gösterilmeyen borca ilişkin, öncelikle borcun sebebinin, ardından ilgili sebebin gerçekleşmediğinin ispatlanması gerektiğine ilişkin bkz. YİBBGK., 12.04.1933 T., E. 1933/31, K. 1933/7, karar için bkz. Şener, *Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları: Hukuk - Ceza*, 36.

²⁴² Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”; Tutumlu, “Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı”, 172; Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 262. Bkz. Yargıtay 19. HD., 15.02.2016 T., E. 2015/13431, K. 2016/2287, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 20.10.2024). Senet niteliğini haiz olan bonoya karşı, düzenleyen tarafından ileri sürülen bedelsizlik iddiaları ancak senet (kesin delil) ile ispat edilebilir. Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3705. Ancak senede karşı tanıkla ispat yasağının istisnaları saklıdır. Örneğin HMK m. 203/1-ç uyarınca, bononun düzenlenmesine ilişkin olarak, hata, hile ve korkutma gibi irade bozukluğuna ilişkin iddialara dayanan düzenleyen, bononun bedelsizliğine yönelik iddialarını tanıkla ispat edebilir. Bkz. Tutumlu, “Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı”, 172; Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 157; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 6. bs, II (Demir Yayıncılık, 2001), 2279; Deniz Gür Doğan, *Kambiyo Senetlerinde Bedelsizliğe Dayanan Menfi Tespit Davası ve Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu* (Seçkin Yayınları, 2022), 124-25. Nitekim Yargıtay kararına konu bir olayda, üzerinde bedel kaydı bulunmayan bir bonoya ilişkin olarak davacı, dava dilekçesinde kendisinin irade sakatlığına uğratılmak suretiyle tehdit edilerek bononun teslimine zorlandığını iddia etmiş, ıslah dilekçesinde ise davalı alacaklıyla herhangi bir ticari ilişkisinin olmadığı gerekçesiyle bedelsizlik iddiasında bulunmuştur. Buna karşılık Yargıtay, bononun tehdit edilerek alındığı iddiasının tanık delili dahil her türlü delille ispat edilebileceğini, bononun bedelsiz olduğuna ilişkin iddianın ise ancak kesin delille ispat edilebileceğini ifade ederek, her iki iddia yönünden de iddiasını ispatlayamayan davacının davasının reddine karar vermiştir. Bkz. Yargıtay 11. HD., 23.02.2021 T., E. 2020/2829, K. 2021/1583, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 20.10.2024). Bononun ispat hukuku anlamında senet niteliği ile ilgili detaylı açıklamalar için bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

²⁴³ Bedel kaydı içeren bir bononun, malın teslim edilmediği veya borç para verilmediğine ilişkin iddiaların ispat edilmesi halinde, aynı zamanda bononun bedelsizliği ortaya çıktığından, bu nedenle anılan başlığa burada yer verilmiştir.

²⁴⁴ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1232-33; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 27.

²⁴⁵ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 339.

sebebin ortadan kalktığını iddia ederek, bononun bedelsizliğini²⁴⁶ ileri sürülebilir²⁴⁷. Buna göre, düzenleyen, kambiyo taahhüdünde bulunmasına karşılık gelen karşı edimin yerine getirilmediğini, örneğin malı veya ödünç parayı lehtardan temin etmediğini ortaya koyabilir²⁴⁸. Düzenleyenin söz konusu vakıayı ispatı halinde, bono bedelsiz kalmış, diğer bir anlatımla karşılıksız kalmış demektir²⁴⁹. Kuşkusuz lehtar, bononun ispat soyutluğundan faydalandığı için, bononun bedelsizliğinin ispat yükü, düzenleyene aittir²⁵⁰.

Bononun bedelsizliğine ilişkin olarak ileri sürülebilecek bir diğer neden ise irade bozukluğu halleridir²⁵¹. Buna göre bono, düzenleyenin iradesi fesada uğratılarak, örneğin zor kullanılarak yahut hata veyahut aldatılması suretiyle, temin edilmesi durumunda bedelsizliği ileri sürülebilir.

Bedelsizliğin ileri sürülmesi TTK kapsamında kişisel defî niteliği taşımaktadır²⁵². Buna göre bedelsizlik defî ancak taraflar arasında ileri sürülebilir. Ancak bile bile borçlunun zararına hareket ederek kambiyo senedini iktisap eden üçüncü kişinin durumu saklıdır (TTK m. 687/1; TTK m. 778/1-a)²⁵³.

Diğer taraftan bononun bedelsizliğine ilişkin sebeplerin söz konusu olmasına rağmen,

²⁴⁶ Yargıtay HGK., 08.02.2022 T., E. 2021/659, K. 2022/82, “Bedelsizlik ise, bir kambiyo senedinin ihdasına neden olan temel alacağın herhangi bir nedenle mevcut olmamasıdır (İnan, Nurkut: Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, Ankara, 1969, s.16). Başka bir deyişle bir kambiyo taahhüdünün temel alacağı geçersizse ya da sona ermişse, o kambiyo taahhüdü bedelsiz demektir. Bu anlamda senedin bedelsiz sayılmasında esas alınan husus, temel borç ilişkisinin kendisi değil, bu temel borç ilişkisinden doğan temel alacaktır.” (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 31.08.2024).

²⁴⁷ Ersin Çamoğlu, “Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları)”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 35, sy 3 (2019): 29-30; Karayalçın, *Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler*, 323.

²⁴⁸ Yargıtay 19. HD., 09.02.2011 T., E. 2010/6681, K. 2011/1538, “Dava konusu bonoda malen kaydı olduğundan bononun mal karşılığı düzenlendiğinin kabulü gerekir. Davacı bonoya karşılık herhangi bir mal verilmediğini, bu bonoya dayalı olarak davalı ile ticari ya da şahsi bir ilişkisi olmadığını iddia ettiğine ... göre, ispat külfeti davalıya ait olmayıp, davacı borçluya aittir.” (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 24.10.2024).

²⁴⁹ Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 83; Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 339; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1178.

²⁵⁰ Doğan, *Kambiyo Senetlerinde Bedelsizliğe Dayanan Menfi Tespit Davası ve Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu*, 111. Bkz. Yargıtay HGK., 16.04.2019 T., E. 2017/832, K. 2019/459, “Davaya konu bonolar nakden kaydını içermekte olup; bu kayıt karşısında bedelsizlik bakımından açılan menfi tespit davasında da ispat yükü davacı borçludur.” (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 30.08.2024). Ayrıca bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

²⁵¹ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1181; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 108.

²⁵² Aybüke Demir, “Yargıtay Kararları Işığında Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiası ve Bu İddianın İleri Sürülmesinde Öne Çıkan Sorunlar”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 27, sy 1 (2023): 187, 1, <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1160183>.

²⁵³ Bile bile borçlunun zararına hareket etme kavramına ve kişisel defilerin üçüncü kişi hamile karşı ileri sürülebilmesine ilişkin detaylı açıklamalar için bkz. “1.3.2.3. Maddi Soyutluk”.

bonodaki bedelin düzenleyen tarafından ifa edilmesi durumunda, lehtar lehine bir sebepsiz zenginleşme meydana gelmiş olur²⁵⁴. Lehtarın malvarlığında meydana gelen bu haksız zenginleşme neticesinde, düzenleyen, sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre alacağının iadesini talep edebilir²⁵⁵ (TBK m. 77 vd.).

2.1.5. Teminat Senetlerine İlişkin Kayıtlar

Uygulamada sık karşılaşılan bir diğer kayıt ise teminat kayıdır²⁵⁶. Esas itibarıyla kural olarak bono, kayıtsız şartsız bir borcun ödenmesi maksadıyla düzenlense de mevcut veya ileride doğabilecek bir borcu teminat altına almak için öngörülmesini engelleyen kanuni bir hüküm yoktur²⁵⁷. Buna göre bononun düzenlenmesine sebep olan temel ilişkinin teminat konulu olması bonoyu geçersiz kılmadığı gibi, tek başına bu durum bonoyu bedelsiz hale de getirmez²⁵⁸. Doktrinde, teminat kaydının görünüm biçimine göre üçlü bir sınıflandırmaya gidilmiştir²⁵⁹. Bunlardan ilki, bono üzerinde bulunan mücerret teminat kayıdır.

Mücerret teminat kaydı, bononun üzerinde yer alan teminat kaydının hangi hukuki ilişkinin teminatı olduğu anlaşılmaksızın, sadece bononun teminat için düzenlendiğini belirten teminat kayıdır²⁶⁰. Bu kayıt ile bononun teminat için verildiği ifade edilmiş olur²⁶¹. O halde senet üzerinde herhangi bir temel ilişkiyle ilişkilendirilmeden, “teminattır”, “teminat içindir”, “teminat senedidir” gibi kayıtların konulması, mücerret teminat kaydı olarak ifade edilmektedir. Anılan teminat kaydında, teminat altına alınmak istenen temel borç ilişkisine bonoda yer verilmediğinden, kambiyo taahhüdünün temel

²⁵⁴ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 114.

²⁵⁵ Yargıtay HGK., 08.02.2022 T., E. 2021/659, K. 2022/82, “Bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasının yasal dayanağı 818 sayılı Borçlar Kanunu’nun (BK) 61 vd. (6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun (TBK) 77 vd.) maddelerinde düzenlenen sebepsiz zenginleşmedir. Zira kambiyo senetlerinde geçerli olan mücerretlik (soyutluk) ilkesi gereğince, temel alacağın mevcut olmaması veya geçersiz olması, kambiyo senedinin hükümsüzlüğü sonucunu doğurmamakta; buna karşılık temel ilişkideki sakatlık, kambiyo borçlusuna, borçlu olmadığının tespitiyle birlikte, alacaklıya karşı sebepsiz zenginleşme def’ini dermeyeran etme hakkını vermektedir.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 01.09.2024).

²⁵⁶ Egemen Atay, *Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri)* (Seçkin Yayınları, 2020), 32 vd.

²⁵⁷ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 195.

²⁵⁸ Sarıkaya, “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, 143.

²⁵⁹ Sarıkaya, “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, 91.

²⁶⁰ Atay, *Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri)*, 37.

²⁶¹ Tutumlu, “Bononun Düzenlenme Nedeninin Değiştirilmesinde (Tek ve Çift Taraflı Ta’lilinde) İspat Yükü”, 149.

ilişkiyle bağlantısı kurulmamıştır²⁶². Gerek doktrinde gerekse de uygulamada, temel hukuki ilişkiyle illiyet bağı kurulmadığından ve kayıtsız şartsız bir borcu ödeme vaadi taşıma vasfı ortadan kaldırılmadığından bahisle, anılan teminat kaydının bononun geçerliliğini etkilemeyeceği yönünde fikir birliği mevcuttur²⁶³. Örneğin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun vermiş olduğu bir kararda²⁶⁴, “teminat senedidir” ibaresinin bononun soyutluk vasfına hâlel getirmeyeceği ifade edilmiştir.

Mücerret teminat kaydı²⁶⁵ bedel kaydı²⁶⁶ gibi etkisini ispat hukuku yönünden göstermektedir²⁶⁷. Buna göre senedin kambyo vasfını etkilememekle²⁶⁸ birlikte, borçlunun, senedin teminat senedi olduğuna ilişkin iddiasını ispat etmesinde kolaylık sağlar²⁶⁹. Kural olarak, düzenleyenin, bononun teminat senedi olduğu gerekçesiyle bononun bedelsizliğini ortaya koyabilmesi için, öncelikle bononun teminat bonusu olduğunu, ardından lehtarın, teminat bonosundaki bedeli talep etme şartlarını yerine getirmediğini ispatlaması gerekir²⁷⁰. Ancak bono üzerinde mücerret teminat kaydının bulunması durumunda, borçlunun ayrıca bononun teminat için düzenlendiğini ispatlamasına gerek olmaksızın, yalnızca alacaklı bakımından teminat nedeniyle bono

²⁶² YHGK., 09.04.2019 T., E. 2017/333, K. 2019/416, “*Bedel, faiz, protestodan muafiyet ve yetki şartı gibi kayıtların konulması kabul edilmekte ise de illetten mücerretlik veya muayyenlik vasfını ortadan kaldıran kayıtların bono üzerine konması, onun kambyo senedi vasfını ortadan kaldırır. Bonoda teminat kaydı varsa da neyin teminatı olduğu belirtilmediğinden bu ibare bononun mücerrettik vasfını ortadan kaldırmaz.*”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.09.2024).

²⁶³ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 206; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 196; Bahtiyar vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 66; Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 162.

²⁶⁴ YHGK., 28.03.2018 T., E. 2017/1140, K. 2018/563, “*...somut olay değerlendirildiğinde; Takipte dayananın 20.10.2013 vade tarihli ve 13.500,00 TL tutarlı bononun arka yüzünde “teminat senedidir” ibaresi bulunmaktadır. Bonoda teminat kaydı varsa da neyin teminatı olduğu belirtilmediğinden bu ibare bononun mücerrettik vasfını ortadan kaldırmaz.*”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 07.08.2024). Başka bir Yargıtay kararında, “*Takip dayanağı 20.03.2015 tarihli 280.000 TL bedelli senette, senedin teminat amaçlı verildiğine yönelik bir açıklama olmadığı gibi, borçlular, senedin takip alacaklısı bankaya teminat olarak verildiği iddialarını, senede açıkça atfı yapan bir sözleşmeyle de ispatlayamamışlardır. Takip alacaklısı bankanın, senedin kredi borcunun geri ödenmesi amacıyla verildiği yönündeki beyanı ise, esasen senedin ödeme aracı olarak alındığına yönelik bir savunma olup, teminat senedi olduğunun kabulü anlamına gelmez. O halde, mahkemece, borçluların iddiasını yazılı bir belge ile ispat edemediği ve alacaklının da takip dayanağı bononun teminat senedi olduğuna yönelik bir kabul beyanının bulunmadığı gözetilerek şikâyetin reddine karar verilmesi gerekirken...*”, Yargıtay. 12. HD., 30.03.2016 T., E. 2015/32798, K. 2016/9355, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 07.08.2024).

²⁶⁵ Mücerret teminat kaydının yazılmamış sayılmasına ve kişisel defi niteliğine ilişkin tartışmalar ve detaylı açıklamalar için bkz. Sarıkaya, “Kambyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, 137 vd.

²⁶⁶ Sarıkaya, “Kambyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, 110. Ayrıca bkz. “2.1.2. Bonoda Bedel Kaydı”. Esasen mücerret teminat kaydı da bedel kaydı gibi bir düzenlenme sebebidir. Talil kavramıyla ilgili olması da buradan gelmektedir. Bkz. “2.3. Bononun Talili Kavramı”.

²⁶⁷ Ayrıca bkz. Atay, *Kambyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri)*, 87 vd.

²⁶⁸ Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 193.

²⁶⁹ Sarıkaya, “Kambyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, 110.

²⁷⁰ Ahmet Türk, *Menfi Tespit Davası* (Yetkin Yayınları, 2006), 140; Atay, *Kambyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri)*, 93.

bedelini talep etme şartının gerçekleşmediğini ispatlaması yeterli²⁷¹ olur²⁷².

Diğer bir teminat kaydı çeşidi ise asıl borç ilişkisine atıf yapan teminat kaydıdır²⁷³. Söz konusu teminat kaydında mücerret teminat kaydından farklı olarak, sadece teminat için düzenlendiği belirtilmeyerek, hangi borç ilişkisine istinaden teminat olarak verildiği de bono metninde açıkça ifade edilmektedir²⁷⁴. Örneğin, “7 Ağustos 2024 tarihinde imzalanan arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesinin teminatıdır” kaydı, asıl borç ilişkisine atıf yapan niteliktedir. Söz konusu teminat kaydının, bononun mücerretlik özelliğini ortadan kaldırdığından bahisle, bononun kambiyo senedi vasfını olumsuz etkileyeceği ifade edilmektedir²⁷⁵. Yargıtay da vermiş olduğu bir kararında²⁷⁶, doğrudan bir sözleşmeye atıf yapılmak suretiyle, bononun sözleşmeye istinaden düzenlendiği yönündeki kaydın, bonoda bulunması gereken kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi unsurunu ortadan kaldırdığından, bononun kambiyo senedi vasfı taşımadığına karar vermiştir. Bu durumda senet metninden anlaşılan bir defa söz konusu olduğu için iyiniyet iddiası dinlenmez, bu defiyi herkes, herkese karşı ileri sürebilir (TTK m. 825/1)²⁷⁷.

Esasen niteliği itibarıyla asıl borç ilişkisine atıf yapan teminat kaydı olarak değerlendirilmesi mümkün olan, ancak doktrinde başka bir sınıflandırmaya tabi tutulan son teminat kaydı çeşidi ise “senedin ödenmesini şarta bağlayan teminat kaydı”dır.

²⁷¹ Çamoğlu, “Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları)”, 30.

²⁷² Anılan ispatın senet (kesin delil ile yapılması gerektiğine ilişkin açıklamalar için bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

²⁷³ Atay, *Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri)*, 37-38.

²⁷⁴ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 196.

²⁷⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 207; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. bs, 450; Tutumlu, “Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı”, 171; Sayhan, *Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi*, 73.

²⁷⁶ Yargıtay. 12. HD., 10.05.2016 T., E. 2016/8519, K. 2016/13704, “Takip konusu senet fotokopisinin arka yüzünde, “İş bu senet ile arasında imzalanan 02/09/2013 tarih ve AYT – ADEL-2013/3 sayılı sözleşmenin 28. maddesine istinaden düzenlenmiştir. 3. kişilere ciro edilemez. Veriliş amacı dışında kullanılamaz.” ibarelerinin yer aldığı, belirtilen sözleşmenin 28. maddesinde de Rıfat Keskin firmasının 300.000.-TL değerinde teminat senedi vereceğinin yazılı olduğu görülmektedir. Bu hali senedin 6762 Sayılı Kanunun 688/2. maddesine (6102 Sayılı TTK’nun 776/1-b maddesine) göre “kayıtsız şartsız muayyen bir bedeli ödeme vaadi” unsurunu taşımadığı, bu nedenle kambiyo vasfında olmadığı açıktır.”, (kararاما.yargitay.gov.tr), (E.T. 07.08.2024). Doğrudan temel ilişkiyle ilişkilendirilerek, temel borç ilişkisinin teminatı olarak düzenlendiğinin belirtildiği bir teminat kaydının bono vasfını ortadan kaldıracağına yönelik diğer bir Yargıtay kararında ise özetle, “Kabule göre de, senet arkasındaki açıklama (bu senedin herhangi bir borç değil, çalıştığım şirketin müşterilerinde olan açık hesabına karşılık verilmiştir) TTK’nun 688/2.maddesine aykırı olarak düzenlendiğinin kabulünü gerektirir, zira dayanak senet, kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedelin ödeme vadini bu hali ile taşımamaktadır.”, şeklinde görüş ifade edilmiştir. Bkz. Yargıtay 12. HD., 02.03.2007 T., E. 2007/7521, K. 2007/3715, (kararاما.yargitay.gov.tr), (E.T. 09.08.2024). Aynı yönde bkz. Yargıtay 12. HD., 26.04.2012 T., E. 2011/30319, K. 2012/14074, (kararاما.yargitay.gov.tr), (E.T. 09.08.2024).

²⁷⁷ Defilere ilişkin genel açıklamalar için ayrıca bkz. “2.4. Talil Kavramının Defiler İçindeki Konumu ve Bazı Kavramlarla Karşılaştırılması”.

Anılan teminat kaydına göre bonoda asıl borç ilişkisinin ne olduğuna yer verilirken, ayrıca bononun ifa edilmesinin kaderi, temel ilişkideki alacağın ifası şartına bağlanmaktadır²⁷⁸. Adından da anlaşılacağı üzere, kayıtsız şartsız bir ödeme vaadini içermesi gereken bonoya konulan bu kayıt, bononun kambyo senedi vasfını yitirmesine neden olur²⁷⁹. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında²⁸⁰ bononun geçerliliğini asansörlerin teslim edilmemesi şartına bağlayan kaydın, bononun kambyo senedi vasfını ortadan kaldırdığını ifade etmiştir. Aynı şekilde bu durumda da senet metninden anlaşılan bir defi söz konusu olduğu için iyiniyet iddiası dinlenmez, bu olgu, bono nedeniyle borç altına giren herkes tarafından, herkese karşı ileri sürülebilir²⁸¹.

Son olarak, bono üzerinde herhangi bir teminat kaydının bulunmamasına rağmen, düzenleyenin, bononun teminat senedi olduğuna ilişkin iddiası önem arz etmektedir. Buna göre düzenleyenin, öncelikle bononun teminat için düzenlendiğini, ardından söz konusu teminatın yerine getirilme şartının gerçekleşmediğini ispatlaması gerekir²⁸². Böylelikle teminat senedinin bedelsizliğini ortaya koymuş olur. Bu durumda borçlu teminat senedi olduğuna ilişkin iddiasını, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında²⁸³ da ifade edildiği üzere, İİK²⁸⁴ m. 169/a uyarınca, resmi veya imzası ikrar edilmiş bir belge ile, diğer bir ifadeyle senet (kesin delil) ile ispat edebilir²⁸⁵. Burada borçlunun itirazı icra hâkimi tarafından kabul edilirse, icra takibi duracak ve alacaklı dilerse alacağını tahsil

²⁷⁸ Atay, *Kambyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri)*, 38.

²⁷⁹ Sarıkaya, “Kambyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, 108; Atay, *Kambyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri)*, 57.

²⁸⁰ Yargıtay. 12. HD., 08.06.2015 T., E. 2015/12772, K. 2015/15814, “*Takip dayanağı bononun arka yüzünde; “İş bu senet teminat senedir. Üzerinde devir ve ciro yapılamaz. Asansörler teslim edildiğinde geçerliliğini yitirecektir” ibarelerinin bulunduğu görülmüştür. Bononun arkasına yazılan bu ibarelerde, neyin teminatı olduğu açıkça belirtildiğine göre, bu kayıt onun teminat senedi olduğunu ispata tek başına yeterlidir. Ayrıca sözleşme sunulması gerekmez. Bu durumda, takibe konu belge, ... kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödemek vaadini içermediğinden kambyo senedi vasfında değildir.*”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 07.08.2024).

²⁸¹ Defilere ilişkin genel açıklamalar için ayrıca bkz. “2.4. Talil Kavramının Defiler İçindeki Konumu ve Bazı Kavramlarla Karşılaştırılması”.

²⁸² Türk, *Menfi Tespit Davası*, 140; Atay, *Kambyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri)*, 151. Bkz. Yargıtay. 11. HD., 20.01.2015 T., E. 2014/19025, K. 2015/681, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 10.11.2024). Ancak bu konuda Yargıtay kararları istikrarlı değildir. Örneğin bir diğer kararında Yargıtay, bononun teminat senedi olduğunun düzenleyen tarafından ispatlanması karşısında, söz konusu teminatı talep etme şartlarının oluştuğunu davalı alacaklının ispatlaması gerektiğine karar vermiştir. Bkz. Yargıtay. 19. HD., 06.05.2015 T., E. 2014/18048, K. 2015/6752, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 10.11.2024).

²⁸³ YHGK., 28.03.2018 T., E. 2017/1140, K. 2018/563, “*Bononun teminat amaçlı verildiğinin kabul edilebilmesi için, neyin teminatı olarak verildiğinin ya bononun önündeki veya arkasındaki yazılar veya ayrı bir belge (İİK’nun 169/a maddesinde öngörülen) ile teminat senedi olduğunun kanıtlanması gerekir.*”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 09.08.2024).

²⁸⁴ RG, 19.06.1932, 2128.

²⁸⁵ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 161.

etmek için genel mahkemelerde dava açabilecektir (İİK m. 169/a/5).

Söz konusu uyuşmazlıkta düzenleyen, lehtar ile aralarındaki sözleşmeden kaynaklı olarak karşı edim yükümlülüğünün güvencesi olması açısından senedi verdiğini iddia etmektedir. Bonoyu sözleşmeyle ilintili hale getirerek senedin teminat senedi olduğunu senet²⁸⁶ (kesin delil) ile ispatlaması durumunda, bononun kendisi açısından hüküm doğurmayacağını, kişisel bir defî olarak lehtara karşı ileri sürebilir. Yargıtay vermiş olduğu bir kararında²⁸⁷ diğer delillerle birlikte alacaklı vekili tarafından bononun, bahsedilen sözleşmedeki edime güvence olarak alındığını beyan etmesi üzerine, senedin teminat senedi olduğu olgusunu ispatlanmış olduğunu kabul etmiştir. Bu durum kişisel bir defî niteliği taşıdığından, düzenleyen ancak lehtara ve iyiniyetli olmayan üçüncü kişilere karşı ileri sürebilir (TTK m. 687/1, m.825/1)²⁸⁸. Diğer bir ifadeyle senet üzerinde teminata ilişkin bir kayıt olmadığından, senet bono niteliğini korur ve söz konusu senedin teminat senedi olduğuna ilişkin husus, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez²⁸⁹.

2.1.6. Hatır Bonosu

Yukarıda ifade edildiği üzere²⁹⁰, her ne kadar kambiyo senetleri temel borç ilişkisinden bağımsız soyut bir borç ilişkisi oluştursa da her borç ilişkisinin bir sebebi olduğu gibi kambiyo taahhüdünde bulunmanın da bir sebebi mutlaka vardır. Keza aynı durum hatır bonoları²⁹¹ için de geçerlidir. Buna göre gerçek anlamda bir alacaklılık ve borçluluk ilişkisi kurulmaksızın, görünüşte bir borçluluk durumu varmış gibi hatır ilişkisine dayalı

²⁸⁶ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1304.

²⁸⁷ Yargıtay 12. HD., 04.07.2006 T., E. 2006/11905, K. 2006/14673, “Her ne kadar anılan sözleşmede takip dayanağı bonoya açık bir atıf yok ise de alacaklı vekili 28.03.2006 tarihli duruşmada ki beyanında senedin taraflar arasında düzenlenen taahhütname karşılığında verildiğini beyan ederek “sözleşme” başlıklı bir belge sunduğu görülmüştür. Alacaklı vekilince sunulan sözleşmenin incelenmesinde alacaklı ile borçlu arasında düzenlenmiş olup karşılıklı edimleri içerdiği anlaşılmaktadır. Takip dayanağı bononun bu sözleşme gereğince verildiği alacaklı vekilinin kabul beyanı ile sabit olduğuna göre senedin TTK.nun 688/2. maddesinde öngörülen kayıtsız ve şartsız bir bedeli ödemek vaadini taşımadığından alacağın tahsili yargılamayı gerektirir.” (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 09.08.2024).

²⁸⁸ Bile bile borçlunun zararına hareket etme kavramına ve kişisel defilerin üçüncü kişi hamile karşı ileri sürülebilmesine ilişkin detaylı açıklamalar için bkz. “1.3.2.3. Maddi Soyutluk”.

²⁸⁹ Yargıtay 12. HD., 28.02.2018 T., E. 2016/18938, K. 2018/2806, “Somut uyuşmazlıkta, dava ve icra konusu senette “ekteki sözleşmenin teminatıdır” şeklinde şerh olduğu, davalı ...'in senedi bu şekliyle aldığı ve takibe koyduğu, bu durumda davalı ...'in iyiniyetinden bahsedilemeyeceği ve anılan kanunun ilgili maddesi gereği bu davalı davacıya karşı sorumlu olması gerektiği gerekçesiyle davanın davalı ... yönündende kabulüne karar verilmesi gerekirken...” (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.09.2024).

²⁹⁰ Bkz. 1.3.1. Soyut Borç Tanıması”.

²⁹¹ Esasen bononun hatır ilişkisine dayalı olarak düzenlenmesi de bedel kaydı, mücerret teminat kaydı gibi bir düzenlenme sebebidir. Talil kavramıyla ilgili olması da buradan gelmektedir. Bkz. “2.3. Bononun Talili Kavramı”.

olarak düzenlenen bonoya hatır bonosu denir²⁹². Hatır bonosunu düzenleyen hatır borçlusu sıfatına sahip olurken, lehtar ise hatır alacaklısı olarak ifade dilmektedir²⁹³. Burada düzenleyenin lehtara karşı gerçek bir borç ilişkisine dayalı edim yükümlülüğü bulunmamaktadır. Hatır ilişkisinden kaynaklı olarak düzenlenen bononun lehtarı, gerçek anlamda bir borç ilişkinin alacaklısı değildir. Bu sebeple hatır bonosu karşılıksız, diğer bir anlatımla bedelsiz bonolardır²⁹⁴.

TTK'da düzenlenmemiş olan ancak uygulamada sık karşılaşılan hatır bonosunda düzenleyen, çeşitli sebeplerden kaynaklı olarak bonoyu düzenlemekte ve lehtara karşı borçluymuş gibi hareket ederek bonoyu vermekte, bu durumda lehtar ise görünüşte bir alacaklı konumuna gelmektedir. Bu şekilde bir bononun düzenlenmesinin nedeni, kredi ve finansman aracı olarak kullanma düşüncesidir²⁹⁵.

Niteliği itibarıyla lehtar lehine düzenlenebilen ve tedavül amacı taşıyıp taşıyamamasına göre ayrıma tabi tutulabilen hatır bonosu, lehtarın kredi temin etmesi amacıyla düzenlenmişse tedavül amacı taşıdığı, ancak sırf lehtarın kredi itibarının yükseltilmesi için düzenlenmişse tedavül amacı taşımadığı kabul edilir²⁹⁶. Kanunda belirtilen şekil şartlarını sağlayan bir bono, hatır ilişkisine dayalı olarak düzenlenmiş olsa da geçerlidir²⁹⁷. Hatır ilişkisi sebebiyle düzenlenmiş olması tek başına bonoyu geçersiz hale getirmez²⁹⁸.

Bedelsiz olan hatır bonosunun diğer bir unsuru ise hatır anlaşmasıdır²⁹⁹. Hatır bonosunun tarafları düzenleyen ile lehtar, aralarında bir anlaşma yaparlar. Esas itibarıyla bu anlaşmayla düzenleyen kendisini güvenceye almaktadır. Buna göre, lehtar söz konusu bonoya dayanarak düzenleyenden herhangi bir talepte bulunamaz ya da bonoyu tedavüle koyamaz³⁰⁰. Bononun tedavül etmesini istemeyen hatır borçlusu düzenleyen, senet (kesin

²⁹² Nurkut İnan, *Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları*, 1. bs (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1975); Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 154.

²⁹³ Demir, “Yargıtay Kararları Işığında Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiası ve Bu İddianın İleri Sürülmesinde Öne Çıkan Sorunlar”, 177.

²⁹⁴ Türk, “Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler”, 332.

²⁹⁵ Muhammet Can Karıksız, *Ticaret Hukukunda Hatır Senetleri* (Seçkin Yayınları, 2024), 68.

²⁹⁶ Demir, “Yargıtay Kararları Işığında Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiası ve Bu İddianın İleri Sürülmesinde Öne Çıkan Sorunlar”, 180-81.

²⁹⁷ Özgür Doğan, *Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri* (Seçkin Yayınları, 2020), 64.

²⁹⁸ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 156.

²⁹⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. bs, 1010.

³⁰⁰ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 156-57.

delil) niteliği taşıması açısından, bu hususu hatır anlaşmasında açıkça ifade etmelidir³⁰¹. Zira bonoya karşı ileri sürülecek olan hatır def'i ancak senet (kesin delil) ile ispat edilebilir³⁰². Bu bağlamda, lehtar, bonodan dolayı düzenleyenden talepte bulunamayacağı gibi, bonoyu devretmeme yükümlülüğündedir. Ancak bazen sırf tedavüle koyulması için de hatır bonosu düzenlenmiş olabilir. Bu durumda ise taraflar arasında yapılan anlaşmayla lehtar, düzenleyeni borçtan kurtaracağı yönünde vaatte bulunmaktadır³⁰³. Bu vaadin yerine getirilirken ki görünüş biçimleri farklılık gösterebilir. Örneğin, lehtar kimi zaman bonoda belirtilen bedeli doğrudan üçüncü kişi olan hamile öderken, kimi zaman da söz konusu bedeli düzenleyene ödeyerek borçtan kurtarma vaadini ifa etmiş olmaktadır. Ancak lehtar, aradaki anlaşmaya aykırı davranarak hatır bonosuna dayalı olarak düzenleyenden talepte bulunursa, düzenleyen aralarındaki hatır def'ini ileri sürerek bono bedelini ödemekten kaçınabilir.

Kişisel nitelik taşıyan bu def'i, TTK m. 687/1, m. 778/1-a ve m. 825/2 uyarınca, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemediğinden, düzenleyen, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ödemekten kaçınamaz³⁰⁴. Nama yazılı olarak düzenlenen hatır bonosunun devri, alacağın devri (TBK m. 183) ve zilyetliğin geçirilmesi ile gerçekleştiğinden (TTK m. 647), hatır def'i iyiniyetli üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilecektir (TTK m. 687/2; TTK m. 778/1-a).

2.1.7. TKHK m. 4/5 uyarınca Tüketici Senedi Kaydı ve Özel Durumu

Tüketici senetlerine ilişkin TKHK³⁰⁵ m. 4/5'e de değinmek gerekir. Anılan hüküm uyarınca, tüketicinin yapmış olduğu işlem nedeniyle kıymetli evrak düzenlenirse, bunun ancak nama yazılı olarak ve her bir taksit için ayrı ayrı olmak üzere yapılması gerektiği, buna aykırı olarak düzenlenen senetlerin ise tüketici yönünden geçersiz olduğu

³⁰¹ Demir, "Yargıtay Kararları Işığında Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiası ve Bu İddianın İleri Sürülmesinde Öne Çıkan Sorunlar", 182.

³⁰² Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1304. Bkz. Yargıtay 11. HD., 21.10.2020 T., E. 2020/2554, K. 2020/4326, "Toplanan deliller ve tüm dosya kapsamına göre, davaya konu senedin hatır senedi olduğu iddiasının yazılı delille kanıtlanması gerektiği, senede bağlanan her türlü alacağa karşı ileri sürülen iddianın tanıkla ispatının mümkün olmadığı, senetdeki düzenleme tarihinin 20.01.2014 ve vade tarihinin 20.07.2014 olduğu zamanaşımı def'inin kabul edilmediği, davacılar vekilinin açıkça yemin deliline dayanmadığı için yemin delilinin hatırlatılmadığı gerekçesiyle davanın reddine...", (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024). Bonoya karşı ileri sürülen iddiaların ispatına ilişkin olarak bkz. "2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet".

³⁰³ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 157.

³⁰⁴ Bile bile borçlunun zararına hareket etme kavramına ve kişisel def'ilerin üçüncü kişi hamile karşı ileri sürülebilmesine ilişkin detaylı açıklamalar için bkz. "1.3.2.3. Maddi Soyutluk".

³⁰⁵ RG, 28.11.2013, 28835.

belirtilmiştir. Buna göre, tüm taksitler için tek bir kıymetli evrak veya her taksit için ayrı ayrı emre veya hamiline yazılı kıymetli evrak düzenlenmesi, tüketici yönünden geçersizdir³⁰⁶. Ancak diğer tarafın düzenleyerek tüketiciye verdiği senetler, diğer bir anlatımla tüketicinin borçlu olmadığı durumlar, bu kapsamda değildir³⁰⁷. Keza anılan geçersizliğin yalnızca tüketici bakımından sonuç doğuracağı belirtildiğinden, senet üzerindeki diğer kişiler bunu ileri süremez³⁰⁸.

Geçersizliğin niteliği tartışmalı³⁰⁹ olmakla birlikte, hem tüketicinin hem de senetle ilgili diğer kişilerin de korunması adına, söz konusu geçersizliğin, herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın, nama yazılı senetlerdeki gibi, tüketicinin kişisel defilerini herkese karşı ileri sürülebilmesini sağlayan, kanundan kaynaklanan bir istisna olduğu haklı olarak ifade edilmektedir³¹⁰. Zira anılan geçersizliğin, senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin mutlak bir defî olarak nitelendirilmesi, Kanun'un amacını aşar derecede tüketiciyi korumaktadır³¹¹. Ancak katıldığımız görüş uyarınca, kişisel defî mutlak defîye dönüşmemekle birlikte, etkilerini üçüncü kişilere karşı genişletmektedir³¹². Bunun gereği olarak borçlu, hem senedin bir tüketici işleminden kaynaklandığını, hem de temel ilişki

³⁰⁶ Tüketicinin düzenleyen dışında, ayrıca ciranta avalist veya kabul eden muhatap gibi kıymetli evrak ile borç altına girdiği diğer durumlarda da geçersiz olduğuna ilişkin görüş için bkz. Ebru Tüzemen Atik, "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Düzenlemelerinin Avale Etkisi", *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy 1 (2021): 15-16; Özlem İlbasmış Hızlısoy, "Tüketici Hukukunda Kambyo Senetleri ile Bağlantılı Meseleler", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20, sy 1 (2025): 65-66.

³⁰⁷ Tüzemen Atik, *Açık Kambyo Senetleri*, 312.

³⁰⁸ Tüzemen Atik, *Açık Kambyo Senetleri*, 316-17.

³⁰⁹ Tartışmalar ve detaylı açıklamalar için bkz. Ş. Esra Kiraz, "Kıymetli Evrak Hukuku Işığında Tüketicinin Kambyo Senediyle Borçlanması", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 33, sy 1 (2025): 373 vd.; Aytekin Çelik, *Tüketici Ödemelerine İlişkin Olarak Emre veya Hamile Yazılı Kambyo Senedi Düzenlenmesinden Kaynaklanan Sorunlar*, sy 209 (Ocak 2024): 52 vd.; Salih Önder Yeşiltepe, "6502 sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 20, sy 2 (2014): 23 vd.

³¹⁰ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 124; Yeşiltepe, "6502 sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi", 41-42; Tüzemen Atik, *Açık Kambyo Senetleri*, 315; İlbasmış Hızlısoy, "Tüketici Hukukunda Kambyo Senetleri ile Bağlantılı Meseleler", 63. Tüketicinin emre veya hamiline yazılı senet düzenlenmesine ilişkin ehliyeti ortadan kaldırıldığı için, anılan geçersizliğin, senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin mutlak bir defî olduğuna ilişkin aksi görüş için bkz. Çelik, *Tüketici Ödemelerine İlişkin Olarak Emre veya Hamile Yazılı Kambyo Senedi Düzenlenmesinden Kaynaklanan Sorunlar*, 54; Kiraz, "Kıymetli Evrak Hukuku Işığında Tüketicinin Kambyo Senediyle Borçlanması", 373-377. Anılan geçersizliğin, kişisel bir defî olduğu ve kişisel defilere ilişkin düzenlemelere tabi olduğuna ilişkin aksi görüş için bkz. Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 140.

³¹¹ Yeşiltepe, "6502 sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi", 41.

³¹² Tüzemen Atik, *Açık Kambyo Senetleri*, 315.

nedeniyle sahip olduğu kişisel defiyi ispat etmesi gerekir³¹³. Ayrıca üçüncü kişi hamilin, bilerek borçlu zararına hareket etmesi şartı aranmadığından³¹⁴, ispatı gerekmez, herkese karşı ileri sürülebilir.

Yargıtay'ın bu konudaki kararları istikrarlı değildir³¹⁵. Anılan geçersizlik, yakın tarihli bazı kararlarda mutlak defi³¹⁶ olarak nitelendirirken, bazı kararlarında ise nispi defi olarak nitelendirilmiştir³¹⁷. Mutlak defi niteliği olduğuna ilişkin kararlarda, senedin yalnızca tüketici bakımından ve herkese karşı ileri sürülebilir şekilde geçersiz olduğu belirtilmektedir³¹⁸.

Nispi defi niteliği olduğuna ilişkin kararlarda ise, senet üzerinde tüketici işlemi nedeniyle verildiğine dair bir kayıt yoksa, söz konusu definin iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceği belirtilmektedir³¹⁹. Buna göre emre veya hamiline yazılı

³¹³ Yeşiltepe, “6502 sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi”, 42-43; İlbasmış Hızlısoy, “Tüketici Hukukunda Kambyo Senetleri ile Bağlantılı Meseleler”, 79.

³¹⁴ İlbasmış Hızlısoy, “Tüketici Hukukunda Kambyo Senetleri ile Bağlantılı Meseleler”, 79.

³¹⁵ Yargıtay'ın farklı nitelikte kararları ile ilgili detaylı açıklamalar için bkz. Kiraz, “Kıymetli Evrak Hukuku Işığında Tüketicinin Kambyo Senediyle Borçlanması”, 377 vd.; Çelik, *Tüketici Ödemelerine İlişkin Olarak Emre veya Hamile Yazılı Kambyo Senedi Düzenlenmesinden Kaynaklanan Sorunlar*, 53 vd. Yargıtay, içtihat farklılıklarının giderilmesi için toplanmasına rağmen, içtihadı birleştirmeye yer olmadığına şeklinde karar vermiştir. Bkz. YİBBGK., 26.10.2017 T., E. 2018/5, K. 2019/6, (lexpera.com.tr), (E.T. 07.11.2025). Anılan karardaki, “burada amacın nama yazdı olmayan senedi İmzalayan tüketicinin taahhüdünün tüketici yönünden geçersiz kılınmasıdır. Böylece yalnızca tüketicinin imzası kendisini bağlamayacak, senet üzerinde bulunan diğer imza sahiplerinin sorumlulukları, imzaların istiklali ilkesi uyarınca bu durumdan etkilenmeyecektir.”, şeklindeki değerlendirilmeyle, içtihadı birleştirme kararı verilme de herkese karşı ileri sürülebilen isnat defi şeklinde karar verildiğine ilişkin görüş için bkz. Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 124.

³¹⁶ Yargıtay 3. HD., 07.02.2024 T., E. 2023/2573, K. 2024/504, “...davacı ile dava dışı şirket arasında imzalanan konut satış sözleşmesi kapsamında dava dışı şirket lehine düzenlenen senetlerin emre yazılı olması nedeniyle 6502 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesinin beşinci fıkrası uyarınca davacı tüketici yönünden geçersiz olmasına ve bu nedenle, senetleri ciro yoluyla devralan davalı bankanın iyiniyetli olup olmasının sonuca bir etkisinin bulunmamasına göre...”, (lexpera.com.tr), (E.T. 07.11.2025). Aynı yönde bkz. Yargıtay 3. HD., 05.12.2023 T., E. 2023/23, K. 2023/3345; Yargıtay 11. HD., 27.04.2022 T., E. 2021/189, K. 2022/3478, (lexpera.com.tr), (E.T. 07.11.2025).

³¹⁷ Yargıtay 12. HD., 03.04.2023 T., E. 2022/9624, K. 2023/2244, “...dayanak senetlerin kambyo vasfına haiz olduğu, davacı tarafça her ne kadar takip dayanağı senetlerin tüketici kapsamında dava dışı ...-Koza....A.Ş.'ye verildiği ve tamamının ödendiği iddia edilmiş ise de ödeme hususunun senedi ciro yolu ile teslim alan yetkili hamil davalı-alacaklıya karşı ileri sürülmesinin mümkün olmadığı, mahkemece davanın reddine yönelik olarak verilen kararın usul ve yasaya uygun olduğu...”, (lexpera.com.tr), (E.T. 07.11.2025).

³¹⁸ Yargıtay 3 HD., 07.03.2024 T., E. 2023/3088, K. 2024/1054, “...sözleşmeye konu senetlerin "emre yazılı senet" vasfında olduğu ve yukarıda yazılan madde hükmünde belirtildiği üzere senetlerin tüketici yönünden geçersiz olduğu, bu geçersizliğin senedi ciroyla devralan iyiniyetli olsun veya olmasın üçüncü kişileri de bağlayacağı, senetlerin davacı tüketici yönünden iptali gerektiği, senetler kambyo senedi olması ve geçersizlik-iptal hususunun sadece davacı yönünden söz konusu olması...”; aynı yönde bkz. Yargıtay 3 HD., 27.03.2023 T., E. 2022/7923, K. 2023/803, (lexpera.com.tr), (E.T. 08.11.2025).

³¹⁹ Yargıtay 3. HD., 17.05.2021 T., E. 2020/5565, K. 2021/4944, “...takip alacaklısı olan davalının bile bile davacı borçlu zararına hareket ettiği ispat edilmediği gibi, senet metninde senedin tüketici sözleşmesi nedeniyle verildiğine dair bir ibare de bulunmamaktadır. Bu durumda her ne kadar mahkemece; senedin

senedin üzerinde tüketici işlemi olduğuna dair kayıt bulunması, üçüncü kişi hamilin iyiniyetini ortadan kaldırmaktadır³²⁰. Esasen bu değerlendirme ile senet üzerinde yer alan bedel kaydına, mücerret teminat kaydına ve hatır bonosuna ilişkin kayıtlara dair değerlendirme farklılaşmaktadır. Zira, yukarıda belirtildiği üzere³²¹, senet üzerindeki anılan kayıtlar, senet üzerinde yer almalarına rağmen iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemezken, Yargıtay'ın TKHK m. 4/5'e ilişkin nispi defi değerlendirmesi karşısında, senedin tüketici işlemi nedeniyle verildiğine ilişkin kayıt, başlı başına üçüncü kişinin iyiniyetini ortadan kaldırmaktadır. Buna göre TKHK m. 4/5'in emredici düzenlemesi karşısında³²², emre veya hamiline yazılı senedin üzerinde bulunan tüketici işlemi olduğuna ilişkin kayıt, definin niteliği fark etmeksizin, bedel kaydından farklı olarak üçüncü kişiler bakımından anlam ifade etmektedir. Eğer tüketici işlemi nedeniyle verildiğine ilişkin bir kayıt varsa, bu kayda itibar edilecektir. Bu durumda tüketici işlemi nedeniyle verilmediğine ilişkin aksini iddia eden, ispat yükü altındadır³²³ (HMK m. 190; HMK m. 201)³²⁴.

Senet üzerinde tüketici işlemi nedeniyle verildiğine dair bir kayıt yoksa, her halükârda anılan geçersizliğin ileri sürülebilmesi için, borçlu tarafından senedin tüketici işlemi nedeniyle verildiğinin ispat edilmesi gerekmektedir³²⁵. Katıldığımız görüş uyarınca, tüketici işlemi nedeniyle verildiğine dair bir kayıt taşımayan senedin, tüketici işlemi nedeniyle verildiği ispatlandıktan sonra, tüketicinin ayrıca temel borç ilişkisindeki satıcı/sağlayıcı ile arasındaki tüketici işlemine ilişkin defiyi de ispatlamak suretiyle, anılan defiyi herkese karşı ileri³²⁶ sürebilecektir³²⁷.

geçersiz olduğu gerekçesiyle hamil durumundaki davalı ... bakımından da davanın kabulüne karar verilmiş ise de davacının senedin tüketici sözleşmesine dayalı olarak düzenlendiği yönündeki iddiası TTK'nın 687. maddesi uyarınca davalı ...'a karşı ileri sürülemeyeceğinden...", (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 08.11.2025). Aynı yönde bkz. YHGK., 09.06.2020 T., E. 2017/341, K. 2020/374, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 08.11.2025).

³²⁰ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 314-15.

³²¹ Bkz. "2.1.2. Bonoda Bedel Kaydı".

³²² Tüzemen Atik, "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Düzenlemelerinin Avale Etkisi", 24.

³²³ Kiraz, "Kıymetli Evrak Hukuku Işığında Tüketicinin Kambiyo Senediyle Borçlanması", 361.

³²⁴ Anılan ispatın senet (kesin delil ile yapılması gerektiğine ilişkin açıklamalar için bkz. "2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet".

³²⁵ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 125.

³²⁶ Anılan ispatın senet (kesin delil ile yapılması gerektiğine ilişkin açıklamalar için bkz. "2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet".

³²⁷ Yeşiltepe, "6502 sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi", 42-43; İlbasmış Hızlısoy, "Tüketici Hukukunda Kambiyo Senetleri ile Bağlantılı Meseleler", 79.

2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet

Yukarıda³²⁸ bono üzerinde yer alan bazı kayıtların bono üzerindeki etkisi ve Yargıtay'ın bu konudaki kararları üzerinde durduk. Ancak ortaya konulan bazı hususlar ve Yargıtay kabullerinin ispat hukuku ışığında değerlendirilmesi gerekmektedir. Her ne kadar ilerleyen bölümlerde³²⁹, ispat hukuku anlamında senet kurumundan detaylı olarak bahsedilecek ise de anılan değerlendirmelerin yapılabilmesi için, bononun ispat hukuku anlamında bir senet niteliği taşıması sebebiyle, senedin unsurları ve bonodaki karşılığı üzerinde ayrıca durmak gerekmektedir.

2.2.1. Genel Olarak

Senet, bir kimsenin kendi aleyhine delil teşkil edecek şekilde düzenlediği nitelikli bir yazılı belgeyi ifade eder³³⁰. Senet, farklı amaçlarla düzenlenebilir. Taraflar senedi, bir hukuki işlemin maddi hukuk bağlamında geçerlilik şartını yerine getirmek amacıyla düzenleyebileceği gibi, aralarında çıkacak bir uyuşmazlığı giderebilmek amacıyla ispat hukuku bağlamında da düzenlemiş olabilirler. Buna göre hukuki işlemin maddi hukuk anlamında bir geçerlilik şartı olan yazılı şekil ile ispat hukuku anlamındaki senet birbirinden farklı durumları ifade etmektedir³³¹. Ancak bu farklılık, bazı hallerde, maddi hukuk anlamındaki yazılı şekil şartının, ispat hukukundaki ispat şekil şartı olan senetle örtüşmesine engel değildir. Zira maddi hukuktaki geçerlilik şartı olan yazılı şekil, ispat şekli olan senedin unsurlarını taşıdığı takdirde, aynı zamanda ispat hukuku anlamında bir senetten söz edilebilir³³². Burada, her ne kadar hukuki işlemin geçerlilik şeklinin sağlanması amacıyla senet düzenlenmiş ise de senedin, ileride kişinin kendisi aleyhine ispat aracı oluşturmak amacıyla düzenlenmiş olması, senedin bir unsuru değildir³³³.

Maddi hukuk bakımından genel kural, şekil özgürlüğü ilkesidir, şekil zorunluluğu ise bir istisnadır (TBK m. 12). Buna göre Kanun'da aksi kararlaştırılmadıkça, hukuki işlemler

³²⁸ Bkz. "2.1. Bono Üzerinde Yer Alan Bazı Kayıtlar ve İspat Yüküne Etkisi".

³²⁹ Bkz. "3.3.2. Talil İddiasının Senetle İspatı".

³³⁰ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, II, 2073; Ozan Tok ve Harika Koltas, "Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22, sy 3 (2016): 2668.

³³¹ Murat Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları* (Seçkin Yayınları, 2020), 152-53.

³³² Tok ve Koltas, "Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler", 2668.

³³³ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, II, 2074; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 148.

herhangi bir şekil şartına tabi olmaksızın, kurulabilirler. Örneğin ödünç sözleşmesi, geçerliliği için herhangi bir şekil şartına tabi değildir (TBK m. 379 vd.). Ödünç sözleşmesine dayalı alacak hakkının doğması için herhangi bir yazılı şekil şartının gerçekleşmesi gerekmemektedir. Ancak söz konusu alacak hakkı dava edildiği takdirde, HMK m. 200 uyarınca ispat sınırını aşıyorsa, alacaklının bunu senetle ispat edememesi halinde, diğer kesin delillerle ispat hakkı saklı kalmak kaydıyla, dava reddedilecektir. Dava reddinin sebebi, sözleşmenin yazılı şekilde yapılmaması nedeniyle alacak hakkının doğmamasından değil, HMK m. 200 uyarınca ispat şekil şartı olan senetle ispat kuralının yerine getirilmemesidir³³⁴. Maddi hukuk bağlamında doğan hak, usul hukuku bağlamında ispat edilememiştir³³⁵. Ancak davalı borcunu ikrar ederse, ödünç sözleşmesi çekişmeli vakıa olmaktan çıktığından ve ispatına gerek kalmadığından (HMK m.188), dava kabul edilebilir.

Aynı örneğe devam edilecek olursa, taraflar ödünç sözleşmesini iradi olarak, geçerlilik şeklini yazılı şekil şartına tabi kılabilirler (TBK m. 17). Bu durumda taraflar yazılı şekil şartına uymaksızın sözleşmeyi akdederlerse, sözleşmenin iradi şekil şartı yerine getirilmediğinden, sözleşmeye bağlı alacak hakkı doğmaz. Burada davalı taraf yargılamada sözleşme denemesini ikrar etse bile, TBK m. 27 uyarınca geçerli bir alacak hakkı doğmadığından, dava reddedilecektir. Zira ortada ispata konu geçerli bir hukuki işlem kurulmamıştır. Dolayısıyla kesin delillerle bile ispatı gündeme gelmez³³⁶.

Bir ispat hukuku kurumu olan senet, maddi ve manevi olmak üzere iki unsurdan meydana gelmektedir³³⁷. Bir metnin olması ve bu metnin aleyhine delil teşkil eden kişi tarafından imzalanması, senedin maddi unsurlarıdır³³⁸. İmza unsuru, senedin aleyhine kullanılacak kişinin belirlenebilmesi için zorunludur³³⁹. Çoğunlukla senedin metin unsuru, kâğıt üzerine yazılı olarak düzenlense de metnin yer aldığı malzemenin cinsi ile yazı türünün, yazının anlaşılabilir olması koşuluyla, bir önemi yoktur³⁴⁰. Buna göre senedin metni,

³³⁴ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 153.

³³⁵ Tok ve Koltas, “Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler”, 2669.

³³⁶ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 153.

³³⁷ Tok ve Koltas, “Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler”, 2669.

³³⁸ Adnan Deynekli, *Medeni Usul Hukukunda Senetlerin Üçüncü Kişilere Karşı İspat Şekli* (Turhan Kitabevi, 2006), 14.

³³⁹ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 148.

³⁴⁰ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 149.

objektif ölçütlere göre anlaşılabilir bir içeriğe sahip olması gereklidir³⁴¹. Senedin manevi unsuru ise, senedin ilgili olduğu hukuki işleme ilişkin tam bir bilginin bulunması³⁴², diğer bir anlatımla hukuki işlemi doğrudan doğruya göstermesidir³⁴³. Buna göre senedin diğer şartlarını taşısa da ilgili olduğu hukuki işlemle ilgili tam bir bilgi içermeyen belge, senet niteliğini haiz değildir³⁴⁴.

2.2.2. Bir Senet Olarak Bono

Yukarıda ifade edildiği üzere³⁴⁵, TTK m. 776'daki unsurları ihtiva eden bir senet, bono vasfını haizdir. Bir kambyo senedi olarak bononun geçerli olarak kurulması maddi hukuka göre belirlenirken, senetle ispatı gereken bir hukuki işlemin bono ile ispat edilmek istenilmesi halinde, senetle ispat koşullarının hüküm ve sonuçları³⁴⁶ ile bononun ispat hukuku anlamında senet niteliği, ispat hukukuna göre belirlenir. Maddi hukuk bağlamında kambyo taahhüdünü içeren bono, aynı zamanda ispat hukuku bakımından da bir senettir. Zira bono, ilgili hukuki işlem için ispat hukuku kurumu olan senedin maddi ve manevi unsurlarını taşımaktadır. Bonoyu düzenlemekle borçlu, kambyo taahhüdü altına girmektedir. Soyut borç ikrarında bulunarak, bonoyu imzalamaktadır (TTK m. 776/1-b-g). Düzenleyenin soyut borç ikrarı iradesini içeren bono, düzenleyen tarafından imzalanmakla kişiyle özdeşleştirilebilir³⁴⁷ hâle gelmekle birlikte, ilgili hukuki işlemle ilgili tam bir bilgi³⁴⁸ içermesinden dolayı, ispat hukuku anlamında senet niteliğini haizdir. Yukarıda³⁴⁹, bono üzerinde yer alan bedel kaydının (aynı şekilde mücerret teminat kaydının), kambyo hukuku bakımından bir değer taşımadığını, taraflar arasındaki temel ilişkinin ispatı hususunda önem arz ettiğini, bu anlamda anılan kayıtların düzenleyen ve lehtarı bağlayacağını, bu nedenle, örneğin malen veya nakden kaydını bulunması hâlinde, hem bononun düzenlenme sebebine ilişkin hem de düzenleyene malın veya paranın teslim

³⁴¹ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 152.

³⁴² Hakan Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 387.

³⁴³ Tok ve Koltas, "Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler", 2669.

³⁴⁴ Ancak şartlarını sağladığı takdirde, söz konusu belge delil başlangıcı niteliğinde kabul edilebilecektir. Bkz. Halûk Konuralp, *Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı* (Yetkin, 2009), 120. Delil başlangıcına ilişkin detaylı açıklamalar için bkz. "3.3.2.4. Delil Başlangıcı".

³⁴⁵ Bkz. "1.5. Bononun Unsurları".

³⁴⁶ Tok ve Koltas, "Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler", 2669.

³⁴⁷ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 148.

³⁴⁸ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 387.

³⁴⁹ Bkz. "2.1. Bono Üzerinde Yer Alan Bazı Kayıtlar ve İspat Yüküne Etkisi".

edildiğine³⁵⁰ ilişkin bir kabulün ortaya çıktığını detaylı olarak belirttik. Yargıtay'ın tespitlerini içeren bu kabulleri, ispat hukukuna göre değerlendirmek gerekmektedir. Bono, ilgili olduğu hukuki işlem için, üzerindeki tüm kayıtlarıyla birlikte ispat hukuku anlamında bir senettir. Buna göre, bono üzerinde yer alan bedel kaydı da senede dahildir. Borçlu, bonoya bedel kaydı koymak suretiyle düzenleyerek, kendi aleyhine delil teşkil eden, bir ispat kurumu olan senedi ortaya koymuş olur. Düzenleyenden sadır olduğuna kuşku bulunmayan bu senedin, düzenleyen bakımından bağlayıcı olduğu tartışmasızdır. Zira düzenleyen, kendi iradesiyle ve imzasıyla bedel kaydını içerir şekliyle borç ikrarında³⁵¹ bulunmuştur. Lehtar ise yargılamada bedel kaydı içeren bonoya, diğer bir anlatımla, ispat hukuku anlamında senede dayanarak alacağını talep etmektedir. Esas itibarıyla ispat sınırının aşılması hâlinde, HMK m. 200 uyarınca alacağın senet (kesin delil) ile ispatlanması zorunluluğu varken, lehtar bonoya dayanarak, ispat hukuku anlamındaki senedi ileri sürmekle, ispat sınırını aşıya dahi alacağını senet (kesin delil) ile ispat etmiş olmaktadır. Lehtarın dayandığı senet, bedel kaydı içeren bir senettir. Senet, üzerinde yer alan bütün kayıtlarıyla bir bütün teşkil etmektedir. HMK m. 201 uyarınca, senedin hüküm ve kuvvetini azaltacak veya ortadan kaldıracak nitelikteki senede karşı ileri sürülen iddiaların, tanıkla ispat yasağı söz konusudur. Başka bir deyişle, senet (kesin delil) ile ispat zorunluluğu vardır. Her ne kadar yargılamada ileri sürülen senet, düzenleyenden sadır bir senet olsa da bu senede karşı ileri sürülen HMK m. 201 kapsamındaki iddiaların da senet (kesin delil)³⁵² ile ispatlanması gerekmektedir. Zira lehtar, bonoya dayanmak suretiyle alacağını talep ettiğinden, içerdiği tüm kayıtlarıyla birlikte bonoya dayanmış olmaktadır. O halde lehtarın, senede karşı ileri sürdüğü HMK m. 201 kapsamındaki iddialarını, senet (kesin delil) ile ispatlaması gerekir. Lehtar tarafından, HMK m. 201 uyarınca, aksi senet (kesin delil) ile ispatlanmadığı takdirde, bedel kaydını içeren senet, bir bütün olarak tüm unsurlarıyla lehtar bakımından da bağlayıcıdır. Bu nedenle bedel kaydı (veya bonoyu mücerret teminat kaydı) gibi düzenlenme sebebi içeren bir bonoda, soyutluk ilkesinin bir görünümü olan ve talep

³⁵⁰ Bkz. YİBBGK., 12.04.1933 T., E. 1933/31 K. 1933/7, Şener, *Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları: Hukuk - Ceza*, 36.

³⁵¹ Sebebi gösterilerek borç ikrarını ihtiva eden bir senette, sebebin gerçekleşmediğini iddia eden borçlu, iddiasını ancak senet (kesin delil) ile ispatlayabilir. Bkz. Yargıtay İBBGK., 12.04.1933 T., 1933/31 E. 1933/7 K., Şener, *Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları: Hukuk - Ceza*, 36. Ayrıca bkz. Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, II, 2337 vd.

³⁵² Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, II, 2330.

hakkının soyut olduğunu belirten maddi soyutluk³⁵³ hâli, lehtar bakımından ortadan kalkmaktadır.

Bononun soyutluk ilkesinin bir görünümü olan ispat soyutluğu, TBK m. 18, TTK m. 776/1 ve HMK m. 200'ün doğal bir sonucudur³⁵⁴. Zira TBK m. 18 uyarınca sebep içermeyen bir borç ikrarı, TTK m. 776/1 hükmü doğrultusunda bono olarak düzenlenmekle, esasen ilgili hukuki işlem için, HMK m. 200 uyarınca ispat hukuku kurumu olan senet hâlini almaktadır. Anılan senedin lehtar tarafından ileri sürülmesi durumunda ise, HMK m. 200 uyarınca ispat sınırını aşsa dahi, alacağını senet (kesin delil) ile ispatlamış olmaktadır. İşte TBK m. 18, TTK m. 776/1 ve HMK m. 200 uyarınca ileri sürülerek alacağın ortaya konulması hâlinde, ayrıca lehtardan borcun sebebini ve bu sebebin geçerliliğini de ispatlamasının beklenmemesi³⁵⁵ durumu, ispat soyutluğu olarak ortaya çıkmaktadır.

İfade edilenler ışığında, malen veya nakden düzenlenen bir bononun, lehtar tarafından düzenleyene teslim edilen mal veya verilen para karşılığında³⁵⁶ alındığı ortaya koyulduğuna göre, malın teslim edilmediği veya paranın ödenmediğine ilişkin senede karşı ileri sürülen iddiaların, HMK m. 201 uyarınca, senet (kesin delil) ile ispatlanması³⁵⁷ gerekmektedir.

2.3. Bononun Talili Kavramı

Talil kelimesinin sözlükteki³⁵⁸ Türkçe manası “sebep gösterme” olarak ifade edilmektedir. Bu anlamda “bononun talili” kavramını, kelime anlamı itibarıyla ifade edilecek olursa, “bonoda sebebin gösterilmesi” şeklinde ortaya koyulabilir. Bu anlamda, “malen” veya “nakden” alınmıştır ifadelerini içeren bir bononun talil edildiği sonucu ortaya çıkar. Oysaki “bononun talili” kavramının Yargıtay uygulamasındaki teknik

³⁵³ Bkz. “1.3.2.3. Maddi Soyutluk”.

³⁵⁴ Bkz. “1.3.2.2. İspat Soyutluğu”.

³⁵⁵ YHGK., 17.04.2015 T., E. 2013/1622, K. 2015/1238, “Nitekim, mülga 818 sayılı Borçlar Kanunun 17.maddesini yorumlayan 12.04.1933 gün ve 30/6 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararına göre, borç ikrarını içeren beyyine aleyhine delil ileri sürülebilir, ancak ikrarda borcun sebebi açıklanmış ise, davalı bu sebebin gerçekleşmediğini kanıtlayabilir. Eğer borcun sebebi belirlenmemiş ise, davalı önce ikrarın belli bir sebebi bulunduğunu, sonra bu sebebin gerçekleşmediğini kanıtlamak hakkına sahiptir.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.10.2024).

³⁵⁶ Türk, “Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler”, 366.

³⁵⁷ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, II, 2334.

³⁵⁸ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (<https://sozluk.gov.tr/>), (E.T. 11.08.2024); Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü* (Yetkin Yayınları, 2011), 1320; Şener, *Hukuk Sözlüğü*, 758.

anlamı bu şekilde değildir³⁵⁹.

Türk hukukunda bononun talili ile ilgili bir düzenleme olmayıp, esas itibarıyla Yargıtay uygulamalarıyla ortaya çıkan bir kavramdır. Bononun talili kavramına ilişkin olarak, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında³⁶⁰, kural olarak senedin bedelsiz olduğunu kim iddia ediyorsa ispat yükünün ona ait olacağı, ancak senedin bir mal alışverişine dayandığına ilişkin “malen” kaydı ya da senedin bir alacak borç ilişkisine dayandığını gösteren “nakden” kaydı yazılmışsa bunun görmezden gelinemeyeceği belirtilmiştir. Diğer bir ifadeyle, bu kayıtlara uyulması gerektiği, bu kayıtların aksinin savunulması durumunda senedin talili kavramının ortaya çıkacağı ve buna bağlı olarak da ispat yükünün yer değiştireceğinden söz edilmiştir. Anılan kararda, senedi talil edenin iddiasını ispat yükü altında olacağı, zira senette yazılan “malen” ya da “nakden” kaydının yazılı bir dayanak noktası oluşturduğu ve buna bağlı olarak da taraflar bu kayda dayanabildiğinden, bu kaydın aksini ileri sürenin, iddiasını ispatlaması gerektiği, taraflardan birinin senetteki bahsedilen kaydı inkâr etmesi durumunda, lehine olan senet karinesinin çürümüş kabul edileceği, buna paralel olarak da ispat yükünü de üstlenmiş sayılacağı ifade edilmiştir³⁶¹.

Sözü edilenler ışığında, Yargıtay’a göre bononun talili kavramı, bonoda yer alan düzenlenme sebebini inkâr etmek, diğer bir ifadeyle aksini ileri sürmektir³⁶². Yukarıda

³⁵⁹ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 13.

³⁶⁰ YHGK., 10.06.2015 T., E. 2013/2402, K. 2015/1532; aynı yönde bkz. YHGK., 04.12.2013 T., E. 2013/89, K. 2013/1645; YHGK., 18.02.2015 T., E. 2013/1362, K. 2015/826; YHGK., 14.05.2014 T., E. 2013/1155, K. 2014/1660, (kararname.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024).

³⁶¹ Esas itibarıyla talil kavramı, bono üzerinde yer alan düzenlenme sebebinin aksinin iddia edilmesi olsa da uygulamada daha çok “malen” veya “nakden” niteliğindeki bedel kaydına rastlandığından, Yargıtay kararları da anılan kayıtlar üzerinden şekillenmiştir. Bononun düzenlenme sebebine ilişkin diğer kayıtlar ise, görece daha az rastlanmaktadır. Bu nedenle verilen örneklerde, Yargıtay kararlarının yoğunluğuna paralel olarak, bedel kaydına ilişkin “malen” ve “nakden” kayıtlarına yoğunlaşılmıştır. Ancak teknik olarak düzenlenme sebebinin aksinin iddia edilmesi talil olarak ifade edildiğinden; hatır ilişkisi, teminat kaydı veya tüketici senedi gibi diğer düzenlenme sebeplerinin aksi de bu kapsamda kalmaktadır. Nitekim verilen örneklerde, teminat kaydı veya hatır bonosuna ilişkin düzenlenme sebeplerine, yeri geldikçe Yargıtay kararları üzerinden değinilecektir. Tüketici senetlerine ilişkin ise TKHK m. 4/5’ten kaynaklı tartışma ve özel duruma yukarıda yer verilmiştir. Bkz. “2.1.7. TKHK m. 4/5 uyarınca Tüketici Senedi Kaydı ve Özel Durumu”.

³⁶² Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 261; Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 13; Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 339; Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 159; Tutumlu, “Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı”, 178; Tüzemen Atik, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Düzenlemelerinin Avale Etkisi”, 356 vd.; Tüzemen Atik, *Açık Kambyo Senetleri*, 356 vd.; Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 191; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 195. Bkz. Yargıtay 19. HD., 20.03.2014 T., E. 2014/2705, K. 2014/5489, “Senet kambyo senedi vasfındadır ve düzenleme tarihi itibarıyla geçerlidir. Ne var ki, senedin ihdas nedeni bölümünde

ifade edildiği üzere³⁶³, bedel kaydı yer alan bir bonoya ilişkin olarak, ispat hukuku açısından söz konusu bononun artık “malen” ya da “nakden” kaydına karşılık olarak alındığına ilişkin bir karine meydana gelir ve anılan karineye göre de lehtarın düzenleyene malı teslim ettiğine veya ödünç parayı verdiğine yönelik bir sonuç ortaya çıkmış olur³⁶⁴. Tam bu noktada, bononun malen veya nakden düzenlendiğine ilişkin karinenin aksinin iddia edilmesi, bononun talili olarak ifade edilmektedir³⁶⁵. Buna göre, bonoyu talil eden taraf, ispat yükünü üzerine almış olur³⁶⁶.

Bonoda “malen” veya “nakden” alınmıştır şeklindeki bedel kaydının gerçekleşmediğini iddia etmek, düzenleyen tarafından bononun talil edildiği anlamına gelmez³⁶⁷. Zira anılan hâlde, düzenlenme sebebi değiştirilmemekte, düzenlenme sebebinin gerçekleşmediği iddia edilmektedir. Diğer bir anlatımla, bonoda yer alan “malen” kaydına rağmen, düzenleyenin, herhangi bir mal almadığına veya “nakden” kaydına rağmen, lehtarın parayı vermediğine yönelik iddiaları, düzenlenme sebebinin aksi niteliğinde değildir. Bunlar düzenlenme sebebinin gerçekleşmediğine, eş deyişle lehtarın, kaydın gerektirdiği edimi ifa etmediğine yöneliktir³⁶⁸. Buna göre burada ispat yükü borçludur³⁶⁹. Düzenleyenin bu iddialarına karşılık lehtar, bonoda yazılı bedel kaydının aksini iddia etmiş ise, örneğin nakden kaydı bulunan bir bononun hayvan satımı karşılığında

nakden kaydı bulunduğu halde, davalı asil 14.06.2013 tarihli oturumda senedin davalının davacı adına satın aldığı taşınmazın teminatı olarak verildiğini açıklamıştır. Bu durumda, davalı senet metnini talil etmiş olduğundan somut olay bakımından ispat külfeti davalıdadır., (www.dejure.ai/search), (E.T. 13.08.2024).

³⁶³ Esas itibarıyla kambiyo hukuku açısından anılan kayıtların bir hükmü ve önemi olmadığına, zira kambiyo senedinin düzenlenmesiyle soyut bir borç ilişkisinin ortaya çıktığına ve kambiyo hukuku bakımından temel ilişkiden kaynaklı edimin ifa edilip edilmemesinin bir öneminin bulunmadığına, bu kayıtlar etkisini, düzenleyen ile lehtar arasındaki iç ilişkide ve ispat hukuku açısından gösterdiğine, buna göre, bononun lehtarı, artık senedin kayıtsız ve şartsız bir borç içerdiği yönündeki soyutluktan faydalanamayacağına ilişkin açıklamalar için bkz. “2.1.2. Bedel Kaydı”, “2.2. “Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

³⁶⁴ YHGK., 10.06.2015 T., E. 2013/2402, K. 2015/1532, “Davaya konu bonoda “malen” ibaresi bulunduğuna göre, böyle bir bonoda malın teslim alındığı, borçlu tarafından ikrar edilmiştir.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024).

³⁶⁵ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 567.

³⁶⁶ A. Hulusi Gürbüz, *Yargıtay Uygulamaları Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar* (Arpaz Matbaacılık, 1985), 608.

³⁶⁷ Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 262.

³⁶⁸ Yargıtay 13. HD., 28.01.2019 T., E. 2016/12108, K. 2019/673, “Dava konusu senet kambiyo vaşfına haiz olup malen kaydı içerdiğinden bu durum mal teslim edildiğine karine teşkil eder. İspat yükümlülüğü davacıda olup malın teslim edilmediğini iddia eden davacının bu iddiasını usulüne uygun delillerle ispat etmesi gerekir.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024).

³⁶⁹ Tutumlu, “Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı”, 172.

alındığını iddia etmesi³⁷⁰ veya malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacının, malın teslim edilmediği iddiasına karşılık davalının, bononun davacıya verilen borç para karşılığında düzenlendiğine yönelik beyanda bulunması durumunda³⁷¹, ispat yükü lehtar üzerinde olur.

Düzenlenme sebebinin aksinin ileri sürülmesi olarak ifade edilen bonoda talil kavramının, mefhumu muhalifinden de anlaşılacağı üzere, tarafların düzenlenme sebebine ilişkin olarak, bonoda yazılı kaydın doğruluğuna dair iradeleri uyuşuyorsa, bononun talilinden söz edilemez³⁷².

Diğer taraftan bedel kaydı bulunan bir bonodan dolayı lehtarın, bononun bir borç sebebiyle düzenlendiği şeklindeki genel irade açıklaması, düzenlenme sebebinin değiştirilmesine dair bir içerik taşımadığından, bonoyu talil ettiği yönünde yorumlanamayacağı gibi; borcun nedenine ilişkin açıklamalarda bulunulmamış olması da keza yine düzenlenme sebebinin değiştirilmesine yönelik bir ifade barındırmadığından, ispat yükünü üzerine aldığı anlamına gelmez³⁷³. Ayrıca daha önce belirtildiği üzere, bedel kaydı bulunmayan bir bonoya ilişkin olarak, bedel kaydının aksine yönelik bir iddiada

³⁷⁰ Yargıtay 19. HD., 23.01.2019 T., E. 2017/147, K. 2019/417, “Mahkemece, tüm dosya kapsamına göre, senette nakden kaydı olup davalı tarafça başka bir hukuki ilişkiye dayalı olarak senedin alındığını beyanla senedin talil edildiği, ispat yükünü üzerine alan davalının dayandığı sözleşmede taşınmaz kiralınmasına, kira bedeline, senet alınmasına ve davacının borç ödemesine ilişkin bir hükme yer verilmediği, ayrıca davalının dayandığı çek ile sözleşme arasında bir bağlantı kurulamadığı, davalı savunmasında geçen kira bedeli tutarı ile çek tutarının birbirini teyit etmediğinin anlaşıldığı, sunmuş olduğu kayıtların senedi talil ettiği vakıaları ispat eder nitelikte görülmediği ve yemin deliline dayanılmadığı, dolayısıyla senedin davacı bakımından bedelsiz kaldığının anlaşıldığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulü ile davacının senet nedeniyle davalıya borçlu olmadığının tespitine...”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 12.08.2024).

³⁷¹ Yargıtay 19. HD., 12.06.2020 T., E. 2020/65, K. 2020/1008, “...takibe konu bononun malen düzenlendiği, bono borçlusunun davacı, alacaklısının davalı olduğu, davacının bono karşılığında teslim edilmesi gerektiği malların teslim edilmediğini ve bononun bedelsiz kaldığını kanıtlaması gerektiğini, ancak davalının vermiş olduğu cevap dilekçesi ile bononun malen olmadığını, malen kaydının zuhulen yazıldığını, taraflar arasında mal alım satım ilişkisi olmadığını ve davacının davalıya borçlu olduğunu ileri sürerek ispat yükünü üzerine aldığını, bu durumda davacının bononun borç para karşılığı verildiğinin ispatı gerektiğini, ancak davalı tarafın bu iddiasını ispatlayamadığı...”, aynı yönde bkz. YHGK., 12.06.2020 T., E. 2013/1409, K. 2015/885, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024).

³⁷² Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 568; Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 339. Yargıtay 11. HD., 21.01.2019 T., E. 2017/1630, K. 2019/295, “...dava konusu bono üzerinde malen kaydı bulunduğu...Dava, taraflar arasında, traktör alım satım sözleşmesi nedeni ile verilen 2 adet bonodan dolayı borçlu bulunmadığının tespiti istemine ilişkindir. Taraflar arasında, 2 adet bononun satıma konu traktör bedeli karşılığı verildiği konusunda herhangi bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Uyuşmazlık davaya konu bono bedellerinin ödenip ödenmediği hususundadır.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024).

³⁷³ Yargıtay 11. HD., 15.03.2010 T., E. 2008/11959, K. 2010/2791, “...senedin teminat senedi olduğunu ileri süren de bu iddiasını ispat etmelidir. Dava konusu bono da "malen" kaydını içermektedir. O halde, ispat yükünün davacıda olduğu tartışmasızdır. Davalı vekili ile isticvap edilen davalı asilin senedin bir borç nedeniyle düzenlendiğini beyan etmeleri talil niteliğinde olmadığı gibi borcun nedenini açıklamaları da ispat yükünün davalıya geçtiği sonucunu doğurmaz.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 14.08.2024)

bulunma gibi bir durum söz konusu olamayacağından, bedel kaydı bulunmayan bonolarda talilden söz edilemez³⁷⁴.

Bonodaki düzenleme sebebinin aksinin iddia edilmesi olarak ifade edilen bononun talilinde, acaba kısmen talil mümkün müdür? “Malen” veya “nakden” kaydı bulunan bir bonoda düzenleyen veya lehtar tarafından, bononun bir kısım mal ve ödünç paranın toplam karşılığı olarak düzenlendiğinin iddia edilmesi talil sayılacak mıdır? Bononun kısmen talilinin mümkün olduğu ifade edilmektedir³⁷⁵. Yargıtay da bu durumda bononun kısmen talil edildiğini kabul etmekte ve sadece talil edilen kısım yönünden ispat yükünün yer değiştirdiğini belirtmektedir³⁷⁶.

Keza Yargıtay bir kararında, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davalı alacaklının, altın bilezik ve bir miktar borç nakit karşılığında bononun düzenlendiği iddiasını, bono metninin tamamı yönünden talil olarak değerlendiremeyeceğini ifade ederek hem altını mal olarak nitelendirmiş hem de altın dışındaki nakit olarak ifade edilen kısım için talilden söz ederek, kısmi talilin varlığını kabul etmiştir³⁷⁷.

Bononun üzerinde düzenlenme sebebine ilişkin hiçbir kayıt yoksa, bu durumda bononun talili söz konusu olmaz³⁷⁸. Zira bononun talili için öncelikle bonoda düzenlenme

³⁷⁴ Yargıtay. 19. HD., 15.12.2016 T., E. 2016/8197, K. 2016/15833, “Bononun düzenlenme nedeni bulunmadığından somut olayda “talil”den söz edilemez.”, aynı yönde bkz. YHGK., 12.10.2011 E. 2011/473, K. 2011/607, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 20.09.2024).

³⁷⁵ Ceylan, *Kambiyo Senetlerine Dayalı Olarak Açılan Menfi Tespit Davaları*, 230; Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 360; Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 264.

³⁷⁶ Yargıtay. 11. HD., 17.02.1993 T., E. 1992/5697, K. 1993/1106, “Davalı 2.12.1991 tarihli oturumda 30.000.000 TL’lik bononun 15.000.000 TL. nakit borç 7.000.000 TL. inşaat malzemesi ve bakiyesinin de faiz karşılığı düzenlendiğini açıklamak suretiyle malen kaydı taşıyan bononun nakit borç ve faiz toplamı olan 23.000.000 TL’lik kısmını talil etmiştir. Bu durumda 23.000.000 TL. bakımından ispat külfeti yer değiştirmiş olup, davalının davacıların murisine 15.000.000 TL. borç verdiğini ve aralarında 8.000.000 TL’lik faiz anlaşması yaptıklarını yazılı şekilde kanıtlaması gerekir.”, karar için bkz. Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 340.

³⁷⁷ Yargıtay 19. HD., 19.10.2003 T., E. 224, K. 2003/9732, “Davalı dava konusu senedi davacıya verdiği altın bilezik ve nakit para karşılığı aldığını beyan etmiştir. Altın bilezik mal niteliğinde olup bu kısım yönünden malen kayıtlı senedin talil olduğundan bahsedilemez. Bu durumda mahkemece, dava konusu senedin davalı tarafından davacıya verilen altın bileziklerin değeri kadar kısım için geçerli olduğu kabul edilerek bu konuda yapılacak inceleme ve araştırma sonucu varılacak uygun sonuç dairesinde bir karar verilerek gerekirken tüm senet metninin talil olunduğu kabul edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.”, karar için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 165.

³⁷⁸ Sakarya BAM. 7. HD., 22.12.2021 T., E. 2021/542, K. 2021/2231, “Somut olayda davacı taraf bononun davalı tarafça kendisinden zorla ve tehdit suretiyle alındığını bu nedenle bononun bedelsiz olduğunu, davalı taraf ile aralarında ticari ilişki bulunmadığını ileri sürmüştür. Dava konusu bonolarda, senedin düzenlenme nedeni yazılmamıştır. Dolayısıyla senedin talilinden söz edilemeyecektir. Bu nedenle ispat yükü bononun bedelsiz olduğunu iddia eden tarafa ait olacaktır.”, (www.dejure.ai/search), (E.T. 13.08.2024).

sebebinin gösterilmiş olması gerekir³⁷⁹.

2.4. Talil Kavramının Defiler İçindeki Konumu ve Bazı Kavramlarla Karşılaştırılması

TTK m. 825 uyarınca emre yazılı senetlerde defiler³⁸⁰, senet metninden anlaşılan defiler, senedin geçersizliğine ilişkin defiler ve borçlunun alacaklı kimse ona karşı şahsen haiz olduğu kişisel defiler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Senet metninden anlaşılan defiler ile senedin geçersizliğine ilişkin defiler mutlak defiyken, borçlunun şahsen haiz olduğu kişisel defiler ise nispi defidir³⁸¹. Senette bulunması gereken bir kaydın bulunmaması veya bulunmaması gereken bir kaydın bulunması halinde gündeme gelen senet metninden anlaşılan defiler, elinde bulunduranlarca kolaylıkla görülebilecek³⁸² nitelikte olduğundan, herkes tarafından herkese karşı ileri sürülebilirler³⁸³. Senet metninden anlaşılamayan senedin geçersizliğine ilişkin defiler ise, definin kişiliğinde doğan kişi bakımından geçersiz olduğundan (TTK m. 677), sadece ilgili kişi tarafından ancak herkese karşı ileri sürülebilirler³⁸⁴.

Kişisel defiler, taraflar arasındaki temel borç ilişkisinden, taraflar arasındaki özel bir anlaşmadan ve yine taraflar arasında fakat temel borç ilişkisi dışındaki bir borç ilişkisinden doğan defiller olmak üzere sınıflandırılabilir³⁸⁵. Yukarıda ifade edildiği üzere³⁸⁶, düzenlenme sebebi, kambiyo senedinin düzenlenmesine sebep olan temel ilişkinin bir sözcükle senede yansıtılmasıdır. Taraflar arasındaki temel borç ilişkisine dair olduğundan³⁸⁷, düzenlenme sebebinin aksinin ileri sürülmesi olan talil iddiası da kişisel defi niteliği taşımaktadır³⁸⁸.

³⁷⁹ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 14.

³⁸⁰ Nama yazılı senetler, defi kurumu bakımından bir özellik göstermez. Zira TBK m. 183 vd. uyarınca alacağın temliki hükümlerine tabi olduğundan, borçlu önceki hamillerden biriyle kendisi arasındaki doğrudan doğruya mevcut olan defileri yetkili hamillere karşı da ileri sürebilir. Bkz. Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 91. Ayrıca açıklamalar için bkz. “1.3.2.3. Maddi Soyutluk”.

³⁸¹ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 71.

³⁸² Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 94.

³⁸³ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 72. Ancak TTK m. 685/1-2 uyarınca, cirantanın sorumsuzluk kaydı ile ciro yasağı gibi bazı hallerde, yalnızca ilgili kaydı koyan kişi tarafından ileri sürülebilir. Bkz. Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 72-73.

³⁸⁴ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 73.

³⁸⁵ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 75; Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 114.

³⁸⁶ Bkz. 2.1.2. Bonoda Bedel Kaydı”.

³⁸⁷ Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 195.

³⁸⁸ Kişisel defilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesine ilişkin açıklamalar için bkz. “1.3.2.3. Maddi Soyutluk”.

Talil kavramının benzer kavramlarla karşılaştırılmasına da yapılması gerekir. Senet metninde değişiklik olarak ifade edilen tahrifat³⁸⁹, TTK m. 778/1-g yollamasıyla bonoya da uygulanabilen TTK m. 748 uyarınca, senet metni değiştirildiği takdirde, senede değişiklikten sonra imza koyanlar sonraki metne, değişiklikten önce imza koyanlar ise önceki metne göre sorumlu oldukları hüküm altına alınmıştır. Senet metninde değişiklik iddiası ile doğrudan senet metni üzerinde ekleme veya çıkarma gibi bir değişiklik yapıldığı iddia edilirken³⁹⁰, talil iddiasında ise böyle bir iddia niteliğinde olmaksızın, senet üzerinde yer alan düzenlenme sebebinin aksi³⁹¹ iddia edilmektedir. Değişiklikten önce imza koyanlar, senetteki değişiklik iddiasını, iyiniyetli olup olmamasına bakılmaksızın herkese karşı ileri sürebilirler³⁹². Talil iddiası ise, düzenleyen ile lehtar arasındaki temel ilişkiye dair olduğundan, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez³⁹³. Buna göre senet metninde değişiklik yapıldığına dair iddia mutlak defî niteliği taşıırken³⁹⁴, talil iddiası kişisel bir defidir³⁹⁵. Senet metninde değişiklik haksız fiil niteliğinde olduğundan her türlü delil ve senet üzerinde yapılacak bilirkişi incelemesi ile ispat edilebilirken³⁹⁶, talil iddiası ancak senet (kesin delil) ile ispat edilebilir³⁹⁷. Diğer bir kavram ise TTK m. 650’de düzenlenen senet türünün değiştirilmesidir (tahvil/dönüştürme)³⁹⁸. Anılan hüküm ile nama veya emre yazılı türde düzenlenen senedin hamile yazılı senede (TTK m. 650/1), hamile yazılı türde düzenlenen senedin de nama veya emre yazılı senede dönüştürülmesinden (TTK m. 650/2) bahsedilmiştir. Belirli koşullar altında Kanun’en, tedavüle çıkan³⁹⁹ bir kıymetli evrakın, devir türünün değiştirilmesine imkân tanınmıştır⁴⁰⁰. Talil kavramında ise herhangi bir tür değişikliği

³⁸⁹ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 165.

³⁹⁰ Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 203.

³⁹¹ Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 261.

³⁹² Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 166.

³⁹³ Bkz. 2.1.2. Bonoda Bedel Kaydı”.

³⁹⁴ Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 204.

³⁹⁵ Kişisel defilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesine ilişkin açıklamalar için bkz. “1.3.2.3. Maddi Soyutluk”.

³⁹⁶ Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 204.

³⁹⁷ Bkz. “3.3. Talil Kavramıyla Belirlenen İspat Yükümlüsünün İspat Faaliyeti: Kesin Delillerle İspat”.

³⁹⁸ Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 87.

³⁹⁹ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 39.

⁴⁰⁰ Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 46.

meydana gelmeksizin, düzenlenme sebebinin aksi⁴⁰¹ iddia edilmektedir. Diğer bir anlatımla tahvil senedin devir türüne ilişkin⁴⁰², talil düzenlenme sebebine⁴⁰³ ilişkindir

2.5. Yargıtay Uygulamalarına Göre Bononun Talilinin Sınıflandırılması ve İspat Yüküne Etkisi

2.5.1. Bonoyu Talil Edebilecek Kişiler

Bononun düzenlenme sebebinin aksi, bir diğer ifadeyle talili, düzenleyen tarafından ileri sürülebileceği gibi, lehtar tarafından da ileri sürülebilir. Hatta düzenleyen ile lehtarın bonoyu birlikte talil edebilmeleri dahi mümkündür⁴⁰⁴.

Düzenleyen, malen veya nakden şeklinde bedel kaydının olduğu bir bonoyu talil edebilir. Örneğin bononun hatır senedi olarak verildiğini veyahut bir şeye karşılık teminat olarak verildiğini iddia edebilir⁴⁰⁵. Bu durumda ispat yükü, bonodaki düzenleme sebebinin aksini iddia ederek bononun teminat olarak verildiğini veya hatır senedi niteliğinde olduğunu ileri süren, başka bir deyişle talil eden düzenleyendedir.

Yargıtay kararına konu olan bir olayda⁴⁰⁶, üzerinde “teminattır” kaydı bulunan bir bonodan dolayı düzenleyen, kayda uygun beyanda bulunarak teminat senedi olduğu gerekçesiyle borçlu olmadığını tespitini istemiştir. Lehtar ise bononun başka bir borca mahsuben aldığını beyan ederek, düzenleme sebebinin aksini iddia etmiş, bonoyu talil etmiştir. Söz konusu olayda bono lehtar tarafından talil edildiği için, ispat yükü yer

⁴⁰¹ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 339-40.

⁴⁰² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 39.

⁴⁰³ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 12.

⁴⁰⁴ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 340; Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 262.

⁴⁰⁵ Yargıtay 19. HD., 13.04.2010 T., E. 2009/7270, K. 2010/4306, “*Dava konusu senedin ihdas nedeni bölümünde “nakden” kaydı bulunmaktadır. Davacı senedin teminat senedi olduğunu iddia etmiş, davalı ise senet metnini talil niteliğinde bir beyanda bulunmamış, davacının iddiasını yazılı delille kanıtlamak zorunda olduğunu bildirmiştir. Bu durumda, mahkemece, senet metnini talil eden davacının teminat iddiasını HUMK.nun 290.maddesi uyarınca yazılı delille kanıtlamakla yükümlü olduğu gözetilmeden ispat külfetinin tayininde yanılığa düşülerek yazılı şekilde hüküm kurulmuş olması doğru görülmemiştir.*”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 12.08.2024).

⁴⁰⁶ Yargıtay 11. HD., 11.11.2010 T., E. 2009/5918, K. 2010/11673, “*Senetteki ihdas nedeninin alacaklı tarafından değiştirilmesi halinde, iddia ettiği nedeni artık alacaklı lehdarın ispat etmesi gerekir. Somut olayda da, davalının, senedin düzenleniş nedeni olduğunu iddia ettiği bir başka alacağını ispatlaması zorunludur. Bu durumda, mahkemece, davalının savunmasına göre ispat külfetinin yer değiştirdiği nazara alınmak, davalının davacıdan alacaklı olup olmadığı, bu alacağın karşılığında davacının bono düzenleyerek verdiğini ispatlamak yükümlülüğünün davalıda olduğu kabul edilmek suretiyle...*”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 12.08.2024).

değiştirerek⁴⁰⁷ lehtar üzerine geçmiştir. Buna göre lehtarın, mahsup edildiğini iddia ettiği alacağını ispatlaması gerekir.

Yargıtay kararları incelendiğinde bononun talilinin sınıflandırılmasına ilişkin olarak, bonoyu ya borçlu talil etmiştir ya alacaklı talil etmiştir ya da her iki taraf da talil etmiştir. Buna göre ilk iki sınıflandırmaya tek taraflı talil, sonuncusuna ise çift taraflı talil denilmektedir⁴⁰⁸.

2.5.2. Bononun Tek Taraflı Talili ve Türleri

Bononun ya sadece alacaklı tarafından talil edilmesini ya da sadece borçlu tarafından talil edilmesini ifade etmektedir.

2.5.2.1. Bononun Sadece Alacaklı Tarafından Talil Edilmesi

Alacaklı, bono üzerinde yer alan düzenlenme nedeninin aksini iddia ederse, diğer bir ifadeyle bonoyu talil ederse bonodaki bedel kaydını değiştirmiş olacağından⁴⁰⁹ ispat soyutluğundan kaynaklanan avantajını kaybeder⁴¹⁰ ve artık iddia ettiği düzenlenme nedeninin varlığını ve bu sebebin geçerliliğini ispatlamak zorundadır⁴¹¹. Aksi takdirde uyumsuzluk aleyhine sonuçlanacaktır.

Yargıtay bir kararında⁴¹², üzerinde malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davalı alacaklının, bonoyu davacı borçluya verdiği 8500 DM karşılığında aldığını ifade etmesi üzerine, bononun alacaklı tarafından talil edildiğini, bu sebeple de ispat yükünü üzerine alan davalı alacaklının, iddiasını ispatlaması gerektiği ifade edilmiştir.

⁴⁰⁷ Belirtilen, “ispat yükünün yer değiştirmesi” ifadesi, Yargıtay’ın kullandığı bir ifade olmakla birlikte, Yargıtay kararını ortaya koymak için bu şekilde söylenilmesi tercih edilmiştir. Esasen burada ispat yükü yer değiştirdiği için lehtarın ispat yükü altında olduğu değil, bononun ispat hukuku anlamında bir senet oluşu ve ilgili hükümler nedeniyle lehtar ispat yükü altındaadır. Bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet” ve “2.6.4.2. Genel Değerlendirme”.

⁴⁰⁸ Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 262.

⁴⁰⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. bs, 1007.

⁴¹⁰ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 359; Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 14.

⁴¹¹ Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 263; Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 340. Ayrıca bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

⁴¹² Yargıtay 19. HD., 25.02.2019 T., E. 2017/3452, K. 2019/1165 “*Davalı asıl, 03.05.2012 tarihli celsedeki imzalı isticvap beyanında, davacıya 8500 DM borç verdiğini karşılığında iki senet aldığını belirtmiştir. 35.000 DM bedelli senedin dava konusu senet olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda davalı malen kayıtlı dava konusu bononun veriliş sebebini talil etmiş ve ispat külfetini üzerine almıştır.*”; aynı yönde bkz. Yargıtay 19. HD., 12.12.2016 T., E. 2016/9136, K. 2016/15659; Yargıtay 19. HD., 27.04.2017 T., E. 2016/16555, K. 2017/3437; Yargıtay 19. HD., 16.05.2017 T., E. 2016/18170, K. 2017/3831; Yargıtay 19. HD., 11.05.2015 T., E. 2015/2022, K. 2015/6944, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024).

Başka bir kararında Yargıtay⁴¹³, somut olayda senedin üzerinde nakden kaydı olmasına rağmen, davalı alacaklının, senet ilişkisinin başka bir hukuki ilişkiye dayandığı iddiası üzerine, senedin davalı alacaklı tarafından talil edilmiş olduğu ve bu sebeple de davalı alacaklının iddiasını ispat yükü altında olduğu, ancak davalı alacaklının iddiasını ispat edememesi nedeniyle, senedin davacı borçlu adına bedelsiz kaldığı ifade edilerek, yerel mahkemenin kararı onanmıştır.

Yargıtay'ın önüne gelen diğer bir uyuşmazlıkta⁴¹⁴, davacı borçlu, alacakları yeme teminat olması açısından davalı alacaklıya söz konusu senedin verildiğini, ancak daha sonra yemin teslim edilmediğini ve kendilerinin de almaktan vazgeçtiklerini ifade etmiş; senedin üzerinde malen kaydı olmasına rağmen, davalı alacaklı ise söz konusu bononun dava dışı bir kimsenin borçlarına karşılık alındığı beyanında bulunmuş, bunun üzerine Yargıtay, davalı alacaklının senet metnindeki düzenlenme nedeninin aksini iddia ettiğini, bu sebeple bonoyu talil eden davalı alacaklının, ispat yükü altına girdiğini ve ispat edememesi sebebiyle davanın kabulüne karar veren yerel mahkeme kararının onandığı yönünde karar vermiştir.

Yargıtay vermiş olduğu bir diğer kararında, her ne kadar doğrudan talil kavramını kullanmasa da yerleşik uygulamasına göre, bonoda yer alan bedel kaydının aksinin iddia edilmesi durumunda, ispat yükünün yer değiştireceği uygulamasının dışına çıkarak bir karar vermiştir⁴¹⁵. Buna göre bedel kaydı ihtiva etmeyen bir bonoya ilişkin olarak davacı, bononun bir ticari ilişki nedeniyle avans olarak verildiğini, ancak anılan ilişkinin gerçekleşmemesi nedeniyle bononun bedelsiz kaldığını iddia etmiş; davalı ise davacının dava dışı şirketin borcunu üstlenmesi nedeniyle bononun düzenlendiğini beyan etmiştir. Esas itibarıyla burada talil kavramından söz edilemez. Zira bonoda bedel kaydı yer almamaktadır. Bu bağlamda Yargıtay, talilin varlığını açıkça ifade etmese de fiili olarak

⁴¹³ Yargıtay 19. HD., 23.01.2019 T., E. 2017/147, K. 2019/417; aynı yönde bkz. Yargıtay 19. HD., 21.04.2014 T., E. 2014/4269, K. 2014/7783, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024).

⁴¹⁴ Yargıtay 19. HD., 21.01.2019 T., E. 2017/1505, K. 2019/311, “Davalı vekili, dava konusu bonoların davalı şirketin bayisi dava dışı müflis Solakoğlu Tic. Ltd. Şti.’nin borçlarına karşılık alındığını savunarak davanın reddini istemiştir. Mahkemece, bono alacaklısı davalının “malen” kaydı bulunan senetlerin ihdas nedenini ta’lil edildiği, ispat yükünün senet metnini ta’lil eden davalıda olduğu, davacının yemin ettiği, davalının bu durumu ispatlayamadığı gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiş...hükümün ONANMASINA...”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024).

⁴¹⁵ Yargıtay 11. HD., 23.11.2022 T., E. 2021/4112, K. 2022/8251, “...Buna göre tarafların bononun düzenleme sebepleri bakımından ileri sürdükleri vakıalar çekişmeli hale gelmiş, davacı temel ilişkide borcun varlığını inkâr ederken, davalı temel ilişkide borcun varlığını kabul ettiğinden artık ispat yükü yer değiştirerek davalı alacaklıya düşmüştür. Bu durumda davalı davacının dava dışı şirketin borcunu üstlendiğini ispat ile yükümlüdür.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 17.09.2024).

talil kavramına göre karar vermiştir. Zira bonoda bedel kaydı olmadığından, davalı alacaklının düzenlenme sebebine ilişkin ortaya koymuş olduğu beyanlar, ispat yükünün yer değiştirmesi sonucunu doğurur nitelikte değildir. Burada davalı alacaklı, bononun dava dışı şirketin borcunun üstlenilmesi nedeniyle düzenlendiğine ilişkin beyanı ile esas itibarıyla, bononun kayıtsız şartsız bir borç içerdiğine ilişkin soyutluk karinesinden yararlanma olanağını kaybetmiştir⁴¹⁶. Diğer bir anlatımla, davacı borçlu hem borcun sebebinin hem de bu sebebin gerçekleşmediğini ayrı ayrı ispatlamak zorunda olmaksızın⁴¹⁷, sadece davalı alacaklının bononun düzenlenmesine ilişkin ortaya koyduğu dava dışı şirketin borcunun üstlenilmesi sebebinin gerçekleşmediğini ispatlamakla borcundan kurtulabilir. Buna göre davalı alacaklının beyanları ispat yükünün yer değiştirilmesi sonucunu doğurur nitelikte olmadığından, ispat yükü davacı borçlu üzerinde kalmaya devam eder. Bu nedenle Yargıtay tarafından verilen kararda, ispat yükünün davalı alacaklıya düştüğüne dair kabulünün temeli, açıkça ifade edilmese de fiili bir talil uygulamasıdır. Anılan karara konu olayda, ispat yükünün davalı alacaklıda olması gerektiğinden dolayı, Yargıtay kararına katılmamaktayız.

Nitekim benzer bir olayda, düzenlenme sebebi içermeyen bir bononun davalı alacaklı tarafından mal karşılığında düzenlendiğine ilişkin beyanı karşısında Yargıtay, davacı borçlunun, davalı alacaklının malen iddiasının aksini ispat etmesi gerektiği yönünde karar vermiştir⁴¹⁸.

2.5.2.2. Bononun Sadece Borçlu Tarafından Talil Edilmesi

Yukarıda ifade edildiği üzere⁴¹⁹, bonoda ispat soyutluğu olduğundan kural olarak ispat yükü zaten borçlunun üzerindedir⁴²⁰. Borçlu, ilk önce bononun düzenlenmesine sebep olan hukuki ilişkiyi ortaya koymalı, daha sonra ise bu hukuki ilişkinin gerçekleşmediğini veya ortadan kalktığını ispatlamalıdır. Borçlu tarafından, senedin düzenlenme nedeninin aksinin iddia edilmesi, diğer bir ifadeyle bononun borçlu tarafından talil edilmesi

⁴¹⁶ Bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

⁴¹⁷ YİBBGK., 12.04.1933 T., E. 1933/31 K. 1933/7, karar için bkz. Şener, *Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları: Hukuk - Ceza*, 36.

⁴¹⁸ Yargıtay 19. HD., 26.04.2017 T., E. 2016/17099, K. 2017/3366, “*Davalı alacaklı ... mahkemedeki savunmasında, bu senedin davacıya satışı yapılan mal bedeli olarak alındığını bildirmiştir. Davalı alacaklı senedin ihdas nedenini malen olarak belirttiğinden aksini iddia eden davacı borçlunun iddiasını, senedin bedelsiz olduğunu yazılı belge ile kanıtlaması gerekir.*”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 17.09.2024).

⁴¹⁹ Bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

⁴²⁰ Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 262.

durumunda da ispat yükü borçlunun üzerinde kalmaya devam eder⁴²¹. Yargıtay bir kararında⁴²², üzerinde nakden kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak, davacı borçlu, senedin verilme nedenini araç alım satımı olarak ifade ederek senedi talil etmiş, davalı alacaklı ise senedin düzenlenme nedenine uygun olarak, davacı borçlunun oğluna verilen borç para karşılığında söz konusu bononun alındığını belirtmesi üzerine, davacı borçlunun senedin düzenlenme nedeninin aksini iddia etmesi nedeniyle talil ettiğini, dolayısıyla iddiasını ispat yükü altında olduğu ifade edilmiştir.

Yargıtay başka bir kararında⁴²³, senet üzerinde nakden kaydı taşımasına rağmen davacı borçlunun alınan mobilyalar karşılığında senedin verildiğini belirtmesi üzerine, senedin davacı borçlu tarafından talil edildiğini, ispat yükü altında olan davacı borçlunun iddiasını ispatlayamaması sebebiyle uyuşmazlığın aleyhine sonuçlandığı ifade edilmiştir.

2.5.3. Bononun Çift Taraflı Talili

Bononun çift taraflı talilinde hem alacaklı taraf hem de borçlu taraf, senedin üzerindeki düzenlenme nedeninin aksini iddia etmektedir⁴²⁴. Yukarıda belirtildiği üzere⁴²⁵, bononun talili kavramına göre, senedin düzenlenme nedeninin aksini iddia eden, ispat yükü altındadır. Ancak her iki tarafın da senetteki düzenlenme nedeninin aksini iddia etmesi halinde, ispat yükünün kime ait olacağına ilişkin durum önem arz etmektedir. Zira iki taraf da senedi talil etmekte, düzenlenme nedenini inkâr etmektedir. Ancak anılan

⁴²¹ Tüzemen Atık, *Açık Kambiyo Senetleri*, 360; Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 340.

⁴²² Yargıtay 3. HD., 19.11.2018 T., E. 2017/10911, K. 2018/11667, “Dava konusu bonoda, ... ihdas nedeni olarak “nakten” kaydı bulunmaktadır. Görülmekte olan davada, davacı senetteki imzayı inkâr etmemiş; bonoların tanzim nedeninin araç alım satım sözleşmesi kapsamında olduğunu ileri sürerek borçlu olmadığını tesbitini istemiştir. Davalı ise, bononun davacının oğlu ... 'a elden verilen borçların karşılığı olduğunu savunmuştur. Bu durumda ispat yükünün senet üzerindeki ihdas nedeninin talil eden davacı tarafa geçtiğinin kabulü gerekir.”; aynı yönde bkz. Yargıtay 11. HD., 06.12.2022 T., E. 2021/8147, K. 2022/8705, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024).

⁴²³ Yargıtay 19. HD., 12.09.2018 T., E. 2016/19350, K. 2018/4080, “...dava konusu bononun nakden kaydı taşıdığı, davacının dava dilekçesindeki beyanı ile senetteki ihdas nedenini talil ettiği, ispat yükü üzerinde olan davacının iddiasını ispatlayamadığı gerekçesiyle davanın ve davalının kötüniet tazminatı isteminin reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekilince temyiz edilmiştir.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024).

⁴²⁴ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 568; Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 340. Yargıtay 19. HD., 05.02.2016 T., E. 2015/8643, K. 2016/1602, “Dava, ihdas nedeni bölümünde malen kaydı bulunan bonodan dolayı borçlu bulunulmadığının tespiti istemine ilişkindir. Davacı, davalıdan avans olarak borç para alındığını ve senedin bu nedenle düzenlendiğini ileri sürmüş, davalı asil ise 29.01.2015 tarihli duruşmada senedin davacıya verdiği borç para karşılığı düzenlendiğini savunmuştur. Hal böyle olunca, somut olayda her iki tarafa senedin malen düzenlenmediği konusunda uyuşmuşlardır. Başka bir anlatımla olayda çift taraflı talil söz konusudur. Çift taraflı talilde ispat külfeti yer değiştirmez.”; aynı yönde bkz. Yargıtay 19. HD., 23.01.2017 T., E. 2016/9322, K. 2017/317; YHGK., 05.04.2017 T., E. 2017/909, K. 2017/622, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 28.08.2024).

⁴²⁵ “2.3. Bononun Talili Kavramı”.

durumda Yargıtay uygulaması farklılık arz etmektedir⁴²⁶. Bu farklılık talil kavramını tartışmalı⁴²⁷ hale getirmektedir.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, bononun çift taraflı talilinde en baştaki uygulamaya geri dönülmekte, diğer bir anlatımla alacaklının ispat soyutluğundan yararlandığına ilişkin durum tekrar geçerlilik kazanmakta ve buna göre ispat yükü yer değiştirmeyerek borçluya ait olmaktadır⁴²⁸. Zira her iki tarafın birlikte bonoyu talil etmesi durumunda, bononun bedelsiz olduğu sonucunu doğuran bir iddiaya sebebiyet verildiğinden, bononun bedelsizliğine yönelik iddiaların ispat yükü düzenleyene aittir⁴²⁹.

Yargıtay vermiş olduğu bir kararında⁴³⁰, malen kaydı bulunan bir bononun davalı alacaklı tarafından, davacı borçluya nakit olarak borç para vermesine karşılık aldığı iddia etmesi karşısında; davacı borçlunun, davalı alacaklıya karşı herhangi bir borcunun olmadığına ilişkin iddiasını çift taraflı talil olarak kabul ederek, ispat yükünün davacıda olduğunu belirtmiştir.

Keza başka bir kararında⁴³¹, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacının,

⁴²⁶ Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 264; Atay, *Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri)*, 173.

⁴²⁷ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 195-96.

⁴²⁸ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 340; Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 264; Gürbüz, *Yargıtay Uygulamaları Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 610; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 568. Bkz. Yargıtay 19. HD., 25.06.2019 T., E. 2016/5560, K. 2019/2955, “Mahkemece; malen kaydı bulunan senedin, nakden düzenlendiğini savunan davalı tarafın senedin ihdas nedenini talil ettiği ve böylece ispat külfetinin davalıya geçtiği gerekçesiyle yazılı şekilde hüküm kurulmuşsa da somut olayda çift taraflı talil söz konusu olup, çift taraflı talilde ispat külfeti yer değiştirmeyeceğinden davacı ispat yükü altında olup senede karşı ileri sürdüğü iddiayı yazılı delille ispat etmesi gerektiği iddiasını isbat edemeyen davacının teklif ettiği yeminin davalı tarafından eda ettiği hususu da gözetilmeden davanın reddi yerine kabulüne karar verilmesinde isabet görülmemiştir.”, (kararrama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024).

⁴²⁹ Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 264.

⁴³⁰ Yargıtay 19. HD., 12.11.2014 T., E. 2014/12427, K. 2014/16132, “Dava konusu bonoların ihdas (düzenleme) nedeni bölümünde “malen” kaydı bulunmaktadır. Davalı, bonoların borç para karşılığında düzenlendiğini belirtmiştir. Davacı vekili cevaba cevap dilekçesinde yanlar arasında mal alım satım ilişkisinin bulunmadığını beyan etmiştir. Görüldüğü gibi, somut olayda her iki taraf da bonoların mal karşılığı düzenlenmediği hususunda birleşmişlerdir. Başka bir deyişle olayda çift taraflı talil söz konusudur. Çift taraflı talilde ispat külfeti yer değiştirmez. Bu durumda mahkemece somut olay bakımından ispat külfetinin davacıda olduğu gözetilmeden...”, (kararrama.yargitay.gov.tr), (E.T. 23.08.2024).

⁴³¹ YHGK., 05.02.2019 T., E. 2017/821, K. 2019/58, “Dava konusu bonoda davacı ... keşideci, davalı ... lehtar olup, ihdas nedeni olarak “malen” kaydı bulunmaktadır. ... Yukarıda da ifade edildiği üzere bono bağımsız borç ikrarı içeren bir senet olup, senette bedel kaydının mevcut olması hâlinde ispat yükü kaydın aksini savunan tarafa aittir. Somut olayda ise her iki yanın bononun mal karşılığı olmadığına dair beyanları karşısında senedin her iki tarafça da talil edildiğinin kabulü zorunludur ve bu durumda TMK’nın 6. ve HMK’nın 191. maddesi uyarınca ispat yükünün davacı senet borçlusunda olduğu yolundaki genel kuralın yer değiştirmeyeceği ve davacının senedin bedelsiz olduğunu ispatlaması gerektiği kabul edilmelidir.”, (kararrama.yargitay.gov.tr), (E.T. 02.09.2024).

aralarında herhangi bir borç ilişkisinin bulunmadığından bahisle bononun bedelsizliğini iddia etmesi karşısında; davalının ise bononun dava dışı bir kişiye vermiş olduğu nakit borç para alacağının davacı tarafından üstlenilmesi nedeniyle bononun düzenlendiğini beyan etmesiyle, olayda çift taraflı talilin varlığından hareket ederek, ispat yükünün davacıda olduğu belirtilmiştir.

Yargıtay, vermiş olduğu kararlarda bedel kaydı bulunan bonolara ilişkin olarak, düzenleyenin irade sakatlığına dayanan iddialarını talil kapsamında değerlendirmemiş, bu bağlamda, lehtarın bedel kaydının aksini iddia eden beyanlarını tek taraflı talil kapsamında ifade ederken, karşılıklı talilin, diğer bir ifadeyle çift taraflı talilin varlığını kabul etmemiştir.

Örneğin Yargıtay vermiş olduğu bir kararında⁴³², nakden kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı borçlunun, kendisinin görme engelinden faydalanılarak bononun imzalatıldığını iddia etmesi; buna karşılık davalı alacaklının ise bononun davacıya ait olacak şekilde satın alınan taşınmaza teminat olarak düzenlendiğini beyan etmesi karşısında, davacının iradesinin sakatlandığına ilişkin iddiasını talil kapsamında değerlendirmeyerek, davalı alacaklının beyanlarını tek taraflı talil bağlamında kabul edip ispat yükünün davalı alacaklıya ait olacağını ifade etmiştir.

Diğer bir kararında Yargıtay⁴³³, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı borçlunun, bononun kendisine zorla imzalatırıldığına yönelik iddiasını talil olarak kabul etmemiş, davacının bu beyanıyla kendisini bonoya bağlı saymadığını ifade ederek talilden söz edilemeyeceğini; ancak davalı borçlunun nakit olarak borç para vermesine karşılık bononun düzenlendiğine ilişkin beyanını tek taraflı talil olarak kabul etmiş ve ispat yükünün davalı alacaklıda olacağı belirtilmiştir.

Her ne kadar bononun çift taraflı talilinde, lehtarın yararlandığı ispat soyutluğuna geri

⁴³² Yargıtay 19. HD., 20.03.2014 T., E. 2014/2705, K. 2014/5489, “Mahkemece, davacının görme engelli olduğu, dava konusu senet içeriğini bilmeden imza attığı, Borçlar Kanunu'nun 15. maddesi gereğince senetin geçerliliği için aranan şartların yerine getirilmediği, bu nedenle senedin geçersiz olduğu, davalının likit alacağına yönelik talepte bulunduğu, bu nedenle davacının kötü niyet tazminatına hak kazandığı gerekçesiyle, davanın kabulüne, ...karar verilmiş, mahkeme kararı süresi içinde davalı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Yerel mahkemenin senedin geçersizliği konusundaki kabulü doğru değildir. ...senedin ihdas nedeni bölümünde nakden kaydı bulunduğu halde, davalı asil 14.06.2013 tarihli oturumda senedin davalının davacı adına satın aldığı taşınmazın teminatı olarak verildiğini açıklamıştır. Bu durumda, davalı senet metnini talil etmiş olduğundan somut olay bakımından ispat külfeti davalıdadır.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 25.08.2024).

⁴³³ Yargıtay 19.HD., 12.2.1998 T., E. 1997/7738, K. 1998/823, karar için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 167.

dönülmesinden bahsedilse de buna ilişkin Yargıtay uygulaması istikrarlı değildir⁴³⁴. Esas itibarıyla Yargıtay uygulamasının farklılık göstermesinin sebebi, aşağıda gösterileceği üzere⁴³⁵, tarafların iddialarını değerlendirirken, aynı nitelikteki iddiaların, bazı kararlarında talil olarak değerlendirirken, bazı kararlarında ise talil olarak değerlendirmeyişinden kaynaklanmaktadır.

Önemine binaen Yargıtay'ın çift taraflı talile ilişkin farklı nitelikteki yaklaşımlarını sınıflandırmak gerekirse:

i. Malen veya Nakden Kaydı Bulunan Bir Bononun Düzenleyen Tarafından Teminat İçin veya Hatır Karşılığında Düzenlendiğine Yönelik İddialara Karşılık, Lehtarın da Bedel Kaydının Aksini İleri Sürerek Malen veya Nakden Düzenlendiğini İddia Etmesi

Düzenleyen, malen veya nakden kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak, bononun teminat için veya hatır karşılığında verildiğini iddia etmiş; buna karşılık lehtar da bonodaki bedel kaydının aksini ileri sürmüştü, ispat yükünün kime ait olacağı hususundaki Yargıtay kararları yeknesak değildir⁴³⁶. Buna göre, bazı kararlarında tarafların karşılıklı iddialarını çift taraflı talil olarak kabul edip, ispat yükünü yer değiştirmeksizin borçluya yüklemektedir⁴³⁷; bazı kararlarında ise taraflardan sadece birinin iddiasını talil olarak değerlendirerek tek taraflı talile göre karar verilmektedir.

Örneğin Yargıtay kararına konu bir olayda, üzerinde malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı borçlu, bononun kırdırılarak⁴³⁸ bedelinin kendisine teslim edilmesi için lehtara verildiğini ancak kendisine herhangi bir bedelin ödenmediğini iddia etmiş; davalı alacaklı ise davacıya elden verilen nakit para karşılığında bononun düzenlendiğini

⁴³⁴ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 342; Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 264; Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 165.

⁴³⁵ Bkz. “2.6.4.2. Genel Değerlendirme”.

⁴³⁶ Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 165; Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 342.

⁴³⁷ Yargıtay 19. HD., 30.05.2019 T., E. 2018/1840, K. 2019/3650, “*Davacı malen kayıtlı bononun teminat bonusu olduğunu, davalı şirket yetkilisi ise malen kayıtlı bononun borç karşılığı alındığını belirterek bono metnini talil ettiklerinden ispat külfeti yer değiştirmemiştir. Bu itibarla davacı vekilinin davalının bono metnini talil ederek ispat külfetini kendi üzerine aldığına yönelik iddiası yerinde olmayıp davacı vekilinin buna yönelik temyiz itirazlarının reddi gerekmektedir.*”, (kararrama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024).

⁴³⁸ Uygulamada senedin kırdırılması olarak isimlendirilen senedin iskonto edilmesi, vadesi geldiğinde ödenecek olan bir senedin, vadesi beklenmeksizin, taşıdığı değerden indirim yapılmak suretiyle paraya çevrilmesi işlemine denir.

iddia etmiştir. Yargıtay, her iki tarafın düzenlenme sebebine ilişkin olarak bonodakinden farklı sebeplerin ileri sürülmüş olmasının, bononun malen düzenlenmediğine ilişkin kabulü gerektirdiğini ve bu durumda davalı alacaklının da bunu kabul etmiş olacağı belirtilerek, bu haliyle ispat kaydının bizzat lehtar tarafından değişikliğe uğratıldığından bahisle, elden para verme olgusunun alacaklı tarafça ispatlanması gerektiğini ifade etmiştir⁴³⁹. Esas itibarıyla burada Yargıtay'ın yerleşik tanımlamasından hareketle çift taraflı talil söz konusudur. Buna göre düzenleyen ile lehtar, bononun üzerinde malen kaydı bulunmasına rağmen, düzenlenme sebebine ilişkin farklı sebepler ileri sürmüşlerdir. Ancak Yargıtay, anılan olayda çift taraflı talilin varlığını kabul etmemiştir. Burada borçlunun iddiaları talil kapsamında değerlendirilmediğinden⁴⁴⁰, çift taraflı talilden bahisle, doğrudan lehtarın ispat soyutluğundan yararlandığı duruma geri dönülmemiştir. Yargıtay'a göre olayda tek taraflı olarak davalı alacaklının talili söz konusu olduğundan, ispat yükü bonoda yazan düzenlenme sebebinin aksini iddia eden davalı alacaklıdadır. Buna karşılık, daha yakın tarihli vermiş olduğu bir diğer kararında Yargıtay⁴⁴¹, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak, davacı borçlunun hatır senedi olduğuna ilişkin beyanı karşısında; davalı alacaklının nakit borç karşılığında bononun alındığına ilişkin iddiasını, bononun çift taraflı talili olarak değerlendirmiştir. Başka bir kararında Yargıtay⁴⁴², somut olayda malen kaydı bulunan bir senede ilişkin

⁴³⁹ YHGK., 17.12.2003 T., E. 2003/19-781 K. 2003/768, “...Şu durumda, takibin dayanağını teşkil eden, dolayısıyla da alacaklının alacağını ispat aracı durumundaki bonoda bulunan ‘malen’ kaydının doğru olmadığı yönündeki borçlu iddiası alacaklı yanca da kabul edilmiş, temeldeki hukuki ilişki yönünden bonodaki bu ispat kaydı bizzat alacaklı tarafından değişikliğe uğratılmıştır. Alacağın varlığını ve dayandığı temel ilişkinin senettekinden farklı olduğunu iddia eden alacaklı artık kendi dayandığı ve senetten anlaşılmayan elden para verilme olgusunu ispat yüküyle karşı karşıyadır.”, (legalbank.net), (E.T. 04.09.2024).

⁴⁴⁰ Aynı yönde vermiş olduğu bir diğer Yargıtay kararında, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı hatır senedi olduğuna ilişkin iddiada bulunmuş buna karşılık davalı, davacıya verdiği nakit borç karşılığında senedin düzenlendiğini iddia etmiş; Yargıtay ise davalının davacıya verdiği nakit parayı ispatlaması gerektiğini ifade ederek ispat yükünün davalıda olduğunu belirtmiştir. Burada davacının iddiası talil kapsamında değerlendirilmemiş ve ispat yükünün belirlenmesinde dikkate alınmamıştır. Bkz. Yargıtay 19.09.1988 T., E. 1988/949, K. 1988/5109, karar için bkz. Demir, “Yargıtay Kararları Işığında Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiası ve Bu İddianın İleri Sürülmesinde Öne Çıkan Sorunlar”, 206.

⁴⁴¹ Yargıtay 19. HD., 02.03.2016 T., E. 2015/10754, K. 2016/3680, “...dava konusu senedin ihdas hanesinde malen kaydı bulunmasına rağmen davacının senedin hatır senedi olduğunu iddia etmesi davalının da nakden düzenlendiğini savunması karşısında somut olayda çift taraflı talil söz konusu olup çift taraflı talilde ispat külfetinin yer değiştirmeyip davacıda bulunmasına ve davacının iddiasını yazılı delillerle kanıtlanamamasına göre...”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T.29.08.2024).

⁴⁴² Yargıtay 19. HD., 27.01.2014 T., E. 2013/16509, K. 2014/1997, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024); aynı yönde bkz. Yargıtay 19. HD., 14.04.2016 T., E. 2015/15067, K. 2016/6613, “Anılan iddia ve savunma gözetildiğinde, malen ihdaslı senetlerin davacı taraf teminat, davalı Karyapı şirketi ise nakit borç karşılığı verildiğini beyan etmekle ihdas nedenini talil etmiştir. Çift taraflı talil nedeniyle ispat

olarak, davacı borçlu senedin teminat olarak verildiğine ilişkin iddiasını talil olarak kabul etmiş; davalı alacaklının ise her ne kadar senedin üzerinde malen kaydı olsa da bu kaydın gelişi güzel şekilde konulduğunu ifade ederek, malen kaydını inkâr etmek suretiyle talil ettiği ifade edilerek çift taraflı talilin varlığından bahsedilmiştir. Anılan kararında Yargıtay, her iki tarafın da senedin üzerindeki düzenleme nedenini inkâr etmesi sebebiyle, bononun çift taraflı talil edildiği şeklinde değerlendirmede bulunmuştur⁴⁴³. Bu anlamda bononun çift taraflı talilinde, alacaklının ispat soyutluğundan yararlandığı duruma geri dönülerek ispat yükü borçlu üzerine bırakılmıştır. Bu anlamda somut olayda iddiasını ispatlayamadığı gerekçesiyle, davacı borçlunun davası reddedilmiştir.

Buna karşılık başka bir kararında Yargıtay tarafından⁴⁴⁴, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak, davacı borçlunun, teminat için düzenlendiğine yönelik iddiasını talil olarak değerlendirmemiş; davalı alacaklının, davacıya nakit olarak borç para vermesine karşılık bononun düzenlendiğine ilişkin iddiasını talil kabul ederek, tek taraflı olarak davalının bonoyu talil ettiğinden bahisle, ispat yükünün davalı alacaklıda olduğu ifade edilmiştir.

külfeti yer değiştirmeyeceğinden somut olayda ispat külfetinin senetlerin teminat olduğunu iddia eden davacı tarafa yüklenmesi isabetli...”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024).

⁴⁴³ Aynı yönde vermiş olduğu diğer bir kararında, “*Dava konusu senette “malen” kaydı bulunmaktadır. Her ne kadar mahkemece davalı tarafın senedin düzenleme sebebini talil ettiği kabul edilerek ispat külfeti davalıya yüklenmiş ise de somut olayda davalının Cumhuriyet Başsavcılığına verdiği ifade gözetildiğinde dava konusu senedin davacı ...'a satılan inşaat malzemesinin bedeli karşılığında verilen çeklerin ödenmemesi nedeniyle alındığı beyanı karşısında talilden söz edilemeyeceğinin kabulü gerekir. Bir an için davalının beyanları talil olarak kabul edilse bile davacı da teminat iddiasında bulunduğu göre olayda çift taraflı talilden söz edilebilir ki çift taraflı talilde ispat yükü yön değiştirmez.*”, Yargıtay 19. HD., 15.05.2017 T., E. 2016/2275, K. 2017/3765, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 11.08.2024). Aynı yönde başka bir kararında Yargıtay, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacının teminat için düzenlendiğini iddia etmesine karşılık; davalının nakit olarak borç para vermesine karşılık düzenlendiği iddiasını karşılıklı talil olarak kabul ederek, ispat yükünün davacı borçluda olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Yargıtay 11. HD., 28.4.1983 T., E. 1512 K. 1983/2183, karar için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 166. Aynı yönde başka bir kararında , nakden kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı borçlunun, aracına haciz konulmaması karşılığında teminat olarak bononun düzenlendiğini iddia etmesi durumunu talil olarak değerlendirmiş ve olayda karşılıklı talilin varlığından bahisle ispat yükünün davacı borçluda olacağı belirtilmiştir. Bkz. Yargıtay 13. HD., 2.6.2003 T., E. 2627 K. 2003/7129, karar için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 166. Aynı yönde başka bir kararında Yargıtay, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı borçlu, bononun oğlunun borcuna karşılık teminat olarak düzenlendiğini iddia etmesine karşılık; davalı alacaklı, nakit olarak borç para vermesine karşılık bononun düzenlendiğinin iddia edilmesi karşısında, bononun karşılıklı olarak çift taraflı talil edilmesinden bahisle ispat yükünün davacı borçluya ait olacağı ifade edilmiştir. Bkz. Yargıtay 19. HD. 03.07.1997 T., E. 966 K. 1999/6987, karar için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 166-67.

⁴⁴⁴ Yargıtay 19.HD., 06.03.2000 T., E. 1999/7187 K. 2000/1793, “*İcra takibine ve davaya konu 10.6.1996 tanzim tarihli bono malen düzenlenmiş olup, Havalı vekili cevap dilekçesinde, yargılama aşamasında vermiş olduğu diğer dilekçelerinde ve beyanlarında, müvekkilinin davacıya nakit para verip dava konusu bonoyu aldığını savunmuştur. Bu durumda senet metni talil edilmiş olup, davalının nakten verdiği borç karşılığı alacaklı olduğunu kanıtlaması gerekir.*”, karar için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 167.

Anılan karar oyçokluğuyla alınmış olup karşı oy görüşünde ise, davacı borçlunun bononun teminat için düzenlendiğine yönelik beyanının talil kapsamında değerlendirilmesi gerektiği, bu bağlamda olayda karşılıklı olarak çift taraflı talilin varlığından dolayı ispat yükünün yer değiştirmeyerek, davacı borçluya ait olması gerektiğinden bahisle çoğunluk görüşüne katılım sağlanamadığı ifade edilmiştir⁴⁴⁵.

ii. Bedel Kaydı Bulunan Bir Bonoda Tarafların Bedel Kaydının Aksi Yönünde İradelerinin Uyuşması

Yargıtay 2000’li yılların başına kadar vermiş olduğu kararlarında, bedel kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak, taraflar arasında bedel kaydının aksi yönünde bir uzlaşma varsa; diğer bir anlatımla, taraflar arasında bononun düzenlenme nedenine ilişkin uyuşmazlık bulunmaması durumunda, talilden söz edilemeyeceğini belirterek ispat yükünün düzenleyende olduğu görüşündeydi.

Örneğin, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı borçlu, devretmediği taşınmazın bedelini aldığı ve bu devrin teminatı olarak bedel kısmı boş bir bono verdiğini ancak davalının anlaşmaya aykırı olarak daha yüksek bir bedel yazdığını iddia etmiş; davalı alacaklı ise aralarındaki anlaşmaya uygun olarak bonoyu doldurduğunu ileri sürmüş, Yargıtay tarafından ise, tarafların bononun teminat olarak verildiğine ilişkin aralarında uyuşmazlık bulunmamasından dolayı talilden söz edilemeyeceği belirtilerek, davacı borçlunun rızası hilafına bononun doldurulduğuna ilişkin iddiasını ispatlaması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁴⁶. Diğer bir kararında Yargıtay, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak tarafları nakit olarak borç para verilmesine karşılık bononun düzenlendiğine ilişkin beyanlarını, tarafların iradelerinin uyuşmasından bahisle karşılıklı

⁴⁴⁵ “Yanlar arasında çekişme konusunu oluşturan bonoda ihdas nedeni "malen" kaydını içermektedir. Davacı, keşidecisi olduğu bu bononun teminat amacıyla lehdarı olan davalıya verdiğini ileri sürerek bonodan dolayı borçlu olmadığını saptanmasını istemiştir. Böylece bonodaki "malen" kaydını değiştirmiş "talil etmiş" dir. Buna karşılık davalı savunmasında bononun davacıya elden verilen para karşılığı olduğunu açıklamak suretiyle bonoyu talil etmiştir. Bu durumda her iki yan oluşan bildirimleriyle bononun mal karşılığı olmadığına sözbirliği etmişlerdir. Medeni Yasanın ö.maddesi hükmü gereği ispat yükünün davacıya ait olduğunun kabulüyle hükmün bu nedenle bozulmasına karar verilmesi gerektiğinden, çoğunluğun ispat yüküne yönelik görüşüne katılamıyorum.”, karara ilişkin karşı oy görüşü için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 167.

⁴⁴⁶ Yargıtay 11. HD. 15.11.1983 T., 4578/5071, “Uyuşmazlık konusu emri muharrer senette bedelin (malen) alındığı kaydı mevcut ise de, her iki taraf söz konusu senedin taşınmaz mal karşılığı verilen paranın teminatı olarak düzenlendiği hususunda ittifak etmiş olmalarına göre, tadilden söz etmek elbette ki mümkün olamaz.”, karar için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 167-68.

talil olarak değerlendirmemiş, buna göre davacı borçlunun bono bedelini ödediğine dair iddiasını ispatla yükümlü olduğu belirtilmiştir⁴⁴⁷.

Her ne kadar Yargıtay, bazı kararlarında tarafların bedel kaydının aksi yönünde uyuşması durumunda karşılıklı talilin varlığını kabul etmeksizin yine aynı sonucu verecek şekilde ispat yükünün düzenleyene ait olduğunu ifade etmişse de 2000’li yılların başından itibaren vermiş olduğu kararlarda bu yaklaşımını değiştirmiştir. Örneğin bir kararında Yargıtay⁴⁴⁸, nakden kaydı bulunan bir bonoda, davacı ve davalının karşılıklı olarak araç satışından kaynaklandığına yönelik irade uyuşmalarını çift taraflı talil olarak değerlendirip, ispat yükünün davacı borçluya ait olacağı ifade edilmiştir.

Keza Yargıtay kararına konu bir diğer olayda, nakden kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak, davacı borçlu, bononun sipariş edilen mal karşılığı düzenlendiğini ancak malların davalı alacaklı tarafından kendisine teslim edilmediğini ifade ederek karşılıksız kaldığını iddia etmiş; davalı alacaklı ise malların davacı borçluya teslim edildiğini iddia etmiştir. Yargıtay kararında ise, iki tarafında bononun düzenlenme sebebinin aksini, malen düzenlendiğini iddia etmesi nedeniyle bononun malen düzenlendiğinin kabulü gerektiği, ifade edilerek bononun çift taraflı talil edildiğinden bahisle, ispat yükünün davacı borçluda olduğu belirtilmiştir⁴⁴⁹. Esas itibarıyla, Yargıtay’ın bu konudaki yaklaşım değişikliği, pratik olarak bir farklılığa yol açmamaktadır. Zira her iki yaklaşımda da ispat yükü düzenleyende olmaktadır.

⁴⁴⁷ Yargıtay 11. HD. 31.3.1986 T., E. 687 K. 1986/1830, “*Senette malen kaydı bulunmasına rağmen, davacı davalıdan nakit para aldığı, davalıda nakit para verdiğini söylemiş bulunduklarına göre, bononun tanzimi nedeni üzerinde uyuşmuş bulunmaktadır. Bu durumda davalının senedi tatil ettiğinden söz edilemez. Mahkeme ise, hükmünü talil esasına ve davalının nakit verdiğini ispat edemediği noktasına dayandırmıştır.*”, karar için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 168. Aynı yönde başka bir kararında, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı borçlunun, dava dışı bir kimseye yönelik nakit olarak aldığı borç paraya yönelik olarak, bononun lehtar kısmı boş bırakılarak düzenlendiğini ancak bedelin ödendiğini ve davalıyla ilgisinin olmadığını iddia etmiş; buna karşılık davalının ise davacıya nakit olarak borç para vermesine karşılık bononun düzenlendiğini iddia etmesi üzerine, Yargıtay’ca bononun nakit olarak borç para karşılığında düzenlendiğine yönelik taraflar arasında bir uyuşmazlık bulunmamasından dolayı olayı karşılıklı talil olarak değerlendirmemiş, davacı borçlunun bonoyu lehtar kısmı boş bırakılarak düzenlendiğini ve bedelini ödediği halde bononun kendisine teslim edilmediğini ispat yükü altında olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Yargıtay 19. HD., 27.1.2005 T., E. 2004/7101 K. 2005/331, karar için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 168-69.

⁴⁴⁸ Yargıtay 19. HD., 16.01.2012 T., E. 2011/6404, K. 2012/174, “*...Somut olayda çift taraflı talil olduğundan ispat külfeti davacıdadır.*”, (kararrama.yargitay.gov.tr), (E.T. 23.08.2024).

⁴⁴⁹ Yargıtay 19. HD., 07.07.2008 T., E. 2007/10551, K. 2008/7526, “*Senedin ihdas nedeni bölümünde “nakden” kaydı bulunmasına rağmen her iki taraf senedin malen düzenlendiği konusunda birleşmişlerdir. Bu durumda ortada çift taraflı talil bulunduğundan ispat külfeti, bu senedin sipariş edilen mallara karşılık avans olarak verildiğini iddia eden ve az önce değinilen satışla ilgili kuralların aksini ileri süren davacıdadır.*”, (legalbank.net), (E.T. 04.09.2024).

Doktrinde bir görüşe göre tarafların irade uyuşmaları bonodaki düzenlenme sebebinin aksi yönünde dahi olsa, birbirine uygun irade beyanları söz konusu olduğu için, yine bononun talilinden söz edilemeyeceğinden bahsedilmektedir⁴⁵⁰. Buna göre söz gelimi üzerinde “nakden” kaydı bulunan bir bononun hem düzenleyen tarafından hem de lehtar tarafından, ortak bir şekilde “malen” düzenlendiği beyan edilirse, artık bononun talil edildiğinden söz edilemez. Ancak talil kavramına göre, bononun düzenlenme sebebinin aksi yönündeki iddialar talil olarak değerlendirildiğinden, her ne kadar irade uyuşmasından bahsedilse de taraflar düzenlenme sebebinin aksi yönünde iddialar ileri sürdüğünden, söz konusu görüşün talil kavramıyla bağdaşmadığı söylenebilir.

2.6. Bononun Talili Uygulamasına İlişkin İspat Yükünün Belirlenmesi Sorunu

2.6.1. Genel Olarak

Bir önceki açıklamalardan görüldüğü üzere Yargıtay’ın bononun taliline, özellikle çift taraflı taliline ilişkin uygulaması istikrarlı değildir. Bazı kararlarda talil olarak değerlendirilen husus, farklı bir kararda talil olarak nitelendirilmemiş, böylece talilin uygulanmasına yönelik boşluklar ve belirsizlikler ortaya çıkmıştır. Bonodaki bedel kaydının aksinin iddia edilmesi durumunda, ispat yükünün belirlenebilmesine yönelik olarak, öncelikle usul hukuku bağlamında ikrar kavramına, ardından ispat yükü kavramına kısaca değinmek gerekir.

2.6.2. Bir Usul Hukuku Kavramı Olarak İkrar

İkrar, taraflardan birinin uyuşmazlığa konu bir olay ile ilgili olarak kendi aleyhine olacak şekilde ileri sürülen bir vakıanın doğruluğunu mahkemeye karşı kabul etmesidir⁴⁵¹. Konusunu maddi vakıaların oluşturduğu ikrardan söz edilebilmesi için kişinin aleyhine olan bir hususu kabul etmesi, diğer bir anlatımla ispat yükünün karşı tarafta olduğu bir vakıanın varlığını veya yokluğunu kabul etmesi gerekir. Bu itibarla kişinin kendi lehine

⁴⁵⁰ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 339; Ceylan, *Kambiyo Senetlerine Dayalı Olarak Açılan Menfi Tespit Davaları*, 234.

⁴⁵¹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 344; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 5. bs (Yetkin Yayınları, 2024), 1: 849-580; Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, 8. bs (Filiz Kitabevi, 2024), 258 vd.; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 470-71; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3498; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, II, 2037; Şanal Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 7. bs (Yetkin Yayınları, 2018), 452; Taylan Özgür Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 2. bs (Bilge Yayınevi, 2013), 123; Karşı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 565; H. Yavuz Alangoya vd., *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 8. bs (Beta Yayınları, 2011), 319-20.

olan bir beyanda bulunması⁴⁵² veya kendisinin bizzat ispatla yükümlü olduğu bir olaya ilişkin beyanda bulunması ikrar olarak nitelendirilemez. İkrar, HMK 154/3-ç hükmüne göre duruşma esnasında sözlü⁴⁵³ olarak yapılabileceği gibi mahkemeye sunulacak yazılı bir belgeyle de yapılabilir. Açık bir şekilde olması gereken ikrarın, herhangi bir iddiaya karşı suskun kalınması durumunda varlığından söz edilemez⁴⁵⁴. Ancak kanun koyucunun susmaya özel olarak sonuç bağladığı haller saklıdır. Örnek vermek gerekirse HMK m.171/2 uyarınca, taraflardan biri isticvap için duruşmaya davet edilir, taraf da duruşmaya gelmez veya gelse de sorulan sorulara cevap vermezse, mahkemece sorulan vakıalar ispat edilmiş sayılır. Kural olarak ikrar edilmiş bir vakıanın, ispatına gerek yoktur⁴⁵⁵ ve bu anlamda mahkeme için bağlayıcıdır⁴⁵⁶. Ayrıca zımni ikrardan dönmek mümkün değilken⁴⁵⁷, HMK m. 188/2 uyarınca, açık ikrarın bir maddi hataya dayandırılarak ortaya konulması durumunda dönülebilmektedir.

İkrarın yapıldığı yere göre, mahkeme içi ikrar ve mahkeme dışı olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulur.

Mahkeme içi ikrar, görülmekte olan bir davayla ilgili olarak, mahkeme huzurunda olmak suretiyle, hâkim önünde veya dava dosyasına giren yargılamaya ilişkin belgelerle yapılan ikrardır⁴⁵⁸. Buna göre mahkeme içi ikrardan söz edilebilmesi için, aleyhe olan vakıaya ilişkin ikrar beyanının bizzat taraflar veya yetkili temsilcileri tarafından ortaya konulması ve ayrıca bu ortaya koymanın yargılama içinde gerçekleşmesi gerekir⁴⁵⁹. Mahkeme huzurunda yapılan sözlü ikrarın, HMK 154/1-ç uyarınca, ikrarda bulunan tarafa okunması ve imzalatılması, bir geçerlilik şartıdır⁴⁶⁰.

Mahkeme dışı ikrar ise mahkeme önünde yapılmayan veya görülmekte olan bir davada

⁴⁵² Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 850.

⁴⁵³ Yargıtay 11 HD., 20.10.2015 T., E. 2015/9583, K. 2015/10725, “6100 sayılı HMK’nın 154/3-ç maddesinde “beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla ikrara ilişkin beyanların mutlak olarak tutanağa yazılacağı” düzenlenmiştir. Davalı asilin hükme esas alınan borcu ödediğine dair 05.06.2013 tarihli oturumdaki beyanına ilişkin tutanağa imzası alınmamıştır. Bu nedenle HMK’nın 154/ç maddesi uyarınca davalının usulüne uygun bir ikrarından söz etmek mümkün değildir.”, (karar.rama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.11.2024).

⁴⁵⁴ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 850.

⁴⁵⁵ İkrarın ispata gerek olmayan bir vakıa değil, bir delil olduğuna ilişkin görüş için bkz. Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3499.

⁴⁵⁶ Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 2.

⁴⁵⁷ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 473.

⁴⁵⁸ Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 2; Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 568.

⁴⁵⁹ Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 2.

⁴⁶⁰ Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 568.

yargılamaya ilişkin belgeler arasında sunulmayan ikrardır⁴⁶¹. HMK’da mahkeme dışı ikrara ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Mahkeme içi ikrarda olduğu gibi, yazılı veya sözlü olarak yapılabilir⁴⁶². Ancak buradaki yazıllık, yargılamaya ilişkin bir belgeyle yapılmış olan ikrarı ifade etmezken; sözlülük ise hâkim önünde yapılmış bir ikrarı değil, üçüncü kişinin huzurunda yapılmış ve bu kişinin tanıklığıyla mahkemeye ulaşmış bir beyanı ifade etmektedir⁴⁶³. Örneğin, taraflardan birinin diğer tarafa yazdığı mektupta, idari bir makama verdiği dilekçede veya kişiler yahut merciler önünde yapılan ikrar, mahkeme dışı ikrardır⁴⁶⁴. Her ne kadar Kanun’da düzenlenmemiş olsa da bu durum, mahkeme dışı ikrarın delil olarak değer ifade etmeyeceği anlamına gelmez⁴⁶⁵. Zira tanık aracılığıyla mahkemeye ulaşması halinde takdiri delil niteliğinde⁴⁶⁶ olan mahkeme dışı ikrar, imzasız bir mektupla tarafa ait olması halinde delil başlangıcı, tarafa ait imzalı bir mektup durumunda ise adi senet, diğer bir ifadeyle kesin delil niteliğini haizdir⁴⁶⁷. Bundan başka, mahkeme dışında yapılan bir beyanın mahkeme huzurunda teyit edilmesi durumunda, mahkeme huzurunda yapılan ikrar niteliğinde olduğu kuşkusuzdur⁴⁶⁸

İkrar, ifade edilen beyanın içeriğine göre; basit ikrar, vasıflı ikrar ve bileşik ikrar olmak üzere üçe ayrılır:

Basit ikrarda, vakıayı kabul eden taraf, vakıaya yönelik herhangi bir nitelik değişikliği yapmadığı gibi yeni bir vakıa eklemesi de yapmamaktadır⁴⁶⁹. Anılan ikrarda, ilişkin olduğu vakıa ispat konusu olmaktan çıkar ve karşı taraf lehine olan vakıa ispatlanmış olur. Vasıflı ikrarda, vakıayı kabul eden taraf, ikrara konu vakıanın maddi boyutunu doğrularken, vakıanın niteliğini değiştirerek söylenenden farklı olduğunu ifade

⁴⁶¹ Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*; Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 2.

⁴⁶² Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 568.

⁴⁶³ Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 3.

⁴⁶⁴ Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 2.

⁴⁶⁵ Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 3.

⁴⁶⁶ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 318; Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 568; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1320.

⁴⁶⁷ Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 3-4.

⁴⁶⁸ Yargıtay 11 HD., 26.04.2022 T., E. 2021/4427, K. 2022/3449, “Ancak davalının 20.09.2014 tarihinde poliste verdiği ve imzası ile teyit ettiği ifadesi” ...bana para verip veremeyeceğimi sordu, bana da kar payı verebileceğini söyledi, ben de kabul ettim ve kendisine 275.000.- TL nakit parayı verdim.” şeklindedir. Davalının, polisteki bu beyanının iradesi hilafına alındığına dair dosyada herhangi bir delil olmayıp, bu durumda mahkemece taraflar arasındaki alacak borç ilişkisinde davacının borcu 275.000.-TL kabul edilerek buna göre bonodan dolayı kısmi kabul kararı verilmesi gerekirken davanın reddi doğru olmamış...”, (kararrama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.11.2024).

⁴⁶⁹ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3500; Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 455; Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 126.

etmektedir⁴⁷⁰. Bu ikrarda, söz konusu vakıa ispat konusu olmaktan çıkmaz, ispat yükü kendisine ait olan karşı taraf, hâla vakıayı ispat yükü altındadır. Zira doktrinde⁴⁷¹ ve uygulamada⁴⁷² vasıflı ikrarın bölünemeyeceğinden⁴⁷³ bahisle, karşı tarafın hala ispatla yükümlü olduğu ifade edilmektedir.

Bileşik ikrarda, vakıayı kabul eden taraf, karşı tarafça ileri sürülen vakıayı kabul etmekle birlikte, kabul edilen vakıayla alakalı veya alakasız yeni bir vakıa ileri sürerek karşı tarafın meydana getirmeye çalıştığı sonucu reddeder⁴⁷⁴. İleri sürerek eklediği vakıa, ikrara konu vakıa ile ilgili ise bağlantılı bileşik ikrar⁴⁷⁵, ilgisizse bağlantısız bileşik ikrar⁴⁷⁶ söz konusudur. Hem bağlantılı⁴⁷⁷ hem de bağlantısız⁴⁷⁸ bileşik ikrarın bölünebileceği doktrindeki çoğunluk ve Yargıtay⁴⁷⁹ tarafından kabul edilmektedir⁴⁸⁰. Buna göre karşı taraf üzerindeki ispat yükü kalkmakta ve ikrara konu vakıa ispatlanmış kabul edilmektedir. Bundan sonra ikrara konu vakıaya bağlantılı veya bağlantısız yeni vakıa ekleyen taraf, yeni vakıayı ispat yükü altındadır.

2.6.3. İspat yükü

2.6.3.1. Genel Olarak İspat Yükü Kavramı

İspat yükü kavramı, görülmekte olan bir davada iddia ve savunmaya temel olarak ileri sürülen ve davanın esasına etkili vakıaların, davanın taraflarından hangisi tarafından

⁴⁷⁰ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 855; Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 455; Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 134.

⁴⁷¹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 348; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 861; Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 455; Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 213-14; Süha Tanrıver, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 2 (1993): 233; Alangoya vd., *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 323.

⁴⁷² YHGK., 20.04.2016 T., E. 2016/269, K. 2016/529, “O halde, somut olayda davalının savunması, vasıflı ikrar (gerekçeli inkâr) niteliğindedir ve bu ikrar bölünemez. Buna göre, vasıflı ikrarda kanıtlama yükümlülüğü, ikrar eden tarafa (davalıya) değil, vakıayı ileri süren tarafa (davacıya) aittir.”, (kararrama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.11.2024).

⁴⁷³ İkrarın bölünmesi, ikrara konu vakıanın ispat edilmiş sayılarak, ikrarda bulunanın, ikrarına eklediği vakıayı ispat etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bkz. Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 207.

⁴⁷⁴ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 856; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3508; Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 455; Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 137.

⁴⁷⁵ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 856-57; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3508.

⁴⁷⁶ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 857; Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 456.

⁴⁷⁷ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 863; Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 456; Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 224.

⁴⁷⁸ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 865; Kiraz, *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 224.

⁴⁷⁹ Yargıtay 6 HD., 07.04.2022 T., E. 2021/6213, K. 2022/1979; Yargıtay 11 HD., 21.05.2018 T., E. 2016/13656, K. 2018/3734, (kararrama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.11.2024); Yargıtay 1 HD., 15.05.2019 T., E. 2016/269, K. 2019/3004, (lexpera.com.tr), (E.T. 03.11.2024).

⁴⁸⁰ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 349; Tanrıver, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, 235, 238.

ispatlanması gerektiğinin ifade eder⁴⁸¹. Diğer bir anlatımla ispat yükü, ileri sürülen vakıalar ispatlanmadığı takdirde hangi tarafın aleyhine sonuç doğuracağı ile ilgili bir husustur⁴⁸². İspat yükünün belirlenmesine ilişkin olarak, genel hüküm niteliğinde iki düzenleme bulunmaktadır. İlki TMK⁴⁸³ m. 6'da “*Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür.*” şeklinde ifade edilmişken⁴⁸⁴, diğer düzenleme de ise HMK m. 190'da “*İspat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, taraflardan her biri, iddia edilen vakıaya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir.*” şeklinde belirtilmiştir. Bu bağlamda ispat yükü belirlenirken vakıayı ileri süren taraf değil, söz konusu vakıadan lehine hak çıkaran taraf dikkate alınacaktır⁴⁸⁵.

Davacı, dayandığı hakkın doğumunu gösteren vakıaları ispatlayacakken, davalı ise davacının iddia ve ispat ettiği hakkın doğumunu engelleyen veya hakkı sona erdiren olguları ispatlayacaktır. Bu itibarla, davacının hakkını dayandırmış olduğu vakıaları öncelikli olarak ispatlaması⁴⁸⁶ gerektiğinden, işin niteliği gereği ispat yükü öncelikle davacıya düşmektedir⁴⁸⁷. Her ne kadar ispat yükünde genel kural, ileri sürülen vakıadan kendi lehine hak çıkaran tarafa ait olacağı şeklinde olsa da bu kuralın bazı istisnaları söz konusudur⁴⁸⁸. Örneğin taraflardan birinin iddiasını karineye dayandırması sebebiyle, somut olaya uygulanacak hukuk kuralının koşul vakıalarını ispat yükü altında değildir⁴⁸⁹. Ancak dayandığı karinenin koşul vakıalarını ispatlaması gerekmektedir ve bu başka bir şeydir. Aynı şekilde bazen ispat yükünün kime ait olacağı bizzat kanun koyucu belirlemiştir veya taraflar arasında ispat yükünün kime ait olacağına ilişkin sözleşme

⁴⁸¹ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 882; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 6. bs, IV (Demir Yayıncılık, 2001), 1972; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 480; Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 513.

⁴⁸² Pekcanıtez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 358; Budak ve Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, 263 vd.; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 479; Alangoya vd., *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 309; Bilge Umar ve Ejder Yılmaz, *İspat Yükü*, 2. bs (Kazancı Hukuk Yayınları, 1980), 2.

⁴⁸³ RG, 08.12.2001, 24607.

⁴⁸⁴ İspat yükü bir yükümlülük değil, yük iken madde metninde yükümlülüğün bahsedilmesinin hatalı olduğuna ilişkin görüş için bkz. Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 481.

⁴⁸⁵ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 885.

⁴⁸⁶ Pekcanıtez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 361; Mustafa Dural ve Suat Sarı, *Türk Özel Hukuku, Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri* (Filiz, 2004), 1:204.

⁴⁸⁷ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 341.

⁴⁸⁸ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 482. Detaylar için bkz. Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 884 vd.; Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 519 vd.

⁴⁸⁹ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1255-56; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 889 vd.

yapmış olabilirler⁴⁹⁰.

2.6.3.2. Menfi Tespit Davalarında İspat Yükü⁴⁹¹

Genel olarak bahsetmek gerekirse tespit davası HMK m. 106'da düzenlenmiş olup, buna göre bir hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut da bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesinin istendiği davayı ifade eder. Buna göre açılmış olan bir davada, ispatı istenen husus bir hukuki ilişkinin veya hakkın varlığına ilişkin ise müspet tespit davasından, herhangi bir hukuki ilişkinin veya hakkın olmadığına ilişkin ise menfi tespit davasından⁴⁹² söz edilir⁴⁹³. Davalı tarafından davacıyla aralarında herhangi bir hakkın ya da hukuki ilişkinin olmadığına yönelik iddiasının tespiti istemine ilişkin açılan menfi tespit davası İİK m. 72'de düzenlenmiş olup, buna göre icra takibi başlamadan önce veya devam eden bir icra takibi süresince borçlu, borçlu olmadığının tespitine yönelik dava açabilir⁴⁹⁴. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında da belirtildiği gibi, maddi ve usul hukuku yönünden genel hükümlere dayalı olarak açılan menfi tespit davası, bir hukuk davasıdır⁴⁹⁵.

Esas itibarıyla ispat yükünün belirlenmesine ilişkin genel kural menfi tespit davaları için de geçerlidir⁴⁹⁶. Buna göre menfi tespit davasında, ileri sürülen bir vakıadan kendi lehine

⁴⁹⁰ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 361.

⁴⁹¹ Uygulamada sık karşılaşıldığından ve bu nedenle konumuz bakımından özellik arz ettiğinden, bononun talili ile ilgili görüşümüzün ortaya konulmasından önce, menfi tespit davalarında ispat yüküne ilişkin özel durumlardan, burada kısaca değinmekte fayda bulunmaktadır.

⁴⁹² Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 224; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1171.

⁴⁹³ Murat Atalı ve İbrahim Ermenek, *Temel Hukuk Dizisi: Medeni Usul Hukuku*, 6. bs (Seçkin Yayınları, 2024), 136-37; Ceylan, *Kambiyo Senetlerine Dayalı Olarak Açılan Menfi Tespit Davaları*, 90-91.

⁴⁹⁴ Ahmet Cemal Ruhi ve Canan Ruhi, *İcra ve İflâs Hukukunda Menfi Tespit ve İstirdat Davaları* (Seçkin Yayınları, 2018), 14.

⁴⁹⁵ YHGK., 09.12.2021 T., E. 2017/2737, K. 2021/1640, "Menfi tespit davası, 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu'nun (İİK) 72. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, borçlu, icra takibinden önce veya takip sırasında ya da icra takibinden sonra borçlu bulunmadığını ispat için menfi tespit davası açabilir. Bu dava maddi hukuk ve usul hukuku bakımından genel hükümlere dayalıdır ve normal bir hukuk davası olarak açılır. Eş söyleyişle kendisine karşı icra takibi yapılmış olan borçlu, ödeme emrine itiraz edilmemiş veya itiraz edilmiş olmakla birlikte yerinde görülmemiş olması sebebiyle icra takibi kesinleşse dahi maddi hukuk bakımından borçlu olmadığını ileri sürebilir. Bunun için, takip devam ederken alacaklıya karşı menfi tespit davası açabileceği gibi, böyle bir menfi tespit davası açmamış ve borcu cebri icra tehdidi altında ödemiş ise ödemiş olduğu paranın kendisine verilmesi için alacaklıya karşı istirdat davası açabilir (Kuru, Baki: *İcra ve İflâs Hukukunda Menfi Tespit Davası ve İstirdat Davası*, Ankara 2003, s. 233).", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 28.08.2024).

⁴⁹⁶ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1224. Yargıtay 3. HD., 17.04.2017 T., E. 2015/19886, K. 2017/5374, "Kural olarak, bir vakıadan kendi lehine haklar çıkaran/iddia eden taraf, o vakıayı ispat etmeye mecburdur (4721 s.TMK m.6). İspat yüküne ilişkin bu genel kural menfi tespit davaları için de geçerlidir. Yani, menfi tespit davalarında da, tarafların sıfatları değişik olmakla beraber, ispat yükü bakımından bir değişiklik olmayıp, bu genel kural uygulanır. Bu davalarda da bir vakıadan kendi lehine

kim hak çıkarıyorsa ispat yükü o tarafa aittir. Menfi tespit davalarında kural olarak ispat yükü davalı alacaklıya aittir⁴⁹⁷. Zira bir hukuki ilişkinin varlığını iddia eden davalıdır ve HMK m. 190'a göre bu hukuki ilişkinin varlığından lehine hak çıkaran da davalı alacaklıdır. Ancak genel kuralın dışında bazı hallerde ispat yükü davacıya da ait olabilmektedir.

Davacı açmış olduğu menfi tespit davasında yalnızca aralarındaki borç ilişkisinin varlığını reddediyorsa, diğer bir anlatımla aralarında borç doğuran bir hukuki ilişkinin varlığını sadece yok saymakla yetinip borcun hiç doğmadığını iddia ediyorsa, bu durumda borcun varlığını iddia eden davalı, ispat yükü altındadır⁴⁹⁸. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında⁴⁹⁹, senede dayalı olmaksızın açılan bir menfi tespit davasında borçlu borcunun olmadığını iddia ederek aralarındaki hukuki ilişkiyi inkâr ederse, bu durumda ispat yükünün, davalı tarafta da olsa alacaklıya düşeceğini ifade etmiştir.

Buna karşılık açılan bir menfi tespit davasında davacı, aralarında herhangi bir borç ilişkisinin olmadığına yönelik iddiada bulunmayıp, hukuki ilişkinin var olduğunu ancak bir şekilde geçersiz olduğunu ya da sona erdiğini ileri sürerse, artık ispat yükünün davalı alacaklıda olduğundan bahsedilemez⁵⁰⁰. Zira davacı iddiasıyla aralarında bir hukuki

haklar çıkaran (iddia eden) taraf, o vakıyı ispat etmelidir.", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 27.08.2024).

⁴⁹⁷ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 481; Doğan, *Kambiyo Senetlerinde Bedelsizliğe Dayanan Menfi Tespit Davası ve Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu*, 106; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1232. Üzerinde herhangi bir bedel kaydı bulunmayan bir bonoya ilişkin olarak açılan bir menfi tespit davasında, davalı alacaklı, cevap dilekçesinde, bonoların davacı şirketin dava dışı bir şirketin borçlarını üstlenmesinden dolayı düzenlendiğini, daha sonra ıslah dilekçesi vererek aralarındaki alacak ilişkisinden dolayı bononun verildiğini beyan etmesi karşısında, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, usul hilesi yapmak suretiyle hakkın kötüye kullanılmayacağından bahisle ıslah dilekçesinin geçersiz olduğuna hükmederek, davalı alacaklının önceki beyanıyla ispat yükünü üzerine aldığına karar vermiştir. Bkz. YHGK., 25.06.2025 T., E. 2024/11-121, K. 2025/390, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 14.11.2025).

⁴⁹⁸ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1233.

⁴⁹⁹ Yargıtay 20. HD., 27.05.2019 T., E. 2019/2494, K. 2019/3652, "*Dava İİK'nın 72. maddesi gereğince açılmış menfi tespit davası olduğu ve menfi tespit davasın da, kambiyo senetine bağlı olması gibi istisnai durumlar hariç, ispat külfetinin davalıda olduğu dikkate alınarak değerlendirme yapılması gerekir. Borçlu borcun varlığını inkâr ediyorsa, bu durumlarda ispat yükü davalı durumunda olmasına karşın alacaklıya düşer. Borçlu varlığını kabul ettiği borcun ödeme gibi bir nedenle düştüğünü ileri sürüyorsa, bu durumda doğal olarak ispat yükü kendisine düşecektir. Görülmektedir ki, menfi tespit davasında kural olarak, hukuki ilişkinin varlığını ispat yükü davalı/alacaklıdır ve alacaklı hukuki ilişkinin (borcun) varlığını kanıtlamak durumundadır.*", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 27.08.2024). Aynı yönde başka bir kararda, "*Dosyanın incelenmesinde; davalı tarafça 21.616,75 TL toplam alacak yönünden icra takibi başlatıldığı, takip dayanağının belirtilmediği, yargılama sırasında takip konusu alacağın, taraflar arasındaki tutanak ve ödeme dekontlarına ilişkin olduğunun beyan edildiği, davacı vekili tarafından tutanağın içeriğine itiraz edildiği görülmekle ispat yükünün davalıda olduğu anlaşılmaktadır.*", Yargıtay 3. HD., 29.11.2018 E. 2017/12304, K. 2018/12169, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 27.08.2024).

⁵⁰⁰ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1233.

ilişkinin kurulduğunu kabul ederek karşı tarafı ispat yükünden kurtarmış ve fakat kurulan hukuki ilişkinin başka bir nedenle sona erdiğini iddia ettiği için, kendi lehine hak çıkarmasını sağlayan bu vakıayı ispatlaması gerekir⁵⁰¹. Nitekim bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında⁵⁰², davalının ileri sürdüğü alacağına karşılık, davacının borcu kabul etmesine rağmen borcun ödeme, takas gibi bir sebeple son bulduğu iddiasını, davacı borçlunun ispatlaması gerektiği, keza senede dayanan bir alacağa dair karşılıksız olduğuna yönelik iddianın da bizzat davacı borçlu tarafından ispatlaması gerektiği ifade edilmiştir.

Keza, davacının açmış olduğu bir menfi tespit davasında, söz konusu hukuki ilişkinin hata, hile veya korkutmanın etkisiyle meydana geldiğinden bahisle iradesinin sakatlandığını iddia ederse, bu durumda da ispat yükü davacıdadır⁵⁰³. Menfi tespit davalarındaki söz konusu irade bozukluğuna ilişkin iddialar deliller bakımından özellik arz etmektedir. Zira ileride⁵⁰⁴ üzerinde durulacağı üzere, bonoya karşı ileri sürülen ve bononun hüküm ve kuvvetini azaltan iddiaların kesin delillerle ispatlanması gerekirken, söz konusu irade bozukluğuna ilişkin iddialar bir takdiri delil olan tanık delili ile ispat edilebilir⁵⁰⁵.

Özetle, kural, ispat yükünün alacaklıda olmasıdır. Zira iddia edilen vakıadan lehine hak çıkaran kişi alacaklıdır (HMK m. 190/1). Ancak aşağıda üzerinde durulacağı üzere⁵⁰⁶, kambiyo senetlerine, daha dar bir ifadeyle bonoya kanunen ispat soyutluğu atfedildiğinden, sözü edilen kuralın dışına çıkılarak, bonoya dayanan alacaklı alacağının

⁵⁰¹ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, II, 1985-86.

⁵⁰² YHGK., 07.07.2021 T., E. 2017/3091, K. 2021/9065, “Menfi tespit davasında ispat yükü, kural olarak davalı alacaklıya düşer; fakat davacıya (borçluya) düştüğü hâller de vardır; davacı (borçlu), davalının (alacaklının) varlığını iddia ettiği hukuki ilişkiyi (meselâ borcu) sadece inkâr etmekle yetinmekte ise, yani bu hukuki ilişkinin (borcun) hiç doğmadığını ileri sürmekte ise ispat yükü davalıya düşer. Çünkü hukukî ilişkinin (borcun) varlığını iddia eden davalı olduğu için, ispat yükü davalı alacaklıya düşer (6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) m. 190; 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK) m.6). Fakat, alacaklının dayandığı senedin karşılıksız olduğunu ispat yükü, davacıya (borçluya) düşer. Bunun gibi, davacı (borçlu), davalının (alacaklının) iddia ettiği alacağın ödeme, ibra ve takas gibi bir nedenle son bulduğunu ileri sürerse, bu iddiayı ispat yükü de davacı borçluya düşer”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 27.08.2024).

⁵⁰³ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, II, 1986.

⁵⁰⁴ Bkz. “3.3.2.2 Senetle İspat Zorunluluğu ve İstisnaları”.

⁵⁰⁵ Tutumlu, “Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı”, 172; Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 157. Bkz. Yargıtay 11. HD., E. 2020/2829, K. 2021/1583, T. 23.02.2021, “Davacı, takibe konu bononun kendisine zorla imzalatıldığını iddia etmiş ve tanık deliline de dayanmıştır. Mahkemece davacı iddiası ile ilgili tanıkları dinlenmeden bedelsizlik iddiasının yazılı delille kanıtlanması gerektiği gerekçesiyle yazılı şekilde davanın reddine karar verilmiştir. Oysa, iddianın niteliği itibariyle tanık dinlenmesi mümkündür.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 20.10.2024).

⁵⁰⁶ Bkz. 2.6.4.2. Genel Değerlendirme”.

sebebini ve geçerliliğini ispatlamaya gerek olmaksızın, sadece bonoya dayanmakla yetinir⁵⁰⁷, bononun düzenlenme sebebini ve bu sebebin gerçekleşmediğini veya ortadan kalktığına ilişkin ispat yükü borçluya aittir⁵⁰⁸.

2.6.4. Bedel Kaydının Aksinin İddia Edilmesi Durumunda İspat Yükünün Dağılımı

2.6.4.1. Öğretideki Görüşler ve Kanaatimiz

Yukarıda detaylı olarak incelendiği üzere⁵⁰⁹, Yargıtay'ın bononun taliline, özellikle çift taraflı taliline ilişkin uygulaması istikrarlı değildir. Bazı kararlarda talil olarak değerlendirilen husus, farklı bir kararda talil olarak nitelendirilmemiş, böylece talilin uygulanmasına yönelik boşluklar ve belirsizlikler meydana gelmiştir. Bir görüşe göre talil kavramına yönelik duraksamaların kaldırılması için TTK'da düzenleme yapılarak ispat yükünün kime ait olacağı belirlenmelidir⁵¹⁰. Diğer bir görüşe⁵¹¹ göre ise, esas itibarıyla bedel kaydı kambyo hukuku açısından değil de usul hukuku bağlamında anlam ifade ettiğinden, “bononun talili” diye bir kavrama gerek yoktur. Buna göre usul hukukundaki ispata ilişkin genel hükümler ışığında sorunun çözülmesi mümkündür ve bu şekilde yaklaşılması gerekmektedir.

Yukarıda detaylıca ortaya koyulduğu üzere, bononun taraflarının bononun düzenlenme sebebine ilişkin ileri sürdükleri iddiaların ispat yüküne etkisi, Yargıtay tarafından, talil kavramı üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu kavramın uygulanışına ilişkin olarak, Yargıtay tarafından çelişkili kararlar verilerek uygulamaya ilişkin belirsizlikler ortaya çıktığı gibi, ayrıca tarafların ortaya koyduğu iradelerin niteliği dikkate alınmaksızın, salt iddiayı ileri süren tarafa göre ispat yükünün belirlenmesi, hatalı kararlara sebebiyet vermektedir. Hem çelişkili kararların önüne geçilmesi hem de daha isabetli kararlar verebilmek adına, kanaatimizce de ispat hukukunun genel hükümleri göz önünde bulundurularak ispat yükünün belirlenmesi gerekmektedir. Zira usul hukukuna göre belirlenebilecek olan ispat yükünün, yeni bir hukuki kavram yaratılarak

⁵⁰⁷ Zira bono, ispat hukuku anlamında bir senet teşkil ettiğinden, alacaklı bonoya dayanmakla, HMK m. 200 uyarınca ispat sınırını aşıya dahi alacağını ispat etmiş olmaktadır. İlgili açıklamalar için bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

⁵⁰⁸ Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 262.

⁵⁰⁹ Bkz. “2.5.3. Bononun Çift Taraflı Talili”.

⁵¹⁰ Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 169.

⁵¹¹ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta'lili”, 17.

belirlenmeye çalışılmasını gerektirir özel bir durum söz konusu değildir. Bu sebeple talil kavramına ve ona yüklenen anlama da ihtiyaç yoktur⁵¹². Anılan sorunlar ispat hukukunun genel hükümlerine göre çözülebileceğinden herhangi bir kanuni düzenlemeye gerek yoktur. Bu bağlamda bazı kararlarda tarafların açıklamış oldukları irade açıklamalarının talil kapsamında değerlendirilmesi, diğer bazı kararlarda ise talil olarak nitelendirilmemesinin nedeni, esas itibarıyla talil kavramının ispat hukukunun genel hükümleriyle çatışma halinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle tarafların iddialarının niteliği dikkate alınmaksızın, kategorik bir sınıflandırmayla ispat yükünün belirlenmesi, somut olay hakkaniyeti açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilir.

2.6.4.2. Genel Değerlendirme

HMK m. 187/1’de ifade edildiği üzere, bir uyuşmazlığın çözümünde tarafların üzerinde mutabık kalmadıkları ve fakat uyuşmazlığın çözümüne etkili vakıalar ispat faaliyetinin konusunu oluşturmaktadır. Bu anlamda bedel kaydı bulunan bir bonoya dayalı olarak görülmekte olan bir menfi tespit davasında, tarafların bonoda yer alan bedel kaydı üzerinde uzlaşamamaları, bedel kaydını çekişmeli hale getirmekte ve bu bağlamda ispat faaliyetinin konusunu teşkil etmektedir⁵¹³. Buna göre çekişmeli hale gelen bedel kaydının hangi tarafa ispat yükü yükleyeceği, tarafların iddia ve savunmalarının niteliği göz önünde bulundurularak ispat hukukunun genel hükümleri ışığında belirlenmelidir.

Öncelikle ifade etmek gerekir ki, bono soyut borç ikrarını içeren bir kambiyo senedir⁵¹⁴. Buna karşılık üzerinde düzenlenme sebebine ilişkin bedel kaydı bulunan bir bonoya karşı, borçlunun farklı bir düzenlenme sebebi ileri sürmesi ancak ikrar kapsamında değerlendirilebilir⁵¹⁵. Zira Yargıtay’ın talil uygulamasına göre çekişmeli olan esas unsur, bononun gerçekten izafe edilen kişiye ait olup olmadığı değil, bedel kaydının gerçekliğine ilişkindir. Diğer bir anlatımla, tarafların uzlaşamadıkları husus bononun düzenlenip düzenlenmemesine ilişkin değil, düzenlenme sebebinin doğru olup olmadığına yöneliktir⁵¹⁶. Buna göre talil kavramından söz edebilmek için, taraflar arasında öncelikle imzaya ilişkin bir çekişme olmamalı, bononun borçludan sadır olduğuna ilişkin bir

⁵¹² Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 17.

⁵¹³ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 18.

⁵¹⁴ A. Lerzan Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde (Çek - Bono - Poliçe’de) Def’iler*, 2. bs (Aristo, 2017), 106.

⁵¹⁵ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 18.

⁵¹⁶ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 18.

uyuşmazlık bulunmamalıdır⁵¹⁷. Burada önem arz eden durum, bonoda yer alan imzanın kabul edilmesi ancak taraflar arasındaki temel ilişkinin bonoya yansıtılması olan bedel kaydının bizzat kendisinden kaynaklanan uyuşmazlıkların, taraflar arasında kişisel defî olarak ileri sürülmesi durumunda ispat yükünün kime ait olacağı ile ilgilidir⁵¹⁸. Bu nedenle bononun varlığı hususu çekişmeli olmadığından, tarafların imzaya ilişkin iddiaları Yargıtay’ın talil uygulaması kapsamında değerlendirme dışıdır⁵¹⁹.

Sonuç olarak, bononun varlığı çekişmeli değilse, o halde borçlunun savunmalarının ikrar kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir⁵²⁰. Zira borçlu, talil kapsamında ileri sürdüğü iddialarda, bononun varlığını kabul etmekte ve fakat düzenlenme sebebine ilişkin itirazları olduğundan, ileri sürülen iddialar ikrar kapsamında kalmaktadır. Bu durumda borçlunun ikrarının niteliğini, ileri sürdüğü iddianın niteliği belirleyecektir.

Yargıtay’ın vermiş olduğu bir karar⁵²¹ üzerinden örnek vermek gerekirse, üzerinde nakden kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı bononun mal karşılığı verildiğini iddia etmiş, davalı ise davacının oğluna verilen borç para karşılığında düzenlendiğini iddia etmiştir. Esas itibarıyla davacı anılan kararda vasıflı ikrarda bulunmaktadır. Zira davacı, aradaki bononun kendisinden sadır olduğunu kabul etmiş, ancak düzenlenme sebebinin aksini iddia ederek bononun mal karşılığında düzenlendiğini iddia etmiştir. Buna göre düzenlenme sebebinin farklılığını iddia ederek vasfını⁵²² değiştirmiştir. Yukarıda bahsedildiği üzere, gerekçeli inkâr olarak da ifade edilen vasıflı ikrar bölünemediğinden, davacı bu ikrarıyla doğrudan ispat yükünü üzerine almamaktadır. İspat yükü alacağı olduğunu iddia eden davalıda olmaya devam etmektedir. Ancak davalı, kambiyo senetlerindeki ispat soyutluğundan dolayı, bonoyu sadece sunmakla ispat yükünü yerine getirmiş, alacağını ispatlamış olmaktadır⁵²³. Zira alacaklının sunmuş olduğu bono, üzerinde yer alan tüm kayıtlarıyla birlikte HMK m. 200 uyarınca bir

⁵¹⁷ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 18.

⁵¹⁸ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 190; Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 20.

⁵¹⁹ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 18.

⁵²⁰ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 18.

⁵²¹ Yargıtay 3. HD., 19.11.2018 T., E. 2017/10911, K. 2018/11667, “*Dava konusu bonoda davacı kefil, davacının oğlu dava dışı ... keşideci, davalı lehtar olup, ihdas nedeni olarak “nakten” kaydı bulunmaktadır. Görülmekte olan davada, davacı senetteki imzayı inkâr etmemiş; bonoların tanzim nedeninin araç alım satım sözleşmesi kapsamında olduğunu ileri sürerek borçlu olmadığını tesbitini istemiştir. Davalı ise, bononun davacının oğlu ... 'a elden verilen borçların karşılığı olduğunu savunmuştur. Bu durumda ispat yükünün senet üzerindeki ihdas nedeninin talil eden davacı tarafa geçtiğinin kabulü gerekir.*”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 28.08.2024).

⁵²² Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 18.

⁵²³ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 14.

senettir⁵²⁴. Alacaklı ispat hukuku anlamında senet olan bonoyu ileri sürerek, HMK m. 190 uyarınca üzerine düşen ispat yükünü yerine getirmek suretiyle, ispat sınırını aşsa dahi HMK m. 200 uyarınca alacağını senet (kesin delil) ile ispatlamış olmaktadır. Bu durumda davalı üzerine düşen ispat faaliyetini yerine getirmiş olduğundan, davayı kazanmak isteyen davacı ispat faaliyetinde bulunması gerektiğinden, ispat yükü kendisine aittir. Aynı şekilde Yargıtay da anılan olayda, bononun borçlu tarafından tek taraflı talil edildiğinden bahisle, ispat yükünün borçluya geçtiğine karar vermiş olsa da talil olarak ifade edilen husus, esasen vasıflı ikrardır. Burada davalı bedel kaydına uygun beyanda bulunduğundan dolayı, ispat soyutluğu sayesinde ispat yükünden kurtulmuş olmaktadır. Davalı hiç beyanda bulunmamış olsaydı dahi, ispat soyutluğu lehine işlemeye devam ederdi. Zira bono, bütün kayıtlarıyla birlikte HMK m. 200 uyarınca aynı zamanda bir senet teşkil ettiğinden, davalı ispat sınırını aşsa dahi, ispat hukuku anlamında senet olan bonoyu sadece sunmakla alacağın varlığını ve geçerliliğini senet (kesin delil) ile ispatlamış olduğundan, ispat faaliyetine yönelik davalıdan bononun düzenlenme sebebini açıklaması⁵²⁵ istenmezdi.

Yargıtay'ın vermiş olduğu bir diğer kararda⁵²⁶, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı bononun teminat karşılığında düzenlendiğini iddia etmiş; davalı ise aralarında herhangi bir mal ilişkisi olmaksızın davacının borcuna karşılık olarak bonoyu aldığına ifade ederek, bononun düzenlenme sebebi olarak nakden olduğuna ilişkin beyanda bulunmuştur. Burada yine davacı malen kaydı bulunan bir bononun teminat olarak düzenlendiğini iddia ederek vasıflı ikrarda bulunmuştur. Zira bononun varlığını kabul etmiş ancak düzenlenme sebebinin farklılığını iddia ederek vasfını değiştirmiştir. Bu sebeple vasıflı ikrarın bölünmemesinden kaynaklı olarak, davacı ispat yükünü üzerine almamış, davalı tarafta ispat yükü kalmaya devam etmiştir. Davalı, bonoda bulunan malen kaydının aksini iddia ederek bononun nakden düzenlendiğini beyan etmiştir. Tam bu noktada davalı ileri sürmüş olduğu beyanıyla lehine olan ispat soyutluğunu çürütmüştür. Buna göre davalı hiçbir sebep öne sürmese yahut bedel kaydına uygun irade

⁵²⁴ Bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

⁵²⁵ Bkz. Yargıtay İBBGK., 12.04.1933 T., 1933/31 E. 1933/7 K. Şener, *Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları: Hukuk - Ceza*, 36.

⁵²⁶ Yargıtay 19. HD., 02.03.2016 T., E. 2015/10754, K. 2016/3680, “*Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve özellikle dava konusu senedin ihdas hanesinde malen kaydı bulunmasına rağmen davacının senedin hatır senedi olduğunu iddia etmesi davalının da nakden düzenlendiğini savunması karşısında somut olayda çift taraflı talil söz konusu olup çift taraflı talilde ispat külfetinin yer değiştirmeyip davacıda bulunmasına...*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T.29.08.2024).

beyanında bulunmuş olsaydı, tek başına bonoyu sunmuş olması iddiasını ispat için yeterli olduğundan, ispat yükü davasının kabul edilmesini isteyen davacıda olurdu. Zira bono, bütün kayıtlarıyla birlikte HMK m. 200 uyarınca aynı zamanda bir senet teşkil ettiğinden, davalı ispat sınırını aşsa dahi, ispat hukuku anlamında senet olan bonoyu sadece sunmakla alacağın varlığını ve geçerliliğini senet (kesin delil) ile ispatlamış olurdu. Ancak alacaklı bedel kaydından farklı bir sebebe dayandığından, sadece bonoyu sunmuş olmasından kaynaklı lehine olan ispat soyutluğundan faydalanamaz⁵²⁷. Bu durumda davacının vasıflı ikrarından sonra ispat yükü davalıda kalmaya devam etmekte, davalının bedel kaydının aksi yönünde sebep ileri sürmesinden dolayı, buna bağlı kalır ve böylece lehine olan ispat soyutluğunu etkisiz kılmış olur. Zira HMK m. 200 uyarınca üzerindeki tüm kayıtlarıyla bir bütün olarak senet olan bonoya karşı, üzerinde yer alan bedel kaydından farklı bir sebebe dayanmak suretiyle, HMK m. 201 kapsamında bir iddiada bulunmaktadır⁵²⁸. Diğer bir anlatımla, bir ispat hukuku kurumu olan senede karşı bir iddiada bulunmaktadır (HMK m. 201). Bu bağlamda anılan olayda ispat yükü davalının üzerindedir. Bu sebeplerle Yargıtay'ın bononun çift taraflı talilinin varlığından bahisle, ispat yükünün davacıda olması gerektiğine ilişkin yaklaşımına katılmamaktayız⁵²⁹. Zira sadece hangi tarafın beyanda bulunduğuna bakılarak ispat yükünün belirlenmesi hatalı olup, tarafların beyanlarının niteliği dikkate alınarak ispat yükünün belirlenmesi gerekmektedir.

İspat yükünün belirlenmesi bağlamında değerlendirilebilir olan bir diğer Yargıtay kararında⁵³⁰, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak, davalı, bononun davacıya verilen borç para karşılığında düzenlendiğini beyan ederek nakden iddiasında bulunmuş; davacı ise her ne kadar yargılama esnasında aralarında herhangi bir borç ilişkisi bulunmadığını belirtse de dava dışı göndermiş olduğu ihtarnamede davalıdan alınan borç para karşılığında bononun düzenlendiğini ve fakat bonoya karşılık gelen bedeli ödediğini iddia etmiştir. Esas itibarıyla burada davacının birleşik ikrarı söz konusudur. Zira davacı,

⁵²⁷ Bkz. "Bononun İspat Hukundaki Karşılığı: Senet".

⁵²⁸ Bkz. "2.2.2. Bir Senet Olarak Bono".

⁵²⁹ Yılmaz, "Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta'lili", 25.

⁵³⁰ Yargıtay 19. HD., 20.12.2016 T., E. 2016/10387, K. 2016/16016, "*Mahkemece malen kaydı bulunan senedin nakten düzenlendiğini savunan davalının senedin ihdas nedenini talil ettiği ve böylece ispat külfetinin davalıya geçtiği gerekçesiyle yazılı şekilde hüküm kurulmuşsa da davacı da davalıya çektiği ihtarnamede dava konusu senedin davalıdan alınan borç para karşılığı düzenlendiğini ve ödendiği için karşılıksız kaldığını açıkça beyan etmiştir. Bu durumda somut olayda çift taraflı talil söz konusu olup çift taraflı talilde ispat külfeti yer değiştirmeyeceğinden davacının ispat yükü altında olup senede karşı ileri sürdüğü iddiayı yazılı delille ispat etmesi gerektiği hususları gözetilmeden...*", (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 29.08.2024).

her ne kadar bonoda malen kaydı bulunsa da davalının nakden düzenlendiğine ilişkin iddiasını ikrar etmiş, akabinde bono bedelinin ödendiğinden bahisle ikrarına yeni bir vakıa eklemiştir. Anılan olayda ikrara eklenen vakıanın, ikrara konu vakıa ile bağlantılı olmasından dolayı bağlantılı bileşik ikrardan söz edilebildiğinden, davacı ikrarıyla davalı üzerindeki ispat yükünü kaldırmış, yeni bir vakıa olarak bono bedelini ödediğini ileri sürdüğünden, ödeme vakıasından kendi lehine hak çıkaran davacı ispat yükünü üzerine almış olmaktadır. Zira yukarıda ifade edildiği üzere⁵³¹, bileşik ikrarın bölünmesi gerektiğine ilişkin görüş hâkim olduğundan, ikrara eklenen yeni vakıa, ikrar konusu vakıadan ayrılarak davacı üzerinde bir ispat yükü meydana getirmektedir. Bu nedenle her ne kadar Yargıtay çift taraflı talilden bahisle ispat yükünü belirlemiş ise de davacı üzerindeki ispat yükünün sebebi bileşik ikrarda bulunmasıdır.

Özetle, Yargıtay uygulamasıyla ortaya konan talil kavramı kapsamında, borçlunun bononun düzenlenme sebebine ilişkin beyanları vasıflı ikrar veya bileşik ikrar olarak nitelendirilebilirse, talil kavramına gerek olmaksızın ispat yükünün belirlenmesi, vasıflı ikrarın veya bileşik ikrarın bölünüp bölünemeyeceğine ilişkin yaklaşıma bağlıdır⁵³². Bu bağlamda aşağıda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun talil kavramından daha çok, ispat hukuku kurallarına yaklaşarak çözmeye çalıştığı bazı kararları değerlendirilecektir.

2.6.4.3. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun Benzer Nitelikteki Yaklaşımının Değerlendirilmesi

Bonodan kaynaklanan menfi tespit davalarında, her ne kadar yukarıda ifade edildiği gibi, genel olarak yalnızca bononun talili kavramıyla ispat yükü belirlenmeye çalışılsa da buna karşı olarak, ispat yükünün belirlenmesi konusunda sadece talil kavramından hareket edilmeyip, somut olay özelinde farklı değerlendirmeler yapıldığı da görülmektedir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun kararını⁵³³ irdelerken, öncelikle yerel mahkemenin kararından başlamak gerekir. Yerel mahkeme kararından⁵³⁴ anlaşıldığı üzere, senet

⁵³¹ Bkz. “2.6.2. Bir Usul Hukuku Kavramı Olarak İkrar”.

⁵³² Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lilî”, 21.

⁵³³ YHGK., 17.12.2003 T., E. 2003/19-781, K. 2003/768, (sinerjimevzuat.com.tr), (E.T.29.08.2024).

⁵³⁴ “Tarafların kabulüne göre senedin tanzimi zamanında davacı/borçlu, davalı/alacaklı şirketin muhasebecisidir. Aralarında mal alım satımını gerektirir ticari bir ilişkinin bulunmadığı her iki tarafın da kabulündedir. Dava konusu kambyo senedinde ihdas nedeni olarak “malen” kaydı bulunmaktadır. Davacı/borçlu; davalı/alacaklının takibe konu ettiği malen kaydı içeren bono nedeniyle borcu bulunmadığını, aralarında mal alışverişi olmadığını, bononun bankadan kırdırılarak bedelinin kendisine verilmesi amacıyla düzenlendiğini, ancak bunun da gerçekleşmediğini, iddia ederek borçlu olmadığını tespitini istemiştir. Davalı taraf temsilcisi de bonodaki malen kaydına karşın aralarında mal alışverişi

üzerinde malen kaydının yer aldığı olayda, davacı borçlunun bu kaydın aksini ileri sürerek senedin hatır senedi olduğunu iddia ettiği, davalı alacaklının ise senedi borç para karşılığında aldığını iddia etmesiyle senedin nakden düzenlendiğini iddia ederek senedi talil ettiği görülmektedir. Esas itibarıyla burada bononun çift taraflı talili söz konusudur ve burada ispat yükünün belirlenmesinde, davalı alacaklının ispat soyutluğundan yararlanıldığı ilk duruma dönülmekte ve ispat yükü davacı borçluya ait olmaktadır. Yerel Mahkeme de bu yönde bir değerlendirme yaparak, iddiasını ispatlayamayan davacı borçlunun davasını reddetmiştir. Burada yerel mahkeme ispat yükünü belirlerken, yukarıda ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere, sadece bononun talili kavramından hareket ederek bir değerlendirme yapmış ve davayı reddetmiştir.

Yerel mahkemenin kararının temyiz edilmesi üzerine özel daire vermiş olduğu kararında⁵³⁵, senedin üzerinde malen kaydı bulunmasına rağmen davalı alacaklının, borç para karşılığında senedi aldığını iddia ederek senedin düzenlenme nedenine ilişkin nakden iddiasında bulunması üzerine, senedin davalı alacaklı tarafından talil edildiğini ve dolayısıyla ispat yükü altında olan tarafın davalı alacaklı olması sebebiyle davanın reddi kararının isabetsiz olduğu ifade edilmiştir. Esasen burada her ne kadar özel daire senedin sadece davalı alacaklı tarafından talil edildiğini ifade etse de davacı borçlunun, senetteki malen kayda rağmen hatır senedi olduğu sebebiyle bedelsiz olduğuna ilişkin iddiası talil olarak değerlendirilmemiştir. Oysaki davacı borçlunun senedin üzerindeki düzenlenme nedeninin aksini iddia etmesi Yargıtay uygulamalarına göre talili ifade eder. Ancak özel daire kararında çift taraflı talil değil, tek taraflı talilden hareket etmiştir. Görüldüğü üzere, talil kavramına yaklaşım biçimi, yüklenen anlam ve neyin talil neyin talil olmadığı hususu sabit değildir. Bunun sebebi talil kavramının ispat hukukunun genel hükümleriyle çatışıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir anlatımla, ileri sürülen beyanın kimin lehine hak çıkardığına ilişkin niteliği dikkate alınmaksızın ispat yükü belirlenmektedir.

olmadığını, kabulle birlikte davacı/ borçluya elden borç para verildiğini ve bunu ödemediğini savunmuştur. Mahkemece, bononun bedelinin malen mi nakden mi olduğu hususunun kesinleşmediği ve bedelin nakden ödendiğinin ispat edilemediği, senet bedelinin malen olduğunun kabul edildiği, bononun geçerli olduğu, dava konusu bononun hatır senedi olduğu yolundaki iddianın da davacı yanca kanıtlanamadığı gerekçesiyle davanın reddine...”

⁵³⁵ “Dava, bonodan dolayı borçlu bulunulmadığının tespiti istemine ilişkindir. Mahkemece dava konusu bononun hatır senedi olduğu yolundaki iddianın kanıtlanamadığı gerekçesiyle davanın reddine, %40 tazminatın davacıdan alınarak davalıya ödenmesine karar verilmiş, hüküm, davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dava konusu bonoda “malen” kaydı bulunduğu halde davalı alacaklı, senedin verilen borç para karşılığı düzenlendiğini savunarak senedin ihdas nedenini ta’lil etmiştir. Bu durumda, alacağın ispat yükü yer değiştirerek davalıya geçtiğinden davalıdan delilleri sunulup sonucuna göre hüküm kurulması gerekirken yazılı şekilde davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir.”

Yerel mahkemenin özel daire kararına karşı direnmesiyle Hukuk Genel Kurulu önüne gelen uyuşmazlıkta, Hukuk Genel Kurulu vermiş olduğu kararında, esas itibarıyla olaya bononun talili uygulaması çerçevesinde bakmamış, tamamen ispat hukuku çerçevesinde bir değerlendirme yapmıştır. Öncelikle menfi tespit davalarının ispat özelliklerinden bahsedilmiş⁵³⁶, borçlunun borcunu inkâr etmesi ve bileşik ikrar üzerinde durulmuştur. Buna göre menfi tespit davalarında kural olarak eğer davacı borçlu borcunu inkâr ederse, davalı alacaklı borcun varlığını ispat yükü altında olur, eğer borçlu borcunu kabul etmekle birlikte yeni bir vakıa ortaya koyarsa, bu durumda bileşik ikrar söz konusudur ve ikrara eklenen vakıa borçlu tarafından ispat edilmelidir.

Anılan kararın devamında⁵³⁷, senette yer alan malen kaydına rağmen hem davacı borçlunun hem de davalı alacaklının düzenlenme nedeninin malen olmadığına ilişkin beyanlarından dolayı, senedin mal karşılığında verilmemiş olduğunun ispatlanmış olduğu, bunun üzerine davalı alacaklının senedin verilen borç para karşılığında alındığına ilişkin iddiasının ispat yükünün davalı alacaklıya ait olduğu, zira iddia edilen vakıadan kendi lehine sonuç çıkaran tarafın ispat yükü altında olduğu, davacı borçlunun ise alacaklının bu iddiasını sadece inkâr ettiği, kabul edip de üzerine bir vakıa eklemediği için ispat yükünü üzerine almadığı gerekçesiyle, davanın reddi kararını bozmuş, ispat yükünün davacı borçluda değil, davalı alacaklıda olduğu ifade edilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu vermiş olduğu bu kararla, bononun üzerinde yer alan

⁵³⁶ “Menfi tespit davasında borçlu ya borçlanma iradesinin bulunmadığını ya da borçlanma iradesi bulunmakla birlikte daha sonra ödeme gibi bir nedenle düştüğünü ileri sürebilir. Borçlu borcun varlığını inkâr ediyorsa, bu durumlarda ispat yükü davalı durumunda olmasına karşın alacaklıya düşer. Borçlu varlığını kabul ettiği borcun ödeme gibi bir nedenle düştüğünü ileri sürüyorsa, bu durumda doğal olarak ispat yükü kendisine düşecektir. Görülmektedir ki, menfi tespit davasında kural olarak, ispat yükü davalı/alacaklıdadır ve alacaklı hukuki ilişkinin (borcun) varlığını kanıtlamak durumundadır.”

⁵³⁷ “Şu durumda, takibin dayanağını teşkil eden dolayısıyla da alacaklının alacağını ispat aracı durumundaki bonoda bulunan “malen” kaydının doğru olmadığı yönündeki borçlu iddiası alacaklı yanca da kabul edilmiş, temeldeki hukuki ilişki yönünden bonodaki bu ispat kaydı bizzat alacaklı tarafından değişikliğe uğratılmıştır. Alacağın varlığını ve dayandığı temel ilişkinin senettekinden farklı olduğunu iddia eden alacaklı artık kendi dayandığı ve senetten anlaşılmayan elden para verilme olgusunu ispat yüküyle karşı karşıyadır. Eş söyleyişle, kendi dayanağı olan senetteki sebepten ayrılarak elden para verildiği iddiasını ortaya atarak, “bir vakıadan kendi lehine haklar çıkaran/iddia eden” taraf davalı/alacaklıdır ve bu vakıayı ispat etmeye mecburdur, dolayısıyla ispat yükü davalı/alacaklıdadır. Borçlu aralarında temel ilişkinin varlığını kabul etmemiş, kendisine ispat yükü getirecek olan ödeme nedeniyle karşılıksızlık iddiasında bulunmamış, aksine borcun varlığını inkâr etmiştir. Alacaklının bonodaki malen kaydına karşın alacak borç ilişkisinin mal alışverişine dayanmadığı yönündeki kabulü karşısında davacı/borçlunun iddiası bu noktada sabit olmaktadır. Lehtarın yani alacaklının “bedelin para olarak verildiği” iddiasını ispat yükü ise kendisinde bulunmaktadır. Hal böyle olunca; mahkemece kanıt yükünün davalı tarafta olduğu gözetilerek, davalının savını kanıtlayabilmesi için olanak verilip, tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, kanıt yükünün tayininde yanlıya düşülerek davanın reddine ilişkin önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır.”

kayıtlara ilişkin olarak ispat yükünün kime ait olacağı sorununu bononun talili kavramına göre değil, ispat hukuku çerçevesinde çözmüştür. Bu bağlamda borçlunun borcu inkâr etmesi ile kabul etmesi arasında ayırım yapılmış ve anılan durumlara göre ispat yükünün farklılaşacağı ifade edilmiştir. Şüphesiz Yargıtay'ın bu yöndeki yaklaşımı daha isabetlidir. Zira tarafların söylemlerinin niteliği dikkate alınmaksızın, sadece kaydın aksinin söylenip söylenmemesine göre bir değerlendirilmenin yapılması, somut olaya göre farklılaşabilen durumları tek tip haline getirebildiğinden, hatalı kararlar ortaya çıkabilir.

Esas itibarıyla anılan kararda, her ne kadar Yargıtay'ın yaklaşımı doğru ise de eksiktir. Zira Yargıtay somut olaya sadece borçlunun inkârı ve bileşik ikrarı durumları üzerinden değerlendirme yapsa da ispat hukuku açısından vasıflı ikrar üzerinden de bir değerlendirme yapılmalıdır⁵³⁸. Buna göre vasıflı ikrarda, borçlu aralarındaki ilişkiyi kabul etmekte, ancak hukuki niteliğinin iddia edildiği gibi olmadığını ifade etmektedir⁵³⁹. Anılan olayda borçlu aradaki ilişkiyi kabul etmekte, diğer bir ifadeyle bonoyu alacaklıya verdiğini kabul etmekte ancak bunun niteliğinin farklı olduğunu belirtmekte ve verme sebebini hatırlı ilişkisi olarak ifade etmektedir. Burada vasıflı ikrar olduğundan, borçlunun ikrarının bölünebilir bölünemeyeceğine göre ispat yükü belirlenir. Hâkim görüş vasıflı ikrarın bölünemeyeceği yönünde olduğundan, diğer bir ifadeyle borçlunun ikrarı kabul durumu ve hukuki nitelik iddiası olarak ikiye ayrılıp, borçlunun hukuki nitelik değişikliği iddiasıyla ispat yükünü üzerine aldığı durumu kabul edilmediğinden, burada ispat yükü alacaklı üzerinde olmaya devam etmektedir. Zira davalı malen kaydı bulunan bononun nakden düzenlendiğini beyan ederek lehine olan ispat soyutluğunu etkisiz hale getirdiğinden, bundan faydalanamaz⁵⁴⁰. Eğer davalı alacaklı, davacı borçlunun hatırlı ilişkisi iddialarına karşı sessiz kalsaydı yahut bedel kaydına uygun beyanda bulunmuş olsaydı, davacı borçlunun vasıflı ikrarı nedeniyle ispat yükü davalı alacaklı üzerinde kalmaya devam etmesine rağmen, davalı alacaklı HMK m. 200 uyarınca bir senet olan bonoyu sadece sunmakla üzerine düşen ispat yükünü yerine getirmiş olduğundan⁵⁴¹, ispat hukuku anlamında bir senet olan bonoya karşı iddiada bulunan davacı borçlu, HMK m. 201 ve m. 190 uyarınca ispat yükü altında olurdu. İfade edilen sebeplerden dolayı davalı

⁵³⁸ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 30.

⁵³⁹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 346.

⁵⁴⁰ Bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

⁵⁴¹ Bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

alacaklı ispat yükü altındadır ve bononun borç para karşılığında alındığının ispat edilememesi nedeniyle davacı borçlunun davası kabul edilmelidir. Bu bağlamda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun kararı sonuç itibarıyla isabetlidir, ancak gerekçelendirme ispat hukuku açısından eksiktir.

Keza, bir diğer Hukuk Genel Kurulu kararında⁵⁴², benzer biçimde yaklaşım sergileyerek, tarafların ortaya koyduğu iradenin niteliğine göre ispat yükü belirlenmeye çalışılmıştır. Nitekim kararda, bizim de katıldığımız üzere, bonoda öngörülen sebepten farklı bir sebebin ileri sürülmesinin, esas itibarıyla bononun kabulü anlamı taşıdığı ve davalının iddia ettiğinden farklı bir hukuki ilişki sebebiyle bononun düzenlendiği manasına geldiği belirtilmiştir. Ancak bu tespite bağlanan sonuca katılmamaktayız⁵⁴³. Zira hukuki ilişkinin farklı olduğuna yönelik iddia vasıflı ikrar kapsamında kalmaktadır ve vasıflı ikrarın bölünemeyeceğinden hareketle ispat yükü karşı taraf olan davalı üzerinde kalmaya devam etmektedir. Ancak davalı bedel kaydına uygun beyanda bulunmuşsa ya da sadece bonoyu sunmakla yetinmişse, ispat soyutluğundan yararlandığından kendi üzerine düşen ispat yükünü yerine getirmiş sayılır, bu durumda davacı, ispat yükü altında olur. Zira davalı alacaklı HMK m. 200 uyarınca bir senet olan bonoyu sadece sunmakla üzerine düşen ispat yükünü yerine getirmiş olduğundan, ispat hukuku anlamında bir senet olan bonoya karşı iddiada bulunan davacı borçlu, HMK m. 201 ve m. 190 uyarınca ispat yükü altında olur. Ancak bunlar gerçekleşmeden sadece davacının hukuki ilişkisinin farklılığına ilişkin iddiası, vasıflı ikrar kapsamında kaldığından, tek başına ispat yükününün davacı üzerinde olması sonucunu doğurmaz. İspat yükü davalı üzerinde kalmaya devam eder.

Her ne kadar bonodaki bedel kaydına ilişkin uyumsuzluklarda, yer yer Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararlarına da yansıyan, ispat hukuku hükümlerine göre ispat yükünün belirlenmesine ilişkin yaklaşım gelişse de bu yaklaşım istikrarlı değildir. Bu nedenle ispat yükünün belirlenmesinde öncelikle lehtarın ispat soyutluğundan yararlanıp yararlanmadığının tespiti yapılmalı, alacaklı yeni sebep ileri sürerek lehine olan ispat

⁵⁴² YHGK., 04.03.2015 T., E. 2013/1409, K. 2015/885, “Görülmektedir ki, menfi tespit davasında kural olarak, hukuki ilişkinin varlığını ispat yükü davalı/alacaklıdadır ve alacaklı hukuki ilişkinin (borcun) varlığını kanıtlamak durumundadır. Borçlu bir hukuki ilişkinin varlığını kabul etmiş, ancak bu hukuki ilişkinin senette görüldenden farklı bir ilişki olduğunu ileri sürmüşse bu kez, hukuki ilişkinin kendisinin ileri sürdüğü ilişki olduğunu ispat külfeti davacı borçluya düşmektedir. Zira, davacı borçlu senedin varlığını kabul etmekle birlikte bir hukuki ilişkiye dayanmadığını değil, başka bir hukuki ilişkiye dayandığını ileri sürmekte; temelde bir hukuki ilişkinin varlığını kabul etmektedir.”, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 30.08.2024).

⁵⁴³ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 32.

soyutluğunu çürütüyorsa, diğer bir anlatımla ispat hukuku anlamında bir senet olan bonoya karşı HMK m. 201 kapsamında bir iddiada bulunuyorsa⁵⁴⁴ bu durumda ileri sürülen sebebe karşı davacının beyanı dikkate alınarak ispat hukuku çerçevesinde ispat yükü belirlenmelidir.

2.6.4.4. Talil Kavramı ve İspat Hukuku İlkelerine Göre Bir Yargıtay Daire Kararının⁵⁴⁵ Değerlendirilmesi

Üzerinde nakden kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı, bononun bilinçli bir şekilde davalıya verilmediğini, oğlu için davalıdan traktör satın alma işlemleri sırasında kendisine imzalatılmış olabileceğini, satım konusu traktörün davalıya sonradan iade edildiği iddia ederek davalıya borçlu olmadığını tespitini istemiş; davalı ise aralarındaki traktör alım satım işlemleri nedeniyle söz konusu bononun alındığını beyan ederek davanın reddini talep etmiştir⁵⁴⁶. İlk derece mahkemesi ise vermiş olduğu kararında, davacının bonodaki imzaya ilişkin çelişkili beyanlarda bulunduğundan itibar edilemeyeceğini belirterek, iddiasını ispatlayamayan davacının davasının reddine karar verilmiştir⁵⁴⁷. Yargıtay ise vermiş olduğu kararında, davacının imza inkârının araştırılması gerektiği, imzanın davacıya ait olduğunun tespit edilmesi durumunda nakden kaydı bulunan bononun traktör satımı nedeniyle alındığını iddia eden davalının bedel kaydını talil etmiş olacağı, bu nedenle ispat yükünün alacaklıda olduğundan bahisle ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur⁵⁴⁸.

⁵⁴⁴ Bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

⁵⁴⁵ Yargıtay 19. HD., 14.02.2018 T., E. 2016/14339, K. 2018/595, (kararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 02.11.2024).

⁵⁴⁶ “Davacı taraf, davalının kambiyo senetlerine dayalı takip yaptığını, takip dayanağı bononun kendisi tarafından bilinçli olarak verilmediğini, davalıdan oğlu için traktör satın alınması sırasında belgelerin arasında kendisine imzalatılmış olabileceğini, bonodaki imzanın kendisine ait olmadığını, satım konusu traktörün davalıya iade edildiğini ileri sürerek, senedin iptalini, davalıya borçlu olmadığını tespitini, dava konusu senedin iptalini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili, taraflar arasında traktör satım sözleşmesi yapıldığını, takip dayanağı senedin bu nedenle davalıya verildiğini, iddiaların yazılı olarak ispatlanması gerektiğini savunarak davanın reddini ve icra inkâr tazminatının davacıdan tahsilini istemiştir.”

⁵⁴⁷ “Mahkemece, takip dayanağı bononun keşidecisinin davacı olduğu, davacının bonodaki imzanın aidiyetine ilişkin çelişkili beyanları dikkate alınarak davacının imza inkârı ve imza incelemesi talebine itibar edilmediği, diğer iddialar yönünden ispata yeterli ve elverişli delil bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı tarafından temyiz edilmiştir.”

⁵⁴⁸ “Mahkemece öncelikle davaya konu bonodaki keşideci imzasının davacıya ait olup olmadığı yönünde deliller toplanıp bilirkişi incelemesi yaptırılarak tespit edilmeli, imza davacıya ait çıktığı takdirde ise davalının uyuşmazlık konusu bononun traktör alım satım nedeniyle verildiğini iddia etmiş olduğu, bonodaki düzenleniş sebebinde ise nakten ibaresinin bulunduğu anlaşılmakla bono düzenleniş sebebinin davalı tarafından talil edilmiş olması nedeniyle ispat yükümlülüğü davalıya geçmiş olup, davalı söz konusu bononun traktör alım satımından kaynaklanan borç nedeniyle verildiğini yazılı delillerle ispatla yükümlüdür.”

Yukarıda ifade edildiği üzere, öncelikle bononun talilinden söz edebilmek için düzenleyenin bono üzerindeki imzayı kabul ediyor ve fakat bedel kaydının aksini ileri sürüyor olması gerekmektedir. Söz konusu olayda davacı bono üzerindeki imzanın, iradesinin fesada uğratılarak alınmış olabileceğini iddia etmiştir. Davacının irade bozukluğuna ilişkin iddiası talil kapsamında değerlendirilemez ve davacı söz konusu iddiasını tanık deliliyle ispat edebilecektir⁵⁴⁹. Ancak Yargıtay'ın bozma kararında imzanın davacıya ait olup olmadığına ilişkin bir inceleme yapılmasına karar vermiş olmasından dolayı, davacının imzasını ayrıca inkâr etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bono üzerinde yer alan imzanın inkâr edilmesi durumunda, ortada artık bir talil iddiasından söz edilemez. Zira talil kavramında borçlu imzayı kabul eder ve fakat bedel kaydını kabul etmeyerek aksini ileri sürer⁵⁵⁰. Yapılan inceleme sonrası imzanın davacıya ait olduğunun anlaşılması durumunda farklı ihtimaller ortaya çıkmaktadır.

Kararda, davacının bono üzerindeki imzaya ilişkin açıklamalarının yanı sıra satım konusu traktörün iade edildiği belirtilmiştir. Burada davacının beyanının kapsamı tam olarak anlaşılamamaktadır. Eğer davacı, *“benim tarafımdan verildiği iddia edilen bono davacının belirttiği gibi traktör alımına karşılık gelen bedel olarak verilmedi, traktör alımının bu bonoyla bir ilgisi yoktur. Zaten traktörü satın aldıktan sonra biz iade ettik”* anlamına gelecek şekilde beyanda bulunmuşsa, talil kavramına göre davacının iddiası talil olarak değerlendirilemez, bu durumda davacının iddiası irade bozukluğuna ilişkin hükümlere göre veya imza inkârı durumunda imzanın davacıya ait olup olmadığı ile ilgili tespitiyle belirlenir. Bu ihtimalde davacının beyanları talil kapsamında kalmazken, alacaklı nakden kaydı bulunan bononun traktör satımı nedeniyle malen düzenlendiğini belirterek bonoyu talil ettiğinden lehine olan ispat soyutluğundan yararlanamaz⁵⁵¹ ve ispat yükü davalı alacaklıda olur⁵⁵². Bu ihtimalde Yargıtay'ın kararı talil kavramına uygundur. Diğer ihtimalde ise davacı traktör alımı nedeniyle bononun düzenleyene verildiğini kabul etmiş, ancak daha sonradan traktörü iade ettiği gerekçesiyle borçlu olmadığını tespitini istemiş olmasıdır. Buna göre davacı bono üzerindeki imzaya ilişkin açıklamaları dışında,

⁵⁴⁹ Tutumlu, “Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı”, 172; Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 157.

⁵⁵⁰ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 20.

⁵⁵¹ Tüzemen Atık, *Açık Kambyo Senetleri*, 359; Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, 14. Ayrıca Bkz. “2.2. Bononun İspat Hukukundaki Karşılığı: Senet”.

⁵⁵² Bozgeyik ve Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, 263.

davalının bononun traktör satımı nedeniyle düzenlendiğine ilişkin iddiaları karşısında, traktörün iade edildiğini belirtmiştir. Davacının traktörün iade edildiğine ilişkin beyanı, bonodan dolayı borçlu olmadığının sebebi olarak ileri sürüldüyse, ki ilk derece mahkemesince imza aidiyetine ilişkin davacının çelişkili beyanlarda bulunduğu belirtilmiş, davacı bono üzerinde yer alan nakden kaydının aksini, bononun malen düzenlendiğini kabul etmiştir. Buna göre bononun malen düzenlendiğini iddia eden davalı alacaklı ile birlikte davacı da söz konusu traktörün iade edildiğini belirtmek suretiyle talil uygulamasına göre bonoyu talil etmiştir. Bu durumda talil kavramına göre her iki taraf da bonoyu karşılıklı olarak talil ettiğinden, çift taraflı talilden dolayı ispat yükünün yer değiştirmeyerek davacı borçlu üzerinde olması gerekir⁵⁵³. Ancak Yargıtay, davacının satım konusu traktörün iade edildiğine ilişkin iddiayı talil kapsamında değerlendirmeyerek, davalı alacaklının bonoyu tek taraflı talil etmiş olacağından bahisle ispat yükünün davalı üzerinde olacağı ifade edilmiştir.

Davacının beyanının kapsamı son ihtimalde belirtildiği gibi ise Yargıtay'ın vermiş olduğu karar talil kavramına göre çelişkilidir. Zira davacının beyanları talil kapsamında kalmasına rağmen, talil olarak değerlendirilmemiştir. Savunduğumuz görüş⁵⁵⁴ doğrultusunda ispat hukukunun genel hükümlerine göre bir değerlendirilme yapılacak olursa, esas itibarıyla belirtilen son ihtimalde davacının beyanları dikkate alındığında bağlantılı bileşik ikrarın varlığının kabulü gerekir. Zira her ne kadar bono üzerinde nakden kaydı yer alsa da davalının traktör satımı karşılığında bononun düzenlendiği beyanı davacı tarafından kabul edilmiştir. Bu nedenle traktör satımına ilişkin vakıa yönünden davalının iddiası ispatı gereken vakıa olmaktan çıkmıştır. Davacı bunun üzerine eklediği yeni vakıayı HMK m. 190 uyarınca ispat yükü altındadır. Buna göre traktörü iade etmesinden dolayı davalıya karşı borçluluk durumunun bulunmamasından kaynaklı bononun bedelsiz kaldığı iddiasını, ispat yükü altındadır. Buna göre davacı borçlunun irade açıklamaları son ihtimalde belirttiğimiz kapsamda ise, ispat yükü davalı alacaklıda değil, ikrar ettiği vakıaya yeni bir vakıa ekleyen davacı borçludur.

⁵⁵³ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 340.

⁵⁵⁴ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta'lili”, 17.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BONONUN TALİLİ UYGULAMASININ HUKUKİ SONUCU BAĞLAMINDA TALİL İDDİASININ İSPATI

3.1. Genel Olarak

Tezimizin ikinci bölümünde, Yargıtay uygulamasıyla ortaya çıkan talil kavramını ve bu kavramın ispat yükünün belirlenmesindeki etkisi üzerinde durulmuşken, bu bölümde talil kavramıyla dağılımı belirlenen ispat yükünün sonucu olan ispat faaliyetinin nasıl yerine getirileceği üzerinde durulacaktır. Öncelikle Yargıtay'ın talil uygulaması ışığında ispat yükü dağılımını nasıl belirlediğine ilişkin kuralları özetleyerek hatırlamak gerekirse:

Bonoda Bir Bedel Kaydının Bulunmaması veya Bedel Kaydı Söz Konusu Olmasına Rağmen Uyuşmazlığın Bedel Kaydından Kaynaklanmaması:

Daha önceden ifade edildiği üzere, her borcun mutlaka bir sebebi vardır. Bu anlamda bir borcun sebebi gösterilmemiş olabilir ancak, gösterilmese de mutlaka bir sebebi vardır. Bu nedenle içtihadı birleştirme kararında⁵⁵⁵ ifade edildiği üzere, alacaklı olduğunu iddia eden kişi öncelikle alacağının sebebini ortaya koymalı, ardından ortaya koyulan sebebin gerçekleştiğini ispatlamalıdır. Ancak TBK m. 18 anlamında soyut borç tanımına veya bir kambiyo senedine dayanan alacaklı, ispat soyutluğundan faydalanacağından senedi ortaya koymakla alacağını ispatlamış sayılır. Borçlu, borçlu olmadığını iddia ediyorsa, ispat soyutluğunun aksini iddia ettiğinden, soyut borç tanımının sebebini ve bu sebebin gerçekleşmediğini ispat etmesi gerekmektedir. Çalışma konumuz bakımından daha özel olarak ifade etmek gerekirse, bir bonoya dayalı olarak alacaklılık iddiasında bulunulması durumunda, düzenleyen, lehtara karşı borcu olmadığını iddia ederse, öncelikle bononun düzenlenmesine neden olan sebebi ortaya koymalı, ardından bu sebebin gerçekleşmediğini ispatlamalıdır. Bu durumda bonodaki bedel kaydına ilişkin bir itiraz bulunmadığından bononun talil edildiğinden söz edilemez.

Bedel Kaydı Bulunan Bir Bonoya İlişkin Olarak Yalnızca Alacaklının Bedel Kaydının Aksini İddia Etmesi⁵⁵⁶:

Bedel kaydı öngörülen bir bonoda alacaklı öngörülen kaydın aksini iddia ediyorsa, artık

⁵⁵⁵ Yargıtay İBBGK., 12.04.1933 T., E. 1933/31, K. 1933/7, karar için bkz. Şener, *Tüm Yargıtay İctihadi Birleştirme Kararları: Hukuk - Ceza*, 36.

⁵⁵⁶ Bkz. "2.5.2.1. Bononun Sadece Alacaklı Tarafından Talil Edilmesi".

lehine olan ispat soyutluğundan faydalanamayacaktır⁵⁵⁷. Zira alacaklı bonoda öngörülen kaydın aksini iddia etmektedir. Bu anlamda dayandığı yeni sebebi ve bu sebebin gerçekleştiğini ispat yükü altındadır. Zira HMK m. 190 gereğince ileri sürülen vakıadan kendi lehine hak çıkaran kimse, o vakıayı ispat yükü altındadır. Bu anlamda Yargıtay uygulamasına göre burada bononun alacaklı tarafından tek taraflı talili söz konusudur. Bedel Kaydı Bulunan Bir Bonoya İlişkin Olarak Yalnızca Borçlunun Bedel Kaydının Aksini İddia Etmesi⁵⁵⁸:

Bonoya dayalı olarak alacaklılık iddiasında bulunan alacaklı zaten ispat soyutluğundan faydalandığından, bunun üzerine borçlunun bonodaki bedel kaydının aksini iddia etmesi durumunda ispat yükü üzerinde kalmaya devam edecektir. Buna göre bedel kaydının aksini iddia etmese de zaten ispat yükü altında olan borçlu, bedel kaydının aksini iddia ederek bonoyu talil ettiğinden ispat yükü üzerinde kalmaya devam etmektedir. Bu anlamda Yargıtay uygulamasına göre burada bononun borçlu tarafından tek taraflı talil edilmesi durumu söz konusudur.

Bedel Kaydı Bulunan Bir Bonoya İlişkin Olarak Hem Borçlunun Hem de Alacaklının Karşılıklı Olarak Bedel Kaydının Aksini İddia Etmesi⁵⁵⁹:

Eğer hem borçlu hem de alacaklı bedel kaydının aksini iddia ediyorsa, burada alacaklının ispat soyutluğundan faydalandığı baştaki duruma geri dönmekte ve borçlu dayanmış olduğu yeni bedel kaydını ispatla yükümlü olmaktadır. Bu anlamda burada Yargıtay uygulamasına göre bononun karşılıklı olarak çift taraflı talil edilmesi durumu söz konusudur.

Yukarıda özetlemiş olduğumuz üzere, Yargıtay'ın talil kavramıyla ispat yükünün dağılımını belirledikten sonra, bu belirlemenin sonucu olarak ispat yükü üzerine düşen tarafın, ispat yükünü nasıl yerine getireceği üzerinde duracağız. Zira bono üzerinde yer alan bedel kaydının aksinin iddia edilmesi olarak ifade edilen talil kavramı, senetle ortaya konulan bir beyana karşı olarak söylenmiş ve senedin hüküm ve kuvvetini azaltacak mahiyette bir iddia olduğundan, ancak senet veya senet kuvvetinde delillerle ispat edilebilir⁵⁶⁰. Ancak HMK m. 200/2 gereğince karşı tarafın muvafakati varsa tanık delili

⁵⁵⁷ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 567.

⁵⁵⁸ Bkz. "2.5.2.2. Bononun Sadece Borçlu Tarafından Talil Edilmesi".

⁵⁵⁹ Bkz. "2.5.3. Bononun Çift Taraflı Talili".

⁵⁶⁰ YHGK., 06.11.2013 T., E. 2013/200, K. 2013/1540, "Usul hukukumuzda senede karşı senetle ispat zorunluluğu ilkesi kabul edilmiştir. Senede bağlı olan her çeşit iddiaya karşı def'i (savunma) olarak ileri sürülen ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak nitelikte bulunan hukuki işlemler,

ile de ispatlamak mümkündür⁵⁶¹. Bu anlamda talil kavramına göre ispat yükü üzerine düşen tarafın iddiasını ispatlayabilmesine yönelik olarak kesin deliller üzerinde duracağız.

3.2. Medeni Usul Hukukumuzdaki Delil Sistemine Genel Bir Bakış

Ortaya atılan bir iddianın doğru olduğuna ilişkin hâkimi ikna⁵⁶² etmeye yönelik faaliyete ispat⁵⁶³, ispat faaliyetini gerçekleştirmek için kullanılan araçlara ise ispat araçları, diğer bir anlatımla delil denir⁵⁶⁴. Genel olarak ifade etmek gerekirse delillerle ilgili iki tür sistem mevcut olup bunlardan ilki, ispat faaliyetinde bulunacak olan tarafın mutlaka kanunda belirtilen delillerden biri ile iddiasını ispatlaması gerektiğini öngören katı delil sistemidir⁵⁶⁵. Diğeri ise, her ne kadar Kanun'da deliller belirtilmiş olsa da ispat faaliyetini sadece belirtilen delillerle sınırlamayıp, tarafların iddiasını ispatlamaya elverişli her şeyin delil olarak kabul edildiği ve Türk hukuku sisteminde da benimsenmiş olan serbest delil sistemidir⁵⁶⁶.

Belirtilen delil sistemlerinin yanı sıra hâkimin yargılamada ileri sürülen delilleri nasıl

m.290'daki meblağdan az bir miktara ilişkin olsa bile tanıkla ispat olunamaz; ancak senet (kesin delil) ile ispat edilebilir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024).

⁵⁶¹ Yargıtay 19. HD., 18.09.2012 T., E. 2012/1911, K. 2012/13066, “Yazılı veya kesin delillerle ispatlanması gereken bir konuda karşı tarafın açık muvafakatı olmadan dinlenen tanıkların anlatımlarına göre hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024).

⁵⁶² Taraflarca iddia edilen vakıaların, hâkim nezdinde ikna bakımından kabul görmesi için gereken ve kanunda öngörülen ispat ölçüsüne, ispat dereceleri denir. İspat dereceleri, tam ispat (kesin ispat) ve yaklaşık ispat (gerçeğe yakın ispat) olmak üzere iki türden oluşmaktadır. Tam ispatta, iddia edilen vakıalarla ilgili olarak herhangi bir kuşkuya yer vermeksizin, kesin olarak hâkimin inandırılması söz konusuyken; yaklaşık ispatta ise, iddia edilen vakıanın doğru olmama ihtimali her zaman bulunmakla birlikte, iddia edilen vakıanın gerçekleştiğinin hâkim tarafından muhtemel görülmesi durumu söz konusudur. Kanunen özellikle öngörüldüğü zaman söz konusu olabildiğinden, istisnai bir ispat derecesi olan yaklaşık ispat, genellikle hâkimin hızlı bir şekilde karar vermesi gereken durumlar ile delil ikamesinin zor olduğu ve bundan dolayı tam ispatın beklenemeyeceği hallerde gündeme gelmektedir. Örneğin, HMK m. 390/3 uyarınca, hâkimin ihtiyadi tedbire karar verebilmesi için yaklaşık ispat ölçüsü yeterli görülmüştür, tam ispat aranmamıştır. Bkz. Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 526-27. Esas itibarıyla, iddia konusu vakıaların kesin deliller ile ortaya konulması halinde, hakimin vicdani kanaati önem arz etmeksizin, anılan kesin deliller ile vicdani kanaatinin oluştuğu kabul edilir. Bkz. Hakan Albayrak, “Yaklaşık İspat” (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), 285-86. Mukayeseli hukukta ispat ölçüsüne dair teorilerle ilgili detaylı açıklamalar için bkz. Alangoya vd., *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 303 vd.; Albayrak, “Yaklaşık İspat”, 287 vd.; Hakan Albayrak, “Medeni Usul Hukukunda İspat Kolaylığı Kavramı”, *Kırıkkale Hukuk Mecmuası* 4, sy 2 (2024): 939 vd.

⁵⁶³ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 841; Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medeni usul hukuku*, 5. bs (Filiz, 2021), 251; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV, 1966; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 465; Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 503.

⁵⁶⁴ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 487; Budak ve Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, 275.

⁵⁶⁵ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 379.

⁵⁶⁶ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 379; Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 532.

değerlendireceğine ilişkin olarak ise iki tür sistemden bahsedilmekte olup bunlardan ilki, hakimin delilleri değerlendirme biçimine ilişkin kanuni bir sınırlama olmaksızın delillerin değerlendirilmesinde serbestinin söz konusu olduğu, delillerin serbestçe değerlendirilmesi sistemidir⁵⁶⁷ Diğerisi ise ileri sürülen delillerin ancak kanunda belirtilen sınırlamalar dahilinde değerlendirilip karar verilen, hakimin kesin delillerle bağlı olduğu ve aynı zamanda Türk hukukunda da görülen kanuni delil sistemidir⁵⁶⁸.

Esas itibarıyla HMK m. 198’de belirtildiği üzere hukukumuzda, hâkimin delilleri serbestçe değerlendireceği kural olarak belirlenmiş olup kanuni istisnalar saklı tutulmuştur⁵⁶⁹. Kesin delil olarak ifade edilen bu istisnalar ise, HMK m. 200 vd. düzenlenen senet, m. 225 vd. düzenlenen yemin ve m. 303’te düzenlenen kesin hükümdür. Anılan deliller yargılamada söz konusu olduğu zaman, hâkim bu delilleri serbestçe takdir edemez⁵⁷⁰. Eğer kesin deliller geçerli olarak kurulmuşsa, artık hâkim için bağlayıcıdır⁵⁷¹ ve hâkim geçerli olarak ileri sürülen kesin delillerin gerçeği yansıtmadığını takdir edemez⁵⁷². Buna göre ileri sürülen bir vakıanın ispatı için kesin delil gösterilmişse, artık hâkim vakıanın doğruluğunu kabul ederek kesin delile uygun karar vermek zorundadır. Zira kanuni delil olarak da ifade edilen kesin deliller, şartların ve uygulanması kanun tarafından belirlendiğinden, anılan şartlar gerçekleştiğinde hâkimin takdir yetkisi olmaksızın vakıaya göre karar verilmesi gerekmektedir⁵⁷³.

Delillerin serbestçe değerlendirilmesi sisteminin görünüm biçimi olan takdiri deliller ise, şartları ve hükümleri kanun tarafından öngörülmemiş olduğundan hâkimi bağlamayan, hâkimin serbestçe takdir edeceği delillerdir⁵⁷⁴. Takdiri deliller, HMK m.240-265 arasında düzenlenen tanık, m.266-287 arasında düzenlenen bilirkişi ve m.288-292 arasında düzenlenen keşif delilidir. Ancak HMK m. 192’de belirtildiği gibi, kanunun bir vakıa için zorunlu bir delil öngörmediği, diğer bir anlatımla takdiri delille ispatın kabul edildiği durumlarda kanunda düzenlenmemiş olsa da vakıaya ispata elverişli her şey delil olarak

⁵⁶⁷ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 490-91.

⁵⁶⁸ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 379.

⁵⁶⁹ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 490-91.

⁵⁷⁰ Konuralp, *Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı*, 23-24; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 490.

⁵⁷¹ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 935; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3656; Alangonya vd., *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 317.

⁵⁷² Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 490.

⁵⁷³ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3656.

⁵⁷⁴ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 935.

kabul edilebilir⁵⁷⁵. Bununla birlikte HMK m. 189/4'te belirtildiği üzere, ileri sürülen bir vakıanın ispatı için ortaya konulan delilin, söz konusu vakıayı ispata elverişli olup olmadığına ilişkin değerlendirmeyi mahkeme yapar. Sözelimi senetle ispat edilmesi gereken bir vakıanın tanıkla ispat edilmeye çalışılması durumunda, söz konusu vakıa için tanık delili elverişli bir delil değildir.

Özetlemek gerekirse, usul hukukumuzda genel olarak serbest delil sistemi benimsenmiş olup buna göre kanunda belirtilmese de ispata elverişli her vakıa delil niteliği taşıyacaktır. Delillerin değerlendirilmesi yönünden ise belirli bir miktarı geçen hukuki işlemler ya da belirli bir miktarı geçmese de senede karşı ileri sürülen iddialar bakımından kesin delil sistemi, bunun dışında kalan vakıalar için ise delillerin serbestçe değerlendirileceği takdiri delil sistemi benimsenmiştir. Ancak taraflar HMK m. 193 gereğince aralarında yapacakları delil sözleşmesi ile kesin delille ispatı öngörülen vakıaları takdiri delille ispatlayabileceği konusunda anlaşabileceği gibi, tersi de mümkündür.

3.3. Talil Kavramıyla Belirlenen İspat Yükümlüsünün İspat Faaliyeti: Kesin Delillerle İspat

3.3.1. Genel Olarak

Talil kavramı neticesinde ispat yükü üzerine düşen tarafın iddiasını kesin delillerle ispatlaması gerekmektedir⁵⁷⁶. Zira ispat yükü üzerine düşen taraf, bono üzerinde yer alan bedel kaydına itirazda bulunmakta ve aksini iddia etmektedir. Bu nedenle söz konusu iddia senedin hüküm ve kuvvetini azaltacak mahiyetli bir iddiadır⁵⁷⁷. Buna göre senedin hüküm ve kuvvetini azaltacak bir iddia, ancak senet hüküm ve kuvvetinde olan bir delille ispatı mümkündür⁵⁷⁸. Bu bağlamda bu nitelikte bir iddia kural olarak ancak kesin delillerle ispat edilebilir⁵⁷⁹.

⁵⁷⁵ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 492.

⁵⁷⁶ Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 155-56; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3705-6; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1304.

⁵⁷⁷ Kavak, *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüküne Etkisi*, 149.

⁵⁷⁸ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1303. Bkz. Yargıtay 19. HD., 09.01.2014 T., E. 2013/18785, K. 2014/846, “Takibe dayanak bono “malen” kaydını ihtiva etmekte olup, HMK 201. md. hükmüne göre, senede karşı her türlü iddianın yazılı delille ispatlanması gereklidir. Bu durumda, davacının senedin teminat senedi olduğuna dair iddialarını yazılı delillerle ispatlaması gerekir.”, (kararاما.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.09.2024).

⁵⁷⁹ YHGK., 06.11.2013 T., E. 2013/200, K. 2013/1540, “Usul hukukumuzda senede karşı senetle ispat zorunluluğu ilkesi kabul edilmiştir. Senede bağlı olan her çeşit iddiaya karşı def'i (savunma) olarak ileri sürülen ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak nitelikte bulunan hukuki işlemler,

HMK’da ifade edilen kesin deliller⁵⁸⁰, HMK m. 200 vd. düzenlenen senet, m. 225 vd. düzenlenen yemin ve m. 303’te düzenlenen kesin hükümdür⁵⁸¹. Aşağıda talil niteliğinde iddiada bulunan tarafın iddiasını ispat için kullanabileceği kesin delilleri, talil kavramı bağlamında inceleyeceğiz.

3.3.2. Talil İddiasının Senetle İspatı

Talil uygulamasıyla ispat yükü üzerine düşen tarafın talil iddiasını ispatlayabileceği kesin delillerden ilki HMK m. 200 vd. düzenlenen senetlerdir⁵⁸². Bu nedenle HMK bağlamında senet kurumunun üzerinde durulması gerekmektedir. Aşağıda ispat hukuku bağlamında senet kurumu üzerinde durulacaktır.

3.3.2.1. Bir Usul Hukuku Kurumu Olarak Senet Kavramı

Her ne kadar HMK’da belgenin tanımı⁵⁸³ yapılmış olsa da belgenin bir türü olan senedin herhangi bir tanımlaması yapılmamıştır⁵⁸⁴. Yargıtay tarafından⁵⁸⁵, bir kimseden sadır olan ve o kimse aleyhine sonuç doğuran yazılı belge olarak tanımlanan senet⁵⁸⁶, bir kimsenin kendi aleyhine olacak şekilde hazırladığı veya kendi aleyhine kullanabilecek olması

m.290'daki meblağdan az bir miktara ilişkin olsa bile tanıkla ispat olunamaz; ancak senet (kesin delil) ile ispat edilebilir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 04.09.2024).

⁵⁸⁰ İspata gerek olmayan bir vakıa olarak ikrar kavramına ilişkin açıklamalar için bkz. “2.6.2. Bir Usul Hukuku Kavramı Olarak İkrar”

⁵⁸¹ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 501; Tok ve Koltas, “Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler”, 2667.

⁵⁸² Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 342.

⁵⁸³ HMK m. 199- “*Uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları bu Kanuna göre belgedir.*”

⁵⁸⁴ Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 492; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 502; Serdar Kale ve Salih Keser, “Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 21, sy 2 (2015): 719.

⁵⁸⁵ YHGK., 26.02.2016 T., E. 2014/366, K. 2016/198, “*Genel anlamıyla senet, iradenin (iradeye ilişkin beyanın) dış aleme bir yazılı belge olarak yansımasıdır. Hukuki anlamda ise bir kimsenin hazırladığı ve kendi aleyhine sonuç doğuran bir belgedir. Medeni usul hukukunda senet bir kesin delil, yani ispat vasıtasıdır.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 05.09.2024); YHGK., 22.02.2022 T., E. 2020/703, K. 2022/170, “*Yazılı bir belgenin hukukî anlamda senet niteliğini taşıyabilmesi için irade açıklamasında bulunan tarafın imzasını veya imza olarak kabul edilen bir işaretini içermesi gerekir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 18.09.1963 tarih 10/27 sayılı kararında hukukî anlamda senedin tanımı yapılmış ve “davacı ile davalı arasında bir hukukî ilişkiyi belgelendirmek üzere düzenlenmiş ve sözü edilenlerden biri tarafından öbürüne yöneltilmiş yahut sözü edilenlerce birbirlerine karşılıklı olarak yöneltilmiş irade beyanlarını kapsayan kağıtlar” olduğu belirtilmiştir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 05.09.2024).

⁵⁸⁶ Tok ve Koltas, “Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler”, 2668; İlhan E. Postacıoğlu, *Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları*, 2. bs (İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1964), 191 vd.

maksadıyla hazırlamaksızın aleyhine sonuç doğurabilecek nitelikte olan, imzasını⁵⁸⁷ ya da bunun yerine geçen bir işareti⁵⁸⁸ içeren yazılı belgeye denir⁵⁸⁹. Düzenleyenin sıfatı ve taşıdığı ispat gücüne göre senetler, adi senetler ve resmi senetler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁵⁹⁰.

Resmi bir makamın veya bir kamu görevlisinin müdahalesi olmaksızın, aleyhine delil teşkil edecek kimselerce düzenlenen senetlere adi senet denir⁵⁹¹. Senedin aleyhine delil teşkil edecek kimseye yönelik hüküm ifade edebilmesi için, her ne kadar senet metninin o kimse tarafından doldurulmuş olması gerekme de imzanın mutlaka o kimseden sadır olması gerekmektedir⁵⁹². Buna karşılık aleyhine delil teşkil edecek kimsenin imzasını

⁵⁸⁷ Bkz. TBK m. 15-İmza-

⁵⁸⁸ Bkz. TBK m. 16-İmza yerine geçen işaretler-; HMK m. 206-İmza atamayanların durumu-. Yargıtay 11. HD., 06.12.2021 E. 2021/4358, K. 2021/6861, “Bilirkişiler tarafından düzenlenen raporda davacı ...’ın davalı bankada hesap açarken 18/04/2011 tarihli Bireysel Müşteri Sözleşmesine parmak izi bastığı ve parmak izinin DYS ye kaydedildiği belirtildiği anlaşılmış olup, HMK 206/2. madde “imza atamayan kimselerin cüzdanla iş yapmayı usul edinmiş kuruluşlarla olan işlemlerde kullanacakları mühür kazanmış imza, işaret veya parmak izinin işlemin başlangıcında hesap defterine veya cüzdanına basılmış olması veya önceden noterde bir örneği saklanmak üzere onanmış bulunması yeterli olup, her işlemde ayrıca onamaya bağlı değildir.” hükmü gereğince davacının davaya konu işlemleri için noter onayının gerekmemesi, işlemin hastanede yapılmasına hukuken bir engelin bulunmaması ve davalı banka çalışanının davadışı ... ile işbirliği içinde hareket ettiğine dair iddia ispatlanamadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir.” (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 05.09.2024)

⁵⁸⁹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 386; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 938; Budak ve Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, 287 vd.; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3672; Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 549 vd.; Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 492; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 502; Necmettin M. Berkin, “Usul Hukukunda Senetler ve Senetlerin İspat Kuvveti” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1947), 9; Alangoya vd., *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 325 vd.

⁵⁹⁰ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 390. Bkz. YHGK., 26.02.2016 T., E. 2014/366, K. 2016/198, “Senet düzenleme biçimi ve ispat gücüne göre adi ve resmi olmak üzere ikiye ayrılır. Resmi bir makam veya memurun katılımı ile düzenlenmiş olan senetler resmi senetlerdir. Resmi bir makam ya da memurun katkısı olmaksızın hazırlanmış olan senetler ise adi senetlerdir.” (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 05.09.2024).

⁵⁹¹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 393; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 943; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3804; Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 496; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 504.

⁵⁹² Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 393; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 943. Bkz. Yargıtay 13. HD., 16.09.2019 E. 2016/28448, K. 2019/8367, “Senet ise yazılı bir belgede açıklanan irade beyanıdır. Senet genel olarak kağıt üzerine yazılır. Ancak kağıttan başka malzeme örneğin (kumaş, tahta, metal, taş vb.) üzerine yazılan yazılar da senet olabilir. Senet onu düzenleyenin yani aleyhine delil teşkil edecek kişinin imzasını, mührünü ya da el ile yapılmış bir işaretini taşıması gerekir. Senetler ispat güçlerine göre adi senet ile resmi senetler olmak üzere ikiye ayrılır. Resmi bir makam veya memurun katılımı olmaksızın düzenlenen senetlere adi senetler denir. Genel olarak taraflarca düzenlenir. Fakat taraflar senedi bir başkasına yazdırarak altını imza etmekle de yetinebilirler. HMK m.205 hükmüne göre mahkeme huzurunda ikrar olunan veya mahkemece inkâr edenden sadır olduğu kabul edilen adi senetler aksi ispat edilmedikçe kesin delil sayılırlar. Aksi miktarı ne olursa olsun tanıkla ispat edilemez (m.201). Somut olayda davacı tarafından takibe dayanak kılınan belge, davalının aleyhine delil teşkil edecek irade beyanını içermekte olup, davalı da senetteki imzanın kendisine ait olduğunu yargılama sırasında ikrar etmiştir. Davalının senette tahrifat iddiası da yoktur. Şu halde senedin, kenarları gayrimuntazam kesilmiş bir kağıt parçası olmasının veya üzerindeki yazıların ve imzaların farklı farklı kalemlerle yazılmış olmasının HMK m.205 vd. maddelerine göre ispat gücünü etkileyen bir yanı

taşımayan ve fakat o kimse tarafından el yazısı ile doldurulmuş olan belge senet (kesin delil) niteliği taşımasa da HMK m. 202’de düzenlenmiş olan delil başlangıcı olarak kabul etmek mümkündür⁵⁹³. HMK m. 205/1 ve m. 209/1 hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, üzerindeki yazı veya imzanın inkâr edilmemesi durumunda adi senedin kesin delil niteliği taşıyacağı⁵⁹⁴, aleyhine delil teşkil edecek kişi tarafından yazının veya imzanın inkâr edilmesi durumunda ise, hakkında bir karar verilmeye kadar adi senedin kesin delil niteliği taşımayacağı⁵⁹⁵ ve bu süreçte herhangi bir işleme esas alınamayacağı sonucu çıkmaktadır. Bunun yanında HMK m. 208/3 uyarınca da yazı veya imza inkârında bulunan tarafın bu iddiasını ayrı bir dava açarak ileri sürebileceği gibi, aynı mahkemede ileri sürerek ön sorun şeklinde incelenmesini de talep edebilir⁵⁹⁶. Mahkeme tarafından sahtecilik incelemesinin nasıl yapılacağı HMK m. 211⁵⁹⁷, de ayrıntılı

bulunmamaktadır.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 05.09.2024); Yargıtay 3. HD., 13.09.2022 T., E. 2022/4652, K. 2022/6443, “*Resmi bir makam veya memurun katılması olmaksızın düzenlenen senetlere adi senet denir. Adi senet genellikle taraflarca düzenlenir. Senet metninin, senet kendisine karşı delil teşkil edecek kişi tarafından yazılmış olması gerekli değildir; senedin o kişinin imzasını taşıması gerekli ve yeterlidir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 05.09.2024).

⁵⁹³ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 968; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3735. Bkz. Yargıtay 14. HD., 07.06.2021 T., E. 2019/4504, K. 2021/3781, “*İnanç sözleşmesi, 05.02.1947 tarihli ve 20/6 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı uyarınca ancak, yazılı delille kanıtlanabilir. Bu yazılı delil, tarafların getirecekleri ve onların imzalarını taşıyan bir belge olmalıdır. Açıklanan nitelikte bir yazılı delil bulunmasa da, taraflar arasındaki uyumsuzluğun tümünü kanıtlamaya yeterli sayılmamakla beraber bunun vukuuna delalet edecek karşı tarafın elinden çıkmış (inanılan tarafından el ile yazılmış fakat imzalanmamış olan bir senet veya mektup, daktilo veya bilgisayarla yazılmış olmakla birlikte inanılanın parafını taşıyan belge, usulüne uygun onanmamış parmak izli veya mühürlü senetler gibi) “Delil başlangıcı” niteliğinde bir belge varsa 6100 sayılı HMK’nun 202.maddesi uyarınca inanç sözleşmesi “Tanık” dahil her türlü delille ispat edilebilir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 06.09.2024).

⁵⁹⁴ Özden Özkaya-Ferendeci, “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16, sy Özel (2014): 817; Kavak, *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüklüne Etkisi*, 67; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 505.

⁵⁹⁵ Serdar Nart, “Alman ve Türk Hukukunda Senetle İspat”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9, sy 1 (2007): 229. Bkz. Yargıtay 13. HD., 13.09.2010 T., E. 2010/8722, K. 2010/11193, “*Davacı, verdiği borca karşılık davalıdan 13.250.000.000 TL miktarlı senet aldığını, senet bedeli ödenmediği için icra takibi yaptığını belirterek, itirazın iptali talepli bu davayı açmıştır. Davalı ise senet altındaki imzanın kendisine ait olmadığını belirterek, icra takibine itiraz etmiştir. Mahkeme, tanzim tarihi bulunmadığı için adi senet hükmünde olan belgenin yazılı delil başlangıç olduğu ve davacının davasını yasal delillerle ispatlayamadığı gerekçesiyle, davanın reddine karar vermiştir. Oysa tanzim tarihi bulunmayan ve adi senet olan belge yazılı delil başlangıç değil, borç ikrarını içeren yazılı delildir. Ne varki davalı belgedeki imzayı inkâr ettiğine göre, HUMK’nun 309 ve devamı maddeleri gereğince senet üzerinde imza incelemesi yapıp, sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde davanın reddi, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 06.09.2024).

⁵⁹⁶ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 953; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 505.

⁵⁹⁷ HMK m. 211-Sahtelik incelemesi-(1) *Bir belgenin sahteliğinin iddia edilmesi durumunda, bu hususta karşı tarafın açıklamaları da dikkate alınarak, aşağıdaki sıra ile inceleme yapılarak öncelikle karar verilir: a) Hâkim, yazı veya imzayı inkâr eden tarafı isticvap ettikten sonra bir kanaat edinmemişse, huzurda bu kişiye yazı yazdırıp imza attırmak suretiyle elde ettiği belge ve diğer delilleri değerlendirir. Hâkim, sahtelik konusunda başka bir incelemeye gerek duymadan karar verebilecek durumda ise gerekçesini açıkça belirtmek suretiyle, senedin sahteliği hakkında bir karar verir. İsticvap için mahkemeye davet edilen taraf,*

olarak düzenlenmiştir⁵⁹⁸.

Resmi bir makamın ya da kamu görevlisinin müdahalesi ile düzenlenen resmi senetlere⁵⁹⁹, kural olarak resmiyetleri NK⁶⁰⁰ m. 60 gereğince noterler tarafından verilir⁶⁰¹. Noter resmi senetleri NK m. 84-86'da düzenlenen düzenleme biçiminde olabileceği gibi,

belirtilen günde hazır bulunmadığı takdirde, inkâr etmiş olduğu belgedeki yazı veya imzayı ikrar etmiş sayılır; bu husus kendisine çıkartılacak davetiyede ayrıca ihtar edilir.

b) (a) bendi hükmüne göre yaptığı incelemeye rağmen, hâkimde sahtelik konusunda kesin bir kanaat oluşmamışsa, bilirkişi incelemesine karar verir. Bilirkişi incelemesinden önce, mevcutsa, o tarafa ait olan karşılaştırma yapmaya elverişli yazı ve imzalar, ilgili yerlerden getirtilir. Bilirkişi, bu yazı ve imzalarla, o mahkemede elde edilen yazı ve imzaları esas alarak inceleme yapar. Bilirkişi, inceleme için gerekli görürse, kendi huzurunda tarafın yeniden yazı yazması veya imza atmasını mahkemeden talep edebilir.

⁵⁹⁸ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 505. Yargıtay 11. HD., 16.06.2021 T., E. 2020/3955, K. 2021/5123, “Dava, İİK'nın 72. maddesi uyarınca sahtecilik iddiasına dayalı olarak açılan menfi tespit istemine ilişkindir. Mahkemece bozma ilamına uyulduktan sonra Adli Tıp Kurumu tarafından alınan raporda, 31.10.2006 tanzim tarihli senetle ilgili hiçbir inceleme yapılmamış ancak diğer senetlerdeki imzanın kuvvetle muhtemel davacıya ait olduğu belirtilmiştir. Hazırlık soruşturması ve Ağır Ceza mahkemesinde alınan bilirkişi raporunda ise senetlerdeki imzanın davacıya ait olmadığı belirtilmiştir. Bu durumda mahkemece alınan raporla, ceza dosyasında alınan raporlar arasında çelişki oluşmuştur. Mahkemece yapılacak iş Osmaniye 1. Ağır Ceza Mahkemesinin 2011/157 esas sayılı dosyasının kesinleşip kesinleşmediğinin beklenilmesine, şayet Ağır Ceza Mahkemesinin kararı kesinleşmiş ise çelişkinin giderilmesi için TBK'nın 74. maddesi kapsamında değerlendirilmesine, kesinleşmemiş ise çelişkinin giderilmesi için 3 kişilik Grafoloji ve Sahtecilik konusunda uzman bilirkişilerden rapor alınarak sonucuna göre karar verilmesi gerektiğinden eksik incelemeye dayalı hükmün bozulması gerekmektedir.”; Yargıtay 23. HD., 25.02.2016 T., E. 2015/647, K. 2016/1064, “Mahkemece fizik ve grafoloji incelemelerinde Adli Tıp İhtisas Dairesi'nin nihai merci olmadığı göz önünde bulundurularak öncelikle davacının huzurda HMK'nın 211. maddesi hükmüne uygun olarak imzaları alındıktan sonra grafoloji ve kriminal alanlarında uzman başka bir kuruma (Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal Laboratuvarı, Güzel Sanatlar Akademisi gibi) grafolojik metotlar ve optik aletler ile inceleme yaptırılarak denetime elverişli yeni bir bilirkişi raporu alınarak, oluşacak uygun sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekirken, eksik incelemeye dayalı olarak yazılı şekilde hüküm kurulmasının doğru görülmediği gerekçesiyle bozulmuştur. Mahkemece bozma kararına uyularak yapılan yargılama sonucunda alınan bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamına göre; Söke Jandarma Kriminal Laboratuvar Amirliği raporu ile İ...öğretim görevlilerinden oluşan bilirkişi heyeti raporunda, imzanın davacının elinin ürünü olabileceğinin kuvvetle muhtemel olduğunun tespit edildiği gerekçesiyle, davanın ve davalının tazminat isteminin reddine karar verilmiştir....hükmün ONANMASINA....”; Yargıtay 11. HD., 07.04.2022 T., E. 2021/975, K. 2022/2959, “Dava, kambiyo senedine özgü takibin dayanağı olan bonoda kendisine atfen atılan imzaların eli ürünü olmadığı iddiasına dayalı, borçlu tarafından açılmış menfi tespit ve istirdat davasıdır. Mahkemece bozma ilamına uyularak, davacı asilin, duruşmada, dava konusu bonodaki kendisine atfen atılan imzaların eli ürünü olmadığını beyan etmesinin üzerine, imza örnekleri alınmış ve diğer belge asıllarındaki imza örnekleri ile karşılaştırma yapılarak, 17.07.2019 tarihli Adli Tıp Kurumu raporu, 21.11.2019 tarihli Jandarma uzmanlık raporu, 13.07.2020 tarihli 3 kişilik bilirkişi heyeti raporu tanzim edilmiş ve dosyaya sunulmuştur. Bozma ilamından sonra alınan bu üç raporda, dava konusu senet üzerine atılı bulunan imzaların davacının eli ürünü olmasının kuvvetle muhtemel olduğu belirtilmiş olup, raporlar birbirini teyit etmiştir. Mahkemece yapılan araştırma sonucunda alınan raporların denetime elverişli olması, birbirini doğrulaması sebebiyle senet üzerindeki imzanın davacının eli ürünü olduğu anlaşılmasına rağmen davanın reddi gerekirken kabulü doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir.”; (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 06.09.2024).

⁵⁹⁹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 390; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 944; Berkin, “Usul Hukukunda Senetler ve Senetlerin İspat Kuvveti”, 27 vd. Resmi senet kavramı resmi belge ile aynı anlama gelmemektedir. Resmî belge, resmi senet kavramını kapsamakla birlikte, kişinin kendisi aleyhine irade açıklaması ve imzasını taşımayan bir resmi belgenin resmi senet olduğundan bahsedilemez. Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 506.

⁶⁰⁰ RG, 05.02.1972, 14090.

⁶⁰¹ Ali Cem Budak vd., *Avukatlık ve Noterlik Hukuku* (Filiz Kitabevi, 2021), 159.

NK m. 90-93'te düzenlenen ilgililerin beyanlarını onaylama biçiminde de olabilir⁶⁰². Kamu görevlisinin düzenlediği senedin resmi senet olabilmesi için yetkili olarak usulüne uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir⁶⁰³. HMK m. 204/1 ve m. 204/2'de belirtildiği üzere, ilamlar ve düzenleme biçimindeki noter senetleri sahteliği sabit oluncaya dek kesin delil sayılırken, onaylama biçimindeki noter senetleri ile kamu görevlisinin yetkili ve usulüne uygun olarak düzenlediği resmi senetler aksi sabit oluncaya dek kesin delil sayılırlar. HMK m. 204/1 ile HMK m. 204/2 arasındaki fark, ilkinin aksi ispat edilemez, ancak sahteliği ispat edilebilir⁶⁰⁴. İkincisinin ise hem aksi hem de sahteliği ispat edilebilir. HMK m. 209/2'da belirtildiği üzere, resmi bir senetteki yazı veya imza inkârı, adi senettekinden farklı olarak sahteliği mahkeme kararıyla sabit oluncaya kadar herhangi bir işleme esas alınmasına yönelik bir engel yoktur. HMK m. 208/4 uyarınca resmi senetlere yönelik yazı veya imza inkârında adi senetlerden farklı olarak, ön sorun şeklinde yargılamanın görüldüğü mahkemede incelenemeyecek, ayrı bir dava ile sahteliğin ileri sürülmesi gerekmekte olup bu davanın açılması için inkârda bulunan kişiye kesin süre verilecek, bu süre içinde senede resmiyet veren makamın da taraf olarak gösterildiği bir dava açması beklenecektir⁶⁰⁵. Resmi senede ilişkin açılan davanın incelemesi de HMK m. 211'e göre yapılacaktır. Verilen kesin süre içerisinde ayrı bir dava açılmadığı takdirde, yazı veya imza inkârı dinlenmeyecektir (HMK m. 94).

3.3.2.2. Senetle İspat Zorunluluğu ve İstisnaları

HMK m. 200/1'de düzenlendiği üzere, belli bir miktar veya değer üzerinde olan hukuki işlemlerin senetle ispat edilmesi gerekmektedir⁶⁰⁶. İspat sınırı olan bu miktar veya değer

⁶⁰² Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 506-7.

⁶⁰³ Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 495-96.

⁶⁰⁴ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 507.

⁶⁰⁵ Budak vd., *Avukatlık ve Noterlik Hukuku*, 240-41. Bkz. Yargıtay 11. HD., 09.06.2022 T., E. 2021/1271, K. 2022/4686, “Davaya konu olayda, sahtecilik iddiasına konu vekaletnamelerin noter tarafından düzenlenen belgeler olduğu hususu gözetildiğinde, davacının sahtelik iddiasının ancak ilgili noterin de taraf gösterileceği ayrı bir davada incelenip karara bağlanabilecektir. Bu durumda, asıl davaya bakan mahkemece, sahtelik iddiasında bulunan tarafa HMK'nun 208/son maddesi uyarınca ilgili notere karşı bu davaya birleştirilmesi istemli olarak dava ikame etmesi için iki haftalık kesin verilmesi ve sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, bu husus nazara alınmadan karar verilmesi doğru olmamış bozmayı gerektirmiştir.” (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 06.09.2024).

⁶⁰⁶ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 404; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 508. Bkz. Yargıtay 3. HD., 09.10.2019 T., E. 2019/49, K. 2019/7680, “Kural olarak, kira ilişkisinin varlığını ve aylık kira bedelinin ne kadar olduğunu ispat külfeti davacıya, davalı tarafından kabul edilen kira bedelinin ödendiğinin ispat külfeti ise davalıya düşer. Davacının talep ettiği yıllık kira miktarı HMK'nın 200. maddesi uyarınca belirlenecek senetle ispat sınırının üzerinde ise davacı kira bedelini yazılı belge ile kanıtlamak zorundadır. Yazılı delille kanıtlanmadığı takdirde ise davalının

sabit olmayıp, VUK⁶⁰⁷ mükerrer m. 298'e göre Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca her yıl belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılmak suretiyle bulunan değer esas alınmaktadır. Bu değer 2025 yılı için 33.751,585 TL'dir. Buna göre bir hak üzerinde etki doğurma nitelikleri olan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamandaki değer veya miktarı, o yıl için belirlenen değeri aşması durumunda senetle ispat edilmesi zorunludur⁶⁰⁸. İspat sınırı hukuki işlemin yapıldığı yıldaki değere göre belirlendiğinden, doğal olarak sonraki yıllardaki değişikliklerden etkilenmez⁶⁰⁹.

HMK m. 200/1'in son cümlesinde belirtildiği gibi, ödeme veya borçtan kurtarma gibi bir nedenle hukuki işlem için belirlenen ispat sınırının altına düşülse dahi senetle ispat zorunluluğu devam etmektedir⁶¹⁰. Senetle ispat zorunluluğuna ilişkin medeni usul hukuku kuralının, ilgili olduğu durumlarda ceza yargılaması bakımından da geçerli olduğu ifade edilmektedir⁶¹¹. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu vermiş olduğu bir kararında⁶¹², ceza yargılaması ile hukuk yargılamasındaki ispat farklılıklarının olduğuna değindikten sonra, senede bağlanmış bir borcun ödenip ödenmediği konusunda ceza yargılamasında ve hukuk yargılamasında farklı usullerin uygulanmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar ortaya çıkarabileceğinden bahisle, bunun önlenmesi bakımından hukuk yargılamasındaki usul kurallarının uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.

Senetle ispat zorunluluğu, Kanun'da belirtildiği gibi, hukuki işlemlere yöneliktir⁶¹³; haksız fiil, sebepsiz zenginleşme gibi hukuki işlem sayılmayan vakıalar her türlü delille ispat edilebilir⁶¹⁴. Ödeme gibi borcu sona erdiren sebeplerin de senetle ispat edilmesi

kabulünde olan miktar esas alınmalıdır. Yine davalı da aynı koşullar altında yıllık kira bedelinin senetle ispat sınırının üzerinde olması durumunda kira borcunun ödendiğini yazılı belge ile ispat etmelidir.", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 07.09.2024).

⁶⁰⁷ RG, 10.01.1961, 10703.

⁶⁰⁸ Berkin, "Usul Hukukunda Senetler ve Senetlerin İspat Kuvveti", 115 vd.

⁶⁰⁹ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 964.

⁶¹⁰ Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 501.

⁶¹¹ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3722.

⁶¹² YCGK., 05.02.2013 T., E. 2012/1086, K. 2013/40, "Ceza ve hukuk mahkemelerinde, sübuta ilişkin bir sorunun çözümünde farklı usul kurallarının uygulanması farklı hukuki sonuçları ortaya çıkarabilecektir. Senede bağlı bir borcun ödendiği iddiasının ceza mahkemesinde serbest delil usulü, hukuk mahkemesinde ise, istisnalar dışında sınırlı delil usulüne göre çözümünün ve bundan dolayı farklı sonuçların ortaya çıkmasının kabulü, adalet ve hakkaniyete aykırı düşecektir. Bu nedenle, senede bağlı borcun ödenip ödenmediğine ilişkin sorunun çözümünde, ceza ve hukuk mahkemelerinden verilen farklı kararların uygulamada doğuracağı sakıncalarının önlenmesi bakımından, tanıkla ispat konusunda ceza mahkemesinin hukuk mahkemesinin bağlı olduğu usul kurallarını uygulaması gerekmektedir.", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 07.09.2024).

⁶¹³ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 508; Berkin, "Usul Hukukunda Senetler ve Senetlerin İspat Kuvveti", 116.

⁶¹⁴ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 964; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1301; Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 368.

gerektiği ifade edilmektedir⁶¹⁵. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında⁶¹⁶, malın teslim edilmesi olgusuna bir hukuki sonuç bağlandığı ve bu nedenle hukuki işlem niteliğinde olduğundan bahisle, alacağın değeri gözetildiğinde senetle ispat edilmesinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir.

Senetle ispat zorunluluğunun istisnaları⁶¹⁷ HMK m. 200/2, m. 202 ve m. 203'te düzenlenmiştir. Bunlardan ilki esas itibarıyla istisna kapsamında düzenlenmemiş olsa da tanıkla ispat edebilme olanağı getirdiğinden, bu kapsamda değerlendirilmesinde bir sakınca olmayan m. 200/2 hükmüdür⁶¹⁸. Buna göre HMK m. 200/2'de belirtildiği üzere, senetle ispat zorunluluğunun söz konusu olduğu hallerde, bu zorunluluk hatırlatılarak tanık dinlenmesine muvafakat edilmişse, bu delile başvurulabilir⁶¹⁹. Diğer bir anlatımla, karşı tarafça, hatırlatmaya rağmen muvafakat edilirse ispat sınırı dikkate alınmaksızın tanık deliline başvurabilecektir⁶²⁰.

Senetle ispatı mümkün olmaması dolayısıyla tanıkla ispat olanağı verilen diğer bir istisnaya konu hukuki işlemler ise m. 203'te 6 bent halinde düzenlenmiştir. Bunlardan ilki maddi veya manevi imkânsızlık halleri, diğeri ise beklenmeyen bir hal nedeniyle senedin bulunamamasıdır⁶²¹. Buna göre:

Yakın hısımlar arasındaki hukuki işlemler, aradaki ilişkinin yapısından kaynaklı olarak manevi imkânsızlık nedeniyle tanıkla ispat olanağı öngörülmüştür⁶²². Tabii her hısımlık için kabul edilmeyen bu olanak HMK m. 203/1-a'da; altsoy, üstsoy, kardeşler, eşler, kaynana, kayınbaba, gelin ve damat arasındaki hukuki işlemler için sınırlı olarak

⁶¹⁵ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 405; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 964; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 508.

⁶¹⁶ Yargıtay 19. HD., 09.11.2015 T., E. 2014/19720, K. 2015/14302 “*Davalı 6. fatura kapsamındaki malların kendisine teslim edilmediğini savunarak bunlara yönelik talebin reddini istemiştir. Davacı ise bu fatura kapsamındaki malları davalıya teslim ettiğini ileri sürdüğünden alacağın miktarı gözetildiğinde bu yöndeki iddiasını yazılı delille kanıtlamak zorundadır. Zira malın teslimi kendisine hukuki sonuçlar bağlanan bir hukuki işlem niteliğindedir. Bu itibarla somut olayda tanık dinlenmesi usul ve yasaya aykırıdır. Mahkemece bu yönler gözetilmeksizin tanık deliline dayanılarak 6 nolu fatura bedeli yönünden yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 07.09.2024).

⁶¹⁷ Berkin, “Usul Hukukunda Senetler ve Senetlerin İspat Kuvveti”, 133 vd.; Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 559 vd.; Budak ve Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, 322 vd.

⁶¹⁸ Detaylı açıklamalar için bkz. “3.3.2.5. Delil Sözleşmesi”.

⁶¹⁹ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 509; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1300.

⁶²⁰ Mustafa Göksu, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy 1 (2011): 61.

⁶²¹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 405.

⁶²² Göksu, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları”, 61; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 965; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3759-60.

düzenlenmiştir⁶²³. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında⁶²⁴, davanın taraflarının kardeş olduğu ve senetle ispat edilmesi gereken bir uyuşmazlığa ilişkin olarak, davacının göstermiş olduğu tanığın beyanlarıyla davacı iddiası olan ödeme olgusunun ispatlandığı kabul edilmiştir.

İşin niteliği gereği veya tarafların durumları değerlendirildiğinde hukuki işlemin senede bağlanmaması teamül olarak yerleşmişse, tanıkla ispat mümkündür⁶²⁵. Burada hukuki işlemin senede bağlanmamasının teamül olduğuna ilişkin vakıanın ispatı gerekmektedir öncelikle. Yargıtay vermiş olduğu bir kararında⁶²⁶, ilk derece mahkemesince dayı yeğen ilişkisi bulunan tarafların birlikte yaşamaları sebebiyle işin niteliği gereği senede bağlanmamasının teamül kabul edilerek davalı tanığının beyanı esas alarak ödeme olgusunu kabul edip davayı reddetmesi kararını bozmuş, işin niteliği gereği bir teamülden bahsedilemeyeceği ve taraflar arasında kanunun aradığı düzeyde de bir hısımlık söz konusu olmadığından bahisle, davalının ödeme olgusunu senet (kesin delil) ile ispat etmesi gerektiğine karar vermiştir.

Senet alınmasının imkânsız olduğu veya olağanüstü güçlük arz ettiği durumlarda, taraflar arasındaki hukuki işlemler tanıkla ispat edilebilecektir⁶²⁷. HMK m.203/1-c’de örnek olarak yangın ve deprem gibi imkansızlıklardan bahsedilmiştir.

Hukuki işlemler düzenlenirken meydana gelen irade sakatlıkları ile aşırı yararlanma hali

⁶²³ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1:965.

⁶²⁴ Yargıtay 3. HD., 06.06.2022 T., E. 2022/185, K. 2022/5422, “Bu bağlamda, davacı ödeme iddiasının ispatı için tanık deliline dayanmış ve gösterdiği tanık mahkemece dinlenmiştir. Davacı tanığı ve tarafların kardeşi olan ...’ın beyanı değerlendirildiğinde ödeme olgusunun ispatlandığı anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca, mahkemece; yukarıda açıklanan maddi ve hukuki olgular çerçevesinde, tüm dosya kapsamı birlikte değerlendirildiğinde, davacı tarafça ileri sürülen iddianın ispatlanmış olduğu gözetilerek, davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken; yanılığın değerlendirme ile yazılı şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 08.09.2024).

⁶²⁵ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3772; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 966.

⁶²⁶ Yargıtay 3. HD., 18.03.2021 T., E. 2020/7558, K. 2021/2944, “İlk derece mahkemesince, tarafların dayı yeğen olmaları ve birlikte yaşamaları nedeniyle, ...K m. 203/1-b gereğince işin niteliğine göre işin senede bağlanmamasının taraflar arasında teamül olduğu gerekçesiyle davalı tanığının beyanı esas alınarak davalının bankadan tahsil ettiği bedeli davacıya ödediği kabul edilerek davanın reddine karar verilmiş ise de somut olayda taraflar arasında ...K’nın 203/1-a maddesinde öngörülen, senetle ispat kuralının istisnaları arasında sayılan hısımlık mevcut olmadığı gibi, yine davacı ile davalının birlikte yaşamalarının ...K’nın 203/1-b maddesinde öngörülen istisna kapsamında kabul edilemeyeceği nazara alındığında davalı ödeme savunmasını ancak yazılı delil ile ispat edebilir. Mahkemece açıklanan bu hususlar gözetilmeksizin yanılığın değerlendirme sonucu yazılı şekilde karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 08.09.2024).

⁶²⁷ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 966.

de tanıkla ispat edilebilecektir⁶²⁸. Hata, hile⁶²⁹, korkutma ve aşırı yararlanma hallerinde hukuki işlemin senede bağlanması maddi imkânsızlık söz konusu olduğundan, tanıkla ispat olanağı mümkün kılınmıştır⁶³⁰.

Hukuki işlemlere veya senetlere karşı üçüncü kişiler tarafından ileri sürülen muvazaa iddiaları da tanıkla ispat edilebilecektir. Bu düzenlemede sadece üçüncü kişiler yönünden bir istisna getirilmiştir. Hukuki işlemin veya senedin tarafları için senetle ispat zorunluluğu devam etmektedir.

Bir senedin malikinin elindeyken beklenmeyen veya zorlayıcı bir sebepten dolayı kaybolması ya da bir memura veya noterliğe teslim edilmiş haldeyken herhangi bir şekilde kaybolmuş olması hallerinde, taraflar iddiasını tanıkla ispat edebilecektir. Ancak bunun için, belirtildiği gibi kaybolduğunu gösteren delil veya emarelerin bulunması gerekmektedir⁶³¹.

HMK m. 202’de düzenleme altına alınan ve senetle ispat zorunluluğunun istisnalarından birini oluşturan delil başlangıcı, talil kavramı bakımından önemine binaen ayrı bir başlık altında incelenecektir.

3.3.2.3. Senede Karşı Tanıkla İspat Yasağı ve İstisnaları

HMK m. 201’de düzenlenen senede karşı senetle ispat kuralına göre, senede dayandırılarak ileri sürülen her türlü iddiaya karşı, bu iddianın bağlı olduğu senedin hüküm ve kuvvetini azaltacak nitelikteki hukuki işlemler, ispat sınırının altında kalan bir değerde olsalar dahi senetle ispat edilmeleri zorunludur⁶³². Burada her ne kadar tanıkla

⁶²⁸ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 509. Bkz. YHGK., 04.03.2015 T., E. 2014/2482, K. 2015/893, “Somut olayda da davacı tarafından ileri sürülen iddia, bahsi geçen ikrah olgusuna ilişkindir. Dava dilekçesindeki anlatımıyla davacı, ödenmiş olan 2.600,00 TL tutarındaki senedi almak için davalılar murisi Mehmet Ali Demirci’nin evine gittiğinde hakaret ve tehditlere maruz kalarak silah zoruyla kendisine 30.000,00 TL’lik başka bir senet imzalatırıldığını ve bu senedin icra takibine konduğunu iddia etmektedir. Yukarıda açıklanan yasa hükmü uyarınca (HUMK m. 293; HMK m. 203) davacının bu iddiasını ispatlamak için tanık dinletme hakkı bulunduğu açıktır.” (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 14.09.2024).

⁶²⁹ Yargıtay 19. HD., 17.04.2014 T., E. 2014/3592, K. 2014/7662, “Davacı vekili, müvekkilinin eski eşi olan davalının, müvekkilinin evlilikleri sırasında başka bir şahsa teminat olarak vermek üzere imzaladığı boş senedi ele geçirerek üzerini 150.000,00 TL doldurarak Bursa 18. İcra Müdürlüğü’nün 2011/15402 esas sayılı dosyasında takibe koyduğunu belirterek, müvekkilinin bu senetten dolayı borçlu olmadığına tespitini... Dava, hileye dayalı olarak alındığı iddia edilen kambyo senedinden dolayı borçlu bulunmadığının tespiti istemine ilişkindir. Davacının iddiaları BK m. 28 (TBK.m. 36) de belirtilen hile olarak değerlendirilemez. Kambyo senetlerine karşı borçlu bulunmadığının tespitinin yazılı delillerle ispatı gerekmektedir.” (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 14.09.2024).

⁶³⁰ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3776.

⁶³¹ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 969.

⁶³² Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 509-10.

ispat yasağından söz edilmiş ise de “takdiri deliller” ile ispat yasağı şeklinde anlaşılmalıdır⁶³³. Buna göre senede dayalı bir alacak talep edildiğinde, senette sebep gösterilmişse sebebin gerçekleşmediğini, sebep gösterilmemişse sebebi ve sebebin gerçekleşmediğine yönelik, karşılıksız olduğuna ilişkin veya hatır için verildiğine ilişkin iddiaların borçlu tarafından senetle ispat edilmesi gerekmektedir. Ayrıca imza atmak suretiyle boş bir şekilde düzenlenerek karşı tarafa verildiğine yönelik iddia da senede bağlı bir hakka karşı ileri sürüldüğünden, senetle ispat edilmesi zorunlu olacaktır⁶³⁴.

HMK m. 201’de senede bağlanan bir hakka karşı ileri sürülen ve o hakkı olumsuz yönde etkileyecek nitelikteki iddiaların senetle ispat edilmesinden bahsedilmektedir. Buna göre, nitelik itibarıyla ileri sürülen iddianın veya itiraz edilen hakkın bağlı olduğu senedin adı senet veya resmi senet olması, iddianın ispat edilebilirliği bağlamında bir fark yaratmamaktadır⁶³⁵. Zira hem resmi senetler hem de adi senetler kesin delil niteliği bakımından, adi senetler aksi iddia edilinceye kadar resmi senetler ise aksi sabit oluncaya kadar, aynı ispat gücüne sahiptirler. Dolayısıyla hem adi senetlerin hem de resmi senetlerin kesin delil niteliğinde olmaları başka bir şey, haklarında aksi yönde veya sahtelik yönünde iddia da bulunulduğunda delil olarak kullanılabilmelerindeki farklılık başka bir şeydir. Diğer taraftan senede karşı tanıkla ispat yasağına ilişkin hüküm emredici nitelikte olmadığından⁶³⁶, aşağıda belirtileceği üzere⁶³⁷, HMK m. 193’e göre, taraflar, aralarında yapacakları bir delil sözleşmesi ile senede bağlanmış olan bir hakka karşı ileri sürülen iddiaların, tanık veya başka delillerle ispat edilebileceğine ilişkin sözleşme düzenleyebilirler.

Senede karşı tanıkla ispat yasağının istisnaları⁶³⁸, aynı zamanda senetle ispat zorunluluğunun istisnalarını da oluşturan HMK m. 200/2, HMK m. 202 ile niteliğine uygun düştüğü ölçüde m. 203’te belirtilen düzenlemelerdir. HMK m. 203’te sayılan hallerden senetle ispat zorunluluğunun istisnasını oluşturup da senede karşı tanıkla ispat yasağının istisnasını oluşturmayan iki durum vardır: Yakın hısımlar arasında kurulan hukuki işlemler ile senede bağlanmaması teamül olan hukuki işlemler. Birinci durumda

⁶³³ Göksu, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları”, 57.

⁶³⁴ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 409.

⁶³⁵ Görgün vd., *Medeni Usul Hukuku*, 1503; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 510.

⁶³⁶ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 493.

⁶³⁷ Bkz. “3.3.2.5. Delil Sözleşmesi”.

⁶³⁸ Budak ve Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, 327 vd.

ilk hukuki işlem artık senede bağlandığından, senede bağlanan bu hukuki işleme karşı artık manevi imkânsızlık nedeniyle senet düzenlenememesinden bahsedilemeyecekken⁶³⁹, ikinci durumda ise ortada zaten senede bağlanan bir hukuki işlemin varlığından kaynaklı olarak artık söz konusu hukuki işlemin senede bağlanmamasının teamül olduğundan söz edilemeyecektir⁶⁴⁰. Bu itibarla, talil iddiası nedeniyle ispat yükü üzerine düşen taraf, bonoda yer alan bedel kaydının aksi yönündeki iddiasını, HMK m. 203/1-a ve b kapsamında kaldığından bahisle tanıkla ispatlama yoluna gidemeyecektir. Zira taraflar arasında başlangıçta bir bono, daha genel bir ifadeyle senet düzenlenmekle birlikte, aralarındaki manevi imkansızlığa sebebiyet veren manevi bağ ortadan kalkmıştır⁶⁴¹.

İfade edilenler ışığında, hatırlatmaya rağmen karşı tarafın açıkça tanık dinlenmesine muvafakat ettiği hallerde, senet alınmasının imkânsız olduğu veya olağanüstü güçlük arz ettiği durumlarda yapılmış olan senede karşı hukuki işlemlerde, hukuki işlemler düzenlenirken meydana gelen irade sakatlıkları⁶⁴² ile aşırı yararlanma hali, senede karşı ileri sürülen hukuki işlemin bağlı olduğu bir senedin malikinin elindeyken beklenmeyen veya zorlayıcı bir sebepten dolayı kaybolması durumlarında, iddia edilen hukuki işlemler tanıkla ispat edilebilecektir⁶⁴³. Keza senede karşı üçüncü kişilerin ileri sürdükleri muvazaa iddiaları da tanıkla ispat edilebilir⁶⁴⁴. Bir Yargıtay kararında da ifade edildiği üzere, irade sakatlıkları mevcut olduğunda doğası gereği bu iddiaların senede bağlanmasında maddi imkânsızlık olduğundan, tanıkla ispat edebilme olanağı öngörülmüştür⁶⁴⁵.

Yukarıda belirtildiği üzere, HMK m. 203/1-a'da ifade edilen yakın hısımlar arasındaki hukuki işlemlerin tanıkla ispat edilebileceğine ilişkin istisna, taraflardan birinin senede dayanması durumunda artık diğer taraf iddiasını tanıkla ispat edemeyecektir⁶⁴⁶. Buna göre yakın hısım dahi olsa eğer ileri sürülen hak bir senede bağlanmışsa, diğer tarafça

⁶³⁹ Postacıoğlu, *Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları*, 249.

⁶⁴⁰ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 973; Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 564.

⁶⁴¹ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3775.

⁶⁴² Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3776.

⁶⁴³ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 410.

⁶⁴⁴ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3716.

⁶⁴⁵ YHGK., 06.11.2013 T., E. 2013/200, K. 2013/1540 “*Senede karşı senetle ispat zorunluluğuna ilişkin kuralın istisnaları bulunmakta olup; hata, hile ve ikrah iddiaları bu istisnalar arasında yer almaktadır (HMUK. 293/5; HMK 203/ç). Hata, hile ve ikrah vakıaları senede bağlanması mümkün olmayan iddialardır ve senetle ispat edilmesinde maddi imkânsızlık vardır. Şu hâlde bu iddiaların tanıkla ispat edilebilmesi doğaldır.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 08.09.2024).

⁶⁴⁶ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 973; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3770.

ileri sürülen iddia ancak senet (kesin delil) ile ispat olunabilir⁶⁴⁷. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında⁶⁴⁸, HMK m. 203/1-a'da belirtilen istisnanın senetle ispat zorunluluğunun istisnası kabul etmiş, senede karşı tanıkla ispat yasağının istisnası olarak kabul edilemeyeceği haklı olarak ifade edilmiştir.

HMK m. 202'de düzenlenen ve senede karşı tanıkla ispat yasağının istisnalarından birini oluşturan delil başlangıcı kurumuna ilişkin aşağıda ayrı bir başlık olarak inceleme yapılacaktır.

3.3.2.4. Delil Başlangıcı

3.3.2.4.1. Bir Usul Hukuku Kavramı Olarak Delil Başlangıcı

HMK m 202'de düzenleme altına alınan delil başlangıcı, m. 202/1'de belirtildiği üzere senetle ispat zorunluluğunun söz konusu olduğu durumlarda, tarafın iddiasını tanıkla ispat edebilme olanağı veren bir usul hukuku kurumudur⁶⁴⁹. Bu anlamda delil başlangıcının söz konusu olduğu durumlarda tanık veya diğer takdiri deliller birlikte değerlendirilerek, senetle ispat zorunluluğu uygulanmaksızın iddia konusu vakıanın ispatına ilişkin mahkemece bir karar verilecektir⁶⁵⁰.

HMK m. 202/2'de delil başlangıcının tanımı yapılmıştır. Buna göre ileri sürülen vakıayı tam olarak ispat edememekle birlikte, en azından iddia edilen vakıanın gerçekliğini muhtemel gösteren ve aleyhine ileri sürülen kişi veya temsilcisi tarafından verilen veya gönderilen belgeyi ifade etmektedir. Tanımdan hareketle bir ispat aracının delil başlangıcı

⁶⁴⁷ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3770; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1301.

⁶⁴⁸ Yargıtay 3. HD., 15.05.2019 T., E. 2017/75462, K. 2019/3208, “*Davalı ... davaya konu senedin üçüncü bir kişiye teminat amacıyla verildiğini iddia etmiş olup davacı da bu iddiayı kabul etmemiştir. Mahkemece dava konusu senedin davacı ile davalı ... arasında evlilik birliği devam ederken verildiği bu nedenle HMK 203/1-a bendi uyarınca eşler arasında düzenlenen işlemlerde tanık dinlenebileceği belirtilerek dinlenen tanık beyanlarına göre davanın reddine karar verilmiş ise de eşler arasında HMK 203/1 maddesi senetle ispat zorunluluğu istisnaları belirtilmiş olup işlem senede bağlanmış ise HMK 201 maddesi uyarınca senede bağlı her çeşit iddiaya karşı ispat yükümlülüğünün yine senetle yapılması gerekir. Tanıkla ispat mümkün değildir. Bu durumda davalı ... iddiasını yazılı delille ispat etmesi gerekirken davacının açık muvafakati olmaksızın tanık dinlenmek suretiyle yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 08.09.2024).

⁶⁴⁹ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3724; Budak ve Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, 325 vd.; Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 534; Alangoya vd., *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 389. Detaylı bilgi için bkz. Keser, *Medeni Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı*, 58 vd.; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 327 vd.; Ozan Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 1. bs (Seçkin, 2016); Konuralp, *Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı*.

⁶⁵⁰ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 405; Postacıoğlu, *Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları*, 253 vd.

niteliğinden söz edebilmek için üç şartın gerçekleşmesi gerekmektedir⁶⁵¹: Bir belgenin varlığı, söz konusu belgenin aleyhine ileri sürülen kişi veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş olması, ileri sürülen vakıanın en azından muhtemel olduğunun belgeden anlaşılması⁶⁵².

Şartlardan ilki olan *belge*⁶⁵³ vasfının olması unsuru, HMK m. 199’da tanımlanmıştır. Buna göre ispata konu vakıaları ispata elverişli nitelikte olan senet, kroki, film ve bunlara benzer bilgi taşıyıcılarına belge denir. Bu bağlamda ispat gücü bakımından bir senet niteliği taşımasa da delil başlangıcı bir⁶⁵⁴ belgedir⁶⁵⁵.

Delil başlangıcı niteliğine ilişkin ikinci şart, söz konusu *belgenin aleyhine ileri sürülen kişi veya temsilcisi tarafından verilmiş olması veya gönderilmiş olmasıdır*⁶⁵⁶. Bu anlamda Kanun’un lafzından da anlaşılacağı üzere, belgenin elden verilmesi ile gönderilmesi arasında bir fark gözetilmediğinden, teknik cihazlarla gönderilen belgeler de delil başlangıcı niteliği taşıyabilecektir. Aleyhine ileri sürülecek kişi veya temsilcisinden bir iz taşımayan belge delil başlangıcı olarak nitelendirilemez⁶⁵⁷. Örneğin bir başkası tarafından yazılmış olmasına rağmen aleyhine ileri sürülen kişi ile ilgi olsa bile onun yazısını taşımadığından delil başlangıcı niteliğinden bahsedilemezken, buna karşılık aleyhine ileri sürülen kişinin imzasız bir şekilde el yazısı ile yazılmış olan mektuplar⁶⁵⁸, notlar veya o kişiye ait paraf bulunan belgeler, diğer şartların da varlığı halinde delil

⁶⁵¹ Özkaya-Ferendeci, “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri”, 821.

⁶⁵² Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 967-68.

⁶⁵³ Belge ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Özkaya-Ferendeci, “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri”, 813 vd.

⁶⁵⁴ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 331 vd.; Alangoya vd., *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 390.

⁶⁵⁵ Delil başlangıcının unsuru olabilecek belge türlerine ilişkin detaylı bilgi için bkz. Keser, *Medeni Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı*, 63 vd.

⁶⁵⁶ Keser, *Medeni Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı*, 149 vd.; Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 81 vd.; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 348 vd.

⁶⁵⁷ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 405; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 351. Bkz. YHGK., 28.12.2022 T., E. 2021/981, K. 2022/1945, “...davacının, davalı ile arasındaki adi ortaklığı ispatlayabilmek amacıyla dosyaya sunduğu çeşitli fotoğraflar ve gazete manşetleri Mahkemece delil başlangıcı olarak kabul edilmiş ve tanık delili ile de desteklenmesi suretiyle davanın kabulüne karar verilmiş ise de, anılan dergi, mecmua ve fotoğrafların, davalıdan sadır olmadıkları yani davalı tarafından verilen, gönderilen belgeler niteliğinde bulunmadıkları, bu şekilde yukarıda ayrıntısıyla açıklanan nitelikleri taşımadıkları açık olduğuna göre delil başlangıcı olarak kabul edilemezler. Davalının kira sözleşmesine kefaleti veya kefil sıfatıyla imzaladığı bazı bonolar da taraflar arasındaki adi ortaklığı ispata yarar mahiyette delil başlangıcı olarak değerlendirilemezler.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 17.09.2024).

⁶⁵⁸ Konuralp, *Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı*, 49; Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 52; Keser, *Medeni Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı*, 77-78.

başlangıcı sayılabilecektir⁶⁵⁹.

Nihayet son şart ise, *ileri sürülen vakıayı tam olarak ispat edememekle birlikte, muhtemel gösteren bir belgenin varlığıdır*. Bu bağlamda delil başlangıcı niteliğindeki belge ileri sürülen vakıaya ilişkin yeterli bilgiyi barındırmalıdır⁶⁶⁰. Buna göre ileri sürülen belgede, tarafın dayanmış olduğu vakıanın gerçekliğine ilişkin yeterli seviyede bilgi mevcutsa, bu durumda delil başlangıcını ileri süren tarafça, söz konusu belgenin aleyhine ileri sürülen kişi veya temsilcisi tarafından verildiğini veya gönderildiğini ispatlaması durumunda, artık söz konusu vakıanın ispatı için tanık deliline başvurulabilecektir⁶⁶¹.

Kanun'da, bilgi taşıyıcılarının elektronik olabileceği öngörüldüğünden, elektronik veri taşıyıcılarının⁶⁶² belge olduğuna dair bir kuşku bulunmamaktadır (HMK m. 199). Buna göre diğer şartların da sağlandığı takdirde, elektronik verilerin delil başlangıcı niteliği tartışmasızdır⁶⁶³. Diğer taraftan, bir elektronik postanın veya mesajın aleyhine ileri sürülen kişi veya temsilcisi tarafından gönderildiğine ilişkin bir tereddüt varsa, mahkemece yetkili kurumlardan bilgi toplayarak aleyhine ileri sürülen kimsenin telefon, bilgisayar veya o kimseye ait başka bir cihazdan veya elektronik posta adresinden gönderildiğine ilişkin belirlemeyi yapması gerekmektedir⁶⁶⁴. Bir kimseye ait elektronik

⁶⁵⁹ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1342. Bkz. YHGK., 29.01.2014 T., E. 2013/376, K. 2014/49, "...inanç ilişkisinin varlığını kabul edebilmek için açıklanan nitelikte bir yazılı delil bulunmasa da, yanlar arasındaki uyumsuzluğun tümünü kanıtlamaya yeterli sayılmamakla beraber bunun vukuuna delalet edecek, karşı tarafın elinden çıkmış (inanılan tarafından el ile yazılmış fakat imzalanmamış olan bir senet veya mektup, daktilo veya bilgisayarla yazılmış olmakla birlikte inanılanın parafını taşıyan belge, usulüne uygun onanmamış parmak izli veya mühürlü senetler gibi) yazılı delil başlangıcı niteliğinde bir belgenin varlığı halinde; yazılı delil başlangıcı niteliğinde belge varsa, mülga 1086 sayılı HUMK'nun 292. maddesi uyarınca inanç sözleşmesi "tanık" dahil her türlü delille ispat edilebilir.", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 17.09.2024).

⁶⁶⁰ Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 90 vd.; Keser, *Medeni Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı*, 173; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 360 vd.

⁶⁶¹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 406.

⁶⁶² Mustafa Göksu, *Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil*, 1. bs (Adalet, 2011).

⁶⁶³ Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 72; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 234. Ayrıca bkz. Yargıtay 23. HD., 21.02.2019 T., E. 2016/3531, K. 2019/643, "Öte yandan 09.04.2013 tarihli mail de davacı şirket yetkilisi Kadri Yamaçlı davalı şirkete gönderdiği, 4.623,03 USD daha ödendiği takdirde cari hesabın sıfırlanacağını bildirdiği, takip konusu faturaların tarihlerinin bu yazışmadan önce olduğu ve HMK 199 maddesi gereğince elektronik maillerin yazılı delil başlangıcı kabul edildiğine göre davacı şirket yetkilisinin isticvabına karar verilerek hesap matrabakatı bulunup bulunmadığı belirlenip sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yeterince araştırma yapılmadan eksik inceleme ile...", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 07.10.2025).

⁶⁶⁴ Yargıtay 3. HD., 09.03.2022 T., E. 2022/861, K. 2022/2068, "O halde, davalı davacının sunduğu e-mailin kendisi tarafından gönderilmediğini, davacı tarafından dosyaya ibraz edilen e-mail çıktısının delil başlangıcı olma koşullarını sağlamadığını savunduğu gözetilerek, davacının delil olarak dayandığı e-mail çıktısındaki davalıya ait olduğu iddia edilen mail hesabının davalıya ait olup olmadığı, e-mailin davalı tarafça gönderilip gönderilmediği konusunda bilirkişi raporu alınarak, e-mail çıktıları hakkında davalının savunması doğrultusunda araştırma yaptırıldıktan sonra hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi

postadan veya cihazdan gönderilen posta veya mesajların aleyhe delil olma bağlamındaki riski, elektronik posta veya cihaz sahibine aittir⁶⁶⁵. Delil başlangıcının aleyhine kullanılacağı kişi ile anılan delil başlangıcını diğer tarafa veren veya gönderen kişi arasında bir temsil ilişkisinin bulunması gerekmektedir⁶⁶⁶. Kanun'da belirtilen temsilci ifadesinin teknik anlamda kullanıldığı, bu bağlamda iradi ve kanuni temsilciden bahsedilebileceği ifade edilmektedir⁶⁶⁷. Ancak her ne kadar yetkili temsilci durumu söz konusu olsa da temsil kurumuyla bağdaşmayan, örneğin mirasın reddi gibi, bir işlemin yetkili temsilci tarafından yapılmış olsa bile delil başlangıcı niteliğinden söz edilemeyecektir⁶⁶⁸. Öte yandan aleyhine ileri sürülen kimsenin, temsilci tarafından verilen veya gönderilen belgeden sorumlu tutulabilmesi için arada bir vekâletname veya temsil ilişkisini gösteren yazılı bir belgenin bulunmasının gerekmemektedir⁶⁶⁹. Örneğin şirket adına⁶⁷⁰ bilgisayardan daha önceden de işlem yapan ve şirket tarafından kabul gören işlemlerin, daha sonradan temsil ilişkisinin olmadığından bahisle delil başlangıcı niteliğini haiz olmadığı yönündeki beyanların hakkın kötüye kullanılması kapsamında kaldığı belirtilmektedir⁶⁷¹. Bu bağlamda bir tüzel kişiliğe ait bilgisayarlardan yapılan işlemlerin tüzel kişiyi bağlayacağı, tüzel kişinin çalışanın yetkili temsilci olmadığına

gerekirken, eksik inceleme ile... ", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 07.10.2025). Burada HMK m. 211'in kıyasen uygulanması suretiyle bilirkişi incelemesi yapılması gerektiğine ilişkin görüş için bkz. Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 76; Göksu, *Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil*, 169.

⁶⁶⁵ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 407. Elektronik belgenin delil başlangıcı niteliğinden söz edilebilmesi için, aleyhine delil olarak kullanılacak kişiden kaynaklandığının mutlak surette tespit edilmesi gerektiğine ilişkin bkz. Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*; Göksu, *Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil*, 130.

⁶⁶⁶ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 355.

⁶⁶⁷ Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 86; Elif Futtu, *Delil Başlangıcı ve Elektronik Belgelerin Delil Başlangıcı Niteliği* (Seçkin, 2021), 85.

⁶⁶⁸ Futtu, *Delil Başlangıcı ve Elektronik Belgelerin Delil Başlangıcı Niteliği*, 85.

⁶⁶⁹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 407.

⁶⁷⁰ Yargıtay 3. HD., 01.03.2023 T., E. 2022/5931, K. 2023/378, "Davalı tarafça, davacı tarafından usule aykırı olarak sunulan e-posta çıktılarının kabullerinde olmadığı, bu nedenle şirketlerinden sadır olmayan e-postaların delil olarak kabul edilip hükme esas alınmasının hatalı olduğu, dosyaya ibraz edilen e-mail çıktılarının delil başlangıcı olma koşullarını sağlamadığının savunulduğu gözetilerek; davacının delil olarak dayandığı e-mail çıktısındaki davalı şirkette çalışan ...a ait olduğu iddia edilen mail hesabının ona ait olup olmadığı, e-mailin davalı tarafça gönderilip gönderilmediği konusunda bilirkişi raporu alınarak, e-mail çıktıları hakkında davalının savunması doğrultusunda değerlendirme yapılmalıdır. E-mailin davalı çalışanı tarafından gönderildiği sonuç ve kanaatine varılırsa, mail yazışmalarında adı geçen davalı çalışanı ...ın bu miktar bir ödeme için davalı şirketi temsile yetkili olup olmadığı konusunda yapılan araştırma sonucunda davalı tarafın temsilcisi tarafından gönderilen e-mail geçerli kabul edilirse, taraflar arasında iadenin USD cinsinden yapılacağı hususunda bir anlaşmanın sağlanıp sağlanmadığı incelemesi yapıp, davacı tarafça imzalanan ibraname de değerlendirilmek suretiyle sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken...", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 07.10.2025).

⁶⁷¹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 407.

ilişkin beyanının dinlenmeyeceği ifade edilmektedir⁶⁷².

3.3.2.4.2. Talil İddiasının İspatı Bakımından Delil Başlangıcı Sorunu

Bononun alacaklı tarafından tek taraflı talil edilmesiyle ispat yükünün lehtar üzerinde kalacağından bahsetmiştik. Buna göre lehtar, talil iddiasını düzenleyen gibi sadece kesin delillerle mi ispat edebilir, yoksa talil edilen bono lehtar için delil başlangıcı niteliğinde sayılır mı? Diğer bir anlatımla, alacaklı talil iddiasını HMK m. 202 bağlamında sadece tanık deliliyle ispat edebilir mi? Bununla ilgili farklı görüşler mevcuttur.

Bir görüşe göre, bononun lehtar tarafından talil edilmesiyle üzerine düşen ispat yükü neticesinde, söz konusu bono lehtar açısından delil başlangıcı niteliğini haizdir⁶⁷³. Buna göre her ne kadar lehtar, bono üzerinde yer alan bedel kaydının aksi yönünde iddiada bulunarak bonoyu talil etmiş, artık bonoda yer alan bedel kaydına dayanarak alacağını ileri süremeyecek ve iddia ettiği yeni bedel kaydına yönelik ispat yükünü üzerine almış ise de ortada borçludan sadır olduğuna yönelik uyumsuzluk bulunmayan bir senedin varlığından dolayı, söz konusu senedin niteliği gereği delil başlangıcı sayılması gerektiği ifade edilmektedir⁶⁷⁴. Keza, düzenleyen tarafından bir bononun lehtara verilmesinde hayatın olağan akışına göre bir borç durumu söz konusudur, bu nedenle de bono lehtar yönünden delil başlangıcı sayıldığından tanık deliline başvurarak alacağını ispat edebilir. Diğer bir görüşe⁶⁷⁵ göre ise, bonoyu talil eden alacaklı yönünden delil başlangıcı niteliğinde saymak mümkün değildir. Buna göre her ne kadar talil edilen bononun lehtar yönünden delil başlangıcı sayılmaması, alacaklının durumunu ağırlaştırırsa da bedel kaydının bonodaki rolü ve niteliği dikkate alındığında, talil edilen bonoya delil başlangıcı niteliğini atfetmek uygun görülmemektedir.

Yargıtay vermiş olduğu eski kararlarında, alacaklı tarafından talil edilen bononun delil

⁶⁷² Pekcanıtez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 407.

⁶⁷³ Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. bs (Yetkin Yayınları, 2014), 655; Türk, “Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler”, 368; Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 343; Akgün, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 118; Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, “İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 24, sy 3 (2008): 527; Konuralp, *Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı*, 59-60.

⁶⁷⁴ Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 655 vd.; Türk, “Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler”, 368 vd.

⁶⁷⁵ Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 165; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1304.

başlangıcı niteliğinde olduğuna ilişkin görüşleri bulunmaktadır⁶⁷⁶. Ancak sonraki dönemde bu uygulamadan vazgeçmiş ve bonoyu talil eden alacaklının iddiasını senet (kesin delil) ile ispat etmesi gerektiğine ilişkin kararlar vermiştir. Nitekim bir kararında⁶⁷⁷, nakden kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacının, müvekkilinin ileri derecede görme engelinin olmasından faydalanılarak bononun imzalatıldığını, bu nedenle aralarında herhangi bir ticari ilişki olmadığına ilişkin iddiasına karşılık olarak davalının, davacıya hem borç para verdiğini hem de araç kiralamaktan kaynaklı borç ile araçların bakım bedelinin borçlanıldığı beyanını, davalıca yapılmış kısmen talil olarak kabul etmiş ve davalının iddiasını senet (kesin delil) ile ispat etmesi gerektiğine karar vermiştir.

Yukarıda ifade edildiği üzere, bir belgenin delil başlangıcı niteliğinde olabilmesi için, ilgili vakıayı muhtemel göstermesi gerekir. Buna göre delil başlangıcına konu belge, ilgili vakıayı basit bir ihtimalden daha kuvvetli olarak ispata elverişli olması gerekir⁶⁷⁸. Bono, daha genel bir ifadeyle kambiyo senetleri, çoğu zaman bir temel ilişkiye dayalı olarak düzenlendiklerinden, bu yönüyle taraflar arasında bir temel ilişki durumunun söz konusu olduğunu, basit bir ihtimalden daha kuvvetli şekilde göstermektedir⁶⁷⁹. Bu bakımdan bir temel ilişkinin varlığını muhtemel gösteren bono, ancak temel ilişki açısından delil başlangıcı niteliği gösterebilir⁶⁸⁰. Keza zamanaşımına uğramış bir bononun, temel ilişki

⁶⁷⁶ Yargıtay Ticaret Dairesi, 06.05.1958 T., E. 770, K. 1958/1215, karar için bkz. Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, 163.

⁶⁷⁷ Yargıtay 11. HD., 15.02.2017 T., E. 2015/14502, K. 2017/832, “*O halde, savunmasını aralarındaki kira ilişkisine dayandırarak senetteki bedel kaydını talil eden davalı ispat yükünü üzerine almış olduğu, 6100 sayılı HMK’nın 201. maddesi uyarınca da senede bağlı her çeşit iddiaya karşı ileri sürülen ve senedin hükmü ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak nitelikte bulunan hukuki işlemlerin tanıkla ispat edilemeyeceği gözetilerek değerlendirme yapılması ve bir sonuca varılması gerekirken, eksik incelemeye dayalı olarak davanın reddi yönünde hüküm kurulması doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir.*” (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 12.09.2024); Aynı yönde, “*Dosyanın incelenmesinde; davalı tarafça, davaya ve icra takibine konu senetlerin davacının oğlu ... 'ya elden verilen borçtan kaynaklı olduğunun savunulması karşısında; ispat yükümlülüğünün davalı tarafta olduğu, davalı tarafın savunmasını ve elden borç verilmeye yönelik iddiasını yazılı bir delil ile ispat edemediği gözetilerek, davanın kısmen kabulüne karar verilmesinde usul ve yasaya aykırılık bulunmadığından*”, Yargıtay 3. HD., 26.12.2019 T., E. 2019/2826, K. 2019/10614, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 12.09.2024).

⁶⁷⁸ Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 62.

⁶⁷⁹ Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 62.

⁶⁸⁰ İfa yerine yapılan edim temel ilişkiyi sona erdirirken, ifa amacıyla yapılan edim borcu derhal sona erdirmemekte, anılan edimin paraya çevrilmek suretiyle alacaklıyı tatmin ettiği ölçüde borcu sona erdirmektedir. (Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1030-32). Kambiyo senedinin, daha özel bir ifadeyle bononun ifa amacıyla diğer tarafa verilmesi durumunda, temel ilişki sona ermemekte, varlığını sürdürmektedir. İfa yerine edim olarak bononun verilmesi durumunda ise temel ilişki sona erdiğinden, bononun temel ilişki bakımından delil başlangıcı niteliği konusuz kalmaktadır. Yargılamada, bononun dava dışı bir temel ilişki nedeniyle düzenlendiği ortaya konulursa, bono ilgili davada delil başlangıcı olarak kullanılamayacağından mahkemece reddi gerekir. Kambiyo senetlerinin delil başlangıcı niteliği ile ilgili detaylı açıklamalar için bkz. Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 60-64.

bakımından delil başlangıcı niteliği gösterdiği Yargıtay tarafından kabul edilmektedir⁶⁸¹. Bu bakımdan talil edilen bononun, lehtar açısından delil başlangıcı niteliğine ilişkin farklı bir değerlendirme nedeni bulunmamaktadır. Esasen delil başlangıcının HMK m. 202/2’de belirtilen unsurları değerlendirildiğinde, her ne kadar lehtar, bono üzerinde yer alan bedel kaydının aksini iddia ederek yeni bedel kaydı ileri sürse de bu durum kanaatimizce, uyuşmazlık konusu bononun delil başlangıcı olarak nitelendirilmesine engel gözükmemektedir. Zira bir senet olarak belge niteliğini haiz bononun, kendisine karşı ileri sürülen düzenleyenden kaynaklandığına⁶⁸², lehtarın alacağını tam ispat edememekle birlikte muhtemel gösterdiğine dair kuşku bulunmamaktadır.

3.3.2.5. Delil Sözleşmesi

Senetle ispat zorunluluğu emredici bir hüküm olmadığından⁶⁸³, HMK m. 193’te düzenlendiği üzere, taraflar, aralarında delil sözleşmesi akdederek senetle ispat zorunluluğundan muafiyet sağlayabilirler⁶⁸⁴. Keza senede karşı tanıkla ispat yasağına ilişkin hüküm de emredici nitelikte olmadığından⁶⁸⁵, HMK m. 193’e göre, taraflar, aralarında yapacakları bir delil sözleşmesi ile senede bağlanmış olan bir hakka karşı ileri sürülen iddiaların, tanık veya başka delillerle ispat edilebileceğine ilişkin sözleşme düzenleyebilirler⁶⁸⁶.

Delil sözleşmesi⁶⁸⁷, yargılamadan önce veya yargılama devam ederken taraflar arasında yapılan ve etkilerini yargılama hukuku alanında doğuran bir usul hukuku sözleşmesidir⁶⁸⁸. Buna göre taraflar belli bir delille ispat edilmesi gereken vakıaları başka

⁶⁸¹ Yargıtay 3. HD., 11.04.2023 T., E. 2022/4392, K. 2023/1081, “...zamanaşımına uğrayan bono adi senede dönüşmeyeceği için, alacağın ispatı açısından tek başına yeterli olmayacak, bununla birlikte sadece 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun (HMK) 202. maddesi kapsamında bir (yazılı) delil başlangıcı olarak kullanılabilir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 06.10.2025). Aynı yönde bkz. YHGK., 25.03.2021 T., E. 2017/937, K. 2021/357, (E.T. 06.10.2025).

⁶⁸² Keser, *Medeni Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı*, 103.

⁶⁸³ Tok ve Koltas, “Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler”, 2668.

⁶⁸⁴ M. Kamil Yıldırım ve H. Selin Pürselim, “Fransız, Alman ve İsviçre Hukuklarının Türk İspat Hukukuna Etkileri”, *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi* 12, sy 1 & 2 (2004): 73; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 970; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 493.

⁶⁸⁵ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 493.

⁶⁸⁶ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 490.

⁶⁸⁷ Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 6. bs, III (Demir Yayıncılık, 2001), 2881.

⁶⁸⁸ Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 538; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 398. Nitekim bkz. YHGK., 29.04.2021 T., E. 2017/691, K. 2021/534, “*Delil sözleşmesinin konusu ispattır. Bu nedenle delil sözleşmesi ile ispat şartı olan yazılı şekil öngörülebilir veya var olan yazılı şekil (senet) ile ispat zorunluluğuna istisna (mesela, senetle ispatı gereken bir hukuki işlemin*

delillerle de ispat edilebileceğini hüküm altına alabileceği gibi, belli delillerle ispatı öngörülmeleyen vakıaları belli delillerle ispat edilebilmesini de hüküm altına alabilir⁶⁸⁹. Ancak taraflardan birinin ispat hakkının kullanımını imkânsız hale getiren veya önemli ölçüde zorlaştıran delil sözleşmesi geçersizdir⁶⁹⁰ (HMK m. 193/2). Buna göre tarafların delil sözleşmesi ile ispat hakkına müdahale edebilmelerinin sınırı, ispat hakkının özünün ortadan kaldırılmaması olarak belirlenmiştir⁶⁹¹. Örneğin, çıkacak olan uyuşmazlıklarda sadece taraflardan birinin sunacağı delillerin dikkate alınacağına ilişkin kayıt, bir taraf için ispat hakkının kullanımını imkânsız hale getirdiğinden, hem ispat hakkının bir unsurunu oluşturduğu hukuki dinlenilme hakkına (HMK m. 27), hem de HMK m. 193/2’ye aykırı olduğundan geçerli değildir⁶⁹².

Taraflar bağımsız bir delil sözleşmesi yapabileceği gibi, aralarındaki maddi hukuka ilişkin sözleşmenin bir şartı olarak da delil sözleşmesi yapabilirler⁶⁹³. Ancak bu halde dahi, HMK m. 193/1 uyarınca, yazılı olarak düzenlenmiş olması gerekmektedir⁶⁹⁴. Taraflar arasında yazılı şekilde veya mahkeme tarafında tutanağa geçirilmek suretiyle

tanıkla ispat edilebileceği kabul edilebilir. Ne var ki delil sözleşmesi ile geçerlilik (sıhhat) şartı olan yazılı şekil yerine başka bir şekil kararlaştırılamaz.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 05.011.2025).

⁶⁸⁹ Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 537.

⁶⁹⁰ Delil sözleşmesi ile yalnızca aralarındaki uyuşmazlığın hangi delil veya delillerle ispat edilebileceğini kararlaştıran taraflar, anılan sözleşme ile bir kesin delil meydana getiremez ve ayrıca HMK m. 198’e aykırı olarak hâkimin delilleri serbestçe değerlendirme yetkisini ortadan kaldıramazlar. Zira taraflar delil sözleşmesini hâkimin delilleri serbestçe değerlendirme yetkisini hedef alarak yapmış değillerdir. Ancak anılan sözleşme ile delillerin değerlendirilmesi bakımından, hâkimin farklı bir rejime tabi olduğu yadsınmaz. İlgili görüş ve detaylı açıklamalar için bkz. Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 412 vd.

⁶⁹¹ Recep Aşit, “Delil Sözleşmeleri Bakımından İrade Serbestisinin Sınırı” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 151.

⁶⁹² Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 410-11. Her türlü delille ispat edilebilecek bir vakıanın senetle ispat edilmesine ilişkin taraflarca yapılan delil sözleşmesi, tarafların ispat hakkını sınırlandırmakla birlikte, HMK m. 193/1’in açık lafzı karşısında, tarafların ispat hakkını imkânsız kılmadığından veya fevkalade güçleştirmede olmadığından, geçersiz değildir. Detaylı açıklamalar için bkz. Aşit, “Delil Sözleşmeleri Bakımından İrade Serbestisinin Sınırı”, 150-51. Ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD., 07.11.2022 T., E. 2022/4641, K. 2022/5182, “*Delil sözleşmesi yapılmasının sınırları sözleşme özgürlüğü sınırları içerisinde değerlendirilmelidir... banka kredi sözleşmelerinde veya tacirler arasında alım satım sözleşmelerinde sadece taraflardan birine ait defter ve kayıtlara veya onun düzenlediği belgelere delil olarak dayanılabileceğine ve karşı tarafın bu belge ve kayıtların içeriğini şimdiden kabul ettiğine ilişkin delil sözleşmesi hükümlerinin geçersiz olduğu, karşı tarafın ispat ve hukuki dinlenilme hakkını ihlal ettiği kabul edilmektedir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 05.011.2025).

⁶⁹³ Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 538.

⁶⁹⁴ Kanun’da öngörülen yazılılık şartı geçerlilik şartı değil, ispat şartıdır. Bu nedenle delil sözleşmesinin varlığı tanıkla ispat edilemez. Bkz. Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, III, 2922; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 405; Aşit, “Delil Sözleşmeleri Bakımından İrade Serbestisinin Sınırı”, 108. Detaylı açıklamalar ve aksi yönündeki görüşler için bkz. Aşit, “Delil Sözleşmeleri Bakımından İrade Serbestisinin Sınırı”, 106 vd.

yapılabilen (HMK m. 193/1) delil sözleşmesi⁶⁹⁵, ispatın sadece belirlenen delillerle gerçekleştirilebileceğine yönelik yapılmışsa münhasır delil sözleşmesinden⁶⁹⁶ bahsedilir ve buna göre taraflar iddialarını başka delillerle ispatlayamazlar⁶⁹⁷. Örneğin senetle ispatı gereken bir vakıa hakkında, yalnızca tanık deliliyle ispatlanacağı kararlaştırılabileceği gibi; takdiri delillerle ispat edilebilecek bir vakıayla ilgili olarak, yalnızca senetle ispat edilmesi gerektiğini de kararlaştırılabilir⁶⁹⁸.

Münhasır olmayan delil sözleşmelerinde ise taraflar iddialarını belirli delillere hasretmeksizin, Kanun'da belirli delillerle ispat edilmesi öngörülmüş olan vakıaları, diğer delil veya delillerle de ispat edebilme konusunda anlaşmışlardır⁶⁹⁹. Diğer bir anlatımla, kanunda belirli delillerle ispatı öngörülen bir vakıanın, her türlü delille ispat edilebileceğinin kararlaştırılması halinde, münhasır olmayan delil sözleşmesinden bahsedilir⁷⁰⁰. Bu anlamda senetle ispat zorunluluğunun öngörüldüğü vakıalara ilişkin aralarında yapacakları bir sözleşmeyle, senedin dışında diğer delillerle de iddiaların ispatlanabileceğini kararlaştırabilirler⁷⁰¹. Esasen münhasır olmayan delil sözleşmesinin en önemli örneğini de bu durum oluşturmaktadır⁷⁰². Anılan örnekten hareketle, talil

⁶⁹⁵ Geçerli bir delil sözleşmesinden bahsedilebilmesi için; taraflar, uyuşmazlık konusu ve uyuşmazlığın hangi delil/deliller ile çözüleceğinin belirli olması gerekmektedir. Bkz. Aşit, "Delil Sözleşmeleri Bakımından İrade Serbestisinin Sınırı", 124 vd. Örneğin tarafların arasında çıkacak olan tüm uyuşmazlıkların kararlaştırılan delil veya delillerle çözüleceğine ilişkin delil sözleşmesi, uyuşmazlığın belirli olmamasından dolayı geçerli değildir. Bkz. Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, III, 2884. Nitekim bkz. YHGK., 20.02.2020 T., E. 2019/43, K. 2020/186, "...delil sözleşmesi asıl etkisini usul hukuku alanında gösterir. Delil sözleşmesi, belli bir hukuki ilişki için yapılabilir ve hangi hukuki ilişkinin hangi delil ile ispat edilebileceği konusundaki kararlaştırmanın açıkça gösterilmesi gerekir. Daha açık bir anlatımla taraflar "bundan böyle aramızda çıkacak bütün uyuşmazlıklar tanıkla ispat edilecektir" şeklinde genel bir delil sözleşmesi yapamazlar.", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 05.011.2025).

⁶⁹⁶ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 909; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 494.

⁶⁹⁷ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 402. YHGK., 21.06.2022 T., E. 2020/610, K. 2022/976, "Bir hususun ispatı için münhasır delil sözleşmesi, başka bir ifadeyle sadece belli delil veya delillerle ispatı mümkün kılan daraltıcı delil sözleşmesi yapılmış ise, delil sözleşmesinde kararlaştırılan delilden başka delille ispat mümkün değildir. Zira taraflar, delil sözleşmesi ile aynı zamanda delillerini hasretmiş olurlar ve kararlaştırdıkları deliller dışında başka delil gösteremezler. Delil sözleşmesinde, hangi hukukî ilişkinin hangi delil ile ispat edilebileceğinin kararlaştırıldığının açıkça gösterilmesi gerekli olup, taraflar genel bir delil sözleşmesi yapamazlar. Delil sözleşmesini taraflar yargılamanın her aşamasında ileri sürebilirler. Taraflarca ileri sürülmesi dahi, delil sözleşmesinin mahkemece re'sen gözetilmesi gerekir. Delil sözleşmesi temyiz hâlinde Yargıtay tarafından da kendiliğinden göz önünde tutulur. Delil sözleşmesi kesin delil sayıldığından gerek tarafları ve gerekse mahkemeyi bağlayacağından, hâkimin görevinden ötürü re'sen bu hususu göz önünde bulundurması mecburîdir", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 08.09.2024).

⁶⁹⁸ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 402.

⁶⁹⁹ Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 539.

⁷⁰⁰ Aşit, "Delil Sözleşmeleri Bakımından İrade Serbestisinin Sınırı", 137-38; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 404.

⁷⁰¹ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 493.

⁷⁰² Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, III, 2921; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 404.

iddiasının ispatı bağlamında da taraflar aralarında delil sözleşmesi yapabilirler. Bu durumda ispat yükü üzerinde olan taraf, iddiasını senet (kesin delil) ile ispatlaması gerekirken, aralarında HMK m. 193 uyarınca yapacakları münhasır olmayan delil sözleşmesiyle, senet (kesin delil) dışındaki diğer deliller (her türlü delil) ile de talil iddiasının ispatlanabileceğini kararlaştırabilirler.

Esas itibarıyla HMK m. 200/2 hükmü de bir delil sözleşmesi düzenlemesidir⁷⁰³. Anılan hüküm uyarınca, taraflardan birinin senetle ispat etmesi gereken bir vakıya ilişkin olarak, mahkemece ilgili vakıanın senetle ispat edilmesi gerektiği hatırlatıldıktan sonra, diğer tarafın açık bir şekilde muvafakat etmesi halinde, ilgili vakıa tanıkla ispat edilebilecektir⁷⁰⁴. Bu hüküm ile mahkeme önünde ve yargılama esnasında düzenlenen bir delil sözleşmesinden bahsedilmektedir⁷⁰⁵. O halde, talil iddiası sonucunda ispat yükü altında olan taraf, iddiasını HMK m. 201 uyarınca senet (kesin delil) ile ispat etmesi gerekirken, HMK m. 200/2 uyarınca diğer tarafın açık muvafakatiyle iddiasını tanık deliliyle de ispat edebilecektir.

3.3.3. Talil İddiasının Ticari Defterler ile İspatı

3.3.3.1. Genel Olarak

HMK m. 222'de ticari defterlerin delil olmasına ilişkin esaslar düzenlenmiş, HMK m. 222/1 ile TTK m. 83/1'de ise yargılamada tarafların ticari defterin ibrazını talep edebilecekleri gibi mahkemece re'sen istenebileceği de ifade edilmiştir⁷⁰⁶. Geniş bir

⁷⁰³ Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 538; Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 406; Aşit, "Delil Sözleşmeleri Bakımından İrade Serbestisinin Sınırı", 11.

⁷⁰⁴ Her ne kadar HMK m. 200/2'de m. 200/1'e atıf yapılarak hüküm altına alınmış ise de söz konusu fıkranın, HMK m. 201'de düzenlenen senede karşı tanıkla ispat yasağını da kapsadığı haklı olarak kabul edilmektedir. Bkz. Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, III, 2924. Zira delil çeşidi bakımından bir ayırım yapmaksızın delil sözleşmesini kabul eden anlayışın, HMK m. 201 uyarınca senede karşı tanıkla ispat yasağı kuralını kapsamadığının düşünülemeyeceğine ilişkin bkz. Aşit, "Delil Sözleşmeleri Bakımından İrade Serbestisinin Sınırı", 111.

⁷⁰⁵ Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, 406. Anılan hükmün uygulanabilmesi için; ispata konu vakıanın tanıkla ispat edilemeyeceğinin mahkemece diğer tarafa hatırlatılması, buna rağmen diğer tarafın tanık dinlenmesine açık muvafakat vermesi, verilen muvafakatin HMK m. 154 ile m. 193/1 uyarınca tutanağa geçirilerek diğer tarafa imzalatılması gerekmektedir. Detaylı açıklamalar için bkz. Aşit, "Delil Sözleşmeleri Bakımından İrade Serbestisinin Sınırı", 111 vd.

⁷⁰⁶ Detaylı bilgi için bkz. Ayşegül Sezgin Huysal, "Yeni TTK ve HMK Çerçevesinde Ticari Defterler", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 18, sy 2 (2012): 202; Özlem Arabacı, "Türk Ticari Hayatında Bazı Küçük Ayrıntılar", *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, sy 4 (Haziran 2014): 161-66; Ali Kaya ve Emre Horasan, "Ticari Defterlere İlişkin Yeni Ticaret Kanunu Hükümlerinin Muhasebe Açısından Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 18, sy 3 (2012): 278.

uygulama alanı bulan ticari defterlerle ispat faaliyeti, senetle ispat zorunluluğunun bulunduğu hukukumuzda bu zorunluluğun katılığını yumuşatan⁷⁰⁷ bir delil olarak ifade edilmektedir⁷⁰⁸. Buna göre delil niteliğini haiz ticari defterler, sahibi aleyhine delil olarak kullanılabileceği gibi sahibi lehine de delil olarak kullanılabilir. Öncelikle ifade etmek gerekir ki, HMK m. 222/5'e göre diğer tarafın ticari defterine dayanıldığı haller saklı kalmak kaydıyla⁷⁰⁹, HMK m. 222'nin açık lafzı karşısında ister sahibi lehine ister aleyhine delil olarak kullanılsın bu hükümler yalnızca ticari davalarda uygulanabilecektir⁷¹⁰. Ayrıca her türlü ticari davada değil her iki tarafın da ticari defterine geçirmesi gereken ve ticari işletmesini ilgilendiren uyuşmazlıklarla ilgili ticari davalarda delil olarak kullanılabilecektir⁷¹¹. Diğer taraftan mahkemece ticari defterlerin ibrazının istenmesi farklı bir konu olup, HMK m. 219 vd.⁷¹² hükümleri uyarınca ticari dava olup olmamasına bakılmaksızın her türlü hukuki uyuşmazlıklarda ticari defterlerin ibrazı talep edilebilecektir⁷¹³. Buna göre HMK m. 222 uygulaması özel bir düzenlemedir ve uygulanma şartları gerçekleşmediğinde belgelere ilişkin genel nitelikteki HMK m. 219 vd. hükümler uygulanacaktır. Diğer bir anlatımla, aşağıda açıklanacağı üzere, HMK m. 222'nin uygulama şartlarının gerçekleştiği takdirde ticari defterler kesin delil niteliği taşıyacaktır⁷¹⁴. Hükümün uygulama şartları mevcut olmadığında ise belgelere ilişkin genel nitelikteki düzenleme olan m. 219 vd. hükümlerine göre her türlü uyuşmazlıkta takdiri delil niteliği taşıyacaktır⁷¹⁵. Ayrıca taraflar dışında üçüncü kişilere ait olan ticari defterler

⁷⁰⁷ Sezgin Huysal, “Yeni TTK ve HMK Çerçevesinde Ticari Defterler”, 202; Önder Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği* (Yetkin Yayınları, 2015), 94.

⁷⁰⁸ Pekcanıtez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 403.

⁷⁰⁹ İlgili hükme göre, şartları oluştuğunda, tacir olmasa dahi diğer tarafın ticari defterine dayanılabileceğinden, görülmekte olan davanın mutlaka ticari dava olması zorunluluğunun bulunmadığına ilişkin bkz. Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 92-93.

⁷¹⁰ Mehmet Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku* (Beta Yayınları, 2022), 246; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 510-11. HMK m. 222/1 hükmünde yalnızca ticari davalardan söz edilmesine rağmen ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerinde de söz konusu hükümlerin uygulanması gerektiğine ilişkin görüş için bkz. Sıtkı Anlam Altay, *Ticari Defterlerle İspatta Elverişlilik ve Sınır Sorunu*, 8, sy 31 (2019): 564.

⁷¹¹ Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 91-92; Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 372; Hüseyin Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 7. bs (Vedat Kitapçılık, 2021), 675; Sabih Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 29. bs (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2023), 397; Sezgin Huysal, “Yeni TTK ve HMK Çerçevesinde Ticari Defterler”, 203; Rıza Ayhan vd., *Ticari işletme hukuku: genel esaslar*, 16. bs (Yetkin Yayınları, 2024), 447; Tamer Bozkurt, *Ticari İşletme Hukuku*, 6. bs (Yetkin Yayınları, 2024), 439-40.

⁷¹² Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 498-99.

⁷¹³ Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 246.

⁷¹⁴ Mehmet Ali Aksoy, “Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Defter Tutma Yükümlülüğü”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, sy 2 (2016): 163; Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 585.

⁷¹⁵ Aksoy, “Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Defter Tutma Yükümlülüğü”, 163; Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 671; Alınur Dengiz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Ticari Defterlerin İspat Gücü* (Seçkin Yayınları, 2021), 91-92. Bkz. Yargıtay'ın ticari defterlerin belge niteliğini vurguladığı kararlar için

bakımından da HMK m. 222'nin uygulama alanı bulunmamaktadır⁷¹⁶. Zira HMK m. 222'nin lafzından açıkça anlaşılacağı üzere, ilgili hükmün uygulama alanı taraflara ait olan ticari defterlerle sınırlıdır. Görülmekte olan bir davada, üçüncü kişilere ait ticari defterlerin ibrazı ise, genel hüküm niteliğindeki HMK m. 221'e tabidir. Buna göre, delilin hukuki niteliği de genel hükümlere tabi olacağından, görülmekte olan bir davada üçüncü kişiye ait ticari defterler hâkim yönünden bağlayıcı değildir ve takdiri delil niteliğindedir⁷¹⁷.

Ticari defterlerin sahibi lehine veya aleyhine delil olabilmesindeki usuller birbirinden farklıdır. Aşağıda bu farklar üzerinde durulup, ardından talil iddiası bağlamında değerlendirmelerde bulunacağız.

3.3.3.2. Ticari Defterin Sahibi Aleyhine Delil Olabilmesi

Davada ispat yükü üzerine düşen tarafın, iddiasını ispatlamak için başvurabileceği delillerden birisi de diğer tarafın ticari defterlerdir⁷¹⁸. HMK m. 222/5'te ifade edildiği üzere, tacir olup olmasına, velev ki tacir olsa dahi usulüne uygun ticari defter tutup tutmamasına bakılmaksızın⁷¹⁹, taraflardan biri, karşı tarafın ticari defterlerine dayanarak tutulan kayıtları kabul edeceğini belirtirse, mahkemece diğer tarafa ticari defterlerini ibraz için süre verilir. Karşı taraf verilen süre içinde defteri ibraz etmez, diğer bir anlatımla ibrazdan kaçınırsa ticari deftere dayanmak isteyen tarafın iddiası ispatlanmış kabul edilir (HMK m. 222/5). Ancak söz konusu hükmün uygulanabilmesi için, kanunda belirtilmeyen ancak doktrinde ve Yargıtay uygulamasıyla ortaya çıkan, karşı tarafın ticari defterlerine dayanan tarafın bu delilden başka bir delile dayanmamış olması, diğer bir anlatımla delillerini sadece diğer tarafın ticari defterlerine hasretmiş⁷²⁰ olması gerekmektedir⁷²¹. Eğer karşı tarafın ticari defterine dayanan taraf, anılan delilden başka

bkz. Yargıtay 23. HD., 01.06.2015 T., E. 2014/7976, K. 2015/4126; Yargıtay 23. HD., 11.12.2014 T., E. 2014/3002, K. 2014/8085, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 25.10.2024).

⁷¹⁶ Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 83.

⁷¹⁷ Farklı görüşler ve detaylı bilgi için bkz. Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 85-86.

⁷¹⁸ Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 158 vd.

⁷¹⁹ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 680; Mehmet Bahtiyar ve Levent Biçer, "Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticari Defter Tutma Yükümlülüğü ve Ticari Defterlerin İspat Gücü", *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy 1 (2013): 27; Bozkurt, *Ticari İşletme Hukuku*, 442-43; Çelik, *Ticaret Hukuku*, 82.

⁷²⁰ Tarafın göstermiş olduğu delillerden başka delil bildirmeyeceğini belirtmesi, delillerini hasretmesi olarak tanımlanmaktadır. Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3944.

⁷²¹ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3944; Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 164 vd.; Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 680-81; Filiz Berberoğlu Yenipınar, *Ticari Defterler*, 2. bs (Seçkin Yayınları, 2021), 34; Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 247; Selma Çetiner ve Armağan Ebru Bozkurt

delillere dayanmışsa, bu durumda diğer tarafın ticari defterini ibraz etmemesinin sonuçları, HMK m. 222/5'e göre daha genel nitelikte olan HMK m. 220 hükmüne göre belirlenecektir⁷²². Zira HMK m. 219/1 uyarınca delil olarak dayanılan belgeler taraflarca ibraz edilmek zorundadır ve bu bağlamda HMK m. 220/3 uyarınca karşı taraf ticari defterini ibraz etmez ise, mahkemece duruma göre diğer tarafın maksadı gözetilerek bir karar verilecek, karşı tarafın ticari defterine dayanan tarafın iddiasını ispatlamış olarak kabul edebilecektir. Buna göre delillerin sadece karşı tarafın ticari defterlerine hasredilmediği durumlarda ticari defterler, HMK m. 220 anlamında belge niteliğinde kabul edilecektir⁷²³.

HMK m. 222/5'te ibrazdan kaçınmaktan bahsedildiğinden, karşı tarafın ticari defter tutmadığından bahisle ibraz edemeyeceğini beyan etmesi ile ticari defter tutmasına rağmen zıya uğradığından dolayı ibraz edemediğini ileri sürüp de TTK m. 82/7'ye göre usulüne uygun zayi belgesi yoksa, ticari defteri ibrazdan kaçınmış kabul edilir⁷²⁴. Ancak ticari defterinin ibrazı istenen taraf ibrazdan kaçınsa dahi, bu durum sunmuş olduğu diğer delillerin incelenmesine mâni değildir⁷²⁵. Keza tutmuş olduğu ticari defterler kendi

Yüksel, *Ticari İşletme ve Şirketler Hukuku*, 6. bs (Seçkin Yayınları, 2023), 129; Aksoy, “Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Defter Tutma Yükümlülüğü”, 162; Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 588. Bkz. Yargıtay 23. HD., 28.01.2016 T., E. 2015/5491, K. 2016/506, “Bir davada ispat yükü kendisine ait olan tarafın, başka delillerle birlikte karşı tarafın ticari defterlerine de dayandığı, diğer anlatımla, delillerini karşı tarafın ticari defterlerine hasretmediği, dolayısıyla da, uyuşmazlığa 6100 sayılı HMK'nın 222/5. maddesindeki özel hükmün uygulanamayacağı durumlarda; karşı tarafın kendi defterlerini mahkemeye ibraz etmesi ya da bundan kaçınmasına bağlanması gereken hukuksal sonuçlar, HMK'nın 220. maddesindeki konuya ilişkin genel düzenlemelere tabidir.”; aynı yönde bkz. Yargıtay 23. HD., 27.06.2016 T., E. 2015/6424, K. 2016/3931; YHGK., 28.03.2012 T., E. 2011/862, K. 2012/251; Yargıtay 19. HD., 10.03.2020 T., E. 2018/3919, K. 2020/660; Yargıtay 19. HD., 15.05.2019 E. 2018/172, K. 2019/3191; Yargıtay 19. HD., 06.06.2018 T., E. 2016/17968, K. 2018/3229, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 25.10.2024).

⁷²² Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 3: 3948; Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 162; Berberoğlu Yenipınar, *Ticari Defterler*, 34; Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 681; Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 588.

⁷²³ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 374; Berberoğlu Yenipınar, *Ticari Defterler*, 34. Yargıtay 23. HD., 28.01.2016 T., E. 2015/5491, K. 2016/506, “HMK'nın 220. maddesi, bir tarafın, mahkemece kendisine verilen süre içerisinde ilgili belgeyi ibraz etmemesi halinde, mahkemenin, o tarafın maksadını gözeterek, diğer tarafın o belgeye ilişkin açıklamasını kabul edebileceğini öngörmektedir. Önemle vurgulanmalıdır ki; bu hüküm, taraflardan birinin delillerini salt karşı tarafın ticari defterlerine hasretmediği hallerde, ticari defterlerin mahkemeye sunulması bakımından da uygulanır. Diğer anlatımla, belirtilen bu durumda ticari defterler de, HMK'nın 220. maddesi anlamında “vesika” niteliğindedir.”; aynı yönde Yargıtay 23. HD., 11.12.2014 T., E. 2014/3002, K. 2014/8085, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 25.10.2024).

⁷²⁴ Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 395; Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 247; Bahtiyar ve Biçer, “Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticari Defter Tutma Yükümlülüğü ve Ticari Defterlerin İspat Gücü”, 27; Bozkurt, *Ticari İşletme Hukuku*, 442-43.

⁷²⁵ Yargıtay 15. HD., 14.02.2017 T., E. 2016/486, K. 2017/572, “....ticari defterlerini ibrazdan kaçınmış olması iddiasını ispat için ileri sürdüğü diğer delillerin incelenmesine engel teşkil etmez.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 26.10.2024).

aleyhine kayıtlar içerse de bu kayıtların aksini senet veya diğer kesin delillerle ispatlayabilecektir⁷²⁶. Zira ticari defter kayıtlarının aksi, senet veya diğer kesin delillerle ispatı her zaman mümkündür (HMK m. 222/3).

Ticari defterini ibraz etmesi istenen karşı taraf, ibrazı gerçekleştirirse ispata ilişkin farklı durumlar ortaya çıkacaktır. Buna göre ibraz edilen ticari defterde, iddia edilen vakıaya ilişkin hiçbir kayıt bulunmamış olabilir. Bu durumda hiçbir kayıt söz konusu olmadığı için, doğal olarak iddia eden taraf iddiasını ispatlayamamış olur. Ayrıca münhasıran diğer tarafın ticari defterine dayandığından, başka delile dayanamayacak ve dava da aleyhine sonuçlanacaktır⁷²⁷. Ancak diğer tarafın ticari defterinde iddiaya konu vakıayla ilgili hiçbir husus içermemesine rağmen, diğer taraf ticari defterini usulüne uygun olarak tutmamışsa nasıl bir sonuç ortaya çıkacaktır? Zira diğer tarafın ticari defterine dayanan taraf, delillerini diğer tarafın ticari defterine hasretmiştir. Bu durumda diğer tarafın ticari defterine delillerini hasreden tarafa, başka delillere dayanma olanağının sunulması gerektiği ifade edilmektedir⁷²⁸. Diğer bir ihtimal, ticari defterini ibraz eden tarafın aleyhine olarak iddia edilen vakıaya ilişkin kayıtların bulunmasıdır. Bu durumda ticari deftere dayanan taraf iddiasını ispatlamış kabul edilir ve buna karşı kayıtların aksini iddia eden ticari defter sahibi iddiasını ancak kesin delillerle ispat edebilir⁷²⁹. Burada ticari defter sahibi sıfatıyla aleyhine delil olarak kullanılan taraf, ticari defteri usulüne uygun olarak onaylatmamış ya da ticari defterlerinde bulunan kayıtlar birbirini doğrulamamış olsa bile, bu hususlar ticari defterin kendisi aleyhine delil olarak kullanılmasını engellemez⁷³⁰. Zira HMK m. 222/4'te, usulüne göre açılış veya kapanış onayları yapılmamış olan ticari defterler ile kayıtları birbirini doğrulamayan ticari defterin sahibi aleyhine delil olarak kullanılabilmesi ifade edilmiştir.

Son ihtimal ise ticari defter sahibinin hem lehine hem de aleyhine kayıtlar içermesi durumudur. Burada ise ticari defter sahibinin usulüne uygun olarak ticari defteri tutup tutmadığına göre sonuç değişecektir. Buna göre sahibi defteri usulüne uygun olarak

⁷²⁶ Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 247-48; Altay, *Ticari Defterlerle İspatta Elverişlilik ve Sınır Sorunu*, 572.

⁷²⁷ Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 247.

⁷²⁸ Nihat Taşdelen, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticari Defterler", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3, sy 1 (2016): 287; Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 247. delillerini diğer tarafa hasreden tarafa başka bir delile dayanma hakkının tanınamayacağına ilişkin görüş için bkz. Altay, *Ticari Defterlerle İspatta Elverişlilik ve Sınır Sorunu*, 573.

⁷²⁹ Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 401; Bozkurt, *Ticari İşletme Hukuku*, 443.

⁷³⁰ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 677; Ali Bozer ve Celal Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 7. bs (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2021), 353.

tutmuşsa, HMK m 222/3 son cümle uyarınca, lehe ve aleyhe kayıtlar bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğinden, kendi lehine olan kayıt dikkate alınacak ve ispata konu vakıa ticari defter sahibi lehine olan durumla sonuçlanacaktır⁷³¹. Ayrıca taraf iddialarını sadece diğer tarafın ticari defterine hasrettiğinden, başkaca delile dayanamayacak ve mahkemece aleyhine karar verilecektir⁷³². Ancak ticari defter usulüne uygun olarak tutulmamışsa sahibi lehine delil olarak kullanılamayacağından⁷³³, diğer kesin delillerle aksini ispatlayabilme hakkı saklı kalmak kaydıyla⁷³⁴, sahibi aleyhine sonuç doğuracak olan kayıt dikkate alınır ve diğer tarafın iddiası ispatlanmış kabul edilir. Zira her ne kadar HMK m. 222/3 ticari defterlerin bir bütün olarak değerlendirilmesini öngörmüşse de bu değerlendirmeyi ticari defterin usulüne uygun tutulması şartına bağladığından, bu durumda ticari defterin sahibi lehine olan kayıt dikkate alınmayacaktır⁷³⁵.

3.3.3.3. Ticari Defterin Sahibi Lehine Delil Olabilmesi

Kural olarak bir kimsenin bizzat kendisinin düzenlediği belgelerin, iddia ettiği vakıaları ispatlamak için dayanak olarak kullanması mümkün değilken, HMK m. 222/3 bu kurala bir istisna getirmiş ve kanunda belirtilen şartlar sağlandığı takdirde, ispat yükü üzerinde bulunan taraf, bizzat kendisinin düzenlemiş olduğu belgeye dayanarak ispat faaliyetinde bulunabilecektir⁷³⁶.

HMK m. 222/3'te diğer tarafın ticari defter durumuna ilişkin de ölçütler ortaya koyarak lehe uygulanabilme koşulları ifade edilmiştir⁷³⁷. Buna göre, HMK m. 222/3 uyarınca, ticari defterin sahibi lehine delil olarak kullanılabilmesi için ilk şart tarafların her birinin tacir olması⁷³⁸ (veya tacir sayılması)⁷³⁹ ve dolayısıyla ticari defter tutma yükümüne tabi

⁷³¹ Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 248; Bahtiyar ve Biçer, “Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticari Defter Tutma Yükümlülüğü ve Ticari Defterlerin İspat Gücü”, 27.

⁷³² Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 248.

⁷³³ Pekcanıtez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 403.

⁷³⁴ Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 248.

⁷³⁵ Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 396.

⁷³⁶ Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 397; Nuri Erdem, “Ticari Defterlerin Sahibi Lehine Delil Olma Şartlarının 7251 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişikliklerle Birlikte Değerlendirilmesi”, *Legal Mali Hukuk Dergisi* 17, sy 193 (2021): 82-84; Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 123; Bozkurt, *Ticari İşletme Hukuku*, 439; Saim Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 7. bs, I-II (Filiz, 2000), 637.

⁷³⁷ Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 248.

⁷³⁸ Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 690.

⁷³⁹ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 674.

olması gerektiğidir⁷⁴⁰. Esas itibarıyla Kanun'da ticari defter tutmaktan bahsedildiği için kendi lehine ticari defterine dayanmak isteyen tacir, karşı taraf tacir dışında tacir sayılan veya TTK m. 12/3'e göre tacir gibi sorumlu olan kimseler olsa dahi kendi ticari defterine dayanabilir. Zira anılan hallerde karşı taraf tacir olmasa da ticari defter tutma yükümlülüğündedir⁷⁴¹. Ancak yukarıda ifade edildiği üzere, HMK m. 222/5 gereğince ticari defterin sahibi aleyhine delil olabilmesi için diğer tarafın tacir sıfatını haiz olması gerekmemektedir. Diğer yandan tarafların ticari defter tutma yükümünün sonradan ortadan kalkması, defterlerin lehe uygulanabilirliği açısından bir sorun teşkil etmemektedir⁷⁴². Zira önemli olan, uyuşmazlığa konu vakıanın meydana geldiği tarihte tarafların tacir olması ve ticari defter tutma yükümlülüğüne tabi olmalarıdır⁷⁴³. Ayrıca belirtmek gerekir ki ticari defterin lehe delil olarak kullanılması durumu bir külfet değil, nimet olduğu için ancak TTK bağlamında tacir sıfatını haiz kişiler (TTK m. 12/1 ve TTK m. 12/2 uyarınca tacir ve tacir sayılanlar) iddialarını kendi ticari defterlerine dayandırarak ispat edebilirler.

Ticari defterin sahibi lehine delil olarak kullanılabilmesi için gereken ikinci şart ise, uyuşmazlığa konu vakıanın taraflardan her biri için ticari defterde kayıt altına alınması gereken bir ticari iş olması gerekliliğidir⁷⁴⁴. Zira her ne kadar her iki taraf ticari defter tutma yükümüne tabi olsa da bir taraf için ticari sayılarak deftere geçirilmesi gereken vakıa, diğer taraf için böyle bir gereklilikte olmayabilir⁷⁴⁵. Söz gelimi bir tacirin evinde kullanmak için diğer bir tacirin ticari işletmesinden beyaz eşya alması durumunda, evine alan taraf bu alışverişi ticari deftere geçirme yükümlülüğünde değildir. Bu nedenle diğer taraf için ticari iş olmamasına rağmen TTK m. 19/2 gereği taraflar arasındaki sözleşme nedeniyle her iki taraf için de ticari iş sayılan hallerde, taraflardan biri için ticari işletmesi ile ilgili bir ticari iş olmadığından, aralarındaki uyuşmazlıkta sahibi lehine delil olarak kullanılamayacaktır⁷⁴⁶. Diğer taraftan ticari defterlerde ticari iş niteliğindeki hukuki

⁷⁴⁰ Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 125 vd.; Müjgan Yücel Tunç, "Hmk m. 222 Çerçevesinde Ticari Defterlerle İspata İlişkin Bazı Sorunlar", *Medenî Usûl ve İcra - İflâs Hukuku Dergisi* 9, sy 25 (2013): 126; Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 350.

⁷⁴¹ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 675.

⁷⁴² Reha Poroy ve Hamdi Yasaman, *Ticari İşletme Hukuku*, 20. bs (Seçkin Yayınları, 2024), 284-85.

⁷⁴³ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 674; İsmail Kayar, *Ticari İşletme Hukuku*, 10. bs (Seçkin Yayınları, 2015), 327; Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 351.

⁷⁴⁴ Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 132 vd.; Yücel Tunç, "Hmk m. 222 Çerçevesinde Ticari Defterlerle İspata İlişkin Bazı Sorunlar", 126; Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 249.

⁷⁴⁵ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 675-76.

⁷⁴⁶ Bozkurt, *Ticari İşletme Hukuku*, 440.

işlemler kayıt altına alındığından, ticari iş niteliğinde olsalar dahi haksız fiile dayanan vakıalar, ticari deftere dayanılarak sahibi lehine delil niteliği taşımayacaktır⁷⁴⁷.

Diğer bir şartta HMK m. 222/2’de belirtildiği üzere, ticari defterin usulüne ve kanuna uygun şekilde tutulması⁷⁴⁸ ve içerdiği kayıtların birbirini doğruluyor olması gerekir⁷⁴⁹. Diğer taraftan ticari defterdeki kayıtlar bir bütün olarak ele alınacak, lehe ve aleyhe olan kayıtlar birbirinden bağımsız değerlendirilemeyecektir⁷⁵⁰ (HMK m. 222/3). Kanuna ve usulüne göre denildiği için TTK’da ki ticari deftere ilişkin düzenlemeler de dikkate alındığında, buna göre sahibi lehine delil olarak kullanılabilecek olan ticari defterler, HMK m. 222/2 ve TTK m. 64/3 uyarınca açılış ve kapanış işlemleri onaylatılmış olmalı; TTK m 65/2 uyarınca, ticari defterlere eksiksiz bir şekilde, düzenli olarak doğru ve zamanında kayıtlar geçirilmiş olmalı; TTK m. 66 ve m. 69 uyarınca ise ticari deftere ilişkin envanter ve bilanço usulüne uygun şekilde olmalıdır⁷⁵¹. Keza usulüne ve kanuna uygun şekilde tutulan ticari defterlere ait kayıtların da birbirini doğruluyor olması, diğer bir anlatımla lehine kullanan tarafa ait ticari defterlerin birbiriyle uyuşması gerekmektedir⁷⁵². Diğer taraftan dayanak olarak kullanılan ticari defter tek başına delil olarak kullanılabilecek olup, ayrıca defterde yer alan kayda ilişkin belgenin ibrazına ihtiyaç duyulmayacaktır⁷⁵³. Zira, aynı zamanda kayda ilişkin belgenin ibrazının da gerekli olması halinde, ticari defter tutulmasının ispat hukuku açısından hiçbir önemi kalmayacaktır⁷⁵⁴.

Nihayet kanuna ve usulüne uygun şekilde tutulmuş ve lehine kullanacak tarafa ait ticari

⁷⁴⁷ Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 398.

⁷⁴⁸ Yücel Tunç, “Hmk m. 222 Çerçevesinde Ticari Defterlerle İspata İlişkin Bazı Sorunlar”, 131; Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 136 vd. Burada kastedilen ticari defterler tacire ait tüm ticari defterler değil, uyumsuzluk konusuyla ilgili kayıtları içermesi gereken ticari defterlerdir. Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 249; Erdem, “Ticari Defterlerin Sahibi Lehine Delil Olma Şartlarının 7251 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişikliklerle Birlikte Değerlendirilmesi”, 107.

⁷⁴⁹ Taşdelen, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticari Defterler”, 286; Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 143 vd.

⁷⁵⁰ Usulüne uygun şekilde tutulmuş olan ticari defterlerdeki leh ve aleyhe ilişkin kayıtların, bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği ve birbirinden ayrılamayacağına dair kurala “ikrarın bölünmezliği kuralı” denir. Bkz. Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 155 vd.

⁷⁵¹ Kanuna göre ticari defterlerin nasıl tutulması gerektiğine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Abdioğlu vd., “Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu’na Göre Defterlerin İncelenmesi”, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21, sy 1 (2014): 91, <https://doi.org/10.18657/yecbu.93249>.

⁷⁵² Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 249; Bozkurt, *Ticari İşletme Hukuku*, 440.

⁷⁵³ Poroy ve Yasaman, *Ticari İşletme Hukuku*, 287.

⁷⁵⁴ Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 185-86; Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 399. Belgelerin ibrazının da gerekli olduğuna ilişkin aksi yöndeki görüş için bkz. Kayar, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticaret Hukuku*, 239.

defterlerin hepsinin birbirine uygun kayıtlar içermesi halinde, sahibi lehine delil olarak kullanılabilmesi için HMK m. 222/3 uyarınca, diğer tarafın, bu kayıtların aksini kendi ticari defterleriyle veyahut kesin delillerle ispatlayamamış olması gerekmektedir⁷⁵⁵. Ancak diğer tarafın ticari defterlerinde ilgili vakıayla ilgili hiçbir kayıt içermemesi veya ilgili vakıayla ilgili aykırı kayıtlar içermesi durumunda, ticari defterler sahibi lehine delil olarak kullanılamayacaktır (HMK m. 222/3). Buna göre, sadece kendi ticari defterine dayanan tarafın defterindeki kayıtlara bakılarak karar verilemeyecek, defterlerini ibraz etmemesinin sonuçları saklı kalmak kaydıyla, diğer tarafın ticari defterleriyle birlikte değerlendirilerek ancak delil niteliği taşıyıp taşıyamayacağına karar verilecektir⁷⁵⁶. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, ilk derece mahkemesinin sadece davacının ticari defterlerini inceleyerek verdiği kararı bozmuştur⁷⁵⁷.

HMK m. 222/2 ve 3 uyarınca, kanuna ve usulüne uygun şekilde tutulmuş ve kendisine ait tüm ticari defterlerdeki kayıtların birbirini doğruluyor olması durumunda, senet veya diğer kesin delillerle her zaman aksini ispat etme hakkı saklı kalmak kaydıyla⁷⁵⁸, karşı taraf ticari defteri ibraz etmez⁷⁵⁹ veya ibraz etse dahi usulüne ve kanuna uygun bir şekilde ticari defter tutmamışsa, kendi ticari defterine dayanan taraf iddiasını ispatlamış kabul edilir⁷⁶⁰. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında⁷⁶¹ davacı, lehine olan iddia

⁷⁵⁵ Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 250; Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 145 vd.

⁷⁵⁶ Berberoğlu Yenipınar, *Ticari Defterler*, 38.

⁷⁵⁷ Yargıtay 15. HD., 26.09.2018 T., E. 2018/2696, K. 2018/3431, “Mahkemece taraflara ticari defterlerini sunmaları için süre verilmiş olup, davacı defterleri üzerinde yapılan inceleme sonucu alınan bilirkişi raporu ile talep edilen alacağın varlığı belirlenmiş olup, inceleme tamamlanmak üzere mahkemece yapılması gereken iş; davalılara takip dayanağı işin yapıldığı tarihteki döneme ait ticari defter ve kayıtların ibrazı için süre verilip, ibraz edilmesi halinde bilirkişi incelemesi yaptırmak ya da kaçınılması durumunda HMK 222/II ve III. maddeleri dikkate alınarak davacının kanuna göre eksiksiz tuttuğu ticari defter ve kayıtlarının lehine delil teşkil edip etmeyeceği de değerlendirilerek dosyanın sonuçlandırılması gerekir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 25.10.2024).

⁷⁵⁸ Bozkurt, *Ticari İşletme Hukuku*, 441.

⁷⁵⁹ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1335; Poroy ve Yasaman, *Ticari İşletme Hukuku*, 288. Bkz. Yargıtay 15. HD., 23.01.2017 T., E. 2016/4087, K. 2017/7261 “Somut olay değerlendirildiğinde; mahkemece taraflara ticari defterlerini sunmaları için süre verilmiş olup davacı defterleri üzerinde yapılan inceleme sonucu alınan bilirkişi raporu ile talep edilen alacağın varlığı kanıtlanmıştır. Davalı defterlerini sunmayarak davacının ticari defter kayıtlarının HMK 222. maddeye göre lehine delil oluşturup oluşturmadığının tam olarak incelenemesine engel olduğundan sunulmayan ticari defterlerinde de davacının alacaklı olduğuna dair kayıtların mevcut olduğu halde sunulmadığının ve bunun sonucunda da davacı incelenen defter kayıtlarının davacı lehine delil oluşturduğunun kabulü gerekir. Bu durumda ticari defter kayıtları ile alacağın varlığı ispatlandığı halde davanın reddine karar verilmesi doğru olmamıştır.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 19.09.2024).

⁷⁶⁰ Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 352; Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 250.

⁷⁶¹ Yargıtay 11. HD., 03.12.2018 T., E. 2017/2973, K. 2018/7576, “Mahkemece, tüm dosya kapsamına göre; bilirkişi raporuna taraflarca itiraz ileri sürülmemesi nedeniyle hüküm vermeye yeterli kabul edildiği, davacı ticari defterlerinin usulüne uygun eksiksiz olarak tutulduğu, açılış ve kapanış tasdiklerinin yapıldığı, karşı tarafın defterlerini ibrazdan kaçındığı dikkate alındığında davacı ticari defter

konusu vakıayı ispatlamak için kanuna ve usulüne uygun olarak tutmuş olduğu ticari deftere dayanmış ancak davalının ticari defterini ibraz etmekten kaçınması dolayısıyla, davacının delil olarak kendi tutmuş olduğu ticari defterine dayanabileceği ifade edilmiştir.

Buna karşılık diğer taraf da kanuna ve usulüne uygun şekilde tutmuş olduğu ve içerisinde yer alan kayıtların tümünün birbirini doğruladığı ticari defterleri ibraz ederse farklı durumlar ortaya çıkmaktadır. Buna göre HMK m. 222/3'te açık bir şekilde ortaya koyulduğu üzere, diğer tarafın ticari defterlerinde yer alan kayıtlar, iddiada bulunan tarafa ait ticari defterlerdeki kayıtlara aykırı⁷⁶² veya diğer tarafın ticari defterinde iddiaya konu vakıyla ilgili hiçbir kayıt bulunmuyorsa⁷⁶³, artık iddiada bulunan taraf kendi lehine olarak ticari defterine dayanamayacak, bu bağlamda vakıa ispatlanamamış kabul edilecektir⁷⁶⁴. Buna karşın hükmün mefhumu muhalifinden anlaşılacağı üzere, diğer tarafın ticari defterindeki kayıtlar da iddia sahibi tarafın ticari defterindeki kayıtları doğruluyorsa⁷⁶⁵, kanuna ve usulüne uygun olarak tutulmuş ve tüm kayıtların birbirini doğruladığı ticari defterler sahibi lehine delil olarak kullanılabilir, iddia ispatlanmış kabul edilecektir⁷⁶⁶.

3.3.3.4. Talil İddiasının İspatı Bağlamında Ticari Defterler

Bonoda talil kavramının hukuki sonucu olarak ispat yükü üzerine düşen taraf, iddiasını kesin delil niteliğindeki delillerle ispat edebileceğinden, HMK m. 222'de düzenleme altına alınan ticari defterler de yukarıda ifade edilen şartları sağladığı takdirde, talil

kayıtlarının davacı lehine delil olduğu, davacı defterlerine işlenmiş fatura nedeniyle davacının yük taşınmasından kaynaklanan bakiye 8.437,18 TL alacağın bulunduğu, edimin ticari iş olduğu dikkate alındığında alacağa ticari temerrüt faizi uygulanacağı gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne, 8.437,18 TL alacağa 25.12.2012 tarihinden itibaren uygulanacak ticari avans faiziyle birlikte davalıdan tahsiline karar verilmiştir. Karar, davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 19.09.2024).

⁷⁶² Fatih Bilgili, “Ticari Defterler - Cari Hesap - Acente”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* XVI, sy 3-4 (2012): 66.

⁷⁶³ Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 352.

⁷⁶⁴ Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 249-50.

⁷⁶⁵ Yargıtay 11. HD., 10.06.2019 T., E. 2018/2935, K. 2019/4206, “Bu durumda; davacı ile davalının her ikisinin de defterlerinde alacağa ilişkin kaydın bulunması, davalının defterlerinde yer alan ve davacının defterlerinde de küsürat farkı ile aynı olan kaydın birbirini teyit ediyor olmasının davacı lehine alacak olarak değerlendirilerek davanın kabulüne karar vermek gerekirken...”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 25.10.2024).

⁷⁶⁶ Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 400; Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 249.

iddiasının ispatı bakımından kesin delil niteliği taşıyacaktır⁷⁶⁷. Zira HMK m. 222/3 uyarınca ticari defterlerin delil niteliğine sahip olması durumunda aksinin senet veya diğer kesin delillerle ispatlanması gerektiği düzenlendiğinden, ticari defterlerin kanundaki şartları sağlaması halinde kesin delil vasfında olacağı açıktır⁷⁶⁸. Nitekim bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında, gerekli şartların sağlanması halinde ticari defterlerin kesin delil niteliğinde olduğu vurgulanmıştır⁷⁶⁹. Yargıtay kararına konu diğer bir olayda ise, üzerinde nakden kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı, söz konusu bononun davalıdan sipariş edilen kumaşlara karşılık teminat olarak verildiğini ancak daha sonradan kumaşların teslim edilmemesi nedeniyle bononun bedelsiz kaldığını iddia etmiştir. Buna karşılık istinaf mahkemesince, davacının nakden kaydı bulunan bir bononun teminat bonosu olduğuna ilişkin iddiasının bonoyu talil ettiğini, bu nedenle ispat yükünü üzerine alan davacının iddiasını ispatlayamadığı ve ticari defterlerin incelenmesinin esasa etkili olmayacağından bahisle istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir. Ancak Yargıtay, davacıların ticari defterlerin incelenmesine ilişkin taleplerinin yerine getirilmeyerek reddedilmesini, eksik inceleme ve araştırma gerekçesiyle haklı olarak bozmuştur⁷⁷⁰. Bu bağlamda talil iddiasının ispatının ticari

⁷⁶⁷ Topal, *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*, 110 vd.; Yücel Tunç, “Hmk m. 222 Çerçevesinde Ticari Defterlerle İspata İlişkin Bazı Sorunlar”, 122; Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 2667; Kavak, *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüküne Etkisi*, 150; Sezgin Huysal, “Yeni TTK ve HMK Çerçevesinde Ticari Defterler”, 203-4; Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 245; Bahtiyar ve Biçer, “Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticari Defter Tutma Yükümlülüğü ve Ticari Defterlerin İspat Gücü”, 29-30; Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 585. Ticari defterlerin takdiri delil niteliğinde olduğuna ilişkin aksi yöndeki görüş için bkz. Taşdelen, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticari Defterler”, 284. Hakan Yıldırım, “Ticari Defterlerin Sahibi Lehine Delil Olmasında Dayanak Belgelerin İbrazı”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8, sy 2 (2013): 970.

⁷⁶⁸ Berberoğlu Yenipınar, *Ticari Defterler*, 36; Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 352; Bahtiyar vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 246; Zeynep Vildan Algur, *Ticari Defterler ile İspat* (Seçkin Yayınları, 2020), 80. Bkz. Yargıtay 15. HD., 26.09.2018 T., E. 2018/2696, K. 2018/3431, “Ticari defterler kesin delillerdendir. Yasa’da delil vasfı taşıdığı takdirde aksinin yazılı veya kesin delillerle ispatı gerektiği düzenlenmiş olduğundan, yasanın ticari defterleri kesin delil olarak düzenlediği açıkça anlaşılmaktadır”; aynı yönde Yargıtay 15. HD., 16.05.2018 T., E. 2018/2184, K. 2018/2013, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 25.10.2024).

⁷⁶⁹ YHGK., 08.04.2021 T., E. 2017/425, K. 2021/440, “Yasada delil vasfı taşıdığı takdirde aksinin yazılı veya kesin delillerle ispatının gerektiği düzenlendiğinden, ticari defterlerin kesin delil olduğu anlaşılmaktadır. Ticari defterler kesin delillerden ise de, ancak HMK’nın 222. maddesindeki koşullar çerçevesinde ispat aracı olabilir.”; aynı yönde Yargıtay 15. HD., 11.09.2019 E. 2018/3574, K. 2019/5314, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 26.10.2024).

⁷⁷⁰ Yargıtay 11. HD., 26.09.2022 T., E. 2021/1906, K. 2022/6293, “Somut olayda, davacıların, iddiasını ileri sürüş biçimi de dikkate alındığında üç aşamalı bir ispat yükü altında olduğunun kabulü gerekir. Davacılar senet metnini talil etmiş olmakla evvel emirde, senetlerin teminat amacıyla verildiğini, bu teminatın da davacı şirketin davalı şirketten sipariş ettiği kumaşlara yönelik olduğunu, daha sonra da senetlerin teminat amacının işlevsiz kaldığını yani bedelsiz kaldığını ispat yükü altındadır. Öyleyse, davacıların iddiasını ispat için, davada taraf şirketlere ait ticari defterlere dayanması hukuken kabul edilebilir olmakla birlikte, ticari defterlerin bilirkışı marifetiyle incelenmesi talebinin reddedilmesi isabetli

defterlerle mümkün olduğu söylenmelidir⁷⁷¹.

Söz gelimi malen kaydı içeren bir bonoya ilişkin olarak düzenleyenin bedel kaydını talil ederek bononun nakit olarak borç para karşılığı düzenlendiğini ancak kendisine herhangi bir şekilde paranın teslim edilmediğine dair iddiası bulunmuş olsun. Karşı taraf olan lehtarın ticari defter tutma yükümlülüğüne tabi olması ve bonodaki bedel kaydını talil etmemesi karşısında, lehtarın ticari defterlerine dayanarak sahibi aleyhine delil olarak kullanmak isteyen düzenleyenin bu yönde bir talepte bulunmuş olsun. Buna karşılık lehtarın ticari defterini ibraz etmez ya da ibraz edilen ticari defterde borçlu tarafından düzenlenen bononun nakit borç para karşılığında alındığına ilişkin bir kayıt bulunursa, bu durumda düzenleyenin iddiası ispatlanmış kabul edilerek lehtarın nakit borç parayı düzenleyene teslim ettiğini ispatlaması gerekir⁷⁷². Nitekim Yargıtay kararına konu bir olayda, üzerinde malen bedel kaydını içeren bir bonoya ilişkin olarak davacı, davalı ile aralarındaki süt alışverişine dayalı ticari ilişki neticesinde açık bir bono düzenleyerek teminat amaçlı davalıya verdiğini iddia etmiş buna karşılık davalı ise, bononun teminat amaçlı düzenlendiğini kabul etmiş ancak sebepten soyut olmaları nedeniyle davanın reddini talep etmiştir. Yargıtay ise ilk derece mahkemesince verilen, bedel kaydının malen olmasına rağmen her iki tarafın da bononun teminat karşılığı düzenlendiğine ilişkin mutabık kalması karşısında bononun çift taraflı talil edildiğinden bahisle ispat yükünün yer değiştirmeyerek davacı üzerinde olduğu, davacının ise davalının ticari defterine dayanarak iddiasını ispat etmek istemesi karşısında, davalının ticari defterini ibraz etmemesi nedeniyle davanın kabulüne ilişkin verilen kararı onamıştır⁷⁷³.

Yukarıda ifade edildiği üzere, HMK m. 222/5 hükmünün uygulanabilmesi için diğer tarafın ticari defterine dayanan tarafın başka bir delile dayanmamış olması gerekir. Buna göre karşı tarafın ticari defterine dayanan taraf, delillerini diğer tarafın ticari defterlerine

olmadığı ... mahkemece, davacıların senetlerin teminat amacıyla verildiği iddiasının ispatı için dayandığı diğer delilleri ile birlikte taraf şirketlerin ticari defterleri üzerinde bilirkişi marifetiyle inceleme ile yapılarak neticesine göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde eksik inceleme ve araştırma ile hatalı değerlendirmeye dayalı karar verilmesi..."; başka bir kararda ise, davacının dava dilekçesinde açıkça davalının ticari defterlerine dayanmamasına rağmen, davalının mahkemenin talebi üzerine ticari defterlerini ibraz etmemesi nedeniyle, davacının malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak malın teslim edilmediği iddiasının ispatlandığını kabul eden ilk derece mahkemesinin kararını, dava dilekçesinde bu delile açıkça dayanmadığı gerekçesiyle bozmuştur. Bkz. Yargıtay 19. HD., 08.06.2010 T., E. 2009/12461, K. 2010/7136 (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 24.10.2024).

⁷⁷¹ Yılmaz, "Senedin (Bononun) Talil Edilmesi", 343.

⁷⁷² Kavak, *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüküne Etkisi*, 150.

⁷⁷³ Yargıtay 19. HD., 19.10.2011 T., E. 2011/10852, K. 2011/12845, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.09.2024).

hasretmeksizin başka delillere de dayanmışsa, diğer tarafın ticari defterlerini ibraz etmemesi halinde, HMK m. 222/5 uygulanamayacağından, ticari deftere dayanmak isteyen tarafın iddialarını ispatlamış olduğu kabul edilmeyecektir⁷⁷⁴. Nitekim Yargıtay kararına konu bir olayda üzerinde malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı, davalı iler herhangi bir ticari ilişkisinin olmadığını ileri sürerek bedelsizlik iddiasında bulunmuş; davalı ise davaya cevap vermemiştir. Davacı diğer tarafın ticari defterine dayanmak istemiş bunun üzerine mahkemece kesin süre verilerek ticari defterlerin ibrazı istenmiş ancak verilen süre içerisinde davalının ticari defterlerini ibraz etmemesinden dolayı davanın kabulüne karar verilmiştir. Ancak Yargıtay tarafından haklı olarak, davacının münhasıran davalı tarafın ticari defterlerine dayanmamasından dolayı, davalının ticari defterlerini ibraz etmediği gerekçesiyle verilen kararı bozmuştur⁷⁷⁵. Zira davacı münhasıran davalının ticari defterlerine dayanmadığından HMK m. 222/5 uygulanmayacak, bunun yerine daha genel bir düzenleme olan HMK m. 220/3⁷⁷⁶ uygulanarak ibrazı istenen ticari defterlerin ibraz edilmemesi durumunda davalının maksadı gözetilerek duruma göre bir karar verilecektir.

Keza başka bir Yargıtay kararına konu olayda, malen kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı, söz konusu bononun davalı şirketin ortağı olduğu dönemde şirketin güvenilirliğini artırmak için teminat amacıyla boş olarak düzenlenip davalıya teslim edildiğini, davalıya karşı herhangi bir borcunun olmadığını iddia etmiş; davalı ise davacının kendisine olan borç karşılığında bononun düzenlendiğini beyan etmiştir. Yargıtay ise bononun çift taraflı olarak talil edildiğinden ispat yükünün davacıda olduğunu ve ilk derece mahkemesince verilen, davalının ticari defterlerinin incelenmesi neticesinde bononun davacının borcu nedeniyle düzenlendiğinin anlaşılması karşısında davanın reddine ilişkin kararı onamıştır⁷⁷⁷.

Yukarıda ifade edildiği üzere, ticari defterlerin sahibi veya halefi lehine delil olabilmesi için, sadece iddia konusu vakıanın ticari defter sahibinin iddia ettiği gibi olması yeterli

⁷⁷⁴ Berberoğlu Yenipınar, *Ticari Defterler*, 38.

⁷⁷⁵ Yargıtay 19. HD., 14.06.2017 T., E. 2016/9642, K. 2017/4945, “*Dava kambyo senedine karşı borçlu olmadığının tespiti istemine ilişkin menfi tespit davasıdır. Senet malen kayıtlı olup, mal verildiğine karinedir. Davacı vekilinin dava dilekçesinde dayanmış olduğu deliller kısmında münhasıran davalı defterlerine dayanmamıştır. Bu durumda ispat külfeti davacı tarafta olup iddiasını usulüne uygun yazılı delillerle kanıtlaması gerekirken davalının münhasıran dayanılmayan defterleri sunulmadığı gerekçesiyle yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 25.10.2024).

⁷⁷⁶ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 681.

⁷⁷⁷ Yargıtay 19. HD., 02.03.2016 T., E. 2015/10754, K. 2016/3680, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 24.10.2024).

değildir. HMK m. 222/3'te ifade edilen koşulların sağlanması gerekmektedir⁷⁷⁸. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, davacı tarafından bononun avans olarak davalıya verildiği ve bu nedenle bononun bedelsiz olduğuna ilişkin iddianın, davacının ticari defterlerindeki kayıtlara göre doğru olmasının tek başına bononun avans karşılığında verildiğini ispatlayamayacağını, ayrıca ticari defterin usulüne göre kapanış onaylarının yapılmaması nedeniyle de sahibi lehine delil olarak kullanılamayacağı ifade edilmiştir⁷⁷⁹. Öte yandan düzenleyen, kendi ticari defterine dayanması durumunda diğer tarafın ticari defterlerinde ilgili vakıyyla ilgili hiçbir kayıt bulunmayabilir. Keza diğer tarafın ticari defterine dayanma talebi karşısında, lehtar ticari defterini ibraz etmesine rağmen talil iddiasını ispatlamaya çalışan düzenleyenin iddia ettiği vakıya ilişkin bir husus kayıtlarda yer almayabilir. Bu haller, düzenleyenin iddiasını ispatlamaya yeterli olmadığı gibi ispat yükü bakımından da bir değişikliğe sebep olmaz. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, tacirin ticari defterinde kambiyo senetlerine ilişkin bir kaydın bulunmaması, kambiyo senedinin vasfını etkilemediğinden⁷⁸⁰ bahisle, ispat yükünün hâlâ davacıda olduğu ve kesin delillerle talil iddiasını ispatlaması gerektiği vurgulanmıştır⁷⁸¹. Keza diğer bir kararında Yargıtay⁷⁸², davacının diğer bir davacı olan şirketin ticari defterlerinde

⁷⁷⁸ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 372-73.

⁷⁷⁹ Yargıtay 19. HD., 15.11.2016 T., E. 2016/3853, K. 2016/14805, “Kambiyo senetleri sebepten mücerret olup, bu nedenle davacı bonoların avans karşılığı verildiğini ve bedelsiz olduğunu yazılı delillerle ispatlaması gerekir. Bilirkişi tarafından davacının ticari defterleri incelenerek rapor düzenlenmiş olup, davacının defterlerinde bonoların avans olarak verildiği yazılı olması, tek başına bonoların avans olarak verildiğinin ispatı olmadığı gibi davacı ticari defterlerinin kapanış tasdiklerinin olmaması nedeniyle davacı lehine delil teşkil etmez.”; aynı yönde bkz. Yargıtay 11. HD., 19.06.2017 T., E. 2015/12706, K. 2017/3832 (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 24.10.2024).

⁷⁸⁰ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 338. Bkz. Yargıtay 19. HD., 26.02.2016 T., E. 2015/12313, K. 2016/3202; Yargıtay 19. HD., 17.12.2015 T., E. 2015/7353, K. 2015/17717, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 24.10.2024).

⁷⁸¹ Yargıtay 19. HD., 17.12.2015 T., E. 2015/7353, K. 2015/17117, “Esasen kambiyo senetlerinin tacir olan tarafların ticari defterlerinde kayıtlı olmaması sonuca etkili olmayıp, kambiyo senedini hükümden düşürmez. Bu durumda mahkemece ispat yükü kendilerinde olan davacıların dava konusu senetlerin teminat senedi olduğu yönündeki iddialarını yazılı delille kanıtlamaları gerektiği gözetilmeden eksik inceleme ve somut olaya uygun düşmeyen gerekçelerle yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.”; Yargıtay 19. HD., 26.11.2013 E. 2013/14659, K. 2013/18882, “Mahkemece, toplanan delillere göre, davacının imza inkârında bulunmadığı, bonoda "nakten" ibaresinin yazılı olduğu, davacının herhangi bir mal ve hizmet satın almadığını bildirmekle bonoyu talil ettiği, davacının eldeki bononun mal ve hizmet bedeline karşılık düzenlendiğini ispat etmesi, bunu ispat edememesi halinde nakit para almadığını ispat etmesi gerektiği, bononun davalı ticari defter ve kayıtlarında yer almamasının onu hükümden düşürmeyeceği, davacının iddiasını yazılı delille ispatlayamadığı gerekçesiyle...”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 24.10.2024).

⁷⁸² Yargıtay 11. HD., 15.12.2021 T., E. 2020/4502, K. 2021/7164, “Davacı taraf, takip konusu senedin davacı şirket defterlerinde kayıtlı olmadığını iddia etmiş olması nedeniyle bu hususta defter incelemesi yapılmış ise de, işbu senedin davacı defterlerinde kayıtlı olup olmadığının tespitinin davanın sonucuna etki eden bir husus olmadığı, kambiyo senetlerinin borçtan mücerret olduğu, düzenleyenin ticari defterinde kayıtlı olmaması veya defter kayıtlarında lehtar ile arasında bir ticari ilişki bulunmamasının senedin

bonoya ilişkin bir kaydın yer almadığına yönelik iddiası karşısında, ticari defterlerde bonoya ilişkin bir kaydın bulunmamasının kambiyo senedi vasfını etkilemediğini ve bu nedenle davanın sonucuna etki edecek bir mesele olmadığından bahisle davacının iddiasını kesin delillerle ispatlaması gerektiği ifade edilmiştir.

Aynı şekilde Yargıtay’a konu başka bir olayda, üzerinde hem malen hem de nakden şeklinde olmak üzere iki farklı bedel kaydı bulunan bir bonoya ilişkin olarak davacı, davalıya karşı herhangi bir borcunun olmadığını iddia etmiş ve davalının ticari defterlerine dayanmış, davalı ise davacıya verilen borç para karşılığında bononun düzenlendiğini beyan etmiştir. Yargıtay ise davalının ticari defterlerinde yapılan incelemede herhangi bir kayıt bulunmadığını, bu nedenle davacının üzerine düşen ispat faaliyetini yerine getiremediğinden bahisle, ilk derece mahkemesince verilen davanın reddi kararını onamıştır⁷⁸³.

3.3.4. Talil İddiasının Fatura ile İspatı

TTK m. 21 bağlamında faturanın delil niteliğinin değerlendirilmesi de önem arz etmektedir. Zira faturanın, faturayı düzenleyen veya alan bakımından, senet (kesin delil) niteliği taşıdığı hallerde, talil iddiası sonucunda ispat yükü altında olan taraf, iddiasını fatura delili ile ispat edebilir.

TTK’da tanımı yapılmamış olan fatura, bir yönüyle ticari defterlerde yer alan kayıtları ve taraflar arasındaki sözleşmenin icrasını belgelerken, diğer yönüyle vergi yükümlülerinin kayıtlarını belgelemektedir⁷⁸⁴. VUK m. 229 vd. bütün vergi yükümlüleri dikkate alınarak

geçerliliğine etki eden hususlardan olmadığı, davacının davalılara borçlu olmadığını kesin delillerle ispat etmesi gerektiği...”, aynı yönde bkz. Yargıtay 19. HD., 31.05.2016 T., E. 2016/1875, K. 2016/9818, Yargıtay 19. HD., 14.04.2016 T., E. 2015/15067, K. 2016/6613, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.09.2024).

⁷⁸³ Yargıtay 11. HD., 02.06.2021 T., E. 2020/5920, K. 2021/4678, “*Mahkemece iddia, savunma, bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamına göre; icra takibine konu edilen senedin üst tarafında "mal mukabilinde" yazmakta iken hemen aşağı tarafında "nakden" ibaresinin mevcut olduğu, davalının davaya konu senetleri talil ettiğinden bahisle bononun malen veya nakden ahzolduğu hususunda bir çelişkinin var olması halinde Ticaret Kanun'una göre kambiyo senet vasfının ortadan kalkmayacağı, bononun TTK 776. maddesine göre mecburi şartları taşıdığı, bu şartlar içersinde malen ya da nakden ahzolunduğu ibaresinin kambiyo senedinin vasfını etkileyen bir şart olmadığı, bedel kaydı bonoyu düzenleyen ile bono lehtarı arasındaki hukuki ilişkiyi gösteren bir işaret olduğu, senetle ispat kuralı gereği senetlerin aksinin senetle ispat edilmesi gerektiği, davalının ticari defter ve kayıtlar üzerinde yapılan incelemede icra takibine konu olan senetlerin muhasebe kayıtları altına alınmadığı, davalı adına açılmış borç veya alacak kayıtlarının mevcut olmadığı, taraflar arasında mal alışverişine dayalı bir ticari ilişkinin bulunmadığı, alacağın borç ilişkisine dayandığı, davacı tarafın borcunun olmadığına dair ayrıca delil ibraz edemediği, senede karşı senetle ispat yükümlülüğünün yerine getirilmediği...*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 20.09.2024).

⁷⁸⁴ Oğuz Kürşat Ünal, “Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy 2 (Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu'na Armağan) (1997): 41.

düzenlenen fatura⁷⁸⁵, TTK'da ise tacir ve ticari işletme esas alınarak m. 21'de düzenlenmiştir. Buna göre TTK'daki düzenleme, dolaylı olarak faturanın ispat niteliğine ilişkindir⁷⁸⁶. Yargıtay içtihadı birleştirme kararında⁷⁸⁷ fatura, “*ticari satışlarda satıcı tarafından alıcıya verilen ve satılan malın miktarını, vasıflarını, ölçüsünü, fiyatını ve sair hususları veya ifa edilmiş hizmetleri gösteren hesap pusulası... ticari bir belge...*” şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre taraflar arasındaki sözleşmenin ifası aşamasında düzenlenen fatura, ifa safhasına ilişkin bir belge olup, edimlerin içeriğini gösterir⁷⁸⁸.

TTK m. 21/1'de, ticari işletmesi bağlamında bir mal satmış, üretmiş, bir iş görmüş veya bir menfaat sağlamış olan tacirden, diğer tarafın, kendisine bir fatura verilmesini ve bedeli ödenmiş ise bunun da faturada gösterilmesini isteyebileceği düzenlenirken; TTK m. 21/2'de ise faturayı alan bir kimsenin, aldığı tarihten itibaren sekiz gün içinde itirazda bulunmaması halinde, fatura içeriğini kabul etmiş sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu hüküm ile itiraz⁷⁸⁹ edilmemiş olan fatura içeriğinin, faturayı düzenleyen lehine olacak şekilde aksi ispat edilebilir bir kanuni karine ortaya koyulmuştur⁷⁹⁰. Zira HMK m. 190/2 uyarınca, kanunda öngörülen istisnalar dışında, kanuni karinenin aksi ispat edilebilir. Buna göre faturayı alan kimse, sekiz gün içinde itiraz etmediği takdirde, fatura içeriğini kabul etmiş sayılacağından, faturanın aralarındaki sözleşmeye uygun olarak düzenlenmediğine ilişkin iddiasını, HMK m. 190/2 uyarınca ispat yükü altındadır. Faturayı alan kimsenin süresi içinde itiraz etmesi halinde ise, TTK m. 21/2 bağlamında kanuni karine gerçekleşmeyeceğinden, faturayı düzenleyen kişi, faturanın aralarındaki sözleşmeye uygun olarak düzenlendiğine ilişkin iddiasından kendi lehine hak çıkaran taraf olarak, bu iddiasını HMK m. 190/1 uyarınca ispat yükü altındadır. Ancak sözleşmede yer almayan bir kayıt, süresi içerisinde itiraz edilmese dahi prensip olarak sözleşmeye dahil edilmiş olmaz⁷⁹¹.

⁷⁸⁵ VUK m. 230 uyarınca faturada en az bulunması gereken bilgiler; düzenleme tarihi, seri ve sıra numarası, düzenleyenin adı, ticaret unvanı, iş adresi, bağlı olduğu vergi dairesi ve hesap numarası, müşterinin adı, ticaret unvanı, adresi, varsa vergi dairesi ve hesap numarası, malın veya işin nev'i, miktarı, fiyatı ve tutarı; satılan malların teslim tarihi ve irsaliye numarası, şeklindedir.

⁷⁸⁶ Ünal, “Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti”, 42; Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 275.

⁷⁸⁷ YİBHKG., 27.06.2003 T., E. 2001/1, K. 2003/1, (lexpera.com.tr), (E.T. 29.10.2025).

⁷⁸⁸ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 274.

⁷⁸⁹ Söz konusu itirazın yapılması herhangi bir şekle bağlı değildir. Bkz. Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 277.

⁷⁹⁰ Volkan Özçelik, “Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 138 (2018): 211; Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 275.

⁷⁹¹ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 275.

TTK m. 21/2 hükmünün uygulanabilmesi için taraflar arasında geçerli olan bir sözleşme ilişkisinin mevcut olması gerekir⁷⁹². Faturayı düzenleyen kişinin tacir olması gerektiği⁷⁹³ açık ise de faturayı alan kişinin tacir sıfatını haiz olması gerekip gerekmediği tartışmalıdır⁷⁹⁴. Hükmün lafzı göz önüne alındığında, faturayı alan kimsenin tacir olup olmamasına bakılmaksızın uygulanması gerektiği düşünülebilir ise de anılan hükmün tacir olmayanlar için ağır bir külfet sonucu ortaya çıkardığı ve ayrıca ilgili hükmün tacir olmanın sonuçları arasında düzenlendiği dikkate alındığında, kanaatimizce faturayı alan kimsenin tacir olması halinde TTK m. 21/2 uygulanabilir⁷⁹⁵. Diğer taraftan fatura

⁷⁹² Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 116. Sözleşmenin ifası ile ilgili olan fatura, itiraz edilmiş olup olmaması önemli olmaksızın, herhangi bir şekilde taraflar arasında bir sözleşme ilişkisinin kurulduğunu göstermez. Bkz. Ünal, “Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti”, 47. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, sadece fatura düzenlenmiş olmasının taraflar arasında bir sözleşme ilişkisinin varlığını kanıtlamayacağına ilişkin ilk derece mahkemesi kararını onamıştır. Bkz. Yargıtay 11. HD., 17.10.2017 T., 2016/3211 E., 2017/5438 K., “*davacının davalı ile arasında sözleşme bulunduğunu, bu sözleşme gereğince davalı şirket tarafından tekne ile İztuzu plajına getirilecek her kişiden KDV dahil 3,5 TL alınacağını kararlaştırıldığını beyan ettiği, fakat sözleşmeyi dosyaya sunmadığı, davalı tarafın sözleşme ilişkisini reddettiği, bu durumda davacının sözleşme ilişkisini ve davaya dayanak yaptığı fatura içeriğindeki hizmetleri verdiğini ispatlaması gerektiği, davacının sözleşme ilişkisini ve verilen hizmetleri ispatlamadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 30.10.2025). Aynı yönde Yargıtay 15. HD., 11.11.2020 T., 2019/3926 E., 2020/2954 K., “*Fatura, sözleşmenin kurulması safhasıyla ilgili olmayıp ifasına ilişkin olduğundan öncelikle temel bir borç ilişkisinin bulunması gerekir. 6102 sayılı TTK’nın 21. maddesinin 2 ve 3. fıkrasındaki karene aksi ispat edilebilen adi bir karinedir. 2. fıkra gereği sekiz gün içinde faturaya itiraz edilmesi durumunda fatura içeriğinin doğru olduğunu faturayı düzenleyen tacirin ispat etmesi gerekir. Taraflar arasında bu tür bir sözleşme ilişkisi yoksa düzenlenen belge gerçek anlamda fatura olarak kabul edilemez. Bu belge belki icap olarak kabul edilebilir ki, buna itiraz edilmemesi, anılan 21/2. madde hükmü anlamında sonuç doğurmaz. Öte yandan, sadece faturanın tebliğ edilmiş olması akdi ilişkisinin varlığını ispatlamaz. Karşı tarafın akdi ilişkiyi inkâr etmesi halinde tacir, öncelikle akdi ilişkiyi başkaca delillerle ispatlamalıdır. Akdi ilişkisinin ispatlanamaması halinde faturanın anılan fonksiyonundan yararlanma imkânı yoktur.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 01.11.2025).

⁷⁹³ Ünal, “Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti”, 49. Ayrıca VUK m. 232’de tacir dışındaki bazı kimselere de fatura düzenleme zorunluluğu getirilmiş ise de TTK m. 21/2 hükmünün uygulanabilmesi için fatura düzenleyen kişinin tacir olması gerekmektedir. Bkz. Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 116. Ayrıca TTK m. 21/2’nin uygulanabilmesi için, faturanın ticari defterlere kaydedilmiş olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak HMK m. 222’nin ticari defterlerin kesin delil olmasına ilişkin uygulanma şartları oluştuğu takdirde, ticari defterlere kaydedilmiş olan faturanın, olağan içeriği bakımından kesin delil ile ispatlanmış olduğuna ilişkin Bkz. Vildan Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği” (İstanbul Üniversitesi, 2014), 208.

⁷⁹⁴ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 276.

⁷⁹⁵ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 276-77; Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 119; Ünal, “Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti”, 50; Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”, 209. Aksi yönde görüş için bkz. İsmail Kayar ve Pınar Turgut Günbay, “Faturada Yer Alan Vade Farkı Kaydına İlişkin Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı Hakkında Bir Değerlendirme (Yargıtay İBHGK’nın 27.06.2003 T. ve 2001/1 E, 2003/1 K. Sayılı Kararı)”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy 2 (2006): 158; Özçelik, “Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılması”, 216. Yargıtay içtihadı birleştirme kararında vade farkı kaydına ilişkin olarak, “*Faturayı alan kişinin tacir olmaması halinde özellikle tüketiciyi koruma amacıyla ekonomik yönden daha kuvvetli olan tacir (satıcı vs) karşısında alıcının korunması gerektiği; faturaya konulan vade farkı kaydına alıcının sekiz gün içinde itiraz etmemesi durumunda faturayı düzenleyen tacirin TTK’nın 23/2, maddesindeki karineden yararlanamayacağı, faturadaki vade farkı kaydına itiraz edilmemesinin sonuç doğurmayacağı da kabul*

içeriğinin kabul edilmiş sayılması, faturanın olağan içeriği ile sınırlı olarak mümkündür⁷⁹⁶. Zira fatura, taraflar arasındaki sözleşmenin ifa aşamasına ilişkin olduğundan, fatura içeriğinin de anılan sözleşmenin ifasına ilişkin hususlardan oluşması gerekmektedir⁷⁹⁷. Örneğin taraflar arasındaki borç, mal veya hizmetin türü, adedi veya bedeli fatura içeriğini oluşturması olağandır⁷⁹⁸. Süresi içinde itiraz edilmemiş olan fatura, içeriğinde yer alan malın faturayı alana teslim edildiğini göstermez⁷⁹⁹. Nitekim Yargıtay

edilmiştir.” şeklinde karar vermiştir. Bkz. YİBHKG., 27.06.2003 T., E. 2001/1, K. 2003/1, (lexpera.com.tr), (E.T. 29.10.2025). Anılan kararda, faturayı alan kişinin tacir olması zorunluluğu olmadığının benimsendiğine ilişkin bkz. Kayar ve Turgut Günbay, “Faturada Yer Alan Vade Farkı Kaydına İlişkin Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı Hakkında Bir Değerlendirme (Yargıtay İBHKG’nın 27.06.2003 T. ve 2001/1 E, 2003/1 K. Sayılı Kararı)”, 158; Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 277. Anılan kararda vade farkına ilişkin durum özelinde, faturayı alanın tacir olması zorunluluğunun bulunmadığı görüşü için bkz. Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”, 210. Ayrıca bkz. YHKG., 12.10.2011 T., 2011/472 E., 2011/608 K., “Her ne kadar TTK’nun 23. maddesi hükmü, tacir sıfatının sonuçlarını düzenleyen kısımda yer almış ise de, faturayı alan kişi tacir sıfatını taşımasa da itiraz mecburiyeti onun için de geçerlidir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 30.10.2025).

⁷⁹⁶ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 277; Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”, 216.

⁷⁹⁷ Özçelik, “Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılması”, 220.

⁷⁹⁸ Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”, 216; Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 277. Ayrıca bkz. YİBHKG., 27.06.2003 T., E. 2001/1, K. 2003/1, “Fatura sözleşmenin ifa safhasıyla ilgili olduğu için TTK’nun 23/2. maddesine göre süresinde itiraz olunmamak suretiyle kabul edildiği varsayılan fatura içeriği ancak sözleşmenin ifa safhasıyla ilgili olarak faturada yer alması olağan sayılan satılan malın cinsi veya yapılan işin adedi, türü, bedeli gibi hususlara ilişkin olabilir.”, (lexpera.com.tr), (E.T. 29.10.2025). Ayrıca Yargıtay anılan içtihadı birleştirme kararında, “Faturadaki gecikme halinde vade farkı alınacağına ilişkin kayda itiraz edilmemesi, faturada yer almakla birlikte taraflar arasındaki sözleşmede düzenlenmemiş bir hususa ilişkin kaydın da kabul edildiği anlamına gelmez. Vade farkı kaydının faturanın zorunlu içeriğinden olmayıp, yasal sürede itiraz edilmedi diye kabul edilmesinin ağır bir sonuç doğuracağı; faturadaki vade farkı uygulanır ibaresinin yazılması halinde TTK’nun 23/1. maddesindeki karinenin uygulama alanı bulmayacağı, zira fatura sözleşme olmadığı gibi, faturaya itiraz edilmemesinin de ona sözleşme niteliği vermeyeceği kabul edilmiştir.”, şeklinde karar vererek vade farkı kaydını, faturanın olağan içeriği olmadığına kabul etmiştir

⁷⁹⁹ Murat Alışkan, “İtiraz Edilmeyen Faturanın Malın Teslim Edilmiş ve İşin Yapılmış Olduğunu Gösterip Göstermeyeceği”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22, sy 3 (2016): 210; Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 278; Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 118; Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”, 220; Özçelik, “Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılması”, 221. Faturanın altının işletme kaşesi basılarak veya ticaret unvanı yazılarak imzalanması halinde kapalı faturadan bahsedilirken, farklı olarak anılan işlemlerin faturanın üst kısmına yapılması halinde ise açık faturadan söz edilir. Kapalı fatura bedelin ödendiğine karine teşkil ederken, açık fatura bedelin ödenmediğine karine teşkil eder. Bkz. Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 274; Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 117; Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”, 227-28. Nitekim Yargıtay kararları da bu yöndedir. Bkz. “Açık fatura mal veya hizmet tesliminde alıcının, mal veya hizmet bedelini faturanın düzenlendiği anda ödemeyip sonradan ödeyecek olması durumunda düzenlenen faturadır. Açık fatura, düzenlenirken satıcı kaşe ve imzayı faturanın üst kısmına basar. Kapalı fatura ise, mal veya hizmetin tesliminde alıcının, mal ve hizmet bedelini faturanın düzenlendiği anda ödemesi durumunda düzenlenen faturadır. Kapalı fatura düzenlenirken satıcı kaşe ve imzayı faturanın alt kısmına basar.”, Yargıtay 19 HD., 25.01.2017 T., E. 2016/9909, K. 2017/484, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 01.11.2025). Aynı yönde Yargıtay 15 HD., 21.01.2014 T., E. 2013/5751, K. 2014/453, “Her ne kadar Türk Ticaret Kanunu’nda ve Vergi Usul Kanunu’nda açık fatura-kapalı fatura kavramlarına yer verilmemiş ise de ticari örf ve adetlere göre faturanın kapalı olarak düzenlenmesi bedelinin ödendiğine karine teşkil eder.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 03.11.2025).

kararları da bu yöndedir⁸⁰⁰. Buna göre süresi içinde itiraz edilmeyerek, TTK m. 21/2'nin uygulanabildiği hallerde dahi, söz konusu fatura, faturayı düzenleyen, faturayı alana malı teslim ettiğini ortaya koymaz. Ancak faturada bedelin ödendiği kaydına yer verilmişse, TBK m. 207/2 uyarınca, aksine bir sözleşme düzenlemesi veya bir âdet olmadıkça satıcı ve alıcı borçlarını aynı anda ifa etmekle yükümlü olduklarına ilişkin hükümden hareketle, süresi içinde itiraz edilmeyen fatura, malın faturayı alana teslim edildiğini gösterir⁸⁰¹. Buna göre bedelin ödendiği kaydının yer aldığı faturaya süresi içinde itiraz etmeyen faturayı alan, malın kendisine teslim edilmediği iddiasını ispat yükü altında olmakla birlikte, anılan iddianın ispatını senet (kesin delil) ile gerçekleştirebilir⁸⁰². Adına düzenlenen olarak faturayı alan kimsenin irade açıklamasını içermeyen fatura, düzenleyen irade açıklamasını ve imzasını içerdiğinden, ilgili hukuki işlem için düzenleyen bakımından aleyhine kullanılabilecek nitelikte olan ispat hukuku anlamında bir senettir⁸⁰³. Buna göre, fatura ispat hukuku anlamında bir senet olduğundan, adına düzenlenen kimsenin tacir olup olmamasına veya süresi içinde itiraz edip etmemesine bağlı olmaksızın, taraflar arasındaki ilgili sözleşme için faturayı düzenleyen aleyhine kullanılabilecek bir (senet)⁸⁰⁴ kesin delildir. Keza faturayı alan tacirin süresi içinde itiraz

Söz konusu karinenin fiili bir karine olduğuna ilişkin bkz. Peksöz, "Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği", 228.

⁸⁰⁰ Yargıtay 3 HD., 29.11.2021 T., E. 2021/7253, K. 2012/12178, "*Fatura tek başına alacağın varlığına delil olmaz ve yine davalının da söz konusu faturaların altında yer alan teslim alan kısmında imzası bulunmamaktadır. Bu durumda dava konusu ürünlerin teslimi hukuki bir işlem olup, ancak TMK 6. ve HMK. 190 ve 200 maddeleri gereği yazılı delillerle ispat edilebilir. Dosyaya ibraz edilen faturalar malın teslim edildiğini göstermez. Davacı yasal delillerle teslim olgusunu ispat etmelidir.*", (kazanci.com.tr), (E.T. 03.11.2025). Aynı yönde Yargıtay 19. HD., 14.10.2014 T., E. 2014/11846, K. 2014/15110, "*Davacı malı teslim ettiğine ilişkin iddiasıyla ilgili fatura ve irsaliye sunmuş ise de irsaliyede teslim alan imzası bulunmadığı ve faturanın da açık fatura olarak düzenlendiği görülmüştür. Somut olayda ispat külfeti davacı üzerinde olup davacının davalıya mal teslim ettiğini usulüne uygun delillerle kanıtlaması gerekir.*", (legalbank.net), (E.T. 02.11.2025). Aynı yönde Yargıtay 3 HD., 05.06.2012 T., E. 2012/11044, K. 2012/14352, "*Tek başına fatura, alacağın varlığını kanıtlamaya yeterli delil değildir. Davacı, faturada belirtilen malları davalıya sattığını ve bu malların teslimini yaptığını usulüne uygun olarak ispat etmelidir. Fatura incelendiğinde, malların davalıya teslimine ilişkin davalının imzasına rastlanılamamıştır. Fatura miktarı itibarıyla de bu hususun tanıkla ispatı mümkün değildir. Satılan malla ilgili fatura düzenlenmiş olduğu halde malın teslimiyle ilgili belge düzenlenmemesi hayatın olağan akışına aykırıdır. Bu durumda mahalli örf ve adetten ve teamülden söz edilemez. Davacı, iddiasını yazılı belge ile ispat edemediğinden; ancak, yemin deliline dayanabilir.*", (legalbank.net), (E.T. 02.11.2025).

⁸⁰¹ Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 119; Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 278. Bu durumun fiili bir karine olduğuna ilişkin görüş için bkz. Peksöz, "Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği", 169, 220.

⁸⁰² Alışkan, "İtiraz Edilmeyen Faturanın Malın Teslim Edilmiş ve İşin Yapılmış Olduğunu Gösterip Göstermeyeceği", 217. Zira, devam eden paragraflarda belirtildiği üzere, TTK m. 21/2'nin uygulanma şartları olduğu takdirde, faturayı alanın fatura içeriğinin aksi yönündeki iddialarını HMK m. 201 uyarınca senet (kesin delil) ile ispat etmesi gerekir.

⁸⁰³ Ünal, "Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti", 46-47.

⁸⁰⁴ Peksöz, "Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği", 211.

etmesi halinde TTK m. 21/2'nin uygulanma şartları oluşmadığından, anılan fatura taraflar arasındaki hukuki ilişkinin ifasını gösteren belge olma özelliğini kazanmaz, ancak faturayı düzenleyen aleyhine olacak şekilde senet niteliğini korur⁸⁰⁵. Diğer taraftan TTK m. 21/2'nin uygulanabilmesi için faturayı alan kişinin tacir olması gerektiği görüşünün pratik sonucu olarak, faturayı düzenleyen aleyhine senet olarak kullanılabilir ise de tacir olmayan faturayı alan aleyhine senet olarak kullanılamaz⁸⁰⁶. Bu haliyle talil iddiasının ispatı bağlamında, faturayı düzenleyen aleyhine senet (kesin delil) olarak kullanılabilir. HMK m. 190/2 uyarınca, kanuni bir karineye dayanan taraf, sadece karinenin temelini oluşturan vakıayı ispat yükü altındadır. TTK m. 21/2 uyarınca, karine sonucu olan fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması sonucunun ortaya çıkabilmesi için, faturayı düzenleyen tacirin, karine temeli olan faturaya itiraz edilmediği vakıasını ispat etmesi gerekmektedir. Faturayı düzenleyen, süresi içinde itiraz edilmediğini ispatladığı takdirde, TTK m. 21/2 uyarınca ortaya çıkan kanuni karinenin aksini iddia eden faturayı alan, iddiasını ispat yükü altındadır⁸⁰⁷. Bu durumda faturayı alanın iddiasını hangi delillerle ispat edebileceği hususu tartışmalıdır⁸⁰⁸. Bir görüşe göre faturayı alan süresi içinde itiraz etmemiş olsa dahi, söz konusu fatura, faturayı alan bakımından senet niteliği kazanmaz⁸⁰⁹. Zira ortada faturayı alandan sadır ve imzalı bir belge yoktur. Bu durumda faturayı alan, fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılmasının aksi yönündeki iddiasını her türlü delille ispatlayabilir⁸¹⁰. Diğer görüşe göre ise, süresi içinde itiraz edilmeyen fatura, faturayı alan bakımından da düzenleyen lehine senet niteliği taşır⁸¹¹. Yargıtay uygulaması ise farklılık gösterebilmektedir⁸¹².

⁸⁰⁵ Ünal, “Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti”, 48.

⁸⁰⁶ Ünal, “Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti”, 49. TTK m. 21/2'nin uygulanma şartları oluşmadığı hallerde, söz konusu fatura, faturayı alandan sadır olmadığından, HMK m. 202/2 uyarınca faturayı alan aleyhine delil başlangıcı olarak kabul edilemez. Bkz. Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”, 221. Ayrıca aynı yönde Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 3. HD., 13.12.2021 T., E. 2021/13557, K. 2021/12840, (lexpera.com.tr), (E.T. 02.11.2025).

⁸⁰⁷ Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”, 215-16.

⁸⁰⁸ Özçelik, “Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılması”, 222. Detaylı açıklamalar için bkz. Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”, 211 vd.

⁸⁰⁹ Hayri Domanıç, “Fatura ve İsbat Kuvveti”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 3, sy 4 (1966): 663; Peksöz, “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”, 213 vd.; Özçelik, “Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılması”, 223.

⁸¹⁰ Özçelik, “Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılması”, 224.

⁸¹¹ Ülgen vd., *Ticari İşletme Hukuku*, 276; Bozer ve Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 118; Ünal, “Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti”, 47.

⁸¹² Yargıtay 15. HD., 30.05.2016 T., E. 2016/944, K. 2016/3009, “...faturayı teslim aldıktan sonra süresi içinde itiraz ve iade etmeyerek kullanan kimse, bu faturanın ticari defterlerine kaydı gereken bir belge olduğunu, mal veya hizmet aldığı için geçerli bir sözleşme ilişkisine göre düzenlendiğini kabul etmiş sayılır. Ticari defterlerine kayıt etmemiş olsa bile kesin delil sayılan ticari defterlerinde kayıtlı olması gereken bir

Her ne kadar fatura, adına düzenlenen kimseden sadır olmamış ise de faturayı alan tarafından süresi içinde itiraza uğramadığından, TTK m. 21/2 uyarınca, faturayı alan tarafından fatura içeriği kabul edilmiş sayılmaktadır. Faturayı alan tarafından kabul edilmiş sayılan fatura içeriğinin aksi yönündeki iddia, kanaatimizce, senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak nitelikte bir iddia olduğundan, HMK m. 201 uyarınca, senet (kesin delil) ile ispatlanması gerekmektedir. Bir kimsenin kendisinin düzenlemiş olduğu bir belgeye, kendi lehine delil olarak dayanamamasının bir istisnasını oluşturan TTK m. 21/2'nin uygulanması halinde, söz konusu fatura, faturayı alan bakımından da senet niteliği kazanmaktadır⁸¹³. O halde talil iddiasının ispatı bağlamında, düzenleyenden sadır olan fatura, kendisi aleyhine ispat hukuku anlamında zaten senet (kesin delil) olarak kullanılabilirken; TTK m. 21/2'nin uygulanma şartlarının oluşması halinde, faturayı alan aleyhine de senet (kesin delil) olarak kullanılabilir hale gelir.

3.3.5. Talil İddiasının Yemin Deliliyle İspatı

3.3.5.1. Genel Olarak Yemin Delili

Yemin, dava konusu uyuşmazlığın çözümüne etkili bir vakıanın doğruluğuna ilişkin olarak, HMK m. 225-239 arasında belirtilen usullere uygun şekilde ve kutsal sayılan değerlerle desteklenerek, davanın taraflarınca yapılan sözlü açıklamalardır⁸¹⁴. Kesin delil niteliğinde⁸¹⁵ olan yemin teklifi, Kanun'un lafzından da anlaşılacağı üzere sadece taraflar arasında söz konusu olabileceğinden, taraf yardımcısı niteliğindeki fer'i müdahilin yemin teklifinde bulunamayacağı ifade edilmektedir⁸¹⁶. Aynı şekilde vekil, vekaletnamede

belge olduğu için ticari defterleri de aleyhine kesin delil olacağından, fatura nedeniyle mal veya hizmet almadığını, bu faturadan dolayı borçlu olmadığını yazılı veya kesin delillerle ispatlaması gerekir.", (lexpera.com.tr), (E.T. 01.11.2025). Aynı yönde bkz. YHGK., 12.10.2011 T., E. 2011/472 K. 2011/608, "...faturanın adına tanzim edilen aleyhine ispat vasıtası olması, yani, faturayı alan kişinin fatura kendinden sadır olmamakla birlikte aleyhine delil teşkil etmesi TTK'nın 23. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen ve yukarıda ayrıntısı açıklanan bu karineden kaynaklanmaktadır.", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 01.11.2025). Daha yakın tarihli bir kararında ise sekiz günlük sürede itiraz edilmemesi halinde, faturayı alanın fatura içeriğinin aralarındaki sözleşmeye uygun olmadığına ilişkin iddiasını her türlü delille ispatlayabileceği belirtilmiştir. Bkz. Yargıtay 15. HD., 11.11.2020 T., E. 2019/3926, K. 2020/2954, (lexpera.com.tr), (E.T. 01.11.2025).

⁸¹³ Ünal, "Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti", 47.

⁸¹⁴ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 410; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 977; Budak ve Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, 299 vd.; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 512; Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 577 vd.; Alangoya vd., *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 342 vd.

⁸¹⁵ Ejder Yılmaz, *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*, 2. bs (Yetkin Yayınları, 2012), 25.

⁸¹⁶ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, III, 2491.

açıkça yetkilendirildiği takdirde yemin teklifinde bulunabilirken⁸¹⁷, karşı tarafın teklifi üzerine müvekkili adına yemin teklifini eda edemez⁸¹⁸.

HMK'da yalnızca tarafların birbirine yemin teklif edebileceğinden bahsedildiğinden, yargılamada hâkim re'sen yemin teklifinde bulunamaz⁸¹⁹. Buna göre ispat yükü üzerine düşen taraf diğer tarafa yemin teklif edebilmesi için, öncelikle HMK m. 119/1-f gereğince dilekçeler aşamasında sunmuş olduğu dilekçesinde yemin delilini bildirmeli, ardından HMK m. 227 ve m. 228'e göre usulüne uygun olarak yemin teklifinde bulunmalıdır. Diğer taraftan 2017 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu kararına⁸²⁰ göre, HMK'nın yürürlüğe girmesinden sonra açılan davalarda uygulanmak üzere, taraflar dilekçeler aşamasında açıkça yemin deliline dayanmaksızın, "*sair deliller, her türlü delil*" gibi ifadeler kullanmak suretiyle dilekçeler aşamasını tamamlamış ise, artık ispat yükü üzerine düşen taraf yemin teklif edemeyeceği gibi, mahkemece de yemin deliline ilişkin bir hatırlatmada bulunulamayacaktır⁸²¹.

Yemin delili niteliği gereği en son başvurulabilecek⁸²² bir delil olmasına rağmen HMK m. 227/1'de belirtildiği üzere, ispat yükü üzerine düşen taraf yemin delilinden başka diğer delillere dayanmış olsa dahi, istediği takdirde şartlara uygun olarak yemin teklifinde bulunabilir⁸²³. Ancak ispat yükü üzerine düşen tarafın sunmuş olduğu delillerle ispat sağlanmışsa, artık diğer tarafa yemin teklif etmeyi gerektirir ispata konu bir vakıa kalmadığından, yemin deliline başvurulmayacaktır⁸²⁴.

HMK m. 225'te yeminin konusu düzenlenmiştir. Buna göre taraflar arasında çekişmeli olup uyuşmazlığı çözmeye etkili olacak olan vakıalar kişinin kendisinden kaynaklanıyorsa, Kanun'daki diğer bir deyişle, uyuşmazlık konusu vakıayı biliyorsa söz konusu vakıalar yemin delilinin konusunu oluşturabilecektir⁸²⁵. Örneğin uyuşmazlığa

⁸¹⁷ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 514.

⁸¹⁸ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 980; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1311.

⁸¹⁹ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1311; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 514.

⁸²⁰ YİBBGK., 03.03.2017 T., E. 2015/2 K. 2017/1, "*Bu çerçevede tarafın "sair deliller, her türlü delil, ve sair deliller" gibi ibareleri kullanmış olması halinde hâkimin taraflara yemin teklif etme hakkını hatırlatmasının mümkün bulunmadığı sonuç ve kanaatine varılmıştır.*", (kazanci.com.tr), (E.T. 19.09.2024).

⁸²¹ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 514.

⁸²² Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 978; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1311.

⁸²³ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 512.

⁸²⁴ Yılmaz, *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*, 69.

⁸²⁵ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 977.

konu ödemeyi yapıp yapmadığına ilişkin husus yeminin konusunu oluşturabilir. Bu bağlamda anılan maddede yeminin konusunu uyuşmazlığı çözmeye etkili çekişmeli vakıaların oluşturacağı belirtildiğine göre, diğer bir kesin delil olan senetten farklı olarak sadece hukuki işlemler değil, hukuki fiiller de yeminin konusunu oluşturabilir⁸²⁶.

Her ne kadar yeminin konusunu kişinin kendisinden kaynaklanan, diğer bir anlatımla kendisinin bildiği vakıalar oluştursa da HMK m. 226'da bu belirlemeye ilişkin bir sınırlandırılma getirilmiş, yeminin konusunu oluşturamayacak haller düzenlenmiştir⁸²⁷.

Buna göre HMK m. 226/1-a gereğince tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri vakıalar, sadece iki tarafın irade açıklamalarıyla bir işlemin geçerli hale gelmeyeceği durumlarda ve nihayet yemini eda edecek kimsenin namus ve şerefine etki edecek veya o kimse hakkında ceza soruşturması ya da kovuşturmasının söz konusu olacağı hallerde yemin teklif edilemeyecektir.

Yemini ancak ispat yükü üzerine düşen taraf teklif edebileceğinden⁸²⁸, ispat yükü kendisinde olmayan tarafın yemin teklifinde bulunmasının hukuki bir sonucu yoktur⁸²⁹.

HMK m. 227/2'ye göre, kendisine yemin teklif edilen taraf, teklifi kabul edip yemin etmeye hazır olduğunu bildirirse artık yemin teklifinde bulunan kimse bu teklifinden vazgeçemeyeceği gibi başka bir delile de dayanamaz⁸³⁰. Diğer tarafa yemin teklif edilmesi halinde mahkeme, söz konusu teklifin yeminin konusunu oluşturup oluşturmadığını değerlendirecek, şartları sağlıyorsa HMK m. 233'te düzenlenen yeminin şekil şartlarına göre belirlemede bulunacaktır. Ancak yemin teklifine konu vakıa, yeminin konusunu oluşturmayan bir vakıa ise yemin teklifini reddedecektir. HMK m. 228'e göre yemin teklif edilen taraf duruşmada hazır değilse kendisine davetiye çıkarılacağı ve bu davetiyede, belirlenen zamanda duruşmaya bizzat gelmediği takdirde veya gelip de yemini iade etmeyip ya da eda etmekten kaçındığı hallerde, davetiyede belirtilen vakıalara ilişkin ikrarda bulunmuş sayılacağı ihtar olunur⁸³¹. Yemin teklif olunan kimse farklı şekillerde davranabilir: Teklifi kabul edip yemini eda ederse, ispat yükü üzerine düşen ve yemin teklifinde bulunan taraf iddiasını ispatlayamamış olur⁸³². Yemin

⁸²⁶ Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 2671.

⁸²⁷ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 513-14.

⁸²⁸ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 978; Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 512.

⁸²⁹ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 412.

⁸³⁰ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 979.

⁸³¹ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 515.

⁸³² Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 979.

etmekten kaçınırsa HMK m. 229/1 uyarınca iddia konusu vakıayı ikrar etmiş sayılır⁸³³. Yemin teklifini iade edebilir. Bu durumda HMK m. 229/2 uyarınca yemini en başta teklif eden, yemini eda ederse iddiasını ispat etmiş sayılırken, yemin etmekten kaçınırsa iddiasını ispatlayamamış kabul edilir. Ancak HMK m. 230'da belirtildiği üzere, yemin sadece teklif olunan tarafın şahsından kaynaklanıyorsa, yemin teklifi iade edilemez⁸³⁴. Nihayet HMK m. 237'de hâkimin, yemin konusuyla bağlantılı olarak gördüğü eksik veya tamamlanması gereken vakıalara ilişkin yemini eda eden kimseye soru sorabileceği ifade edilmiştir⁸³⁵.

3.3.5.2. Talil İddiasının İspatı Bağlamında Yemin Delili

Talil iddiasının hukuki sonucu olarak ispat yükü üzerinde düşen tarafın, bonodaki bedel kaydının aksini iddia etmesinden dolayı, iddiasını ispat edebileceği bir diğer kesin delil ise yemin delilidir⁸³⁶. Buna göre ispat yükü altındaki taraf, HMK m. 225 ile m.239 arasındaki hükümler uyarınca yemin deliline başvurabilecek ve bonoya karşı iddiasını ispatlama olanağı elde edebilecektir. Diğer yandan taraflar dilekçelerinde açıkça yemin deliline dayanmışlarsa, mahkeme tarafından yemin delilinin hatırlatılmadan taraf aleyhine karar verilmesi bozma nedeni yapılmaktadır⁸³⁷.

Yukarıda usul hukuku bağlamında yemin delili üzerinde durulmuş ancak, önemine binaen talil iddiası bağlamında yemin delilini incelerken, HMK m. 226/1-c hükmü üzerinde durmak gerekmektedir. Anılan hükme göre, kişinin namus ve şerefine etki edecek olan veya onu ceza soruşturması ya da kovuşturmasıyla karşı karşıya kalmasına sebep olacak vakıalar yemin deliline konu olamazlar. Söz konusu vakılardan özellikle, taraflardan

⁸³³ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 515. Bkz. Yargıtay 11. HD., 17.03.2021 T., E. 2020/3787, K. 2021/2554, “*Davalı şirket yetkilisinin teklif edilen yeminin edası için davetin tebliğine rağmen geçerli bir özür sunmaksızın gelmedikleri, HMK’nın 229/1. maddesinde “Yemin için davet edilen kimse, tayin edilen gün ve saatte mahkemede geçerli bir özrü olmaksızın bizzat hazır bulunmaz yahut hazır bulunup da yemini iade etmez ya da yemini eda etmekten kaçınırsa yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır.” hükmüne yer verildiği, mezkur hükümde düzenlendiği üzere davalı yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı gözetilerek davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 30.09.2024).

⁸³⁴ Pekcanitez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 414.

⁸³⁵ Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 517.

⁸³⁶ Yılmaz, “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”, 343.

⁸³⁷ Yargıtay 11. HD., 31.03.2022 T., E. 2021/4667, K. 2022/2642, “*İspat yükü kendisine düşen davacı yan, gerek dava dilekçesinde yer alan deliller arasında, gerekse delil listesinde açıkça ‘yemin’ deliline dayanmış olup, mahkemece davacı tarafa yemin teklif hakkının hatırlatılması ve oluşacak sonuç çerçevesinde bir karar verilmesi gerekirken, yemin teklif etme hakkı hatırlatılmaksızın hüküm tesisi doğru olmamış...*”; Yargıtay 11. HD., 01.04.2021 T., E. 2020/2303, K. 2021/3217; Yargıtay 19. HD., 14.01.2019 T., E. 2017/342 K. 2019/62, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 30.09.2024).

birini ceza soruşturması ya da kovuşturmasıyla karşı karşıya bırakacak olan vakıalar, talil iddiasının ispatı bakımından önem arz etmektedir. Zira yargılamada talil uygulaması bağlamında ileri sürülen vakıalar, TCK⁸³⁸ m. 156'da düzenleme altına alınan “*Bedelsiz senedi kullanma*” suçunu veya m. 209'da düzenlenen “*Açığa imzanın kötüye kullanılması*” suçunu teşkil edebileceğinden, tarafların söz konusu vakıalarla ilgili olarak yemin deliline başvurup başvuramayacağına ilişkin dikkatli bir değerlendirme yapmayı zorunlu kılmaktadır⁸³⁹. Bu nedenle yemin deliline başvurabilme bakımından, söz konusu suçların talil uygulaması bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Söz gelimi düzenleyen ile lehtar arasındaki bir anlaşmayla, düzenleyenin lehtara teslim edeceği mallara karşılık olarak teminat amacıyla bir bono verdiğini düşünelim. Ancak daha sonradan lehtar, taraflar arasındaki anlaşmaya aykırı şekilde bononun üzerine nakden kaydı koyarak icra takibini başlatmış olsun. Buna karşılık düzenleyen menfi tespit davası açarak, söz konusu bononun teminat amacıyla düzenlendiğini ve lehtarın aralarındaki anlaşmaya aykırı şekilde nakden kaydı koyarak icra takibi başlattığını, bu nedenle davalı alacaklıya karşı borçlu olmadığına tespitini istemektedir. Esas itibarıyla burada davacı borçlu, talil kavramına göre bedel kaydının aksini iddia ettiğinden ve ayrıca bononun lehtar ile aralarındaki anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğunu iddia ettiğinden⁸⁴⁰, söz konusu vakıaları ancak kesin delillerle ispat edebilir. Tam bu noktada, davacı borçlu iddiasını ispatlarken, bir kesin delil olan yemin deliline başvurabilir mi, veyahut dilekçesinde dayanmış olduğu yemin delili, mahkemece hatırlatılabilir mi? Zira burada TCK m. 209'da düzenleme altına alınan “*Açığa imzanın kötüye kullanılması*” suçu gündeme gelebildiğinden, yemin teklif edilen davalının HMK m. 226/1-c bağlamında ceza soruşturması/kovuşturmasıyla karşı karşıya bırakan bir vakıa söz konusudur.

⁸³⁸ RG, 12.10.2004, 25611.

⁸³⁹ Kavak, *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüküne Etkisi*, 151-52.

⁸⁴⁰ Yargıtay 13. HD., 16.09.2019 T., E. 2016/28448 K. 2019/8367, “*Beyaza imza atan kişi, senedin anlaşmaya aykırı olarak kendi zararına doldurulabileceğini genel hayat tecrübesiyle bilmesi gerekir. Buna rağmen açığa imza atmış olmakla kendisinden beklenen dikkat ve ihtimamı sarf etmediğinden hukukun himayesinden yararlanamaz. İspat yükü iddia edilen vakıaya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkartan tarafa ait olduğuna göre bu hususu davalının ispat etmesi gerekir (HMK m.190/1). Ancak böyle bir iddia ile senedin hükmü ve kuvveti azalacağından Hukuk Muhakemeleri Kanunu HMK'nun 201. maddesi çerçevesinde bu iddia sadece kesin delille ispat edilebilir.*”, (kazanci.com.tr), (E.T. 23.09.2024); ayrıca açık kambyo senetlerine ilişkin borçlu tarafından ileri sürülen anlaşmaya aykırılık def'i ile bedel kaydının talili iddiası birbiriyle çelişmediği gibi, sebep sonuç ilişkisiyle birbirine bağlıdır ve ispat yükü açısından da bir fark oluşturmaz. Bkz. Tüzemen Atik, *Açık Kambyo Senetleri*, 361.

Nitekim Yargıtay Ceza Dairesi kararına konu olan bir olayda⁸⁴¹, sanığın çek karşılığında katılana sattığı traktörün devir işlemlerinin yapılmasına kadarki süreçte teminat olması için, ayrıca katılandan imzasını taşıyan ancak doldurulmamış bir senet aldığı ve bizzat sanığın aralarındaki anlaşmaya aykırı şekilde doldurarak haksız bir şekilde icra takibine koyduğu yönünde iddialarda bulunulmuştur. Her ne kadar iddia TCK m. 209'da düzenlenen açığa imzanın kötüye kullanılması suçu bağlamında tipikliğe uyduğu ifade edilebilir ise de hukuk yargılaması ilkelerine göre senedin anlaşmaya aykırı doldurulduğu iddiasının senet (kesin delil)⁸⁴² ile ispatı gerektiğinden, sanığın anlaşmaya aykırı doldurduğu iddia edilen senede ilişkin yazılı anlaşma sunulamadığından beraat kararının verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kararda da ifade edildiği üzere, davalı alacaklıya isnat edilen eylem, her ne kadar ispat edilememiş olsa da “*Açığa imzanın kötüye kullanılması*” suçunu teşkil ettiğinden, uyuşmazlığın hukuk yargılamasında menfi tespit davasına konu olması durumunda, davacı davalıya yemin teklif edemeyeceği gibi, mahkemece de yemin delili hatırlatılmasında bulunulamayacaktır⁸⁴³.

Nitekim Yargıtay kararına konu olayda, davacı hisse devrine ilişkin alacağını almak için icra takibi başlatmış, borçlunun itirazı üzerine itirazın iptali davası açan davacıya karşı davalı, bedelin ödendiğine dair bir senet sunmuş, davacı ise senetteki imzanın kendisine ait olduğunu ancak metni kendisinin doldurmadığını iddia etmesine karşılık senet (kesin delil) ile ispat edemediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Davacının temyiz talepleri arasında kendilerine yemin delilinin hatırlatılmadığına yönelik itirazları

⁸⁴¹ Yargıtay 11. CD., 14.12.2021 T., E. 2020/5298, K. 2021/12317, “*Sanığın, katılana sattığı ve bedeli katılan tarafından çekle ödenen traktörün devir işlemlerinin yapılmasına kadar teminat olması için kendisine boş bir şekilde imzalı olarak verilen suça konu senedi, 14.02.2005 keşide, 20.01.2010 ödeme tarihi ve 11.000 Euro bedelli olarak doldurup bu senede dayalı olarak katılan aleyhine icra takibi başlatılması şeklinde gerçekleşen eyleminin, TCK'nin 209/1. maddesindeki açığa imzanın kötüye kullanılması suçunu oluşturduğu ve Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 24/03/1989 tarih ve 1988/1-1989/2 sayılı ilamında açıklandığı üzere, senedin anlaşmaya aykırı doldurulduğunun yazılı delille ispatı zorunlu olup, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun cevaz verdiği haller dışında iddianın yazılı delille ispatı gerekeceği nazara alındığında; katılanın soyut iddiası dışında, suç konusu bononun aralarındaki anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğuna dair yazılı delil bulunmadığı gözetilmeden...*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 23.09.2024).

⁸⁴² Yargıtay vermiş olduğu kararlarında istikrarlı bir şekilde açığa senedin düzenlenmesinde, senedin taraflar arasındaki anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğuna ilişkin iddianın ancak senet (kesin delil) ile ispatlanabileceğini ifade etmektedir, bkz. Yargıtay 19. HD., 08.07.2020 T., E. 2019/341, K. 2016/15531, Yargıtay 19. HD., 08.12.2016 T., E. 2016/9545, K. 2020/1368, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 20.10.2024); ayrıca YİBBGK., 24.03.1989 T., E. 1988/1, K. 1989/2 sayılı karara göre senedin anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu iddiasına ilişkin ceza yargılamasında, söz konusu iddianın hukuk yargılamasında öngörülen istisnalar dışında tanıkla ispat edilemeyeceği ifade edilmiştir. Detaylar için bkz. Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 364 vd.

⁸⁴³ Kavak, *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüküne Etkisi*, 153.

olduğu anlaşılmakla, Yargıtay, HMK m. 226/1-c bağlamında tarafın ceza soruşturması ya da kovuşturmasıyla karşı karşıya bırakan vakıaların, yemin deliline konu edilememesi nedeniyle, davacının temyiz itirazlarının reddine karar vererek ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır⁸⁴⁴.

Talil iddiasının ispatı bakımından önemli olan ve taraflardan birini ceza soruşturması ya da kovuşturmasıyla karşı karşıya bırakabilecek vakılardan olması nedeniyle yemine konu olamayacak hususlardan bir diğeri ise, söz konusu vakıanın TCK m. 156'da düzenleme altına alınan “*Bedelsiz senedi kullanma*” suçunu teşkil etmesidir. Yargıtay Ceza Dairesi kararına konu olan bir olayda, katılanın sanığa ait elma bahçesindeki elmaları götürü usulüne göre 2.800-TL karşılığında satın aldığı buna karşılık 100-TL elden kapora ve 2.700-TL ise bono verdiği olaya ilişkin olarak, sanık daha sonradan katılandan 1.700-TL almasına rağmen bonoyu doğrudan icra takibine koyarak 2.700-TL'nin tamamı için icra takibi başlatmıştır. Yargıtay ise vermiş odluğu kararında⁸⁴⁵, bedelsiz senedin kullanılması suçunun söz konusu olabilmesi için, kısmen veya tamamen

⁸⁴⁴ Yargıtay 11. HD., 11.09.2017 T., E. 2016/5617, K. 2017/4184, “*Mahkemece iddia, savunma ve tüm dosya kapsamına göre; dava itirazın iptali ile tazminat istemine ilişkin olduğu, davacı taraf yapılan hisse devri bedeline istinaden icra takibi başlattığı, davalı tarafın hisse devri karşılığında paranın ödendiğine dair davacının imzasını taşıyan belge sunmuş olduğu, davacı tarafın imzanın kendisine ait olduğunu kabul ettiği fakat içeriğinin sonradan doldurulduğunu beyan ettiği, imzalı boş kağıdı karşısındakine veren kimse onun üzerine kendisini zararlandırıcı mahiyette ilaveler yapılabileceğini bilebileceği, bu nedenle doğacak tehlike ve rizikoları ilk başta kabul etmiş sayılacağı, açığa imza atılmak suretiyle tanzim olunan senet anlaşmalara aykırı biçimde doldurulduğu hususu usulen ve yasal delillerle kanıtlanmadığı takdirde hukukten geçerli kabul edildiği, yazılı delil karşısında davacı tarafın delillerine itibar edilemeyeceği gerekçesiyle davanın reddine ... karar verilmiştir. ...HMK'nın 226/1-c bendinde yemin edecek kimsenin namus ve onurunu etkileyecek veya onu ceza soruşturması ya da kovuşturması ile karşı karşıya bırakacak vakıaların yemine konu olamayacak olmasına göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 23.09.2024).

⁸⁴⁵ Yargıtay 15. CD., 29.01.2013 T., E. 2011/18322, K. 2013/435, “*Bedelsiz senedi kullanma suçunun oluşabilmesi için; sanığın elinde borçlusunca bedelinin tamamı ya da kısmen ödenmiş bir senet olmalı ve bunu kısmen veya tamamen ödenmemiş gibi tahsile sokması veya bir başkasına devretmesi gerekmektedir. Borcun bir bölümü ödenmiş ve geri kalan miktar için elinde tuttuğu senedi, tümü veya kalandan fazla miktarı için kullanan sanığın fiili de bedelsiz senedi kullanma suçunu oluşturacaktır. Katılanın 2005 yılında götürü usulü ile sanıktan elma bahçesinin meyvesini satın aldığı, tarafların 2.800 TL bedelle anlaştıkları, katılanın sanığa 100.00 TL kaparo verdikten sonra, düzenleme tarihi ve keşide tarihi kısımlarının boş bırakıldığı 2.700 TL bedelli bonoyu sanığa verdiği, bu süre içerisinde katılanın, sanığa elden 1.700 TL ödeme yaptığı, sanığın, bononun yanında olmadığını, bu nedenle ödemenin bonoya işlenemeyeceğini belirterek, paranın katılandan alındığına dair 10/11/2005 tarihli el yazısıyla yazılı bir belgeyi imzalayarak katılana verdiği, sanığın, bono ile ilgili kısmi ödeme yapılmasına rağmen, bononun tamamı için Çay İcra Dairesi aracılığıyla icra takibine giriştiği, katılanın süresi içerisinde şikayetçi olduğu, alınan kriminal raporuna göre, yazılı belge altındaki imzanın sanığa ait olduğu, senetteki 2004 yıllarını gösteren keşide tarihi ve vade tarihinin, katılanın eli ürünü olmadığını tespit edildiği, bu şekilde sanığın bedelsiz senedi kullanmak suçunu işlediğinin iddia edildiği olayda, alınan kriminal raporu, yazılı belgeler, icra dosyası ve dosya kapsamına göre, yapılan kısmi ödemeye rağmen senedin hiç ödenmemiş gibi takibe konulduğunun sabit olması karşısında, mahkemenin kabulünde bir isabetsizlik bulunmamıştır.*”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 23.09.2024).

ödenmiş bir senedin, sanki kısmen veya tamamen ödenmemiş gibi icraya konulması veya devredilmesi durumunun olması gerektiği, yine borçlusu tarafından kısmen ödenmiş olan senedin, ödenmemiş olan kısmından fazlası için icraya konulması durumunda da söz konusu suçun oluşacağı belirtilmiştir. Anılan olayda sanığın, senede konu borcun bir kısmını almasına rağmen tamamı için icra takibi başlatması eyleminin bedelsiz senedin kullanılması suçuna vücut verdiği ifade edilmiştir. Söz konusu olay, hukuk yargılamasında menfi tespit davasına konu olan bir uyuşmazlık olsaydı durum ne olacaktı? Her ne kadar olayda düzenleyenin elinde senet (kesin delil) olsa da olmadığı varsayımında, ceza soruşturması ya da kovuşturmasının söz konusu olabileceği bir vakıa olduğundan, kesin delil olarak düzenleyen, yemin deliline başvuramayacağı gibi, anılan delil mahkemece de hatırlatılamayacaktı⁸⁴⁶.

Nitekim Yargıtay kararına konu olayda, davacı kendisine teslim edilecek malın karşılığı olarak çeki davalıya verdiğini ancak davalının malı kendisine teslim etmemesinden dolayı çekin bedelsiz kaldığını iddia etmiş, iddiasını senet (kesin delil) ile ispatlayamayan davacıya mahkemece, davalıya isnat edilen eylemin bedelsiz senedin kullanılması suçunu oluşturduğundan davacıya yemin delili hatırlatılmayarak davanın reddine karar verilmiş ve karar Yargıtay tarafından onanmıştır⁸⁴⁷.

3.3.6. Talil İddiasının Kesin Hüküm ile İspatı

Talil iddiasının ispatı bağlamındaki son kesin delil ise kesin hükümdür⁸⁴⁸. Zira HMK m. 20/1 uyarınca ilamların⁸⁴⁹ sahte oldukları ispatlanıncaya kadar kesin delil sayılacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu anlamda talil iddiasıyla ispat yükü üzerine düşen taraf, kesin delillerle ispat faaliyeti yerine getirmesi gerektiğinden, senet ve yemin delili ile birlikte kesin hükme dayanarak da ispat mükellefiyetini yerine getirebilecektir. Kesin hükmün kesin delil olarak değerlendirilmesinin nedeni, kesin hükümle tespit edilen

⁸⁴⁶ Kavak, *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüküne Etkisi*, 154.

⁸⁴⁷ Yargıtay 11. HD., 25.04.2022 T., E. 2020/7990, K. 2022/3394, “Davacının davaya konu çeklerin avans verildiği iddiasını ispatlayamadığı, davacı yemin deliline dayanmış ise de bedelsiz senedi kullanmak TCK’da suç olarak düzenlendiğinden yemin delilinin hatırlatılmadığı gerekçesiyle davanın ispatlanamadığından reddine karar verilmiştir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 23.09.2024).

⁸⁴⁸ Esas itibarıyla mahkemenin davadan el çekmesi sonucunu doğuran karar olarak tanımlanabilecek nihai kararlar, görevsizlik veya yetkisizlik gibi usule ilişkin; davanın konusuz kalması durumunda karar verilmesine yer olmadığına ilişkin olabileceği gibi; inşai, tespit veya eda davalarının kabul veya reddine ilişkin olarak esasa ilişkin kararlar olabilir. Bu son haldeki nihai kararlara hüküm denir. Bkz. Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 1: 1142-43.

⁸⁴⁹ Kesin hükmün tasdik edilmiş nüshasına ilam denir. Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 502.

vakıalara kanunun, mahkeme kararına temsil yetkisi tanınması olduğu ifade edilmektedir⁸⁵⁰. Bu nedenle kısaca usul hukuku yönünden kesin hükme değinmek gerekmektedir.

HMK m. 303'te düzenlenen kesin hüküm, şekli anlamda kesin hüküm ve maddi anlamda kesin hüküm olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁸⁵¹. Bir hükmün şekli anlamda kesin hüküm olduğundan bahsedilebilmesi için, hüküm ile ilgili başvurulabilecek kanun yolu olanağının tüketilerek veya tüketilmeyerek ortadan kalkması veya hükmün verildiği andan itibaren kanun yoluna başvurulabilme olanağının söz konusu olmaması gerekir⁸⁵².

Maddi anlamda kesin hüküm ise, şekli anlamdaki kesin hükmün herkes tarafından bağlayıcı olduğu halini ifade eder⁸⁵³. HMK m. 303/1'de şekli anlamda kesin hükmün, başka bir davada maddi anlamda kesin hüküm teşkil edebilmesi için bazı koşulların varlığından bahsedilmiştir. Buna göre bir davada verilmiş olan şekli anlamdaki kesin hükmün bir diğer davada maddi anlamda kesin hüküm teşkil edebilmesi için; önceki dava ile sonraki davanın tarafları ve dava sebepleri aynı olacak, ayrıca önceki davanın hüküm fıkrası ile sonraki davanın talep sonucunun aynı olması gerekecektir⁸⁵⁴. Önceki dava ile sonraki dava arasındaki tek fark dava konusu ile ilgilidir⁸⁵⁵. Bu bağlamda HMK m.

⁸⁵⁰ Halûk Konuralp, *Medenî Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*, Yetkin yayınları (Yetkin, 2009), 12. Kesin hükme kesin delil niteliğinin atfedilme sebebi, tarafları ve aynı zamanda taraflar arasındaki uyumsuzluklarda mahkeme üzerinde bağlayıcı etkisinin bulunmasından kaynaklanmaktadır. Atalı ve Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 502.

⁸⁵¹ Pekcanıtez vd., *Medeni Usul Hukuku*, 12. bs (Onikilevha Yayınları, 2024), 462; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1286.

⁸⁵² Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 2671.

⁸⁵³ Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 570; Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1286.

⁸⁵⁴ Yargıtay 11. HD., 07.04.2014 T., E. 2013/17338, K. 2014/6790, "... dava konusu edilen alacak icra takibine konu ve bonodan kaynaklanmakta olup davalının açtığı istirdat davasına konu alacak ile aynı alacak olduğu, her iki davanın tarafları ve konusunun da aynı olduğu, alacak ve menfi tespit veya istirdat davalarının birbirinin zıddı ve simetriği davalar olduğu, bu davalardan birinin kesinleşmesi halinde karşıtı olan davanın da ortak kesin hüküm nedeniyle dinlenmeyeceği, bu nedenle kesinleşen alacak davasına karşı menfi tespit davası açılmayacağı gibi menfi tespit veya istirdat davasına karşı da alacak davası açılmayacağı, tarafları ve konusu aynı olan ve Yargıtay aşamasında geçerek kesin hükme bağlanan uyumsuzluğun yeniden başka bir adla yargıya taşınmasının kesin hüküm nedeniyle mümkün görülmediği, bu hususun dava şartı olması ve resen gözetilmesinin gerektiği gerekçesiyle, davanın kesin hüküm nedeniyle dava şartı yokluğundan HMK 114/I maddesi gereğince usulden reddine..."; aynı yönde bkz. Yargıtay 19. HD., 25.11.2015 T., E. 2014/20200, K. 2015/15567; Yargıtay 19. HD., 16.01.2017 T., E. 2016/5938, K., 2017/139, "Dava konu ... 4. İcra Müdürlüğü'nün 2007/2800 Esas sayılı takibi ilamsız icra takibi olup itiraz üzerine durmuştur. Davalı alacaklı ... 1. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2007/312 Esas sayılı dosyası ile itirazın iptali davası açmış ve mahkemece itirazın iptaline takibin devamına karar verilmiş, 08.07.2008 tarihli karar kesinleşmiştir. Bu durumda itirazın iptali davası sonucu kesinleşmiş bulunan icra takibine karşı menfi tespit davası açılmaz.", (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.11.2024).

⁸⁵⁵ Mine Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan, Özel Sayı (2010): 18.

114/1-i gereğince dava şartı olarak düzenlenen daha önceden kesin hükmün söz konusu olması durumunda, HMK m. 115/2 gereğince sonradan açılan dava usulden reddedilerek görülmeyecektir⁸⁵⁶. Ancak kural olarak icra mahkemesi tarafından verilen kararlar maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeyeceğinden⁸⁵⁷, açılan dava kesin hüküm sebebiyle reddedilemez. Diğer taraftan ispat edilmesi gereken bir vakıanın kesin hüküm ile ispat edilebilmesi için söz konusu vakıanın kesin hükmün objektif kapsamına girmesi gerektiği, objektif kapsamın ise kural olarak hüküm fıkrasındaki vakıalar ile ilgili olduğu, ancak bazı durumlarda gerekçenin de objektif kapsama dahil olduğu ifade edilmektedir⁸⁵⁸.

Son olarak ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi üzerindeki etkisi önem arz etmektedir. Bununla ilgili mevzuatımızda muhtelif düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin HMK m. 214/1 hükmüne göre bir belgenin sahte olmadığına ilişkin hukuk mahkemesince verilen kesinleşmiş kararın, ceza mahkemesi bakımından bağlayıcı olduğu ve ayrıca dava konusu yapılmaması gerektiği ifade edilmiştir. Maddenin devam eden fıkrasında ise ceza mahkemesince belgeyi düzenleyen kişi yönünden beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı şeklinde hüküm verilmesinin hukuk mahkemesini bağlamayacağı düzenlenmiştir. Benzer bir düzenlemeyle TBK m. 74'te ise, hukuk hakiminin kusuru belirlerken veya ayırt etme gücünün varlığına veya yokluğuna ilişkin bir değerlendirme yaparken ceza hukukunun sorumluluk ile ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ayrıca ceza mahkemesi tarafından verilen beraat kararlarıyla da bağlı olmadığı ifade edilmiştir. Hukuk davaları ile ceza davaları, gerek amaç bakımından⁸⁵⁹ şekli gerçeklik veya maddi

⁸⁵⁶ Yargıtay 19. HD., 16.01.2017 T., E. 2016/5938, K. 2017/139, “Davaya konu ... 4. İcra Müdürlüğü'nün 2007/2800 Esas sayılı takibi ilamsız icra takibi olup itiraz üzerine durmuştur. Davalı alacaklı ... 1. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2007/312 Esas sayılı dosyası ile itirazın iptali davası açmış ve mahkemece itirazın iptaline takibin devamına karar verilmiş, 08.07.2008 tarihli karar kesinleşmiştir. Bu durumda itirazın iptali davası sonucu kesinleşmiş bulunan icra takibine karşı menfi tespit davası açılmaz.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.11.2024).

⁸⁵⁷ Yargıtay 19. HD., 04.04.2017 T., E. 2016/9504, K. 2017/2732, “İcra hukuk mahkemesi kararları takip hukukuna ilişkin olup ihalenin feshi ve istihkak davaları dışındaki icra hukuk mahkemesi kararları maddi hukuk açısından açılan menfi tespit davalarında kesin hüküm oluşturmaz. Yerel mahkeme yönünden kesin hüküm oluşturmayan ve bağlayıcı bulunmayan icra hukuk mahkemesi'nce aldırılan bilirkişi raporunun ve icra hukuk mahkemesi kararının hükmüne dayanak yapılması isabetsiz olup bozmayı gerektirmiştir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.11.2024).

⁸⁵⁸ Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 2672.

⁸⁵⁹ YHGK., 03.04.2013 T., E. 2012/873, K. 2013/433, “...hukuk usulü bir şekil hukukudur. Davanın açılması, itirazların ileri sürülmesi, tanıkların ve diğer delillerin bildirilmesi belirli süre koşullarına bağlı kılındığı gibi, ikinci tanık listesi verilememesi, iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağı gibi, yargılamanın süratle sonuçlandırılması gayesi ile belirli kısıtlamalar getirilmiştir. Bunun sonucunda, hukuk hakimi şekli gerçeği arayacak, maddi gerçek öncelikli hedef olmayacaktır. Ancak ceza hâkimi bunun

gerçekliğe ulaşma çabası, gerekse de tarafları ve konusu itibarıyla birbirinden farklılık arz ettiğinden, kural olarak ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesini bağlamaz ve bu anlamda hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm teşkil etmez⁸⁶⁰. Ancak kural bu olmakla birlikte yukarıda belirtilen kanun hükümleri çerçevesinde belirli durumlarda ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcıdır ve kesin hüküm teşkil eder. Buna göre TBK m. 74'te ceza mahkemesince verilen beraat kararlarının hukuk mahkemesini bağlamayacağı ifade edildiğine göre, hükmün mefhumu muhalifinden hareketle mahkûmiyet hükümlerinin bağlayıcı olduğu sonucu çıkmaktadır⁸⁶¹. Nitekim Yargıtay, görülmekte olan bir menfi tespit davasına ilişkin olarak, aynı zamanda dava konusu bonolarla ilgili caza mahkemesinde devam eden yargılamada mahkûmiyet durumunun ortaya çıkması halinde hukuk mahkemesini bağlayacağı ifade edilmiştir⁸⁶². Ayrıca Yargıtay vermiş olduğu kararlarında, ceza davasını bekletici mesele yapılmaması nedeniyle verilen kararları bozmaktadır⁸⁶³. Diğer taraftan Yargıtay'ın yerleşik uygulaması ve doktrindeki hâkim görüşe⁸⁶⁴ göre maddi bir vakıanın varlığına veya yokluğuna ilişkin ceza mahkemesince yapılan tespit hukuk mahkemesini bağlar ve söz

tersine öncelikli hedef olarak maddi gerçeğe ulaşmaya çalışacaktır.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.11.2024).

⁸⁶⁰ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1286; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, II, 2418; Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 439.

⁸⁶¹ Yargıtay 19. HD., 16.10.2017 T., E. 2016/12388, K. 2017/6964, “Taraflar arasında görülmekte olan menfi tespit davasına konu bonolar yönünden “bedelsiz senedi kullanma suçundan” dolayı davalı ... hakkında ceza davası açıldığı ve ceza yargılamasının ... 8.Asliye Ceza Mahkemesinin 2015/509 esas sayılı dosyası ile devam ettiği anlaşılmaktadır. TBK 74.maddesi gereğince ceza mahkemesince verilecek mahkûmiyet kararının hukuk hakimini bağlayacağı gözetilerek, onun sonucunun beklenip bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.11.2024).

⁸⁶² Yargıtay 19. HD., 30.10.2017 T., E. 2016/13168, K. 2017/7392, “Kooperatif yöneticileri hakkında, davaya konu senetlerinde içinde bulunduğu hususlardan dolayı kooperatifi zarara uğratmak, nitelikli zimmet suçundan dava açıldığı ve... 2. Ağır Ceza Mahkemesinin 2014/283 esas sayılı dosyasında devam ettiği anlaşılmaktadır. TBK'nın 74.(BK 53.) maddesi uyarınca ceza mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararı hukuk mahkemesini bağlayıcı niteliktedir. Mahkemece ceza davası sonucu beklenip, bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamış, mahkeme kararının bozulması gerekmiştir.”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.11.2024).

⁸⁶³ Yargıtay 11. HD., 21.06.2022 T., E. 2021/1083, K. 2022/5131, “Dava bonodan dolayı borçlu olmadığının tespiti istemine ilişkindir. Yukarıda özel olarak açıklandığı üzere davanın kabulüne karar verilmiş ise de; davacının müşteki olduğu ve işbu davanın konusunu oluşturan bonolarla ilgili resmi belgede sahtecilik ve tacir veya şirket yöneticileri ile kooperatif yöneticilerinin dolandırıcılığı şikayeti ile ilgili ceza yargılamasının devam ettiği Hatay 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2013/200 Esas sayılı ceza dava dosyasının sonucunun beklenilmesi ve bu dosyadaki delillerin de değerlendirilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken mahkemece yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiş...” (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.11.2024).

⁸⁶⁴ Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 441.

konusu vakıa hukuk mahkemesi için tartışmalı olmaktan çıkar⁸⁶⁵. Buna göre ceza yargılamasında sanık hakkında verilen hükümden bağımsız olarak, bir bononun sahte olduğuna veya olmadığına ilişkin ya da daha genel bir ifadeyle maddi vakıanın tespitine ilişkin hüküm hukuk mahkemesini bağlar ve kesin hüküm niteliği arz eder⁸⁶⁶.

⁸⁶⁵ YHGK., 03.04.2013 T., E. 2012/873, K. 2013/433, “...maddi olgunun tespitine ilişkin ceza mahkemesi kararı hukuk hakimini bağlar. Ceza mahkemesindeki bir maddi olayın varlığı ya da yokluğu konusundaki kesinleşmiş kabule rağmen, aynı konunun hukuk mahkemesinde yeniden tartışılmasının olanaklı bulunmamasına göre, mahkemece, derdest Sulh Ceza Mahkemesinin 2011/173 esas ve Giresun Ağır Ceza Mahkemesi'nin E:2011/91, K:2011/141 sayılı ceza davalarının sonuçlarının beklenilmesi, bundan sonra maddi olguların nasıl gerçekleştiğinin saptanması, tarafların talepleri de gözetilerek uyumsuzluğun “Medeni Hukuk” kurallarına göre çözümlenmesi gerekir.”; Yargıtay 19. HD., 09.02.2017 T., E. 2016/12916, K., 2017/995, “6098 sayılı TBK.'nın 74 (818 sayılı BK.'nın 53.) maddesi uyarınca ceza davası sonucunda verilecek olan maddi vakıayı saptayan bir kararın hukuk hakimini bağlayacağı düşünüldükçe ... Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2009/295 E.-2012/210 K. sayılı kararının kesinleşmesi beklenerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken...”; YHGK., 18.12.2018 T., E. 2018/699, K. 2018/1950, “davacı tarafından mal alınan firmalara verilmek üzere imzalanan senedi davacıya vereceğini söyleyerek çalışanlarından alıp, sonrasında bedel kısmını doldurarak icra takibine koyduğu hususunun ceza mahkemesi kararı ile sabit olmasına ve aynı konunun hukuk mahkemesinde yeniden tartışılmasının olanaklı bulunmamasına göre...”, (karararama.yargitay.gov.tr), (E.T. 18.11.2024).

⁸⁶⁶ Coşkun, *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, 1287; Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, 444.

SONUÇ

TTK m. 776 hükmü uyarınca kayıtsız şartsız bir ödeme vaadi içeren bono, vadeyi ihtiva etmesinden ötürü iktisadi olarak kredi niteliği taşıırken, borcu ödemeyi bizzat bonoyu düzenleyen taahhüt ettiğinden dolayı da hukuki niteliği itibariyle soyut borç ikrarıdır. Buna göre niteliği itibariyle bononun temel dayanağı TBK m. 18’de düzenlenen soyut borç tanımıdır. Temel dayanağının soyut borç tanımı olması ve ayrıca kayıtsız şartsız bir ödeme vaadini içermesi, bonoda soyutluk ilkesini gündeme getirmektedir. Kambyo senetlerinde, daha dar bir ifadeyle bonoda soyutluk ilkesinin iki görünüm biçimi bulunmaktadır. Bunlar: İspat soyutluğu ve maddi soyutluk.

Bono, temel ilişkiden bağımsız ve ayrı bir alacak hakkı sunar. Buna göre bononun düzenlenmesinden sonra alacaklı temel ilişkiden bağımsız ve ayrı bir alacak hakkı elde ederek, alacak hakkını temel ilişkiye dayandırabileceği gibi bir kambyo senedi olan bonoya da dayandırabilir. Tam bu noktada soyutluk ilkesinin ilk görünüm biçimi olan ispat soyutluğu devreye girmektedir. Buna göre temel ilişkiden bağımsız bir alacak hakkı sunan bonoya dayanarak talepte bulunan alacaklı, alacağının varlığını ve geçerliliğini ispatlamak yükümünde değildir. Zira ispat soyutluğuna dayanmaktadır. Buna göre bonoya dayanan alacak hakkının varlığı ve geçerliliği kabul edilir, ispat soyutluğunun aksini iddia eden ise ispat yükü altındadır. Bu durumda soyut borç tanımında olduğu gibi, borçlu bononun düzenlenmesine sebep teşkil eden hukuki ilişkiyi ortaya koyacak ve bu hukuki ilişkinin geçersiz olduğuna veya ortadan kalktığına ilişkin itiraz ya da defilerini ispat yükü altında olacaktır. Soyutluk ilkesinin diğer bir görünüm biçimi ise maddi soyutluktur. Maddi soyutluk, niteliği itibariyle kambyo senetlerine ilişkin olduğundan, soyut borç tanımında maddi soyutluktan söz edilemez. Buna göre nama yazılı senetlere ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla, bonoyu iyiniyetli olarak devralan üçüncü kişilere karşı kişisel defiler ileri sürülemeyecektir. Zira bonoyu devralan üçüncü kişilerin talep hakkı soyuttur ve bu anlamda temel ilişkiden kaynaklanan kişisel defiler iyiniyetli üçüncü kişileri etkilemez.

TTK m. 776’da bonoda bulunması gereken unsurlar düzenlenmiş, m. 777’de ise söz konusu unsurların eksikliği durumunda bononun akıbeti hükme bağlanmıştır. TTK m. 776’da belirtilen kayıtlardan; “bono veya emre yazılı senet” ifadesi, “kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi vaadi”, “lehtarın adı”, “düzenlenme tarihi” ile “düzenleyenin imzası”nın yer almadığı bir senet bono vasfı taşımayacaktır. Diğer bir anlatımla söz

konusu unsurlar bononun (mutlak) zorunlu unsurlarıdır. Düzenlenme yeri ve ödeme yeri alternatifli zorunlu unsurken, vade ise ihtiyari nitelikte bir unsurdur. Ancak bono üzerinde yer verilebilecek kayıtlar, anılan kayıtlardan ibaret değildir.

İfade edilen unsurların yanı sıra isteğe bağlı nitelikte ve bononun geçerliliğine ilişkin olarak varlığı aranmayan bazı başka ihtiyari nitelikte kayıtlara da bono üzerinde yer verilebilir. İsteğe bağlı olarak bono üzerinde yer verilebilen bu kayıtların bazıları Kanun'da öngörülmüşken, diğer bir kısmı ise kanuni bir dayanağı olmaksızın uygulamada ortaya çıkmıştır. Söz konusu kayıtlar bononun niteliğine uygun düştüğü oranda geçerlidir. Örneğin TTK m. 685/2 uyarınca ciro yasağı kaydı ve m. 700 vd. uyarınca aval kaydı Kanun'da öngörülen ihtiyari kayıtlardanken, uygulamada sıklıkla karşılaşılan yetki kaydı, bedel kaydı, teminat kaydı, temerrüt faizi kaydı ise Kanun'da öngörülmemiş ihtiyari kayıtlardandır. Diğer taraftan bazı kayıtların bonoda yer almasına izin verilmemiştir. Yasak kayıtlar olarak belirtilen bu kayıtlardan bazıları bononun geçerliliğini etkilememekte ve yazılmamış sayılmaktayken, bazıları ise bonoyu geçersiz kılmaktadır. Örneğin TTK m. 679 uyarınca düzenleyenin ödememeden sorumsuzluk kaydının bonoya konulması yazılmamış sayılma yaptırımına tabiyken, kayıtsız şartsız bir ödeme vaadi içermesi gereken bonodaki bedelin bir şarta veya kayda bağlanması durumunda senet bono vasfını yitirecektir.

Uygulamada bedeli “*malen alınmıştır*”, “*nakden alınmıştır*” şeklindeki bedel kaydına çok sık rastlanmaktadır. Anılan kayıtlar bononun maddi içeriği bakımından bir değer taşımayıp, kambiyo hukuku bakımından bir etki meydana getirmemektedir. Zira kambiyo taahhüdünde bulunulmasıyla temel ilişkiden bağımsız, ayrı ve soyut bir borç meydana gelmektedir. Maddi soyutluk ilkesinin gereği olarak, temel ilişkiyle ilgili hususlar kambiyo taahhüdüyle ilişkilendirilemez. Ancak her ne kadar söz konusu kayıtların kambiyo hukuku bağlamında bir etkisi olmasa da düzenleyen ile lehtar arasındaki temel ilişkiye yönelik bir saptama ortaya koyduğundan, anılan taraflar arasındaki uyumsuzluklarda ispat hukuku açısından önem arz etmektedir. Buna göre düzenleyen ile lehtar, bonoda bedel kaydına yer vererek aralarındaki temel ilişkiyi bir kelimeyle bonoya yansıtmışlardır. Bu nedenle anılan taraflar, kendi aralarındaki iç ilişkide söz konusu kaydı kişisel defi olarak ileri sürebileceklerdir. Bu anlamda bedel kaydı düzenleyen ile lehtar arasındaki temel ilişkiye ilişkin olup iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez.

Bir bonoda yer alan “bedeli malen alınmıştır” kaydı düzenleyenin lehtardan edinmiş olduğu mal karşılığında, nakden alınmıştır kaydı ise düzenleyenin lehtardan para borçlanması karşılığında bonoyu düzenlediğini gösterir. Buna göre anılan kayıtlar ile düzenleyenin lehtardan parayı ve malı teslim aldığına ilişkin bir karine ortaya çıkar. Bu nedenle bedel kaydı taraflar arsında bağlayıcıdır, malın veya borç paranın verilmediğine ilişkin karinenin aksi yönündeki iddianın ispatı iddia edene düşmektedir. Alacaklı lehtar açısından bakılacak olur ise artık lehtar, bononun kayıtsız şartsız bir borç ikrarı içerdiğine, diğer bir anlatımla maddi soyutluğa dayanamayacaktır. Zira bono üzerinde senedin düzenleme gerekçesini gösterir bir ibare vardır ve taraflar bağlayıcı olan bu gerekçeye uymak zorundadır. Buna göre bedel kaydı yer almayan bir bononun düzenleyenin, lehtarın ispat soyutluğundan yararlanması dolayısıyla, öncelikle bononun düzenlenmesine sebep hukuki ilişkinin ne olduğunu ortaya koymak, ardından da anılan hukuki ilişkinin geçerli olmadığını ispatlamak zorundayken; bedel kaydı ihtiva eden bir bononun düzenleyeni ise artık bedel kaydına dayanmaya hakkı olduğundan, bononun düzenlenmesine sebep olan hukuki ilişkiyi ortaya koymaya gerek olmaksızın anılan hukuki ilişkinin geçerli olmadığını ispatlamakla borcundan kurtulabilir. Bu bağlamda düzenleyenin, bononun düzenlenmesine sebep olan temel alacağın geçersiz olduğuna veya ortadan kalktığına ilişkin iddiası, niteliği itibariyle bononun bedelsiz kaldığına ilişkin bir iddiadır.

Bononun üzerinde yer alabilecek kayıtlardan bir diğeri olan teminat senedine ilişkin kayıtlar bedel kaydında olduğu gibi düzenleyen ile lehtar arasındaki iç ilişkide önem arz eder. Buna göre bono nedeniyle borçlu olmadığını, diğer bir anlatımla bononun bedelsiz olduğunu iddia eden düzenleyen, bononun teminat senedi olduğunu ortaya koymaya gerek olmaksızın, teminata konu borcu talep etme şartlarının oluşmadığını ispatlamakla borcundan kurtulabilecektir. Ancak bonoda mücerret teminat kaydı da yoksa, bu durumda düzenleyen, öncelikle bononun teminat ilişkisine dayalı olarak düzenlendiğini ortaya koyacak, ardından teminata konu borcun talep edilebilme şartlarının gerçekleşmediğini ispatlamak suretiyle bononun bedelsizliğini ispatlayabilecektir. Buna göre mücerret teminat kaydının olması durumunda kişisel defî söz konusudur ve bu nedenle iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez.

Diğer taraftan temelde gerçek bir alacaklılık ilişkisi bulunmadığından, hatır bonoları bedelsiz bonolardır. Anılan bedelsizlik ise ancak hatır borçlusu düzenleyen tarafından

hatır alacalı lehtara karşı ileri sürülebilir, iyiniyetli üçüncü kişiler bakımından bir etki meydana getirmez.

Buna karşılık TKHK m. 4/5'e aykırı olarak düzenlenen kıymetli evrak, tüketici yönünden geçersizdir. Buradaki geçersizlik, tüketicinin korunması ile birlikte diğer kişilerin de hakkaniyete aykırı sonuçlarla karşılaşmaması adına, kanaatimizce, tüketicilerin, kişisel defilerini üçüncü kişilere karşı da ileri sürebilmelerini sağlayan, kanundan kaynaklanan bir istisna niteliğindedir. Burada, kişisel defilerin iyiniyetli olup olmamasına bakılmaksızın, üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilmesini sağlayan genişletici bir etki söz konusudur. Bu yönüyle bedel kaydı ve mücerret teminat kaydı gibi diğer düzenlenme sebeplerinden ayrılır. Senedin üzerinde tüketici işlemi nedeniyle verildiğine ilişkin bir kayıt yoksa, düzenleyen, öncelikle senedin tüketici işlemi nedeniyle verildiğini, ardından satıcı/sağlayıcı ile arasındaki temel ilişkidən kaynaklanan kişisel defiyi ispat etmesi gerekir. Senet üzerinde tüketici işlemi nedeniyle verildiğine ilişkin bir kayıt varsa, artık tüketici işlemi nedeniyle verildiğinin ispatına gerek kalmaz. Tüketici senedi olmadığına ilişkin aksi yönde iddia da bulunan taraf, ispat yükü altındadır (HMK m. 190/1)

Yargıtay uygulamasına göre bono üzerinde yer alan “*bedeli malen alınmıştır*” veya “*bedeli nakden alınmıştır*” şeklindeki bedel kaydının ya da “*teminat içindir*” şeklindeki teminat kaydının aksi yönündeki iddialar bononun talil edilmesi olarak ifade edilmektedir. Diğer bir anlatımla, kambiyo hukuku anlamında bir önemi olmayan ancak düzenleyen ile lehtar arasındaki iç ilişkide gündeme gelerek kişisel defî niteliğini haiz bu kayıtlar, taraflar tarafından aksinin iddia edilmesi durumunda bononun talil edilmesi sonucuna yol açmaktadır. Talil, bono üzerinde yer alarak bononun düzenlenmesine sebep olan ilişkiyi bonoya yansıtan ifadenin, başka bir deyişle bononun düzenlenme sebebinin aksini iddia etmektir. Buna göre örneğin üzerinde “*malen*” kaydı bulunan bir bononun, malen değil de nakden ya da teminat amacıyla veyahut hatır ilişkisine dayalı olarak düzenlendiğine ilişkin iddia, bonoyu talil eden bir iddiadır. Kanuni bir dayanağı olmaksızın Yargıtay uygulamasıyla gelişen ve ispat yükünün belirlenmesine ilişkin bir uygulama olan talil kavramına göre bonoyu talil eden taraf, ispat yükünü üzerine almış olur. Kavram olarak düzenlenme sebebinin aksi yönünde iddiada bulunmak olduğuna göre, bono herhangi bir düzenlenme sebebi ihtiva etmiyor ise talil uygulamasının varlığından söz edilemez. Talil uygulamasına göre bono ya sadece lehtar tarafından talil edilebilir ya sadece düzenleyen tarafından talil edilebilir ya da hem düzenleyen hem de

lehtar tarafından karşılıklı olarak talil edilebilir. İlk iki durumda tek taraflı talilden söz edilirken, son halde çift taraflı talilden bahsedilir. Dolayısıyla bedel kaydının aksi yönünde iddiada bulunmak şeklinde nitelendirilemeyecek olgular bononun talil edilmesi kapsamında değerlendirilemez. Buna göre örneğin, malen kaydı bulunan bir bononun düzenleyen tarafından mal karşılığı düzenlendiğinin kabulü ile birlikte, bonoya konu malın kendisine teslim edilmediği yönündeki iddiaları bononun talil edilmesi olarak kabul edilemez. Zira bedel kaydı kabul edilmektedir. İleri sürülen husus ise bedel kaydının gerçekleşmediğine yöneliktir.

Bedel kaydı yer alsın veya almasın, bir bonoda lehtar ispat soyutluğundan faydalanacağı için, kural olarak bonoyu ibraz etmekle alacağını ispatlamış olur. Zira TBK m. 18 ve TTK m. 776 hükümleri doğrultusunda düzenlenen bono, ispat hukuku anlamında senet niteliği taşıdığından, lehtar tarafından ileri sürülmesi ile birlikte, HMK m. 200 uyarınca ispat sınırını aşsa dahi, alacak ispat edilmiş olur. Ayrıca bononun düzenlenmesine sebep hukuki ilişkiyi ve geçerliliğini ispatlamasına gerek yoktur. Buna göre uyuşmazlık konusu bir bonoda bedel kaydı bulunsada dahi, **taraplardan birinin bedel kaydının aksi yönünde bir iddiada bulunmadığı ihtimalde**, ispat soyutluğundan dolayı ispat yükü düzenleyendedir. Yargıtay uygulamasına göre bu ihtimalde bononun talil edilmesi durumu söz konusu değildir. Zira taraflardan herhangi biri bononun düzenlenme sebebine ilişkin aksi yönde bir iddiada bulunmamaktadır. **İkinci ihtimalde** bono üzerinde yer alan düzenlenme sebebinin aksini sadece düzenleyen iddia etmektedir. Başka bir deyişle bono düzenleyen tarafından talil edilmektedir. Bu durumda lehtarın ispat soyutluğundan yararlanmaya devam etmesinden dolayı, ispat yükü yer değiştirmeksizin düzenleyen üzerinde kalmaya devam edecektir. Yargıtay uygulamasına göre burada tek taraflı olarak bononun borçlu tarafından talil edilmesi durumu söz konusudur. **Üçüncü ihtimalde** bono üzerinde yer alan düzenlenme sebebinin yalnızca lehtar tarafından aksi iddia edilmektedir. Buna göre lehtar bonoyu ibraz ederek sessiz kalmasının alacağının ispatı için gerekli ve yeterli olmasına rağmen, bononun düzenlenme sebebinin aksi yönünde beyanlarda bulunarak lehine olan ispat soyutluğunu geçersiz kılmaktadır. Diğer bir anlatımla, düzenlenme sebebinin aksi yönünde beyanda bulunarak lehine olan ispat soyutluğunu ortadan kaldırdığından, bonoya dayalı alacağını alabilmesi için artık iddia ettiği düzenlenme sebebinin ispat etmesi gerekmektedir. Yargıtay uygulamasına göre bu ihtimalde tek taraflı olarak bononun alacaklı tarafından talil edilmesi durumu söz

konusudur ve ispat yükü lehtardır. **Nihayet dördüncü ihtimalde** ise hem düzenleyen hem de lehtar, birlikte karşılıklı olarak bono üzerinde yer alan düzenlenme sebebinin aksini iddia etmektedir. Yargıtay uygulamasına göre bu ihtimalde lehtarın ispat soyutluğundan yararlandığı hâle geri dönmekte, zira her iki tarafın da karşılıklı olarak bonoyu talil etmesi durumu bononun bedelsizliğine ilişkin iddiayı doğurduğundan ve bedelsizlik iddiasının ispat yükü düzenleyende olduğundan, bononun çift taraflı talilinden söz edilmekte ve ispat yükü ise düzenleyen üzerinde kalmaktadır.

Ancak bononun çift taraflı talil edilmesi ihtimalinde ispat yükünün belirlenmesine ilişkin olarak Yargıtay kararları istikrarlı değildir. Özellikle malen veya nakden bedel kaydının bulunduğu bonolarda, lehtarın bedel kaydının aksi yönündeki iddialarına karşılık düzenleyen tarafından da bononun teminat amaçlı veya hatır için düzenlendiği yönünde iddialar söz konusu olduğu durumlarda Yargıtay, bazı kararlarında düzenleyenin iddiasını talil kapsamında değerlendirerek karşılıklı olarak bononun çift taraflı talil edildiğinden bahsetse de diğer bazı kararlarında ise düzenleyenin teminat amacıyla veya hatır için düzenlendiğine ilişkin iddiasını talil kapsamında değerlendirmeyerek bononun tek taraflı olarak lehtar tarafından talil edildiğine karar vermektedir. Ayrıca eski yıllara ait bazı kararlarında tarafların bono üzerindeki bedel kaydının aksi yönünde ortak olarak iradelerinin uyuşması durumunda, her ne kadar her iki taraf da bedel kaydının aksi yönünde iddiada bulunmuş olsalar da ortada bir irade uyuşması söz konusu olduğundan talil kapsamında değerlendirilemeyeceği belirtilirken, sonraki yıllara ait kararlarında ise irade uyuşması olsa dahi her iki tarafın da bedel kaydının aksi yönünde iddiada bulunmasından dolayı bononun karşılıklı olarak çift taraflı talil edildiği ifade edilmiştir.

Esas itibarıyla Yargıtay'ın, tarafların bononun düzenlenme sebebine ilişkin irade açıklamalarını bazen talil olarak değerlendirip bazen de talil kapsamında değerlendirmeyerek yer yer çelişkili ve istikrar arz etmeyen uygulamasının nedeni, talil kavramının ispat hukukunun genel hükümleriyle çatışmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Yargıtay'ın da yer yer başvurduğu üzere, bonodaki düzenlenme sebebine ilişkin kayıtların ispat yüküne etkisi, ispat hukukunun genel hükümlerine göre çözümlenebileceğinden talil kavramına ve uygulamasına ihtiyaç yoktur. Zira bonoda düzenlenme sebebi, kambiyo hukuku için bir anlam ifade etmeyip taraflar arasındaki iç ilişkide kişisel defilerin ileri sürülmesi ile ilgili ispat faaliyetini etkileyen bir kavram olduğundan, talil uygulamasına yüklenen anlama ihtiyaç olmaksızın ispat hukukunun

genel hükümlerine göre ispat faaliyeti gerçekleştirilebilecektir. Hatta talil kavramına ihtiyacın olup olmamasından öte, anılan uygulamaya göre ispat yükü kategorik olarak belirlendiğinden ve bu nedenle yer yer ispat hukukunun genel hükümlerine aykırı belirlenmeler ortaya çıkabildiğinden hukuka aykırı kararlar verilebilmektedir. Buna göre tarafların iradeleri niceliksel anlamda kategorik olarak değerlendirilmeksizin niteliği dikkate alınarak basit ikrar, vasıflı ikrar ve bileşik ikrar kapsamında ispat yükü belirlemesi yapılmalıdır. Zira talil kavramına göre taraflar bononun varlığı ile ilgili bir uyuşmazlık içinde değildir, uyuşmazlık bono üzerinde yer alan bedel kaydının gerçekliği ile ilgilidir. Keza bono üzerinde yer alan imzanın sıhhati ile ilgili de bir anlaşmazlık yoktur. Eğer anılan hususlara ilişkin bir uyuşmazlık varsa, olay zaten talil kavramına konu olamaz. Bu nedenle taraflar arasındaki uyuşmazlıkta bono kabul edilmekte ve fakat ileri sürdükleri vakıaların niteliğine göre bu kabul **vasıflı ikrar veya bileşik ikrar** kapsamında kalmaktadır. Buna göre düzenlenme sebebinin bono üzerinde yer alan kayıttan, farklı olduğu iddia ediliyorsa, bu durumda taraflar arasındaki bono kabul edilmiş ve fakat aradaki hukuki ilişkinin niteliğine ilişkin farklı olduğu iddia edilerek **vasıflı ikrarda** bulunmaktadır. Düzenlenme sebebi kabul ediliyor ancak bu kabule yeni bir vakıa ekleniyorsa, bu durumda **bileşik ikrarın** varlığı gündeme gelmektedir. Tam bu noktada kanaatimizce ispat yükünün belirlenmesi, niteliğine göre ortaya çıkan ikrarın bölünüp bölünemeyeceği ile ilgilidir. Buna göre uyuşmazlıkta ispat yükü belirlenirken, lehtarın bononun düzenlenme sebebine ilişkin bir beyanda bulunup bulunmaması, bulunuyor ise bu beyanın ispat soyutluğunu geçersiz kılıp kılmaması, zira herhangi bir beyanda bulunmaması halinde ispat soyutluğundan zaten yararlanacağından, bunun sonucuna göre de düzenleyenin ikrar kapsamında kalan beyanlarının niteliği dikkate alınacaktır. Görüldüğü üzere bu durum ispat yükünün belirlenmesini, ispat hukukunun genel hükümlerine göre yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Yargıtay'ın belirlemiş olduğu talil kavramı neticesinde ispat yükü üzerine düşen taraf iddiasını kural olarak ancak kesin delillerle ispatlayabilir. Zira bono, ispat hukuku bakımından senet niteliğinde olduğundan, bir senedin hüküm ve kuvvetini azaltan veya ortadan kaldıran iddialar ancak kesin delillerle ispat edilebilir. Usul hukukumuzda kesin deliller ise senet, yemin ve kesin hüküm delillerinden oluşmaktadır. Buna göre talil kavramı neticesinde ispat yükü üzerine düşen taraf, bonoya karşı ileri sürdüğü bu iddialarını senet, yemin ve kesin hüküm delili ile ispatlayabilecektir. Ancak delil

sözleşmesi, aynı zamanda delil sözleşmesinin özel bir türünü teşkil eden, diğer tarafa senede karşı tanıkla ispat yasağının olduğu hatırlatılmasına rağmen tanık delilini kabul etmesi hâli, delil başlangıcı niteliğinde bir belgenin bulunması veya tanıkla ispat yasağının istisnalarının bulunduğu durumlar saklıdır. Keza taraflar aralarında yapmış oldukları münhasır veya münhasır olmayan delil sözleşmesiyle, bonoyla ilgili aralarında çıkacak uyuşmazlıklarda, takdiri delillerin (her türlü delilin) de ispat aracı olarak kullanılabileceğini kararlaştırabilirler. Talil kavramı neticesinde ispat yükü üzerine düşen lehtar bakımından, bononun delil başlangıcı olarak kabul edilmesine yönelik, kanaatimizce bir engel bulunmamaktadır. Zira bir senet olarak belge niteliğini haiz bononun, kendisine karşı ileri sürülen düzenleyenden kaynaklandığına, lehtarın alacağını tam ispat edememekle birlikte muhtemel gösterdiğine dair kuşku bulunmamaktadır.

Talil iddiasının ispatı bakımından önemli bir diğer delil ise ticari defterlerdir. Zira ticari Defterler, HMK m. 222'nin uygulanma şartları sağlandığı takdirde hem sahibi aleyhine hem de sahibi lehine kesin delil niteliğini haizdir. Belirtilen şartların sağlanmadığı durumlarda ise söz konusu ticari defterler, genel hükümlere göre takdiri delil niteliğinde belgedir. Sahibi lehine delil olarak kullanılabilmesi için usulüne uygun tutulan ticari defterlerin kayıtlarının birbirini doğruluyor olması gerekmekte ve diğer tarafın da ticari defter tutma yükümlülüğünde olması gerekmektedir. Aynı zamanda diğer tarafın tutmuş olduğu ticari defterlerin mutlaka ispata konu vakıayla ilgili bir kayıt içermesi ve bu kaydın kendi ticari defterine dayanan tarafın ortaya koyduğu kayıtlara aykırı olmaması gerekir. Bu durumda ticari defter sahibi lehine delil niteliği taşıyacaktır. Ayrıca diğer taraf ticari defterlerini ibrazdan kaçınırsa, kendi ticari defterine dayanan taraf iddiasını ispatlamış kabul edilir. Ancak diğer taraf tüm bunlara rağmen ortaya konan iddiaların aksini senet veya diğer kesin delillerle ispat edebilir. Usulüne uygun tutulmayan veya içerdiği kayıtlar birbirini doğrulamayan ticari defterler, sahibi lehine delil olarak kullanılamasa da sahibi aleyhine delil teşkil edebilecektir. Tacir olup olmamasına bakılmaksızın diğer tarafın ticari defterine dayanarak iddiasını ispatlamak isteyen taraf, söz konusu delilin kesin delil niteliği taşıyabilmesi için delillerini diğer tarafın ticari defterlerine hasretmesi gerekmektedir. Diğer bir anlatımla münhasıran diğer tarafın ticari defterine dayanmayıp, ayrıca başka delillere de dayanılması durumunda ticari defterler kesin delil değil, takdiri delil niteliği taşıyacaktır. Bu durumda ticari defterler HMK m. 222 değil, HMK m. 219 vd. göre belge niteliği taşıyacaktır. Bu anlamda HMK m. 222/5'de düzenlenen, diğer

tarafın ticari defterini ibraz etmemesi durumunda, diğer tarafın ticari defterine dayanmak isteyen tarafın iddiasının ispatlanmış kabul edileceği hususu, münhasır delil durumunda geçerlidir. Münhasıran diğer tarafın ticari defterlerine dayanılmaması durumunda ise ticari defterini ibraz etmemenin sonuçları HMK m. 220/3'e göre belirlenecektir. Buna göre diğer tarafın ticari defterlerini ibraz etmemesindeki maksat gözetilerek hâkim tarafından duruma göre bir karar verilecektir.

Senet (kesin delil) teşkil ettiği durumlarda, talil iddiasının ispatı bakımından kullanılabilen diğer bir delil ise faturadır. TTK m. 21 de hüküm altına alınan fatura, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin ifa safhasına ilişkindir. TTK m. 21/2 uyarınca, faturayı alan kimsenin, faturaya sekiz gün içinde itiraz etmemesi halinde fatura içeriğini kabul etmiş sayılır. Söz konusu hükmün tacir olmanın sonuçları arasında düzenlenmiş olması ve ilgili kişiye ağır bir sorumluluk getirmesi nedeniyle, kanaatimizce, faturayı alanın tacir olması halinde ilgili hüküm uygulanabilir. Faturayı alan tacirin sekiz gün içinde itiraz etmemesi halinde, HMK m. 190/2 uyarınca, aksi ispat edilebilir bir kanuni karine ortaya çıkar. Fatura, faturayı düzenleyenin irade açıklamasını ve imzasını içerdiğinden, tacir olup olmamasına veya faturayı alan tarafça itiraz edilip edilmemesine bakılmaksızın, ilgili hukuki işlem için aleyhine ispat hukuku anlamında senet (kesin delil) olarak kullanılabilir. Faturayı alan tacirin sekiz gün içinde itiraz etmemesi halinde ise, kanaatimizce aleyhine senet niteliği kazanır. Zira TTK m. 21/2'nin hükmü karşısında, fatura içeriğini kabul etmiş sayılan faturayı alan, aksi ispat edilebilir olan kanuni karineye ilişkin faturanın, hüküm ve kuvvetini azaltacak veya ortadan kaldıracak nitelikte iddialarını, HMK m. 201 uyarınca senet (kesin delil) ile ispat etmesi gerekmektedir.

Talil iddiasının ispatı bakımından kesin delil teşkil eden bir diğer delil ise yemin delilidir. Ancak HMK m. 226/1-c uyarınca tarafı suç soruşturması ya da kovuşturmasıyla karşı karşıya bırakacak vakıalar yeminin konusunu oluşturmamalarının yanı sıra, talil iddiasının ispatı bakımından ayrıca önem arz etmektedir. Zira yemin teklif edilen tarafın eylemleri TCK m. 156 kapsamında “bedelsiz senedi kullanma suçu” veya m. 209 uyarınca “açığa atılan imzanın kötüye kullanılması suçu”na vücut verebileceğinden, hâkim tarafından ispata konu vakıanın özellikle anılan suçlar yönünden yemine konu olup olamayacağının tespitinin yapılması gerekmektedir. Buna göre yemine konu vakıa özellikle anılan suçlar yönünde tipik bir eylem mahiyeti taşıdığı takdirde, söz konusu

vakıa yemine konu olamadığından taraflar yemin teklifinde bulunamayacağı gibi, mahkemece son çare olarak yemin delili hatırlatılmasında bulunulamayacaktır.

Kesin hüküm, kesin delil niteliği taşıyarak talil iddiasının ispatı bakımından önem arz eden bir diğer delildir. Tarafların başvurabilecekleri bir kanun yolunun kalmaması veya baştan beri hiç olmaması durumunda şekli anlamda kesin hükümden bahsedilirken; şekli anlamda kesin olan bir hükmün görülecek başka bir davada bağlayıcılık etkisi göstermesi durumunda ise maddi anlamda kesin hükümden söz edilir. Kural olarak ceza mahkemesi kararları, hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm teşkil etmediğinden bağlayıcı değildir. Zira hukuk mahkemeleri ve ceza mahkemeleri amaçları, tarafları ve konusu itibariyle birbirinden farklılık arz etmektedir. Ancak bu kural kesin değildir. Hukuk mahkemeleri ceza mahkemelerinin vermiş olduğu beraat kararları ile bağlı değiller ise de mahkûmiyet kararları kesin hüküm teşkil ettiğinden bu kararlar ile bağlıdırlar. Keza sanığın durumundan bağımsız olarak, ceza mahkemesinin maddi vakıalara ilişkin tespiti hukuk mahkemeleri tarafından bağlayıcıdır.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, Hasan, Ertan Demirkapı ve Münise Erdöl. “Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu’na Göre Defterlerin İncelenmesi”. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21, sy 1 (2014): 91. <https://doi.org/10.18657/yecbu.93249>.
- Adıgüzel, Burak. “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* 4, sy 2 (2018): 129-48.
- Akgün, M. Zerrin. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Güven Matbaası, 1965.
- Akkan, Mine. “Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan, Özel Sayı (2010): 3-61.
- Aksoy, Mehmet Ali. “Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Defter Tutma Yükümlülüğü”. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, sy 2 (2016): 135-68.
- Alangoya, H. Yavuz, M. Kâmil Yıldırım ve Nevhis Deren Yıldırım. *Medeni Usul Hukuku Esasları*. 8. bs. Beta Yayınları, 2011.
- Albayrak, Hakan. “Medeni Usul Hukukunda İspat Kolaylığı Kavramı”. *Kırıkkale Hukuk Mecmuası* 4, sy 2 (2024): 933-76.
- Albayrak, Hakan. “Yaklaşık İspat”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Algur, Zeynep Vildan. *Ticari Defterler ile İspat*. Seçkin Yayınları, 2020.
- Alışkan, Murat. “İtiraz Edilmeyen Faturanın Malın Teslim Edilmiş ve İşin Yapılmış Olduğunu Gösterip Göstermeyeceği”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22, sy 3 (2016): 203-20.
- Altay, Sıtkı Anlam. *Ticari Defterlerle İspatta Elverişlilik ve Sınır Sorunu*. 8, sy 31 (2019): 553-80.
- Arabacı, Özlem. “Türk Ticari Hayatında Bazı Küçük Ayrıntılar”. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, sy 4 (Haziran 2014): 161-66.
- Arkan, Sabih. *Ticari İşletme Hukuku*. 29. bs. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2023.
- Arslanlı, Halil. *Ticari Senetler Dersleri*. 3. bs. Üniversite Kitabevi, 1954.
- Aşit, Recep. “Delil Sözleşmeleri Bakımından İrade Serbestisinin Sınırı”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Atalı, Murat, ve İbrahim Ermenek. *Medeni Usul Hukuku*. 5. bs. Seçkin Yayınları, 2023.

- Atalı, Murat ve İbrahim Ermenek. *Temel Hukuk Dizisi: Medeni Usul Hukuku*. 6. bs. Seçkin Yayınları, 2024.
- Atay, Egemen. *Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri)*. Seçkin Yayınları, 2020.
- Ayan, Mehmet. *Eşya Hukuku-II*. 9. bs. Seçkin Yayınları, 2016.
- Ayhan, Rıza, Hayrettin Çağlar ve Mehmet Özdamar. *Ticari işletme hukuku: genel esaslar*. 16. bs. Yetkin Yayınları, 2024.
- Bahtiyar, Mehmet. “Muacceliyet Şartının Bonoya Etkisi ve Geçerliliği Sorunu”. *Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı* 1 (İstanbul 2002): 99-118.
- Bahtiyar, Mehmet, Ali Ayli, Mehmet F. Şua ve Argun Karamanlıoğlu. *Ticari İşletme Hukuku*. Beta Yayınları, 2022.
- Bahtiyar, Mehmet ve Levent Biçer. “Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticari Defter Tutma Yükümlülüğü ve Ticari Defterlerin İspat Gücü”. *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy 1 (2013): 15-32.
- Bahtiyar, Mehmet, Nihat Taşdelen, Levent Biçer, ve Esra Hamamcıoğlu. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Beta Yayınları, 2022.
- Belgin Güneş, Derya. “Yetki Sözleşmeleri”. *İstanbul Barosu Dergisi* 86, sy 5 (2012): 197-221.
- Berberoğlu Yenipınar, Filiz. *Ticari Defterler*. 2. bs. Seçkin Yayınları, 2021.
- Berkin, Necmettin M. “Usul Hukukunda Senetler ve Senetlerin İspat Kuvveti”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1947.
- Bilgili, Fatih. “Ticari Defterler- Cari Hesap- Acente”. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* XVI, sy 3-4 (2012): 55-91.
- Bilgili, Fatih. “Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun Bonoda ‘Ciro Edilemez’ Kaydına İlişkin 2007/202 No’lu Kararı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 78 (2008): 29-36.
- Bozer, Ali ve Celal Göle. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 11. bs. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2024.
- Bozer, Ali ve Celal Göle. *Ticari İşletme Hukuku*. 7. bs. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2021.
- Bozgeyik, Hayri ve Süleyman Burak Gündoğdu. “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* 7, sy 2 (2021): 2. <https://doi.org/10.55027/tfm.1035013>.

- Bozkurt, Tamer. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 3. bs. Yetkin Yayınları, 2022.
- Bozkurt, Tamer. *Ticari İşletme Hukuku*. 6. bs. Yetkin Yayınları, 2024.
- Bozkurt Yüksel, Armağan Ebru. “İspat Hukuku Bakımından Kambyo Senetleri”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 24, sy 3 (2008): 501-35.
- Börü, Levent. “Bonoya Dayalı Kambyo Senetlerine Özgü Haciz Yolu İle Takipte Yetki”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 65, sy 1 (2016): 137-82.
- Budak, Ali Cem. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Yetki Sözleşmesi”. *Medenî Usûl ve İcra- İflâs Hukuku Dergisi* 8, sy 21 (2012): 1-41.
- Budak, Ali Cem ve Varol Karaaslan. *Medeni usul hukuku*. 5. bs. Filiz, 2021.
- Budak, Ali Cem ve Varol Karaaslan. *Medeni Usul Hukuku*. 8. bs. Filiz Kitabevi, 2024.
- Budak, Ali Cem, Varol Karaaslan, Eylem Apaydın ve Fatih Aydemir. *Avukatlık ve Noterlik Hukuku*. Filiz Kitabevi, 2021.
- Can, Mertol. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 4. bs. İmaj Yayıncılık, 2019.
- Cansel, Erol ve Çağlar Özel. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 2. bs. C. 1. Seçkin Yayınları, 2017.
- Ceylan, Nurettin. *Kambyo Senetlerine Dayalı Olarak Açılan Menfi Tespit Davaları*. 2. bs. Seçkin Yayınları, 2023.
- Coşkun, Mahmut. *Hukuki ve Ceza Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*. 8. bs. Seçkin Yayınları, 2023.
- Çamoğlu, Ersin. “Kambyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları)”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 35, sy 3 (2019): 5-35.
- Çelik, Aytekin. *Ticaret Hukuku*. Seçkin Yayınları, 2023.
- Çelik, Aytekin. *Tüketici Ödemelerine İlişkin Olarak Emre veya Hamile Yazılı Kambyo Senedi Düzenlenmesinden Kaynaklanan Sorunlar*. sy 209 (Ocak 2024): 44-60.
- Çetiner, Selma ve Armağan Ebru Bozkurt Yüksel. *Ticari İşletme ve Şirketler Hukuku*. 6. bs. Seçkin Yayınları, 2023.
- Demir, Aybüke. “Yargıtay Kararları Işığında Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiası ve Bu İddianın İleri Sürülmesinde Öne Çıkan Sorunlar”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 27, sy 1 (2023): 1. <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1160183>.
- Dengiz, Alinur. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Ticari Defterlerin İspat Gücü*. Seçkin Yayınları, 2021.

- Deynekli, Adnan. “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”. *GÜHFD IX*, sy 1-2 (2005): 153-70.
- Deynekli, Adnan. *Medeni Usul Hukukunda Senetlerin Üçüncü Kişilere Karşı İspat Şekli*. Turhan Kitabevi, 2006.
- Doğan, Deniz Gür. *Kambiyo Senetlerinde Bedelsizliğe Dayanan Menfi Tespit Davası ve Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu*. Seçkin Yayınları, 2022.
- Doğan, Özgür. *Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri*. Seçkin Yayınları, 2020.
- Domanıç, Hayri. “Fatura ve İsbat Kuvveti”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 3, sy 4 (1966): 661-66.
- Domanıç, Hayri. *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması- Türk Ticaret Kanunu Şerhi*. IV. Temel Yayınları, 1990.
- Dural, Mustafa ve Suat Sarı. *Türk Özel Hukuku, Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri*. C. 1. Filiz, 2004.
- Erdem, Nuri. “Ticari Defterlerin Sahibi Lehine Delil Olma Şartlarının 7251 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişikliklerle Birlikte Değerlendirilmesi”. *Legal Mali Hukuk Dergisi* 17, sy 193 (2021): 79-130.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 29. bs. Yetkin Yayınları, 2024.
- Eriş, Gönen. *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak*. 2. bs. Seçkin Hukuk, 2016.
- Ertekin, Erol ve İzzet Karataş. *Uygulamada Ticari Senetler*. Yetkin Yayınları, 1996.
- Esener, Turhan ve Kudret Güven. *Eşya Hukuku*. 9. bs. Yetkin Yayınları, 2024.
- Futtu, Elif. *Delil Başlangıcı ve Elektronik Belgelerin Delil Başlangıcı Niteliği*. Seçkin, 2021.
- Göksu, Mustafa. “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları”. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy 1 (2011): 53-65.
- Göksu, Mustafa. *Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil*. 1. bs. Adalet, 2011.
- Göle, Celal. “Kambiyo Senetlerinde Yetki Kaydı”. *Prof. Dr. Ramazan Arslan Armağanı*, Ankara 2015, 873-81.
- Görgün, Şanal, Levent Börü, Barış Toraman ve Mehmet Kodakoğlu. *Medeni Usul Hukuku*. 7. bs. Yetkin Yayınları, 2018.
- Gümüş, Mustafa Alper. *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri*. Yetkin Yayınları, 2021.

- Gürbüz, A. Hulusi. *Yargıtay Uygulamaları Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*. Arpaz Matbaacılık, 1985.
- Halil Doğan, Küçükaydın. “Tahsil Ciro su ve Tabi Olduğu Hukuki Rejim”. Yüksek Lisans, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2019.
- İlbasmış Hızlısoy, Özlem. “Tüketici Hukukunda Kambiyo Senetleri ile Bağlantılı Meseleler”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20, sy 1 (2025): 49-86.
- İnan, Nurkut. *Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları*. 1. bs. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1975.
- Kale, Serdar ve Salih Keser. “Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 21, sy 2 (2015): 701-26.
- “Kararlar”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 3, sy 1 (1965): 159-93.
- Karayalçın, Yaşar. *Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler*. Ankara Üniversitesi Yayınları, 1970.
- Karıksız, Muhammet Can. *Ticaret Hukukunda Hatır Senetleri*. Seçkin Yayınları, 2024.
- Karlı, Özlem. “Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007.
- Karslı, Abdurrahim. *Medeni Muhakeme Hukuku*. 5. bs. Filiz Kitabevi, 2020.
- Kavak, Burak. *Bonoda Bedel Kaydının Talili ve Talilin İspat Yüküne Etkisi*. 1. bs. Seçkin Yayınları, 2024.
- Kaya, Ali ve Emre Horasan. “Ticari Defterlere İlişkin Yeni Ticaret Kanunu Hükümlerinin Muhasebe Açısından Değerlendirilmesi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 18, sy 3 (2012).
- Kaya, Mustafa İsmail ve Burçak Tatlı. *Ticaret Hukuku – II*. Seçkin Yayınları, 2023.
- Kayar, İsmail. *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticaret Hukuku*. 5. bs. Seçkin Yayınları, 2018.
- Kayar, İsmail. *Ticari İşletme Hukuku*. 10. bs. Seçkin Yayınları, 2015.
- Kayar, İsmail ve Pınar Turgut Günbay. “Faturada Yer Alan Vade Farkı Kaydına İlişkin Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı Hakkında Bir Değerlendirme (Yargıtay İBHKG’nın 27.06.2003 T. ve 2001/1 E, 2003/1 K. Sayılı Kararı)”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy 2 (2006): 151-61.
- Kayıhan, Şaban. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 9. bs. Seçkin, 2023.

- Kendigelen, Abuzer ve İsmail Kırca. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 8. bs. Onikilevha Yayınları, 2024.
- Keser, Salih. *Medeni Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı*. Onikilevha Yayınları, 2016.
- Kınacıoğlu, Naci. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Nobel Yayın Dağıtım, 1999.
- Kiraz, Ş. Esra. “Kıymetli Evrak Hukuku Işığında Tüketicinin Kambiyo Senediyle Borçlanması”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 33, sy 1 (2025): 349-89.
- Kiraz, Taylan Özgür. *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*. 2. bs. Bilge Yayınevi, 2013.
- Konuralp, Halûk. *Medenî Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*. Yetkin yayınları. Yetkin, 2009.
- Konuralp, Halûk. *Medenî Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı*. Yetkin, 2009.
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. 6. bs. II. Demir Yayıncılık, 2001.
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. 6. bs. III. Demir Yayıncılık, 2001.
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. 6. bs. IV. Demir Yayıncılık, 2001.
- Mağden Çamlı, Zehra İlğün. *Türk Hukukunda Teminat Senetleri*. Adalet Yayınevi, 2020.
- Narbay, Şafak. “Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler Ve Değişiklik Önerilerimiz”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy Özel Sayı (2005): 173-22.
- Nart, Serdar. “Alman ve Türk Hukukunda Senetle İspat”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9, sy 1 (2007): 207-32.
- Oğuzman, M. Kemal ve Turgut Öz. *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler*. 14. bs. C. 1. Vedat Kitapçılık, 2016.
- Özçelik, Volkan. “Fatura İçeriğinin Kabul Edilmiş Sayılması”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 138 (2018).
- Özdamar, Mehmet, Kürşat Göktürk, Mehmet Çelebi Can, ve Esra Kaşak. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Adalet Yayınevi, 2023.
- Özkaya-Ferendeci, Özden. “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16, sy Özel (2014): 813-30.
- Öztan, Fırat. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 2. bs. Turhan Kitapevi, 1997.
- Öztan, Fırat. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 27. bs. Yetkin Yayınları, 2024.

- Pekcanıtez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes. *Medeni Usul Hukuku*. 12. bs. Onikilevha Yayınları, 2024.
- Pekcanıtez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes. *Medeni Usul Hukuku*. 12. bs. Onikilevha Yayınları, 2024.
- Peksöz, Vildan. “Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği”. İstanbul Üniversitesi, 2014.
- Poroy, Reha ve Ünal Tekinalp. *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*. 22. bs. Vedat Kitapçılık, 2018.
- Poroy, Reha ve Hamdi Yasaman. *Ticari İşletme Hukuku*. 20. bs. Seçkin Yayınları, 2024.
- Postacıoğlu, İlhan E. *Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları*. 2. bs. İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1964.
- Pulaşlı, Hasan. *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*. 10. bs. Adalet Yayınevi, 2023.
- Reisoğlu, Safa. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Beta Yayınları, 2011.
- Ruhi, Ahmet Cemal ve Canan Ruhi. *İcra ve İflâs Hukukunda Menfi Tespit ve İstirdat Davaları*. Seçkin Yayınları, 2018.
- Sarıkaya, Merve. “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı”. Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Sayhan, İsmet. *Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi*. Yetkin, 2007.
- Seven, Vural. “Kambiyo Senetlerinde Şahsî Def’ilerin İleri Sürülmesi Bakımından ‘Bilerek’ ve ‘Bile Bile’ Borçlunun Zararına Hareket Etme Kavramları ile Hamilin Bile Bile Borçlu Zararına Hareket Ettiğinin İspatına İlişkin Düşünceler”. *İstanbul Hukuk Mecmuası* 83, sy 1 (2025): 213-35.
- Sezgin Huysal, Ayşegül. “Yeni TTK ve HMK Çerçevesinde Ticari Defterler”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 18, sy 2 (2012): 191-204.
- Sungurbey, İsmet. *BORÇ İKRARI ve BORÇ VAADİ*. İsmail Akgün Matbaası, 1957.
- Şener, Esat. *Hukuk Sözlüğü*. Seçkin Yayınları, 2001.
- Şener, Esat. *Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları: Hukuk- Ceza*. Seçkin, 2000.
- Şener, Oruç Hami. *Ticari Uyuşmazlıklarda Ticaret Mahkemelerinin Görev Alanı ve Yetki Sözleşmesi*. 1. bs. Seçkin Yayınları, 2021.
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukuku*. 5. bs. C. 1. Yetkin Yayınları, 2024.
- Tanrıver, Süha. “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 2 (1993): 212-43.

- Taşdelen, Nihat. “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticari Defterler”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3, sy 1 (2016): 257-94.
- Tok, Ozan. *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*. 1. bs. Seçkin, 2016.
- Tok, Ozan ve Harika Koltaş. “Senetle İspat Kuralının Tesis Ediliş Amacı Bakımından Bazı Vakıaların İspatına İlişkin Değerlendirmeler”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22, sy 3 (2016): 3.
- Topal, Önder. *Ticari Defterlerin Delil Niteliği*. Yetkin Yayınları, 2015.
- Tuna, Ergun ve Diğdem Göç Gürbüz. *Ticaret Hukuku Prensipleri Kıymetli Evrak Hukuku*. Beta Yayınları, 2018.
- Tunçomağ, Kenan. *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 6. bs. C. 1. Sermet Yayınevi, 1976.
- Tutumlu, Mehmet Akif. “Bononun Düzenlenme Nedeninin Değiştirilmesinde (Tek ve Çift Taraflı Ta’lilinde) İspat Yüğü”. *Terazi Hukuk Dergisi* 4, sy 37 (2009): 147-51.
- Tutumlu, Mehmet Akif. “Senedin (Bononun) Düzenlenme Sebebine ve Bedelsizliğine İlişkin İddiaların İspatı”. *Terazi Hukuk Dergisi* 13, sy 143 (2018): 170-78.
- Türk, Ahmet. “Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy Özel Sayı Prof. Dr. İrfan Baştuğ’a Armağan (2005): 307-82.
- Türk, Ahmet. *Menfi Tespit Davası*. Yetkin Yayınları, 2006.
- Tüzemen Atik, Ebru. “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Düzenlemelerinin Avale Etkisi”. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy 1 (2021): 1-33.
- Tüzemen Atik, Ebru. *Açık Kambiyo Senetleri*. 3. bs. Seçkin Yayınları, 2021.
- Tüzemen Atik, Ebru. “Kambiyo Senetlerinde Yetki Kaydı ve Bu Kaydın Tacir Veya Kamu Tüzel Kişisi Olmayan Avalist ve Cirantalara Etkisi”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 25, sy 2 (2021): 3-48.
- Umar, Bilge. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. 2. bs. Yetkin Yayınları, 2014.
- Umar, Bilge ve Ejder Yılmaz. *İsbat Yüğü*. 2. bs. Kazancı Hukuk Yayınları, 1980.
- Uyar, Tahir. “İcra Hukukunda Bono’nun (Emre Muharrer Senet’in) Geçerlilik Koşulları”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 78 (2008): 290-325.
- Ülgen, Hüseyin, Mehmet Helvacı, Arslan Kaya, ve N. Füsün Nomer Ertan. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 12. bs. Vedat Kitapçılık, 2019.

- Ülgen, Hüseyin, Mehmet Helvacı, Arslan Kaya ve N. Füsün Nomer Ertan. *Ticari İşletme Hukuku*. 7. bs. Vedat Kitapçılık, 2021.
- Ünal, Oğuz Kürşat. “Türk Hukukunda Fatura Kavramı ve Hukuki Mahiyeti”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy 2 (Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu'na Armağan) (1997): 41-52.
- Ünlütepe, Mustafa. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayınları, 2021.
- Üstündağ, Saim. *Medeni Yargılama Hukuku*. 7. bs. I-II. Filiz, 2000.
- Yavaş, Murat. *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*. Seçkin Yayınları, 2020.
- Yeşiltepe, Salih Önder. “6502 sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 20, sy 2 (2014): 23-44.
- Yıldırım, Hakan. “Ticari Defterlerin Sahibi Lehine Delil Olmasında Dayanak Belgelerin İbrazı”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8, sy 2 (2013): 969-96.
- Yıldırım, M. Kâmil ve H. Selin Pürselim. “Fransız, Alman ve İsviçre Hukuklarının Türk İspat Hukukuna Etkileri”. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi* 12, sy 1 & 2 (2004): 63-78.
- Yılmaz, A. Lerzan. *Kambiyo Senetlerinde (Çek- Bono- Poliçe’de) Def’iler*. 2. bs. Aristo, 2017.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. 4. bs. C. 3. Yetkin Yayınları, 2021.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. Yetkin Yayınları, 2011.
- Yılmaz, Ejder. *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*. 2. bs. Yetkin Yayınları, 2012.
- Yılmaz, Gülşah. “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”. *Ankara Barosu Dergisi* 78, sy 4 (2021): 1-36.
- Yılmaz, Halil. “Senedin (Bononun) Talil Edilmesi”. *Terazi Hukuk Dergisi* 9, sy 100 (2014): 335-44.
- Yücel Tunç, Müjgan. “Hmk m. 222 Çerçevesinde Ticari Defterlerle İspata İlişkin Bazı Sorunlar”. *Medenî Usûl ve İcra- İflâs Hukuku Dergisi* 9, sy 25 (2013): 115-40.

Elektronik Kaynaklar

(<https://www.dejure.a>) (E.T. 05.08.2024).

(<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (E.T. 07.08.2024).

(<https://kazanci.com.tr/>) (E.T. 19.09.2024).

)<https://legalbank.net> (E.T. 04.09.2024).

(<https://sozluk.gov.tr/>) (E.T. 11.08.2024).

(<https://sozluk.adalet.gov.tr>) (E.T. 05.08.2024).

(<https://www.lexpera.com.tr>) (E.T. 16.10.2024).

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Müslüm KARABULUT	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Hukuk Fakültesi
Bölümü	Hukuk
Makale ve Bildiriler	
1. Karabulut, Müslüm, “Mahkeme İçi Yapılan Sulhun Hüküm ve Sonuçları”, Legal Hukuk Dergisi, Cilt No.: 23, Sayı No.: 270, 2025, s. 2171-2192.	